

พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาติพันธุ์ในอำเภอแม่ลาน้อย
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนชีววิทยา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
กันยายน 2559

พจนานุกรมศัพท์พื้นบ้านของชาติพันธุ์ในอำเภอแม่ลาน้อย
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จรัสพงษ์ มุณีใจ

วิทยานิพนธ์นี้เสนอต่อมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสอนชีววิทยา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กันยายน 2559

พจนานุกรมศัพท์พื้นบ้านของชาติพันธุ์ในอำเภอแม่ลาน้อย
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จรัสพงษ์ มวลใจ

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนชีววิทยา

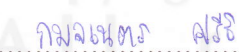
คณะกรรมการสอบ

อาจารย์ที่ปรึกษา

..... ประธานกรรมการ
(ดร.ปรัชญา ศรีสง่า)

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อังคณา อินตา)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อังคณา อินตา)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.กมลเนตร ศรีริ)

19 กันยายน 2559

© ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อังคณา อินตา เป็นอย่างสูงที่ให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำรวมทั้งการตรวจสอบแก้ไขให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณ ดร.ปรัชญา ศรีสง่า และ อ.ดร. กมลเนตร ศรีธิ ที่ได้ให้ความกรุณารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และแก้ไขเล่มวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์

ขอขอบพระคุณสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ในการสนับสนุนทุนการศึกษาตลอดหลักสูตรภายใต้โครงการส่งเสริมการผลิตครูที่มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ (สควค.) ระดับปริญญาโท

ขอขอบพระคุณ คุณอัครสิทธิ์ บุญส่งแท้ ที่ให้คำแนะนำในการดำเนินงานวิจัย คุณวิโรจน์-คุณจินดา ประทีปพจน์ ชาวบ้านละอูบ คุณทิพวิมล แซ่เท้า ชาวบ้านบ้านห้วยผึ้งใหม่ คุณตาชอระ มงชาติสกุล ชาวบ้านห้วยหอม คุณชมพูนุช วรรณวินิจ ชาวบ้านแม่ลาน้อย ที่ช่วยในการนำทางและให้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของพืชพื้นบ้านในระหว่างการดำเนินการวิจัย

ขอขอบพระคุณพี่ๆ น้องๆ ในห้องปฏิบัติการพฤกษศาสตร์พื้นบ้านและพรรณพฤกษชาติภาคเหนือ ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ให้คำแนะนำในการดำเนินงาน ตรวจสอบแก้ไขให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ความดีที่เกิดขึ้นจากการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอมอบแด่คุณพ่อ คุณแม่ ที่ได้คอยให้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนและการทำงานวิจัย

Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

จรัสพงษ์ มุลใจ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาติพันธุ์ในอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ผู้เขียน	นายจรัสพงษ์ มูลใจ
ปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การสอนชีววิทยา)
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผศ.ดร.อังคณา อินตา

บทคัดย่อ

การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาติพันธุ์ในอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อศึกษาเปรียบเทียบภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์ของพืชพื้นบ้าน ระบุชื่อวิทยาศาสตร์ของพืชและจัดทำฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เกี่ยวกับพฤกษศาสตร์พื้นบ้านจากกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอแม่ลาน้อย สำหรับใช้ในกิจกรรมสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน โดยทำการสำรวจระหว่างเดือน ตุลาคม 2557 จนถึงเดือน ตุลาคม 2558 ในพื้นที่บริเวณสวนครัว พื้นที่ทางการเกษตร และป่ารอบหมู่บ้านของหมู่บ้านที่เป็นตัวแทนของชาติพันธุ์ทั้ง 4 ชาติพันธุ์ ได้แก่ ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง หมู่บ้านห้วยหอม ชาติพันธุ์ละว้า หมู่บ้านละออบ ชาติพันธุ์ม้ง หมู่บ้านห้วยผึ้งใหม่ และชาติพันธุ์ไทใหญ่ หมู่บ้านแม่ลาน้อย ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ ผู้สูงอายุ เกษตรกร และหมอสอนศาสนา จำนวน 6 คน เกี่ยวกับชนิดของพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ ชื่อท้องถิ่นและวิธีการใช้ประโยชน์เกี่ยวกับตัวอย่างพืชเพื่อใช้ตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์ และจัดทำเป็นตัวอย่างแห้งเพื่อเก็บรวบรวมไว้ที่หอพรรณไม้ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (CMUB herbarium)

จากการสำรวจพบพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ทั้งสิ้น 166 ชนิด 140 สกุล 66 วงศ์ โดยแบ่งลักษณะการใช้ประโยชน์จากพืชเป็น 6 กลุ่มตามประเภทการใช้ประโยชน์ ได้แก่ 1) พืชอาหาร 103 ชนิด 2) พืชสมุนไพร 41 ชนิด 3) พืชใช้ทำเครื่องนุ่งห่มและสีย้อม 3 ชนิด 4) พืชใช้ทำอยู่อาศัยและเครื่องมือเครื่องใช้ 12 ชนิด 5) พืชในพิธีกรรมความเชื่อ 11 ชนิด 6) พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ 9 ชนิด พืชอาหารที่น่าสนใจเช่น ถั่วเหลือง (*Glycine max* (L.) Merr.) ที่นิยมนำมาแปรรูปเป็นถั่วเน่าเก็บไว้รับประทาน ยอดอ่อนของเนียมป่า (*Elsholtzia communis* (Collett & Hemsl.) Diels) ที่ใช้ในการปรุงแต่งกลิ่นอาหารส่วนพืชที่รับประทานเป็นผลไม้เช่น หนามไขกุ่ม (*Rubus ellipticus* Sm.) โคลงเคลง (*Melastoma malabathricum* L.) เป็นต้น สมุนไพรที่นิยมใช้ได้แก่ สะฟ้านกั้น (*Sambucus javanica*

Blume) นำใบมาอย่างแล้วประกบแก้อาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ ส่วนดอกและยอดอ่อนของคนทา (*Harrisonia perforata* (Blanco) Merr.) นำมาขี้ผสมน้ำรักษาโรคน้ำกัดเท้า พืชใช้ทำสีข้อมได้แก่ จ้าส้ม (*Strobilanthes auriculatus* Nees) ให้สีน้ำเงินเข้ม และสารภีป่า (*Anneslea fragrans* Wall.) ใช้สำหรับช่วยให้ติดสีข้อม พืชใช้ทำที่อยู่อาศัยและเครื่องมือเครื่องใช้เช่น สัก (*Tectona grandis* L. f.) และแดง (*Xylia xylocarpa* (Roxb.) Taub.) ส่วนไผ่ซาง (*Dendrocalamus membranaceus* Munro) และ ไผ่เสียว (*Cephalostachyum virgatum* (Munro) Kurz) นิยมนำมาจักรสานสร้างเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ พืชในพิธีกรรม เช่น ผักแห้งส้มป่อย (*Acacia concinna* (Willd.) DC.) ใบตองกล้วย (*Musa ×paradisiaca* L.) นำใบมาทำกระทงใส่เครื่องเซ่น และต้นของมะเหลียมหิน (*Brucea Javanica* (L.) Merr.) และพืชใช้ประโยชน์อื่นๆ ที่น่าสนใจคือใบด้าย (*Solanum erianthum* D. Don) นำใบมาทับ ถั่วเน่าให้แบน ใบของต้นเดื่อปล้องหิน (*Ficus semicordata* Buch.-Ham. ex Sm.) นำมาขัดวัตถุให้มีผิวเรียบ สำหรับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ได้จัดทำเป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการเรียน การสอนเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาได้อย่างยั่งยืนและสำหรับการศึกษาวิจัยต่อยอดต่อไป

The logo of Chiang Mai University is a circular emblem. In the center is a white elephant standing on a dark base. The elephant is facing left. The text "CHIANG MAI UNIVERSITY 1964" is written in a circular path around the elephant. There are decorative floral motifs on either side of the elephant.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

Thesis Title Ethnobotany of Ethnic Group in Mae La Noi District,
Mae Hong Son Province

Author Mr. Jaratpong Moonjai

Degree Master of Science (Teaching Biology)

Advisor Asst. Prof. Dr. Angkana Inta

ABSTRACT

An ethnobotanical study of Ethnic Group in Mae La Noi District, Mae Hong Son Province. aim to compare ethnobotanical knowledge, Identify scientific name and create Ethnobotanical knowledge electronic data for student used for School Botanical Garden. Field surveys were conducted from October 2014 to October 2015 in home garden, agricultural areas, and community forests of four villages form four ethnics group in Mae La Noi district, Mae Hong Son Province, namely, Ban La Oop (Lawa ehtnic group), Ban Huay Hom (Karen ethnic gruop), Ban Huay Phung Mai (Hmong ethnic group), and Ban Mae La Noi (Taiyai ethnic gruop). Data was collected through semi-structure interview methods. The key informants include the elderlies, farmers, and religious teachers (6 people). The key informants were asked for the vernacular name, parts of use, mode of preparation, and application for each used plants. Plant samples were collected for species identification and preparation of vouchers specimen were deposited in CMUB herbarium.

In total, 166 species (140 genera, 66 families) were recorded. uses of plants were classified into 6 categories according to their use: 1) food (103 species) 2) medicine (41 species) 3) dye and clothing materials (3 species) 4) building and utensils (12 species) 5) spiritual ceremonial plant (11 species) and 6) miscellaneous uses (9 species). Popular food plant were *Glycine max* (L.) Merr. which was used to make fermented soybean cake, shoot of *Elsholtzia communis* (Collett & Hemsl.) which used for food flavor, *Rubus ellipticus* Sm. and *Melastoma malabathricum* L. which fruit are edible. Frequently used medicinal plant were *Sambucus javanica* Blume. of which grilled leaf was used for reliving muscle pain, *Harrisonia perforata* (Blanco) of which young shoot, leaf and flower were

used for Athlete's foot therapy. Plants used as dye and clothing materials include *Strobilanthes auriculatus* Nees (deep blue) and *Anneslea fragrans* Wall. Plant used as construction materials and utensils include *Tectona grandis* L. and *Xylia xylocarpa* (Roxb.) Theob. of which stem used for house construction. *Dendrocalamus membranaceus* Munro and *Cephalostachyum virgatum* (Munro) Kurz were commonly used for tool and utensils in daily life. Spiritual and ceremonial plants includes *Acacia concinna* (Willd.) DC. of which dry fruit was used for making holy water. Small container made from leaf of *Musa ×paradisiaca* L. and stem of *Brucea javanica* (L.) were used to worship ancestral spirit. Plant for miscellaneous uses include *Solanum erianthum* D. Don of which leaves was used for wrapping dry fermented soybeanscake and as washing material. *Ficus semicordata* Buch.-Ham. ex Sm of which leaves were used as a substitute of sandpaper scrub material surface. Plant use data collected from this study will be used to establish an electronic database in order to conserve the traditional knowledge and use as media for further study and research.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญรูปภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.5 ระยะเวลาการสำรวจ	3
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	4
2.1 การศึกษาพฤษศาสตร์พื้นบ้าน	4
2.2 ประวัติความเป็นมาในการศึกษาพฤษศาสตร์พื้นบ้านในประเทศไทย	6
2.3 ชาตพันธุ์กะเหรี่ยง	7
2.4 ชาตพันธุ์ละว้า	9
2.5 ชาตพันธุ์ม้ง	10
2.6 ชาตพันธุ์ไทใหญ่	12
2.7 งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชของกลุ่มชาตพันธุ์	14
บทที่ 3 อุปกรณ์และวิธีการศึกษา	17
3.1 วัสดุอุปกรณ์และสารเคมี	17
3.2 วิธีดำเนินการวิจัย	18

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการศึกษา	22
4.1 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา	22
4.2 พืชที่ใช้ประโยชน์โดยกลุ่มชาติพันธุ์	29
4.3 การใช้ประโยชน์ของพืช	33
บทที่ 5 อภิปรายผลการศึกษา	166
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษา	175
บรรณานุกรม	178
ภาคผนวก	183
ภาคผนวก ก ภาพพืชบางชนิดจากการสำรวจ	184
ภาคผนวก ข การใช้งานฐานข้อมูลพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน	208
ภาคผนวก ค ดัชนีชื่อวิทยาศาสตร์	211
ประวัติผู้เขียน	217

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนพืชที่พบจำแนกตามวงศ์ สกุล และชนิด	30
ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนชนิดพืชแบ่งตามประเภทของการใช้ประโยชน์จากแต่ละหมู่บ้าน	32
ตารางที่ 4.3 การใช้ประโยชน์จากพืชของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ละว้า ม้ง และไทใหญ่	45

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

สารบัญภาพ

	หน้า	
ภาพที่ 1	พื้นที่ศึกษา ได้แก่ บ้านห้วยหอม บ้านละออบ บ้านห้วยผึ้งใหม่ และบ้านแม่ลาน้อย	19
ภาพที่ 2	การแปรรูปกาแฟของเกษตรกรหมู่บ้านห้วยหอม	23
ภาพที่ 3	สตรีชาวละว้ามีการทอผ้าไว้ใช้ในครัวเรือน	24
ภาพที่ 4	การใช้พืชในพิธีกรรมของชาติพันธุ์ละว้า	26
ภาพที่ 5	ไร่มะเขือเทศของชาติพันธุ์ม้ง	27
ภาพที่ 6	พื้นที่เกษตรกรรม (ถั่วเหลือง) ของชาวไทใหญ่	28
ภาพที่ 7	<i>Abelmoschus esculentus</i> Moench	184
ภาพที่ 8	<i>Acacia concinna</i> Willd.	184
ภาพที่ 9	<i>Acacia pennata</i> Willd.	184
ภาพที่ 10	<i>Acanthus ilicifolius</i> L.	184
ภาพที่ 11	<i>Acmella oleracea</i> (L.) R. K. Jansen	185
ภาพที่ 12	<i>Aggle marmelos</i> (L.) Corrêa ex Roxb.	185
ภาพที่ 13	<i>Ageratina adenophora</i> (Spreng.) R. M. King & H. Rob.	185
ภาพที่ 14	<i>Allium ascalonicum</i> L.	185
ภาพที่ 15	<i>Allium sativum</i> L.	185
ภาพที่ 16	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm. f.	185
ภาพที่ 17	<i>Alpinia galanga</i> Willd.	186
ภาพที่ 18	<i>Amomum</i> sp.	186
ภาพที่ 19	<i>Amorphophallus</i> sp.	186
ภาพที่ 20	<i>Ananas comosus</i> (L.) Meer.	186
ภาพที่ 21	<i>Anneslea fragrans</i> Wall.	186
ภาพที่ 22	<i>Annona squamosa</i> L.	186
ภาพที่ 23	<i>Antidesma ghaesembilla</i> Gaertn.	187
ภาพที่ 24	<i>Archidendron jiringa</i> (Jack) I. C. Nielsen	187
ภาพที่ 25	<i>Areca catechu</i> L.	187
ภาพที่ 26	<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam.	187

สารบัญภาพ (ต่อ)

		หน้า
ภาพที่ 27	<i>Artocarpus thailandicus</i> C. C. Berg	187
ภาพที่ 28	<i>Asparagus filicinus</i> Buch.-Ham. ex D. Don	187
ภาพที่ 29	<i>Averrhoa carambola</i> L.	188
ภาพที่ 30	<i>Azadirachta indica</i> A. Juss.	188
ภาพที่ 31	<i>Baccaurea ramiflora</i> L.	188
ภาพที่ 32	<i>Bauhinia purpurea</i> L.	188
ภาพที่ 33	<i>Betula alnoides</i> Buch.-Ham.	188
ภาพที่ 34	<i>Blumea balsamifera</i> (L.) DC	188
ภาพที่ 35	<i>Bouea macrophylla</i> Griff.	189
ภาพที่ 36	<i>Brassica juncea</i> (L.) Czern.	189
ภาพที่ 37	<i>Calamus</i> sp.	189
ภาพที่ 38	<i>Capsicum annum</i> L.	189
ภาพที่ 39	<i>Carica papaya</i> L.	189
ภาพที่ 40	<i>Castanopsis acuminatissima</i> (Blume) A. DC.	189
ภาพที่ 41	<i>Castanopsis diversifolia</i> (Kurz) King ex Hook. f.	190
ภาพที่ 42	<i>Celastrus paniculatus</i> Willd.	190
ภาพที่ 43	<i>Cephalostachyum virgatum</i> (Munro) Kurz	190
ภาพที่ 44	<i>Cheilocostus speciosus</i> (J. Koenig) C. D. Specht	190
ภาพที่ 45	<i>Chromolaena odorata</i> (L.) R. M. King & H. Rob.	190
ภาพที่ 46	<i>Citrullus lanatus</i> (Thunb.) Matsum. & Nakai	190
ภาพที่ 47	<i>Citrus aurantifolia</i> (Christm.) Swingle	191
ภาพที่ 48	<i>Citrus hystrix</i> DC.	191
ภาพที่ 49	<i>Coccinia grandis</i> (L.) Voigt	191
ภาพที่ 50	<i>Cocos nucifera</i> L.	191
ภาพที่ 51	<i>Coffea arabica</i> L.	191
ภาพที่ 52	<i>Colocasia esculenta</i> (L.) Schott	191

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 53 <i>Combretum</i> sp.	192
ภาพที่ 54 <i>Coriandrum sativum</i> L.	192
ภาพที่ 55 <i>Cosmos</i> sp.	192
ภาพที่ 56 <i>Crinum asiaticum</i> L.	192
ภาพที่ 57 <i>Cucumis sativus</i> L.	192
ภาพที่ 58 <i>Cucurbita moschata</i> Duchesne	192
ภาพที่ 59 <i>Curcuma longa</i> L.	193
ภาพที่ 60 <i>Cyanthillium cinereum</i> (L.) H. Rob	193
ภาพที่ 61 <i>Cymbopogon citratus</i> Stapf	193
ภาพที่ 62 <i>Dendrocalamus membranaceus</i> Munro.	193
ภาพที่ 63 <i>Dillenia parviflora</i> Griff.	193
ภาพที่ 64 <i>Dioscorea hispida</i> Dennst.	193
ภาพที่ 65 <i>Duabanga grandiflora</i> Walp.	194
ภาพที่ 66 <i>Elaeagnus latifolia</i> L.	194
ภาพที่ 67 <i>Elephantopus scaber</i> L	194
ภาพที่ 68 <i>Elsholtzia communis</i> (Collett & Hemsl.) Diels	194
ภาพที่ 69 <i>Elsholtzia penduliflora</i> W. W. Sm.	194
ภาพที่ 70 <i>Eryngium foetidum</i> L.	194
ภาพที่ 71 <i>Euphorbia antiquorum</i> L.	195
ภาพที่ 72 <i>Ficus auriculata</i> Lour.	195
ภาพที่ 73 <i>Ficus benjamina</i> L.	195
ภาพที่ 74 <i>Ficus semicordata</i> Buch.-Ham. ex Sm.	195
ภาพที่ 75 <i>Glycine max</i> (L.) Merr.	195
ภาพที่ 76 <i>Gynura bicolor</i> DC.	195
ภาพที่ 77 <i>Gossypium barbadense</i> L.	196
ภาพที่ 78 <i>Harrisonia perforata</i> (Blanco) Merr	196

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 79 <i>Hibiscus sabdariffa</i> L.	196
ภาพที่ 80 <i>Imperata cylindrica</i> (L.) Raeusch.	196
ภาพที่ 81 <i>Iresine herbstii</i> Hook	196
ภาพที่ 82 <i>Ixora</i> sp.	196
ภาพที่ 83 <i>Justicia adhatoda</i> L.	197
ภาพที่ 84 <i>Lablab purpureus</i> (L.) Sweet	197
ภาพที่ 85 <i>Lagenaria siceraria</i> (Molina) Standl.	197
ภาพที่ 86 <i>Leucaena leucocephala</i> (Lam.) de Wit	197
ภาพที่ 87 <i>Litchi chinensis</i> Sonn.	197
ภาพที่ 88 <i>Litsea cubeba</i> Pers.	197
ภาพที่ 89 <i>Livistona jenkinsiana</i> Griff.	198
ภาพที่ 90 <i>Luffa cylindrica</i> (L.) M. Roem	198
ภาพที่ 91 <i>Lygodium flexuosum</i> (L.) Sw.	198
ภาพที่ 92 <i>Macadamia integrifolia</i> Maiden & Betche	198
ภาพที่ 93 <i>Macaranga denticulata</i> Müll. Arg.	198
ภาพที่ 94 <i>Macaranga kurzii</i> Pax & K. Hoffm.	198
ภาพที่ 95 <i>Maclura</i> sp.	199
ภาพที่ 96 <i>Maesa ramentacea</i> (Roxb.) A. DC.	199
ภาพที่ 97 <i>Maesa</i> sp.	199
ภาพที่ 98 <i>Magnolia alba</i> (DC.) Figlar	199
ภาพที่ 99 <i>Mallotus philippensis</i> (Lam.) Müll. Arg.	199
ภาพที่ 100 <i>Mangifera indica</i> L.	199
ภาพที่ 101 <i>Manihot esculenta</i> Crantz	200
ภาพที่ 102 <i>Melastoma malabathricum</i> L.	200
ภาพที่ 103 <i>Mentha cordifolia</i> Lej. & Courtois	200
ภาพที่ 104 <i>Morinda angustifolia</i> Roxb.	200

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 105 <i>Nicotiana tabacum</i> L.	200
ภาพที่ 106 <i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	200
ภาพที่ 107 <i>Oroxylum indicum</i> (L.) Kurz	201
ภาพที่ 108 <i>Oryza sativa</i> L.	201
ภาพที่ 109 <i>Passiflora edulis</i> Sims	201
ภาพที่ 110 <i>Persicaria chinensis</i> (L.) Nakai	201
ภาพที่ 111 <i>Phyllanthus acidus</i> (L.) Skeels	201
ภาพที่ 112 <i>Picrasma javanica</i> Blume	201
ภาพที่ 113 <i>Piper betle</i> L.	202
ภาพที่ 114 <i>Piper sarmentosum</i> Wall.	202
ภาพที่ 115 <i>Psidium guajava</i> Linn.	202
ภาพที่ 116 <i>Psophocarpus tetragonolobus</i> DC	202
ภาพที่ 117 <i>Rubus ellipticus</i> Sm.	202
ภาพที่ 118 <i>Saccharum officinarum</i> L	202
ภาพที่ 119 <i>Sambucus canadensis</i> L.	203
ภาพที่ 120 <i>Sambucus javanica</i> Blume	203
ภาพที่ 121 <i>Sandoricum koetjape</i> (Burm.f.) Merr.	203
ภาพที่ 122 <i>Schima wallichii</i> Choisy	203
ภาพที่ 123 <i>Scoparia dulcis</i> L.	203
ภาพที่ 124 <i>Sechium edule</i> (Jacq.) Sw.	203
ภาพที่ 125 <i>Senna siamea</i> (Lam.) H. S. Irwin & Barneby	204
ภาพที่ 126 <i>Solanum capsicoides</i> All	204
ภาพที่ 127 <i>Solanum erianthum</i> D. Don	204
ภาพที่ 128 <i>Solanum lycopersicum</i> L.	204
ภาพที่ 129 <i>Solanum americanum</i> Mill.	204
ภาพที่ 130 <i>Spondias pinnata</i> (L. f.) Kurz	204

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 131 <i>Strobilanthes cusia</i> Nees	205
ภาพที่ 132 <i>Syzygium cumini</i> (L.) Skeels	205
ภาพที่ 133 <i>Tamarindus indica</i> L.	205
ภาพที่ 134 <i>Tectona grandis</i> L. f.	205
ภาพที่ 135 <i>Thunbergia laurifolia</i> Lindl	205
ภาพที่ 136 <i>Thysanolaena latifolia</i> Honda	205
ภาพที่ 137 <i>Tinospora crispa</i> (L.) Hook. f. & Thomson	206
ภาพที่ 138 <i>Toddalia asiatica</i> (L.) Lam.	206
ภาพที่ 139 <i>Verbena officinalis</i> L.	206
ภาพที่ 140 <i>Vigna umbellata</i> (Thunb.) Ohwi & H. Ohashi	206
ภาพที่ 141 <i>Wrightia arborea</i> (Dennst.) Mabb.	206
ภาพที่ 142 <i>Xylocarpus xylocarpa</i> (Roxb.) W. Taub.	206
ภาพที่ 143 <i>Zea mays</i> L.	207
ภาพที่ 144 <i>Zingiber montanum</i> Link ex A. Dietr.	207
ภาพที่ 145 <i>Zingiber officinale</i> Roscoe	207
ภาพที่ 146 เว็บไซต์งานสวนพฤกษศาสตร์ โรงเรียน	208
ภาพที่ 147 การเลือกค้นข้อมูลจากฐานข้อมูล	208
ภาพที่ 148 หน้าสืบค้นพรรณไม้ในทะเบียนพรรณไม้	209
ภาพที่ 149 การเลือกจัดการข้อมูลพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน	209
ภาพที่ 150 การจัดการข้อมูลพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน	210
ภาพที่ 151 การแก้ไขข้อมูลพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน	210

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

พืชมีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์มาช้านานในแง่ของปัจจัยในการดำรงชีวิต จนทำให้เกิดวัฒนธรรมการใช้ประโยชน์จากพืชที่สะท้อนถึงความเป็นอยู่ของชุมชนในบริเวณนั้นได้ เช่น จากการบอกเล่าของเผ่าละว้าในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเกี่ยวกับการนำกลอย (*Dioscorea hispida* Dennst.) มารับประทานโดยการนำมาผสมกับข้าวเพื่อเพิ่มปริมาณข้าวให้สามารถกินได้ทั้งครอบครัวเนื่องจากผลผลิตข้าวมีไม่เพียงพอ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความยากลำบากในการเพาะปลูกบนพื้นที่สูง หรือในบางพื้นที่มีผลผลิตทางการเกษตรที่มากก็นำมาแปรรูปเช่น ถั่วเหลือง (*Glycine max* (L.) Merr.) ชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนก็มีการนำมาแปรรูปเป็นถั่วเน่าเก็บไว้รับประทานในครัวเรือน นอกจากอาหารการกินแล้วยังมีการใช้พืชเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วย บรรพบุรุษของแต่ละชาติพันธุ์ต่างก็มีการเรียนรู้ ลองผิดลองถูกก่อนที่จะนำพืชมาใช้รักษาอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นภูมิปัญญาและมักจะมีความแตกต่างกันออกไปตามแต่ละชาติพันธุ์เนื่องมาจากความแตกต่างของป่าที่เป็นที่ตั้งของชุมชน และวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น เช่น การรักษามาลาเรีย ในทางตอนเหนือของประเทศยูกันดาได้มีการใช้พืชในวงศ์ Asteraceae เช่น *Schkuhria pinnata* (Lam.) Kuntze ex Thell. และ *Baccharoides adoensis* (Sch.Bip. ex Walp.) H.Rob. ในการรักษามาลาเรีย (Anywar *et al.* 2016) และมีรายงานการสำรวจพบว่า ชาวบ้านในพื้นที่ป่าเต่าดำ ตำบลวังกระแจะ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ใช้เปลือกของต้นคิงเห่า (*Picrasma javanica* Blume) นำมาต้มน้ำดื่มเพื่อรักษาอาการไข้มาลาเรีย (อุไร จิรมงคลการ และยิ่งยง ไพสุขสานติวัฒนา, 2545)

อย่างไรก็ตามภูมิปัญญาในการใช้พืชในด้านต่าง ๆ กำลังลดความสำคัญต่อชีวิตประจำวันลง เนื่องจากพื้นที่ป่าไม้ลดลงจากบุกรุกทำลาย และความเจริญของเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยให้มนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ดี ประชาชนรุ่นใหม่จึงไม่ได้ให้ความสนใจในภูมิปัญญาของตนเองเท่าใดนัก และอาจจะมองภูมิปัญญาในการใช้พืชด้านต่าง ๆ ของบรรพบุรุษเป็นเรื่องที่ล้าสมัยไป ยกตัวอย่างเช่น ในด้านของการใช้พืชสมุนไพร เทคโนโลยีทางการแพทย์สมัยใหม่ การนำเข้าตัวยาที่สังเคราะห์ได้จากจากต่างประเทศ หรือที่ผลิตภายในประเทศ ที่ใช้รักษาอาการของโรคได้สะดวกกว่าการใช้สมุนไพร จึงทำให้ประชาชนรุ่นใหม่ไม่สนใจภูมิปัญญาของตนเอง เนื่องจากยุ่งยากในการเสาะแสวงหาตัวยา

สมุนไพร และขั้นตอนการเตรียม ซึ่งเสียเวลานานกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับการใช้ยาแผนปัจจุบัน พืชบางชนิดจึงลดความสำคัญลงแต่กลับเป็นพืชที่นักวิชาการจากต่างประเทศให้ความสนใจเช่น เปล้าน้อย โดยนักวิทยาศาสตร์จากประเทศญี่ปุ่นร่วมกับนักวิชาการของประเทศไทยได้ทำการศึกษาสารสกัดจากเปล้าน้อย (*Croton stellatopilosus* H. Ohba) ทำให้ทราบว่ามีความเหมาะสมในการรักษาแผลในกระเพาะอาหาร ซึ่งภายหลังได้ถูกนำไปจดทะเบียนสิทธิบัตรยาชื่อ เปลาโนทอล (Plau-notol) โดยนักวิทยาศาสตร์จากประเทศญี่ปุ่น (ชินสุทสึ คาซึฮิโกะ, 2548) ทำให้นักวิชาการในประเทศของเราขาดโอกาสที่จะศึกษาพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาพื้นบ้านให้เกิดประโยชน์ควบคู่กับการอนุรักษ์และสร้างจิตสำนึกให้เกิดความยั่งยืนทั้งที่ทรัพยากรหรือวัตถุดิบดังกล่าวอยู่ในประเทศ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเร่งศึกษาข้อมูลพื้นฐานการใช้ประโยชน์จากพืชโดยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ และพัฒนาต่อยอดทำให้ประเทศของเรามีโอกาสแข่งขันกับต่างประเทศได้มากขึ้น

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นอีกจังหวัดหนึ่งทางภาคเหนือที่มีสภาพป่าที่ค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญ ชุมชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขา ซึ่งมีการใช้ประโยชน์จากป่าในการดำรงชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตามการใช้ประโยชน์ดังกล่าวของชุมชนในท้องถิ่นยังขาดการรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน และการจัดการที่เหมาะสม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาอันมีค่าของชนเผ่าในจังหวัดแม่ฮ่องสอน การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในครั้งนี้ได้เลือกทำการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมในพื้นที่ มีการสังมองค์ความรู้ด้านการใช้ประโยชน์จากพืช จากบรรพบุรุษ ผลจากการศึกษา สามารถจัดทำเป็นฐานข้อมูลการใช้ประโยชน์จากพืชพื้นบ้าน และคัดเลือกพืชที่มีศักยภาพมาใช้ศึกษาวิจัยเป็นการเพิ่มความรู้และนวัตกรรมทางวิชาการให้แก่ประเทศต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์ของพืชพื้นบ้านของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอำเภอแม่ลาน้อยจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 1.2.2 เพื่อระบุชื่อวิทยาศาสตร์ของพืชพื้นบ้านที่ใช้ประโยชน์โดยชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 1.2.3 เพื่อเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์จากพืชระหว่างชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 1.2.4 เพื่อสร้างฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เกี่ยวกับพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาติพันธุ์ในอำเภอแม่ลาน้อย สำหรับใช้ในกิจกรรมสวนพฤกษศาสตร์ โรงเรียน โรงเรียนแม่ลาน้อยดรุณสิกข์

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.3.1 ได้ข้อมูลภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์ของพืชพื้นบ้านของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 1.3.2 ทราบชื่อวิทยาศาสตร์ของพืชพื้นบ้านที่ใช้ประโยชน์โดยชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 1.3.3 ได้ข้อมูลเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์จากพืชระหว่างชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 1.3.4 ได้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ของพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน ของชาติพันธุ์ในอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน สำหรับการบูรณาการการเรียนรู้ในกิจกรรมสวนพฤกษศาสตร์ โรงเรียน โรงเรียนแม่ลาน้อยดรุณสิกข์

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ดำเนินการสำรวจและเก็บข้อมูลการใช้ประโยชน์จากพืชของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอแม่ลาน้อยจากการสำรวจในหมู่บ้าน ป่ารอบหมู่บ้าน และป่าที่ชาวบ้านได้เข้าไปใช้ประโยชน์ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญการใช้ประโยชน์จากพืชของหมู่บ้าน นำข้อมูลมาเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์จากพืชระหว่างชาติพันธุ์ต่าง ๆ และจัดทำฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เกี่ยวกับพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาติพันธุ์ในอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.5 ระยะเวลาการสำรวจ

ตุลาคม 2557 - ตุลาคม 2558

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาติพันธุ์ในอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารเพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินงานวิจัยโดยมีรายละเอียดหัวข้อดังต่อไปนี้

2.1 การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน

การศึกษาวิจัยทางพฤกษศาสตร์พื้นบ้านสมัยใหม่ มีการแยกแตกสาขาเป็นสหวิทยาสาขานี้เกี่ยวกับพืช โดย Richard Evans Schultes นักพฤกษศาสตร์พื้นบ้านสมัยใหม่ที่มีชื่อเสียงได้กล่าวว่า พฤกษศาสตร์พื้นบ้านเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง หรือเรียกว่าเป็นสหวิทยาการกับศาสตร์แขนงต่างๆ เช่น พฤกษศาสตร์มานุษยวิทยา เศรษฐศาสตร์ จริยศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และ เคมี เป็นต้น (Young, 2007) ซึ่งโดยทั่วไปอาจจะจำแนกการศึกษาเป็น 3 ประเภทตามแนวคิดในการศึกษาวิจัย คือ

2.1.1 การศึกษาทางพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของบริเวณภูมิประเทศ ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ใหญ่หรือเล็ก ที่มีความน่าสนใจในแง่พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน ซึ่งโดยทั่วไป ลักษณะของภูมิประเทศแต่ละภูมิภาคที่แตกต่างกันจะมีส่วนทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพในบริเวณนั้น ๆ แตกต่างกัน พื้นฐานของการใช้ประโยชน์จากพืชจึงแตกต่างกันไปด้วย ตัวอย่างการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของภูมิประเทศเช่น การศึกษาของ Muhammad และคณะ (2014) ได้ทำการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านบริเวณภูเขา Kala Chitta ในเขต Pothwar ของประเทศปากีสถานทำการศึกษาโดยใช้แบบสอบถามและการลงพื้นที่เก็บตัวอย่าง ซึ่งพบว่าชุมชนดั้งเดิมในบริเวณนี้มีภูมิปัญญาจากพืชพื้นบ้านทั้งหมด 91 ชนิด และสัตว์ 65 ชนิด โดยพืชดังกล่าวใช้บำบัดอาการเจ็บป่วยมากที่สุด

2.1.2 การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในสังคมมนุษย์ดั้งเดิม สังคมมนุษย์บุพกาล หรือในสังคมชุมชนที่น่าสนใจในทางพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน ซึ่งชุมชนหรือสังคมมนุษย์ดั้งเดิมในแต่ละพื้นที่ที่จะแตกต่างกันออกไป เช่น ชาวไทยภูเขาทางภาคเหนือ ชาวเล หรือเผ่าพื้นเมืองทางภาคใต้ของประเทศไทย ย่อมมีความแตกต่างในการใช้ประโยชน์จากพืชที่แตกต่างกัน โดยการได้รับการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ผ่านประสบการณ์ของบรรพชน ตัวอย่างการศึกษาเช่น งานวิจัยของ ปิยวรรณ วิจิชัยนันท์ (2538) ได้ทำการศึกษาพฤกษศาสตร์

พื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์จากพืชต่าง ๆ โดยทำการสำรวจตามลักษณะการใช้งานเป็น 5 ประเภท คือ พืชสมุนไพร พืชอาหาร พืชสร้างที่อยู่อาศัย พืชเศรษฐกิจ และพืชที่เป็นประโยชน์ด้านอื่น ๆ จากการสำรวจพืชทั้งหมด 291 ชนิด จัดอยู่ในสกุล 229 สกุล พบว่าพืชสมุนไพรที่ชาวกะเหรี่ยงใช้เพิ่มความแข็งแรงของร่างกาย ได้แก่ ม้าสามต่อน (*Asparagus filicinus* Buch.-Ham. ex D. Don) กำลั้งเสื่อ โคร่ง (*Betula alnoides* Buch.-Ham. ex D. Don) เป็นต้น และยังมีพืชที่ใช้เกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ เช่น พืชที่เป็นเครื่องรางของขลังป้องกันผีซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะแตกต่างกัน กะเหรี่ยงบ้านผาแตกใช้เนื้อไม้ไผ่ชนิดต่าง ๆ มาสานเป็น “แหลัว” ติดไว้เหนือประตูบ้านเพื่อป้องกันผี เป็นต้น นอกจากนี้ Mike และคณะ (2014) ได้ทำการศึกษาพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ในการรักษาภาวะการมีบุตรยากแบบพื้นบ้านทางตะวันตกเฉียงใต้ของไนจีเรีย โดยทำการสำรวจใน 3 รัฐ ทำการสำรวจโดยการใช้แบบสอบถาม การสอบถามจากผู้ขายยาสมุนไพร และสืบค้นข้อมูล จากการสำรวจพบว่าพบพืชที่มีการใช้รักษาภาวะการมีบุตรยากทั้งหมด 75 ชนิด 41 วงศ์ วงศ์พืชที่มีการใช้ประโยชน์มากที่สุดคือวงศ์ Apocynaceae และวงศ์ Fabaceae นอกเหนือจากการใช้พืชในการเป็นสมุนไพรแล้ว ยังมีการศึกษาพืชที่ใช้เป็นสีย้อม เช่น Luis และคณะ (2014) ได้ทำการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านเกี่ยวกับพืชที่ใช้เป็นสีย้อมของชาติพันธุ์ดั้ง (Dong) ในประเทศจีน โดยทำการสำรวจจากกลุ่มชาติพันธุ์ดั้ง จำนวน 50 หมู่บ้าน ทางตอนกลางของมณฑลหูหนาน โดยพบว่ามีการใช้พืชเพื่อให้สีต่าง ๆ ในอาหารและผ้าที่บ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ดั้ง การศึกษาพฤกษศาสตร์ของเผ่าดั้งเดิมต่าง ๆ รวมถึงการเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์จากพืชชนิดเดียวกันจากแต่ละพื้นที่ สามารถนำไปสู่การพัฒนาการใช้ประโยชน์ของพืชเช่น การสกัดสารออกฤทธิ์ทางชีวภาพที่มีประโยชน์เพื่อพัฒนาชนิดใหม่ หรือการวางแผนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของพืชเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากพืชอย่างยั่งยืนในอนาคต เช่น รายงานวิจัยที่ทำการสกัดเพื่อทดสอบหาสารออกฤทธิ์ทางชีวภาพเพื่อนำใช้ในการป้องกัน โรคกระดุกพรุนของพืชสมุนไพรไทยบางชนิด (Caichampoo and Rinthong, 2010)

- 2.1.3 การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือชนิดใดชนิดหนึ่งโดยเฉพาะ การศึกษาลักษณะนี้เป็นการลงรายละเอียดจำเพาะเจาะจงเกี่ยวกับพืช ที่มีความสำคัญในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ทางการรักษา พิธีกรรมความเชื่อ หรือพืชที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ตัวอย่างการศึกษาเกี่ยวกับพืชกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเช่น การศึกษาเกี่ยวกับการเก็บและการจำหน่ายกล้วยไม้ป่าในประเทศเนปาล เพื่อศึกษาถึงวัฒนธรรม

ประเทศไทยตีพิมพ์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่วนใหญ่ยังเป็นการศึกษาในด้านอนุกรมวิธานของพืชแต่ละวงศ์ ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาเกี่ยวกับพฤกษศาสตร์พื้นบ้านที่เน้นการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของการใช้ประโยชน์จากพืชของกลุ่มชนพื้นเมืองต่าง ๆ เนื่องจากชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมีการตั้งถิ่นฐานบนภูเขาสูง จึงทำให้มีการสืบทอดวัฒนธรรมการใช้ประโยชน์จากพืชในชีวิตประจำวันไว้มาก มีการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่นกลายเป็นภูมิปัญญาในการใช้ประโยชน์จากพืชที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่นั้น ๆ เช่น การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชนเผ่าชาวกู โดย เกศรินทร์ มณีบุญ (2544) ได้ทำการศึกษาการใช้ประโยชน์ของพืชในการดำรงชีวิตจากชนเผ่าชาวกู โดยการสอบถาม ส่วนของพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ วิธีการใช้ สรรพคุณ ชื่อพืชทั้งภาษาชาวกูและภาษาล้าน โดยจากการวิจัยพบว่า พบพืชทั้งหมดได้ 69 วงศ์ 128 สกุล 171 ชนิด และสามารถแบ่งกลุ่มการใช้ประโยชน์ของพืชได้ 4 กลุ่ม คือ พืชอาหาร พืชสมุนไพร พืชที่นำมาใช้สร้างที่อยู่อาศัยและเครื่องมือ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านเพื่อพัฒนานำไปใช้ในทางการแพทย์ เช่น การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของการใช้สมุนไพรเพื่อปรับภูมิคุ้มกันของร่างกายในจังหวัดอุบลราชธานี โดยชูดินันท์ ประสิทธิ์บุรีปริษา และคณะ (2548) จากการสัมภาษณ์หมอยาพื้นบ้าน พบว่ามีการใช้พืชสมุนไพรจำนวน 45 ชนิดเพื่อใช้รักษาโรคเกี่ยวกับระบบภูมิคุ้มกัน วงศ์ที่พบมากที่สุดคือ Fabaceae เป็นต้น

2.3 ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง

เดิมกะเหรี่ยงอาศัยอยู่แถบบริเวณต้นแม่น้ำสาละวิน ต่อมาได้อพยพเข้าสู่สหภาพเมียนมาร์และไทย แต่คำกล่าวนี้ไม่มีหลักฐานแน่ชัด มีบันทึกของมิชชันนารีอเมริกันแบบดิสต์ ซึ่งไปทำงานกับชาวกะเหรี่ยงในสหภาพเมียนมาร์ได้ให้รายละเอียดว่ามีชาวกะเหรี่ยงอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ต่อมาเกิดความขัดแย้งระหว่างฝ่ายปกครองของสหภาพเมียนมาร์กับชาวกะเหรี่ยงรวมทั้งชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ กระทั่งเกิดเป็นสงครามจีน ซึ่งเป็นแรงกดดันอันสำคัญที่ทำให้ชาวกะเหรี่ยงจำนวนมากอพยพเข้าสู่ประเทศไทยตามเขตแนวชายแดน (ประเสริฐ ชัยพิกุลิต, 2542)

ภาษากะเหรี่ยงจัดอยู่ในตระกูลภาษาจีน - ทิเบต ในประเทศไทยกะเหรี่ยงถูกแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ดังนี้ (ถาวร พู่เพ็อง, 2543)

- 1) กะเหรี่ยงสะกอ เรียกตัวเองว่า "จะกอ" หรือ "ปกากะญอ" ซึ่งมีความหมายว่า คนเรียบง่าย อาศัยอยู่ในตอนบนของประเทศ เป็นกลุ่มที่มีประชากรมากที่สุด
- 2) กะเหรี่ยงโป เรียกตัวเองว่า "พล่ง" อาศัยอยู่ในแถบตะวันตกของอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ยังพบได้ในจังหวัดลำพูน แพร่ อุทัยธานี และกาญจนบุรี

- 3) กะเหรี่ยงบะเว เรียกตัวเองว่า "คยา" อังกฤษเรียกว่า Red Karen คนเหนือ และไทใหญ่ เรียกว่า "ยางแดง" อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 4) กะเหรี่ยงตองสู หรือ ตองตุ เรียกตนเองว่า "ปะโอ" อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.3.1 สภาพทางสังคม

ครอบครัวชาวกะเหรี่ยงมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว โดยถือระบบ父เดียวเมียเดียว การละเมิดทางเพศถือเป็นการผิดกฎตามข้อห้ามทางจารีตอย่างร้ายแรง โดยอุปนิสัยแล้วเป็นคนมีชีวิตสันโดษ การสร้างบ้านจะสร้างแบบเล็ก ๆ พออยู่ได้พอดีกับจำนวนสมาชิกครอบครัว ดังนั้น ตัวอาคารบ้านเรือนจึงไม่ได้เป็นสิ่งบ่งบอกฐานะทางเศรษฐกิจ หมู่บ้านของชาวกะเหรี่ยง มีขนาดเล็กตั้งแต่ 4-5 หลังคาเรือน จนถึงขนาดใหญ่ 60 หลังคาเรือนขึ้นไป ลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้าน มักเป็นพื้นที่หุบเขามีลำห้วยไหลผ่านบริเวณใกล้เคียง การปลูกบ้านไม่เป็นแถวแนวตรงกัน เนื่องจากมีข้อห้ามในเรื่องนี้ โดยภรรยาเป็นผู้ทำหน้าที่เลือกที่ปลูกบ้าน โดยปลูกติดกันกับญาติฝ่ายมารดา หากสามีอาศัยอยู่ในบ้านภรรยา จะนำแม่สามีมาอยู่ด้วยไม่ได้ เพราะนับถือผีคนละกลุ่มกัน

ในการสร้างบ้านมีธรรมเนียมต้องสร้างให้เสร็จภายใน 1 วัน ซึ่งเจ้าบ้านจะต้องเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ให้พร้อมในการสร้างบ้าน โดยทั่วไปมักนิยมใช้ไม้ไผ่ในการสร้างบ้าน และใช้ไม้เนื้อแข็งในการทำเสาบ้านเท่านั้น โดยญาติพี่น้องจะช่วยกันสร้างให้เสร็จ ลักษณะบ้านเป็นแบบยกสูง ใต้ถุนเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์เลี้ยงและเก็บพินแต่ในยุคปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปบ้าง เช่น รูปแบบการสร้างบ้าน นิยมใช้การสร้างบ้านแบบก่ออิฐถือปูนเพื่อความคงทนแข็งแรงตามสมัยนิยม และสร้างคอกเลี้ยงสัตว์ไว้ใกล้บริเวณบ้าน แทนการเลี้ยงไว้ใต้ถุนบ้าน ชนเผ่ากะเหรี่ยง บริโภคข้าวเจ้าเป็นหลัก ส่วนใหญ่เป็นข้าวที่ปลูกเองในไร่ ที่เรียกว่า "ข้าวไร่" โดยนำมาตำด้วยครกกระเดื่อง โดยมีพืชที่สำคัญคือ พริก นิยมปลูกไว้บริโภคและมักขาดไม่ได้ในอาหารแต่ละมื้อ นอกจากนี้ยังมีพืชอื่น ๆ เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ผักกาด ลูกเดือย ผักชี พักเขียว พักทอง มะเขือ นอกจากนี้ยังมีการเก็บพืชป่า เช่น หน่อไม้ ผักกูด เห็ด ฯลฯ อาหารประเภทโปรตีนได้แก่ ไก่ หมู สัตว์น้ำหาได้จากลำห้วย เช่น ปลา ปู และบางครั้งยังได้จากสัตว์ป่าที่ล่ามาได้ (ถาวร พูเพื่อง, 2543)

2.3.2 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ชีวิตของชาวกะเหรี่ยง มีความผูกพันกับป่าโดยตลอด ตั้งแต่เกิดจนตายถือว่าป่าคือชีวิต เป็นชนเผ่าที่หวงแหนป่า รู้จักการรักษาป่าโดยการรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเหมาะสมอาจจะเรียกได้ว่าเป็นนักอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยในสังคมของกะเหรี่ยงจะมีกฎระเบียบตามจารีตในการอนุรักษ์ที่ทำกินและป่าชุมชน หรือป่าใช้สอย การถือครองที่ดินต้องได้รับการยอมรับจากชุมชน ห้ามขายที่ทำกิน เนื่องจากเป็นชนเผ่าที่ตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่ง อาณาเขตของหมู่บ้านและที่ทำกินจึงมีขอบเขตที่แน่นอน พื้นที่ที่กำหนดไว้สำหรับใช้สอยจึงแบ่งออกเป็น เขตหมู่บ้าน เขตป่าชุมชน ป่าทำพิธี เขตที่ทำกิน และเขตป่าอนุรักษ์ หรือป่าน้ำซับ

2.4 ชชาติพันธุ์ละว้า

ละว้า หรือ ลัวะ เรียกตัวเองว่า "ละเวอะ" ตามประวัติศาสตร์กล่าวว่า ชาวละว้า ได้ตั้งถิ่นฐานบริเวณลุ่มน้ำปิงเมื่อ 1,300 ปีมาแล้ว โดยตั้งอาณาจักรอยู่บริเวณคอยสุเทพ ก่อนที่ชาวมอญจะเข้ามาอยู่ในบริเวณนี้ พงศาวดารเมืองเหนือกล่าวไว้ว่า ละว้า เป็นคนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่สร้างบ้านแปงเมืองในดินแดนภาคเหนือตอนบน ก่อนที่ไตโยนจะก่อตั้งอาณาจักรล้านนา ตำนานสุวรรณคำแดงกล่าวว่า ชาวไตโยน เรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิตจากละว้า กษัตริย์ละว้าเป็นผู้สร้างเมืองเชียงใหม่ขึ้นมาก่อน ส่วนตำนานพะเยากล่าวว่า พวกละว้าอยู่ที่สูง ทำไร่ทำนา นำสิ่งของมาแลกเปลี่ยนกับชาวไตโยนที่อยู่ทีลุ่มมีคำพูดหลายอย่างที่ชาวไตโยนและชาวไตยกย่องละว้าเช่น "ละว้าปลงไห ไตปลงหม้อหนึ่ง" หมายถึงการอยู่ร่วมกัน ช่วยกันทำมาหากิน หรือ "สาบก่อผ้า ล้าก่อเมิง" หมายถึง ผีสาบเทวดาเป็นผู้สร้างฟ้า ส่วนละว้าเป็นผู้สร้างเมือง สันนิษฐานว่า ชาวละว้าเป็นชนเผ่าที่มีเชื้อสายเดียวกับชนเผ่า "ว้า" ซึ่งอยู่ในภาคเหนือของพม่า และตอนใต้ของมณฑลยูนนาน เนื่องจากมีความคล้ายคลึงกันทางด้านภาษา การแต่งกาย และลักษณะทางกายภาพ ต่อมาเมื่อประมาณ 900 ปีที่ผ่านมาแล้ว ชาวมอญจากลพบุรีได้มาถูกรานอาณาจักรละว้าและเกิดสู้รบกันขึ้น ซึ่งทำให้ละว้าบางกลุ่มได้อพยพไปอยู่บนภูเขา กลายเป็นชาวเขา ส่วนอีกกลุ่มหนึ่ง ก็ยังคงอยู่พื้นราบและได้ผสมกลมกลืนกับเผ่าไทย แต่ยังคงรักษาประเพณีบางอย่างของตนไว้ (ถาวร พูเพื่อง, 2543)

2.4.1 สภาพทางสังคม

ชาวละว้าตั้งถิ่นฐานบนภูเขาสูงและห่างไกล ไม่นิยมย้ายที่อยู่ ปลูกบ้านแบบยกพื้นสูง ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวเมียเดียว ผู้หญิงหลังจากแต่งงานแล้ว จะไปอยู่กับครอบครัวฝ่ายชาย ลูกชายคนโตเมื่อแต่งงานจะต้องออกไปปลูกบ้านใหม่ ส่วนลูกคน

สุดท้ายจะเป็นผู้รับมรดกและรับภาระในการเลี้ยงดูพ่อแม่ ภาระหน้าที่ของคนในครอบครัว แบ่งแยกอย่างชัดเจน คือ ผู้หญิงมีหน้าที่หาเงิน ตักน้ำ ตำข้าว ทอผ้า และทำอาหาร ส่วนผู้ชาย รับผิดชอบงานหนัก เช่น ไถนา ล่าสัตว์ ซ่อมแซมบ้าน ปลุกบ้าน แต่งานบางอย่างจะทำร่วมกัน เช่น การทำไร่ ชาวละว้าส่วนใหญ่ นับถือพุทธศาสนาควบคู่กับการนับถือผี เชื่อว่าทุกหนทุกแห่งมีผีสถิตอยู่ เช่น ผีฟ้า ผีน้ำ ผีหมู่บ้าน เป็นต้น ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์กล่าวว่า บรรพบุรุษของชาวละว้าเป็นผู้สร้างวัดเจดีย์หลวง จังหวัดเชียงใหม่ และเสาอินทนิล ซึ่งเป็นที่สถิตของผีบรรพบุรุษของตน

2.4.2 การจัดการทรัพยากร

ชาวละว้า เป็นกลุ่มชนที่ตั้งถิ่นฐานบนภูเขาสูงมาก่อนเผ่าอื่นๆ รู้จักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม มีการกำหนดพื้นที่ใช้สอยได้อย่างชัดเจน คือ พื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกิน พื้นที่ป่าอนุรักษ์ ซึ่งมีการแบ่งออกไปเป็น ป่าแนวกันไฟ ป่าต้นน้ำ ป่าหาของป่ากิน และป่าบริเวณรอบหมู่บ้าน เป็นที่เลี้ยงผีและปล่อยสัตว์เลี้ยง ห้ามตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่เหล่านี้ ระบบการเพาะปลูกเป็นพืชแบบไร่หมุนเวียน และการทำนาค่า อาชีพหลักคือการทำเกษตรแบบยังชีพ พืชหลักที่ปลูก ได้แก่ ข้าว และปลูกพืชอื่น ๆ เช่น ข้าวโพด ถั่ว เต่างกวา พริก มะเขือ ฝ้าย ยาสูบ และผักต่าง ๆ ส่วนสัตว์เลี้ยง ได้แก่ วัว ควาย หมู ไก่ เพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรม

2.5 ชชาติพันธุ์ม้ง

ชาวเขาเผ่าม้ง หรือที่เรียกตัวเองว่า ม้ง หรือ ฮม้ง ซึ่งหมายถึง อีสระชน มีถิ่นฐานเดิมตั้งอยู่ที่ใดไม่มีปรากฏชัดเจน กล่าวเพียงว่า ได้อพยพจากทางเหนือลงมาทางใต้ของจีน จากหูหนานตะวันตกและ ไกวเจาตะวันออก เข้าสู่ชายแดนไกวเจา ยูนนาน เสฉวน และบริเวณกวางสี กลุ่มแม่น้ำเหลือง เป็นกลุ่มชนที่ทำกรต่อสู้กับชนชาติจีนเรื่อยมา จนในที่สุด ฝ่ายม้ง ได้แตกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มหนึ่งยอมสวามิภักดิ์กับฝ่ายจีนยอมรับและผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมประเพณีของจีน แต่อีกกลุ่มหนึ่งได้อพยพหนีรนลงมาทางใต้ จนถึงบริเวณคาบสมุทรอินโดจีน เข้าสู่ประเทศเวียดนาม ลาว พม่า และประเทศไทย สำหรับม้งในประเทศไทยอพยพมาจากลาว และบางส่วนจากพม่า เข้ามาทางจังหวัดเชียงรายและจังหวัดเลย ม้งในประเทศไทยมี 3 กลุ่มคือ (ถาวร พู่เฟื่อง, 2543)

- 1) แมว่น้ำเงิน เรียกตนเองว่า "ม้งนัจจิว" แต่ชนเผ่าอื่นมักเรียกชื่อม้งกลุ่มนี้แตกต่างกันออกไปตามลักษณะที่พบเห็นหรือสังเกตจากการแต่งกาย เช่น เรียกว่า แมว่น้ำเขียว, แมว่น้ำลาย, แมว่น้ำดอก หรือแมว่น้ำดำ โดยมีประชากรมากที่สุด

- 2) แม้วขาว เรียกตนเองว่า "สมังเคือว"
- 3) แม้วกั่วบั้ง หรือบางทีเรียกว่า "แม้วกวมบิวา" หมายถึงแม้วที่สวมเสื้อมีแขนเป็นปล้อง ๆ บริเวณข้อศอก ปัจจุบันมีจำนวนน้อย อาศัยอยู่ในจังหวัดน่าน

2.5.1 สภาพทางสังคม

ม้ง ยึดถือกลุ่มเครือญาติ หรือแซ่ตระกูลเป็นใหญ่ในการควบคุมดูแลและจัดระเบียบทางสังคมของชุมชน ตลอดจนถึงการประกอบพิธีกรรมต่าง กล่าวกันว่า ม้งมีแซ่สกุลจำนวนมากหลายแซ่ การสืบวงศ์ตระกูลถือทางสายบิดาเป็นหลัก ในครอบครัวหนึ่งมีชายผู้อาวุโส เป็นผู้นำครอบครัวที่ทุกคนจะต้องให้ความเชื่อฟัง ชาวม้งนิยมปลูกบ้านเรือนอยู่บนยอดคอยสูง อยู่ตามแหล่งต้นน้ำลำธาร ในอดีตมีการเคลื่อนย้ายหมู่บ้านทุก 10-15 ปี ทั้งนี้ เพื่อหาหลักแหล่งที่เหมาะสมและอุดมสมบูรณ์กว่าในการเพาะปลูก โดยเฉพาะการปลูกฝิ่น ขนาดหมู่บ้านโดยเฉลี่ยมีจำนวน 30-35 หลังคาเรือน ลักษณะบ้านเป็นแบบปลูกคร่อมดิน หลังคามุงด้วยหญ้าคา ไม่มีหน้าต่าง ภายในบ้านมีฝากระดานแยกเป็นห้อง ๆ สำหรับพ่อแม่ และลูก ๆ และแบ่งพื้นที่เป็นที่เก็บผลผลิตจากการทำไร่ ครอบครัวเป็นแบบครอบครัวขยายซึ่งมีลักษณะเป็นครอบครัวใหญ่ เพราะถือว่า หากบิดามีชีวิตอยู่ลูกจะไม่สามารถแยกออกไปตั้งบ้านเรือนใหม่ได้ ยกเว้นแต่ลูกผู้หญิงซึ่งเมื่อแต่งงานแล้วจะสามารถแยกออกไปอยู่กับฝ่ายสามีได้

2.5.2 การจัดการทรัพยากร

ม้ง มีการแบ่งพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารที่ครอบอนุรักษ์ ให้ถือเป็นเสมือนเขตหวงห้ามไม่ให้เข้าไปบุกรุกหรือทำลาย โดยการตัดต้นไม้หรือเข้าไปทำกิจกรรมใด ๆ ที่เป็นการรบกวนให้เกิดความเสียหาย แม้กระทั่งล่าสัตว์ในบริเวณนั้นก็ถือเป็นเรื่องต้องห้าม ป่าชนิดนี้มีอยู่ 3 ลักษณะคือ

- 1) ป่าต้นน้ำ ถือเป็นต้นกำเนิดน้ำที่ไหลลงในหมู่บ้าน จะไม่ให้ใครเข้าไปเล่น หรือนำสัตว์ไปเลี้ยงบริเวณนั้น เชื่อว่าเป็นที่อยู่ของผีต้นน้ำ
- 2) ป่าดงแข็ง ซึ่งหมายถึงป่าศักดิ์สิทธิ์ ถือเป็นที่อยู่ของผีที่คุ้มครองหมู่บ้านป่าแห่งนี้ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นด้านหลังของหมู่บ้านชาวบ้านจะเลือกต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่งให้เป็นศาลผี มีพิธีเช่นไหว้ทุกปี

- 3) ป่าช้า เป็นสถานที่ต้องห้ามอย่างหนึ่ง ถือว่าเป็นที่ฝังศพคนตาย เป็นบ้านของผี ห้ามตัดต้นไม้ทุกชนิด ยกเว้นต้นไม้ที่ขึ้นบนหลุมฝังศพเพราะเชื่อว่าเป็นต้นไม้ที่ทับร่างของบรรพบุรุษ

มั้งยังเป็นชนเผ่าที่มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการรักษาบำบัดอาการเจ็บป่วย โดยการใช้สมุนไพรหรือยาพื้นบ้าน ซึ่งอาศัยหมอยาประจำหมู่บ้านที่เรียกว่า "ก้อซั่ว" โดยเป็นผู้ทำควายที่ได้จากบริเวณรอบหมู่บ้านมาประกอบเป็นยาโดยจะอาศัยการเรียนรู้โดยถ่ายทอดจากพ่อแม่สู่ลูกหลานหรือผ่านทางเครือญาติ (ถาวร พูเฟื่อง, 2543)

2.6 ชาติพันธุ์ไทใหญ่

ไทใหญ่ ไตใหญ่ ไต หรือ เจี้ยว คือคำที่คนไทยใช้เรียกชื่อชนชาติหนึ่งในเขตตอนเหนือของประเทศไทย ในปัจจุบันมีการตั้งถิ่นฐานในหลายจังหวัด เช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน แพร่ พะเยา ลำปาง แต่เดิมมีถิ่นอาศัยอยู่ทางด้านตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน มีชุมชนกระจายจากบริเวณด้านตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน เรื่อยมาจนถึงบริเวณรัฐฉานของพม่า บางส่วนเลยเข้าไปอยู่ในเขตแดนรัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย ผลจากการล่าอาณานิคมในเอเชียส่งผลให้เมืองไทใหญ่ทั้งหลายต้องถูกแบ่งแยกออกจากกันอย่างถาวร ผู้คนก็อพยพและกระจัดกระจายเข้าไปในประเทศต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ประเทศเมียนมาร์ ชาวไทใหญ่อาศัยอยู่ในเขตรัฐฉาน ทางพม่าตอนเหนือมีเมืองไทใหญ่มากมาย เช่น เมืองแสนหวี สีป้อ น้ำคำ หมูเจ เมืองนาย เมืองปั่น เป็นต้น
- 2) ประเทศจีน มีชาวไทใหญ่จำนวนมากอาศัยอยู่ที่บริเวณด้านตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลยูนนาน มีเมืองไทใหญ่ได้แก่ เมืองมาว เมืองวัน เมืองหล้า เมืองตี เป็นต้น
- 3) ประเทศไทย บริเวณภาคเหนือที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน และกระจายตัวอยู่ตามจังหวัด เชียงราย เชียงใหม่
- 4) ประเทศอินเดียในเขตรัฐอัสสัม โดยเฉพาะที่ตำบลดิซังปานิ ในแขวงเมืองสิพพสาคร และอรุณาจัลประเทศ
- 5) ประเทศลาว ไทใหญ่อาศัยอยู่ทางภาคเหนือจำนวนหนึ่ง

2.6.1 สภาพทางสังคม

ไทใหญ่ในอดีตเคยมีระบบการปกครองแบบระบบกษัตริย์ โดยเรียกขานกษัตริย์ของตนเองว่า "เจ้าฟ้า" หมายความถึงเจ้าแห่งฟ้าหรือผู้มีอำนาจแห่งฟ้า เป็นความเชื่อวกษัตริย์เป็น "โอรสแห่งสวรรค์" แต่ในปัจจุบันสภาพทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป ไทใหญ่

มักเลือกทำเลที่ตั้งหมู่บ้านในบริเวณที่ราบลุ่มหุบเขา หรือใกล้แม่น้ำ บ้านเรือนสร้างจากไม้ไผ่ยกพื้นสูงประมาณ 8 ฟุต หลังคามุงด้วยกระเบื้องหรือใบตองตึง ภายในบ้านจะมีเตาไฟในห้องนอน บ้านแต่ละหลังจะมีสวนล้อมรอบ สัตว์เลี้ยงจะผูกอยู่บริเวณบ้าน ลักษณะสังคมเป็นสังคมนายกและการเกษตร ที่นำผลผลิตสินค้าการเกษตรหรือหัตถกรรมมาวางขายหน้าบ้าน ทำให้มีผู้มาซื้อ และมีคนมาฝากขาย หรือมีตัวแทนจำหน่าย ในหมู่บ้านของชาวไทยใหญ่มักมีกลุ่มหัวบ่าวหัวสาว เป็นหัวหน้าในการทำกิจกรรมช่วยเหลืองานสาธารณะต่าง ๆ เช่น งานปอย งานแต่งงาน งานศพ การเก็บเกี่ยวข้าว การสร้างบ้าน สร้างฝาย เป็นต้น กลุ่มหัวบ่าวหัวสาวจะเป็นผู้ไปเรียกชายหนุ่มหญิงสาวในหมู่บ้านมาช่วย การมาร่วมกันทำงานนี้เรียกว่า "ช่อนแสง" โดยปกติในสังคมคนไทใหญ่จะแยกกิจกรรมของวัยรุ่นหนุ่มสาวออกจากผู้ใหญ่ที่แต่งงานแล้วอย่างเด็ดขาด หากต้องการเข้าร่วมต้องไปขออนุญาตหัวบ่าวหัวสาวก่อน ถือเป็นจารีตที่ป้องกันการห้ามไม่ให้เกิดเรื่องไม่ดีไม่งามเกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะเรื่องชู้สาวนั่นเอง หากเกิดขึ้นแล้ว จะทำการปรับไหมโดยการล้างบ้าน ต้องฆ่าวัว ฆ่าควาย ตามจำนวนที่กำหนดเพื่อเลี้ยงคนทั้งหมู่บ้าน เป็นการลงโทษทางสังคมนั่นเอง

สังคมไทใหญ่มักแบ่งเป็นสังคมเมืองและสังคมบ้าน ซึ่งแตกต่างกันในเรื่องของขนาดและความหนาแน่นของครัวเรือน แต่แทบจะไม่มี ความแตกต่างกันในแง่ของการดำรงชีพ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติ การติดต่อระหว่างกันของผู้คนนั้นจะใช้ภาคีสถานที่สำคัญในการสื่อสารระดับเมือง ส่วนสังคมระดับบ้านอาจจะเป็นการเลี้ยงผีบ้าน หรือการจัดงานปอยประจำปีของแต่ละบ้าน ซึ่งมักจะเชิญชุมชนต่าง ๆ ที่อยู่ข้างเคียงมาร่วมงานด้วย

2.6.2 อาชีพของชาวไทยใหญ่

ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกข้าว ฝ้าย ยาสูบ อ้อย ข้าวโพด ถั่ว มะเขือเทศ ส้ม กล้วย มะนาว มะม่วง มะละกอ และเลี้ยงสัตว์พวก วัว ควาย ม้า หมู ไก่ เป็นต้น ส่วนใหญ่ในอดีตหญิงไทใหญ่มีหน้าที่ทอผ้า ตักน้ำ เก็บฟืน ตำข้าว ทำอาหาร จ่ายตลาด บางคนยังทำงานหัตถกรรมในครัวเรือนเช่นการสานกบ ส่วนผู้ชายทำหน้าที่สร้างบ้านเรือน ทำนาทำไร่ อย่างเดียว

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชของกลุ่มชาติพันธุ์

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากพืชในกลุ่มชาติพันธุ์สำหรับการดำรงชีวิตมีผู้ศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้จากการศึกษาในแต่ละพื้นที่ไว้ดังนี้

2.7.1 การใช้ประโยชน์จากพืชของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง

กะเหรี่ยงจากรายงานการใช้ประโยชน์จากพืชของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง พบมีการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยงในหลากหลายพื้นที่ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เช่น การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในประเทศไทย กรณีศึกษาอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยได้ศึกษาและเก็บข้อมูลจากชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านต่าง ๆ ของตำบลแม่อุคอ ซึ่งพบการใช้ประโยชน์จากพืชมากถึง 258 ชนิด ส่วนมากใช้เป็นอาหารและสมุนไพร ส่วนการใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ พบว่า ใช้สร้างบ้านและเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน ใช้เป็นพืชสีย้อมและทำเครื่องนุ่งห่ม นอกจากนี้ยังใช้เป็นอุปกรณ์สำหรับงานเฉลิมฉลอง และพิธีกรรมต่าง ๆ อีกด้วย (ชูศรี ไตรสนธิ และปริทรรศ ไตรสนธิ, 2552) ในจังหวัดเชียงใหม่มีการศึกษาการใช้ประโยชน์จากเผ่ากะเหรี่ยงเช่นกัน เช่น กะเหรี่ยงในตำบลบ้านจันทร์ และตำบลแจ่มหลวง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พบพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันทั้งหมด 216 ชนิด และสามารถจำแนกการใช้ประโยชน์ออกเป็น 6 หมวดหมู่ คือ พืชที่ใช้เป็นอาหาร พืชที่ใช้ทำเครื่องนุ่งห่ม พืชใช้ทำที่อยู่อาศัย พืชใช้ในพิธีกรรมความเชื่อ พืชมีพิษ และพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ (ขวัญฤทัย คำฝาเชื้อ, 2551) นอกเหนือจากการสำรวจเพื่อจำแนกชนิดแล้ว ยังมีรายงานการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่อำเภอจอมทอง เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชในด้านต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของชาวกะเหรี่ยง โดยสามารถจำแนกการใช้ประโยชน์ย่อยได้ถึง 10 หมวดหมู่ ได้แก่ พืชอาหาร พืชสมุนไพร พืชที่ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม และสีย้อมธรรมชาติ พืชที่ใช้ก่อสร้างที่อยู่อาศัย และเครื่องมือต่าง ๆ พืชในวัฒนธรรมความเชื่อ พืชที่ใช้เกี่ยวกับสัตว์เลี้ยง พืชเชื้อเพลิง พืชเศรษฐกิจ พืชมีพิษ และพืชที่ใช้ประโยชน์อื่น ๆ โดยพบว่าชาวกะเหรี่ยงที่บ้านใหม่สวรรค์ และบ้านห้วยปู่ถึง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มีการนำพืชมาใช้ประโยชน์มากถึง 370 ชนิด (กวีศิลป์ คำวงศ์, 2552) และกะเหรี่ยงในตำบลบ้านจันทร์ และแจ่มหลวง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ โดยได้ทำการศึกษาภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพืชโดยเฉพาะพืชสมุนไพร จากการศึกษามีการใช้ประโยชน์จากพืชในการรักษาโรคทั้งหมด 183 ชนิด (ตรีทิพย์ สุขโข, 2551) นอกเหนือจากการใช้ประโยชน์ของชาวกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัด

เชียงใหม่แล้ว ยังมีการศึกษาการพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยงที่มีถิ่นอาศัยในจังหวัดอื่น เช่น การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีการเก็บตัวอย่างพืชและการสอบถามลักษณะการใช้ประโยชน์ของพืชในหมู่บ้าน พบว่า ชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ป่ามีการนำพืชมาใช้ประโยชน์ 181 ชนิด โดยนำมาใช้ประโยชน์ในด้านพืชอาหารมากที่สุด รองลงมาคือการใช้ประโยชน์ในด้านการใช้เป็นสมุนไพรรักษาอาการเจ็บป่วย นอกจากนี้ยังพบว่าชาวกะเหรี่ยงบ้านไร่ป่าจะมีความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของพืชมากขึ้นเมื่อมีอายุเพิ่มขึ้น (บดินทร สอนสุภาพ, 2553)

2.7.2 การใช้ประโยชน์จากพืชของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง

การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของม้ง มีรายงานการศึกษาในหลากหลายพื้นที่เช่น การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์จากพืชและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ความรู้กับปัจจัยทางสังคมของชาวไทยภูเขาเผ่าม้งที่อาศัยอยู่ ณ ตำบลเจ๊กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าชาวม้งนำพืชมาใช้ประโยชน์ 93 ชนิด โดยนำมาใช้ประโยชน์ด้านสมุนไพรมากที่สุดถึง 92 ชนิด รองลงมาคือพืชอาหาร (ชลธิชา ทิชาชาติ, 2547) นอกจากนี้ยังมีการศึกษาถึงการใช้ประโยชน์จากพืชของเผ่าม้งในพื้นที่จังหวัดน่าน โดยชนเผ่าม้ง หมู่บ้านคอยด้ว อ.ท่าวังผา จ.น่าน โดยการศึกษาจากการสอบถามชนิดพืชจากชาวพื้นเมืองเกี่ยวกับส่วนที่นำมาใช้ วิธีการใช้ และประโยชน์จากการใช้ จากการสำรวจพบว่า มีการใช้ประโยชน์จากพืชมากถึง 273 ชนิด (จันทร์ารักษ์ ไตรวานนท์, 2541) และยังมีการศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชของเผ่าม้งในจังหวัดน่านที่อำเภอนาน้อย จ.น่าน โดยการศึกษาดังกล่าวมีวิธีการศึกษาจากการสุ่มตัวอย่างพืชร่วมกับการสอบถามการใช้ประโยชน์ของพืชจากผู้อาวุโสของหมู่บ้าน โดยพบพืชจากการสำรวจ 36 ชนิด และพืชไม่ทราบชนิด 12 สกุล สามารถจำแนกพืชจากการสำรวจออกเป็น 5 ประเภทได้แก่ พืชอาหาร พืชสมุนไพร พืชสร้างที่อยู่อาศัย พืชใช้ในพิธีกรรม และพืชใช้ประโยชน์อื่น ๆ (ปาริฉัตร น้อยชนะ และคณะ, 2556) นอกจากนี้ในจังหวัดน่านยังมีการศึกษาของเผ่าม้ง บ้านปางช้าง ตำบลพงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน โดยผลการศึกษาพบว่าวงศ์ที่มีการใช้ประโยชน์มาก ได้แก่ Poaceae, Fabaceae, Asteraceae, Cucurbitaceae, Euphorbiaceae, Zingiberaceae, Acanthaceae, Lamiaceae, Orchidaceae, Solanaceae, Rubiaceae และ Amaranthaceae และแบ่งการใช้ประโยชน์จากพืชเป็น 7 ประเภทได้แก่ พืชสมุนไพร พืชอาหาร พืชใช้ทำที่อยู่อาศัย และเครื่องมือเครื่องใช้ พืชใน

พิธีกรรมความเชื่อ พิษที่ใช้ประโยชน์เพื่อการค้า และพืชมีพิษ จากการสำรวจในครั้งนี้พบการใช้ประโยชน์จากพืชทั้งหมด 277 ชนิด (อัญชติ น่วมมี และคณะ, 2555)

2.7.3 การใช้ประโยชน์จากพืชของกลุ่มชาติพันธุ์ละว้า

การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวลัวะ หรือละว้า ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีการศึกษาของวิทยา ปองอมรกุล (2549) ที่ทำการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวลัวะในเขตพัฒนาโครงการหลวง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยศึกษาจากหมู่บ้านดง และหมู่บ้านอมพาย อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอนจากการศึกษาได้ทำการจำแนกพืชออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ พืชที่เป็นอาหาร พืชสมุนไพร พืชใช้สร้างที่อยู่อาศัย พืชใช้ทำเครื่องมือเครื่องใช้ และพืชอื่น ๆ จากการศึกษาพบมีการใช้ประโยชน์จากพืชทั้งหมด 302 ชนิด และจากการศึกษาเอกสารเพิ่มเติมพบว่า มีการศึกษาการใช้ประโยชน์ของลัวะในพื้นที่จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นลัวะคนละกลุ่มกับลัวะในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เช่น ลัวะในตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน (ทัศนียเวส ยะโส, 2543) และลัวะบ้านเตี้ยกลางดอยภูคา จังหวัดน่าน (มานิตา ชมเปร้า, 2542)

2.7.3 การใช้ประโยชน์จากพืชของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่

พบมีรายงานการศึกษาของชาติพันธุ์ไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนคือ การศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชที่พบในสวนครัวของชาวไทใหญ่ ในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยทำการศึกษาจำนวน 4 หมู่บ้าน พบว่าวงศ์ที่พบการใช้ประโยชน์มากที่สุดคือวงศ์ Euphorbiaceae และ Leguminosae และมีจำนวนชนิดพืชที่ได้จากการสำรวจ 273 ชนิด (ประทีป ปัญญาดี, 2555) นอกเหนือจากการศึกษาทางด้านพืชสวนครัวแล้วยังมีการศึกษาการใช้ประโยชน์ของพืชในด้านการบำบัดรักษาอาการเจ็บป่วยหรือพืชสมุนไพรโดยทำการศึกษาการใช้ประโยชน์ของพืชสมุนไพรของชาวไทใหญ่ในภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอนโดยมีผู้ให้ข้อมูลพืชทั้งหมด 126 คน (ชาย 56 คน และหญิง 70 คน) ช่วงอายุของผู้ให้ข้อมูลตั้งแต่ 16-80 ปี จากการศึกษาพบว่า ชาวไทใหญ่มีการใช้พืชสมุนไพรจำนวน 141 ชนิด โดยพืชในวงศ์ Euphorbiaceae ถูกใช้ประโยชน์มากที่สุด (Sunee *et al.*, 2014) นอกจากนี้ยังมีการศึกษาความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตชาวไทใหญ่กับความหลากหลายทางชีวภาพสู่ภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษาบ้านหลวง อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยได้ทำการศึกษาการใช้ประโยชน์ของพืชในการใช้เป็นพืชอาหาร ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย (สุณี เชื้อนแก้ว และคณะ, 2556)

บทที่ 3

อุปกรณ์และวิธีการศึกษา

3.1 วัสดุอุปกรณ์และสารเคมี

3.1.1 อุปกรณ์สำหรับการบันทึกข้อมูลและการถ่ายภาพ

- 1) สมุดบันทึก
- 2) ปากกา
- 3) กล้องถ่ายรูป

3.1.2 อุปกรณ์สำหรับการเก็บตัวอย่างพันธุ์ไม้

- 1) กรรไกรตัดกิ่งและมีด
- 2) เลียม
- 3) ถุงพลาสติกทั้งขนาดเล็กและใหญ่ พร้อมยางรัดปากถุง
- 4) กระดาษแข็งขนาด 5×12 เซนติเมตร พร้อมเชือกผูกสำหรับผูกติดตัวอย่างที่เก็บ เพื่อบันทึกหมายเลขและวันเดือนปีที่เก็บ

3.1.3 อุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดทำตัวอย่างพรรณไม้แห้ง

- 1) แผงอัดพันธุ์ไม้ขนาด 31×48 เซนติเมตร พร้อมเชือกรัดแผงอัดพันธุ์ไม้
- 2) กระดาษสำหรับติดตัวอย่างพันธุ์ไม้ขนาด 30×42 เซนติเมตร
- 3) กระดาษสำหรับบันทึกรายละเอียดของพันธุ์ไม้ขนาด 10×15 เซนติเมตร
- 4) เข็ม ด้าย และกาวสำหรับติดพันธุ์ไม้
- 5) กระดาษหนังสือพิมพ์
- 6) ตู้อบลมร้อน

3.1.4 อุปกรณ์สำหรับการเก็บรักษาตัวอย่างพืช

- 1) เอธิลอัลกอฮอล์ 70 เปอร์เซ็นต์
- 2) ขวดสำหรับดองตัวอย่างพันธุ์ไม้

3.1.5 อุปกรณ์ที่ใช้ในการวินิจฉัยเชื้อ

- 1) กล้องจุลทรรศน์สามมิติ
- 2) จานเพาะเชื้อ
- 3) แวนชยาย
- 4) เข็มเขี่ย
- 5) ปากคีบ
- 6) เอกสารรูปวิธาน

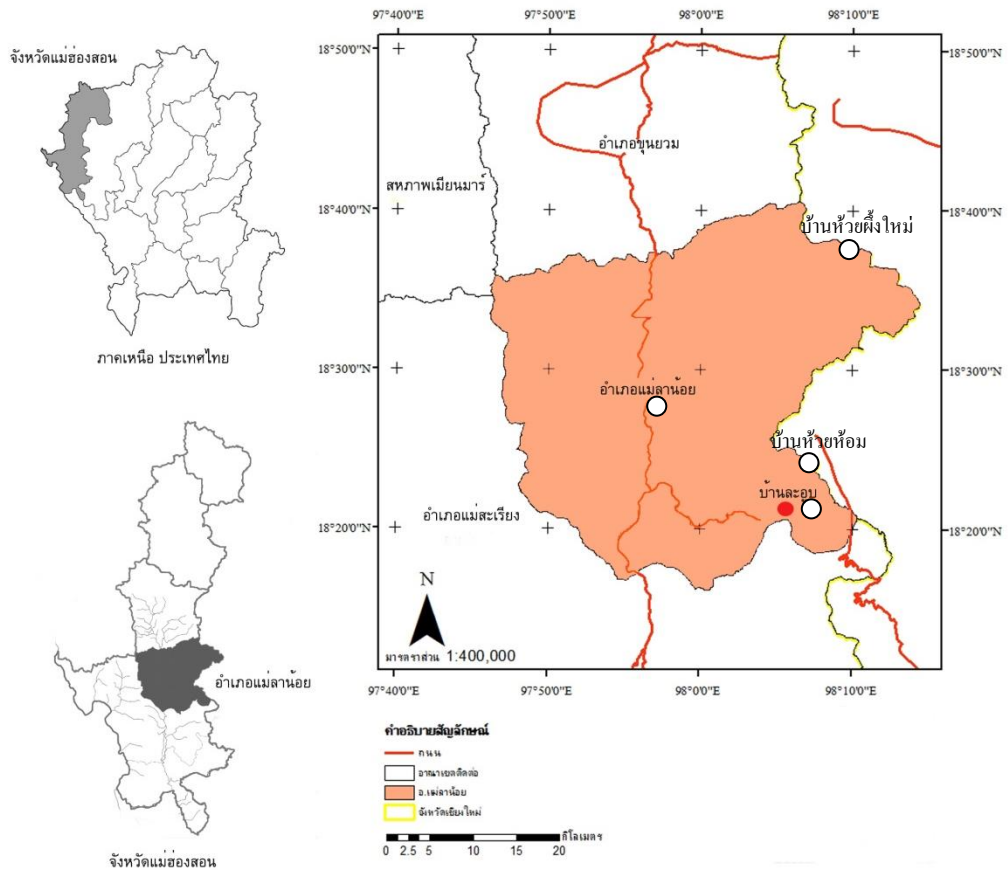
3.2 วิธีดำเนินการวิจัย

3.2.1 เลือกและกำหนดพื้นที่ที่จะออกไปสำรวจโดยให้แต่ละพื้นที่เป็นตัวแทนของแต่ละชาติพันธุ์ ดังนี้ (ภาพที่ 1)

- 1) ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ได้แก่ บ้านห้วยหอม ต.ห้วยหอม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน
- 2) ชาติพันธุ์ละว้า ได้แก่ บ้านละอูบ ต.ห้วยหอม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน
- 3) ชาติพันธุ์ม้ง ได้แก่ บ้านห้วยผึ้งใหม่ ต.แม่नाจาง อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน
- 4) ชาติพันธุ์ไทใหญ่ ได้แก่ บ้านแม่ลาน้อย ต.แม่ลาน้อย อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน

3.2.2 การเตรียมการก่อนออกสำรวจ

- 1) เตรียมอุปกรณ์สำหรับบันทึกข้อมูล ได้แก่ กระดาษ ปากกา
- 2) เตรียมอุปกรณ์ถ่ายภาพ ได้แก่ กล้องดิจิทัล
- 3) เตรียมอุปกรณ์ในการเก็บตัวอย่างพืช ได้แก่ กรรไกรตัดกิ่งไม้ ถุงพลาสติก ขางรัด แพงอัดพรรณไม้ เชือก เป็นต้น
- 4) เตรียมพาหนะสำหรับการเดินทาง
- 5) การติดต่อผู้นำทางในหมู่บ้านเพื่อให้เป็นผู้นำทางในการสำรวจหาข้อมูล

ภาพที่ 1 พื้นที่ศึกษา ได้แก่ บ้านห้วยห้อม บ้านละออบ บ้านห้วยฝิ่งใหม่ และบ้านแม่ลาน้อย

3.2.3 การสำรวจ

- 1) การออกสำรวจการใช้ประโยชน์ของพืชในหมู่บ้าน โดยมีผู้นำทางซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการใช้ประโยชน์ของพืชโดยเดินสำรวจในบริเวณหมู่บ้าน ป่าชุมชนที่อยู่ใกล้หมู่บ้าน และป่าที่เป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์ของหมู่บ้าน เช่น พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น
- 2) เก็บตัวอย่างพืชโดยเลือกตัวอย่างที่มีความสมบูรณ์ ไม่เป็นโรค หรือถูกแมลงกัดกิน เก็บตัวอย่างอย่างน้อย 3 ชิ้น ด้วยกรรไกรตัดกิ่ง หากตัวอย่างมีดอกหรือผลให้เก็บตัวอย่างจากกิ่งที่ติดดอกหรือผลติดมาด้วย หากเป็นพืชล้มลุกขนาดเล็กควรเก็บทั้งต้นให้ติดรากหรือลำต้นใต้ดิน
- 3) บันทึกข้อมูลลำดับหมายเลขของพืชแต่ละชนิดที่เก็บตัวอย่าง ผูกป้ายลำดับหมายเลข และชื่อพื้นเมืองกับตัวอย่างเพื่อป้องกันการสับสน

- 4) บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับพืชที่เก็บตัวอย่าง เช่น สถานที่เก็บ วันที่เก็บ ชื่อพื้นเมือง การใช้ประโยชน์ ส่วนที่ใช้ประโยชน์ และบันทึกข้อมูลที่ไม่สามารถมองเห็นจากตัวอย่างเมื่อตัวอย่างที่เก็บแห้ง เช่น ลักษณะนิสัยของพืช สีของดอก กลิ่นของดอก เป็นต้น

3.2.4 การจัดทำตัวอย่างพรรณไม้แห้ง (ปรัชญา ศรีสง่า, 2550)

- 1) เก็บตัวอย่างพืชไว้ทำการวินิจฉัยชื่อ โดยควรเก็บตัวอย่างให้มีขนาดพอดีกับขนาดกระดาษขาวที่จะเย็บตัวอย่างติดลงไป (ขนาด 30 x 42 เซนติเมตร) พืชที่มีขนาดเล็กให้อัดทั้งต้น พืชที่มีขนาดใหญ่ให้ตัดแต่ง หรือพับเป็นรูปตัว V NM หรือ W แล้วแต่ความเหมาะสม วางตัวอย่างลงบนกระดาษหนังสือพิมพ์พับครึ่ง จัดเรียงใบให้เห็นทั้งด้านหน้าและด้านหลังใบ เมื่ออัดแบนราบแล้ว พับกระดาษหนังสือพิมพ์อีกครั้งหนึ่งปิดทับลงมา ก่อนนำแผ่นอัดปิดทับด้านบนและล่างให้นำฟองน้ำและกระดาษลูกฟูกรองไว้ชั้นหนึ่งก่อนเพื่อดูดซับความชื้น แล้วใช้เชือกมัดให้แน่นพอประมาณ ทำตัวอย่างแห้ง โดยวิธีการตากแดด หรือนำไปอบในตู้อบที่ปรับอุณหภูมิ 50-60 °C นานประมาณ 3 วัน
- 2) เมื่อตัวอย่างแห้งดีแล้วนำตัวอย่างมาติดบนกระดาษขาว ขนาด 30 x 42 เซนติเมตร ในการติดตัวอย่างส่วนที่เป็นกิ่งให้ใช้ด้ายเย็บติดกับกระดาษส่วนที่เปราะบางให้ใช้กาวทากยึดติดกับกระดาษ หากมีชิ้นส่วนของตัวอย่างหลุดร่วงให้เก็บบรรจุไว้ในซองที่พับด้วยกระดาษและติดลงบนกระดาษติดตัวอย่างพืช
- 3) ติดแผ่นบันทึกข้อมูลพืชลงบนมุมล่างขวาของกระดาษติดตัวอย่างพืช
- 4) ตัวอย่างพืชที่ไม่สามารถอัดแห้งได้ เช่น พืชที่มีลักษณะอวบน้ำ ให้ทำการเก็บรักษาโดยใช้วิธีการดองโดยใช้เอธิลแอลกอฮอล์ความเข้มข้น 70% โดยทำความสะอาดตัวอย่างที่จะดอง ตกแต่งให้เหมาะสมกับขนาดของภาชนะที่จะใช้ดอง รินเอธิลแอลกอฮอล์ความเข้มข้น 70% ให้ท่วมตัวอย่างและปิดฝาภาชนะให้สนิท

3.2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) นำตัวอย่างพืชมาวินิจฉัยชื่อที่ห้องปฏิบัติการ โดยการตรวจสอบลักษณะทางสัณฐานวิทยา และตรวจสอบชื่อชนิดโดยอาศัยเอกสารรูปวิธานเช่น Flora of Thailand, Flora of Java เป็นต้น
- 2) วิเคราะห์ข้อมูลการใช้ประโยชน์จากพืชทั้ง 4 กลุ่มชาติพันธุ์ โดยเปรียบเทียบตามลักษณะการใช้ประโยชน์เป็น 6 ประเภทได้แก่

- 2.1) พืชอาหาร
- 2.2) พืชสมุนไพร
- 2.3) พืชใช้ทำเครื่องนุ่งห่มและสีย้อม
- 2.4) พืชใช้ทำที่อยู่อาศัยและเครื่องมือเครื่องใช้
- 2.5) พืชในพิธีกรรมความเชื่อ
- 2.6) พืชใช้ประโยชน์อื่น ๆ

นำข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบและพิจารณาถึงความแตกต่างและความเหมือนในเรื่องรายละเอียดและวิธีการนำพืชไปใช้ ได้แก่ ส่วนต่าง ๆ ของพืชและลักษณะนิสัยของพืชที่นำมาใช้

3.2.6 การจัดทำฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

นำข้อมูลการใช้ประโยชน์จากพืชของกลุ่มชาติพันธุ์มาจัดทำเป็นชุดการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ โดยใช้โปรแกรม Adobe Dreamweaver ในการพัฒนา ภาษาที่ใช้สำหรับเขียนคำสั่งคือ PHP และ MySQL ในการเขียนคำสั่งและการจัดการฐานข้อมูลตามลำดับ โดยสามารถสืบค้นพืชจากชื่อวิทยาศาสตร์ ชื่อพื้นเมือง และเพิ่ม-ลบ ข้อมูลของพืชได้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาติพันธุ์ในอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ทำการคัดเลือกหมู่บ้านจำนวน 4 หมู่บ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่ตัวแทนของการศึกษาใน 4 ชาติพันธุ์ ได้แก่ หมู่บ้านห้วยห้อม (กะเหรี่ยง) หมู่บ้านละอูป (ละว้า) หมู่บ้านห้วยผึ้งใหม่ (ม้ง) และหมู่บ้านแม่ลาน้อย (ไทใหญ่) โดยออกทำการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนตุลาคม 2557 ถึง เดือนตุลาคม 2558 ได้ผลการศึกษา ดังนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

4.1.1 ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง (หมู่บ้านห้วยห้อม)

4.1.1.1 บริบทชุมชน

หมู่บ้านห้วยห้อม ตำบลห้วยห้อม อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 997 เมตร การเดินทางจากตัวอำเภอเมืองเชียงใหม่ใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 ผ่าน อำเภอฮอด ถึงอำเภอแม่ลาน้อย และแยกเข้าทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1266 ระยะทางจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ถึง หมู่บ้านห้วยห้อมเป็นระยะทางประมาณ 242 กิโลเมตร สภาพพื้นที่เป็นป่าดิบแล้ง หมู่บ้านตั้งอยู่บริเวณหุบเขามีสถารไหลผ่านหมู่บ้าน ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่ใช้ในการอุปโภคและการเพาะปลูก พื้นที่ทางการเกษตรมีทั้งที่ราบลุ่มหุบเขา และบริเวณภูเขาโดย ประชากรทั้งหมดของหมู่บ้านห้วยห้อมเป็นชาวกะเหรี่ยงเผ่าสะกอ นับถือศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ อาชีพหลักคือ เกษตรกร พืชเศรษฐกิจเช่น กาแฟ เสาวรส ข้าวโพด ถั่วเหลือง เป็นต้น (ภาพที่ 2) และรับจ้างทั่วไปนอกเหนือจากฤดูเพาะปลูก เช่น การเลี้ยงแกะ โดยอาชีพเลี้ยงแกะได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถได้พระราชทานพระราชดำริให้ประชาชนในหมู่บ้านห้วยห้อมมีอาชีพเสริมจากการเลี้ยงแกะและทอดผ้าขนแกะซึ่งถือเป็นรายได้เสริมที่ทำให้ชาวบ้านมีรายได้นอกเหนือจากฤดูกาลเพาะปลูก นอกจากนี้ยังมีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการเปิดบ้านพักให้กับนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวให้มาสัมผัสวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงห้วยห้อม และ

มีกิจกรรมเกี่ยวกับการทำผลิตภัณฑ์จากผ้าทอขนแกะ และกาแฟจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว เป็นช่องทางการสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านอีกช่องทางหนึ่ง

1.1.2 ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ

ประชากรทุกคนในหมู่บ้านห้วยห้อมนับถือศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ วิธีการดำเนินชีวิตจึงดำเนินตามความเชื่อของศาสนาคริสต์ ประเพณีที่จัดขึ้นประจำปีของหมู่บ้านคือ ประเพณีขึ้นปีใหม่ วันคริสมาส วันอีสเตอร์ โดยจะจัดกิจกรรมตามหลักศาสนาคริสต์ ที่โบสถ์ของหมู่บ้าน มีการร้องเพลงสรรเสริญพระเจ้า และทำกิจกรรมร่วมกัน

ภาพที่ 2 การแปรรูปกาแฟที่เป็นผลผลิตทางการเกษตรของหมู่บ้านห้วยห้อม

1.2 ชชาติพันธุ์ละว้า (หมู่บ้านละออบ)

1.2.1 บริบทชุมชน

หมู่บ้านละออบ ตำบลห้วยห้อม อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 1,125 เมตร สภาพพื้นที่ป่าเป็นป่าดิบแล้ง หมู่บ้านอยู่บริเวณยอดเขา ทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับระบบน้ำในช่วง ฤดูแล้ง ส่วนพื้นที่ทางการเกษตรจะอยู่บริเวณเชิงเขารอบหมู่บ้าน และภูเขาในบริเวณใกล้เคียง ประชากรของหมู่บ้านละออบ เป็นชาวละว้า นับถือศาสนาพุทธ นับถือผี และศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ มีอาชีพหลักคือการเกษตร ปลูกพืชไร่ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ถั่วแดง กะหล่ำปลี เสาวรส เป็นต้น

นอกจากนี้นอกเหนือฤดูกาลเพาะปลูกยังประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป บางครอบครัวผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ รายได้ไม่แน่นอนทำให้มีการย้ายถิ่นฐานเข้ามารับจ้างในตัวเมืองใหญ่ เช่น จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีอาชีพเสริมเช่น การผลิตเครื่องเงิน โดยชนเผ่าละว้ามีความสามารถในการผลิตเครื่องเงินที่สวยงาม เนื่องจากเงินเป็นองค์ประกอบของชุดประจำเผ่าละว้า ซึ่งสามารถใช้บ่งบอกฐานะทางสังคมได้ เครื่องเงินเผ่าละว้าจึงมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และการทอผ้าซึ่งจะมีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ในอดีตเป็นการทอผ้าสำหรับใช้ใส่ร่างกายในครอบครัว แต่ในปัจจุบันมีการจัดตั้งกลุ่มสตรีเพื่อรวมกลุ่มจำหน่ายเป็นรายได้เสริมทางหนึ่ง (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 สตรีชาวละว้ามีการทอผ้าไว้ใช้ในครัวเรือน

1.2.2 ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ

ประชาชนในหมู่บ้านละออบ มีการทำอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ความเชื่อของชาวบ้านที่นับถือศาสนาพุทธ และนับถือผี จึงเกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถบันดาลความอุดมสมบูรณ์ให้กับการผลิตทางการเกษตรได้ ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการทำการเกษตรไปจนถึงขั้นตอนของการเช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์หลังการเก็บเกี่ยว โดยพิธีกรรมที่พบได้ทั่วไปจะเป็นพิธีกรรมของกลุ่มที่นับถือพุทธผสมนับถือผี และกลุ่มที่นับถือผี (ภาพที่ 4) โดยมีพิธีกรรมที่เด่น เช่น

ผีหัวบ้านหรือโนกตะตุ (ตะ คือ ปู่ ตุ คือ ภูเขา) ประเพณีนี้ทำขึ้นปีละ 1 ครั้ง จะมีการปิดหมู่บ้านโดยประมาณ 2 วัน โดยห้ามคนเข้าออกภายในหมู่บ้าน หากมีกิจจำเป็นต้องออก

จากหมู่บ้านในช่วงเวลาดังกล่าวจะไม่สามารถกลับเข้ามาในหมู่บ้านได้จนกว่าพิธีการ
เลี้ยงผีจะเสร็จสิ้น ซึ่งเมื่อเสร็จสิ้นจะถือว่าเป็นช่วงปีใหม่ของชาวละว้า

ผีหัวบันไดบ้านหรือ โนกไถญ โป่ง เป็นการเลี้ยงผีโดยการเตรียมเครื่องเช่น เช่น หมาก
พลู ผลไม้ และข้าวเหนียว และเนื้อหมูวางไว้ตรงบันไดบ้านด้านซ้าย เพื่อเป็นการ
ขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเพื่อให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วมารับเครื่องเช่นไว้ จัดทำขึ้น
ประมาณเดือน 9 ของทุกปี

ผีบรรพบุรุษหรือ โนกสไปจ จัดทำขึ้นโดยประมาณ 4-10 ปี ต่อครั้ง จะมีการบวงสรวง
ด้วยกระบือ เพื่อเป็นการเช่นไหว้บรรพบุรุษที่ล่วงลับ โดยมีการจัดทำเสาสะกั้ง (เสาไม้)
เพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการเลี้ยงผีเพื่อให้ปกป้องรักษาลูกหลานในหมู่บ้านให้มีปลอดภัย
จากภัยต่าง ๆ

ผีเจ้าที่หรือ โนกจาดี้ มักจะมีพิธีกรรมช่วงก่อนฤดูเพาะปลูก และหลังฤดูการเพาะปลูก
โดยชาวละว้ามีความเชื่อว่าบริเวณที่ทำการเกษตรกรรมหรือพื้นที่ใด ๆ ก็ตามจะมีสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องรักษา ก่อนทำการเพาะปลูก และหลังการเพาะปลูกจะมีการเลี้ยงด้วย
หมู เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ

โนกกุม เป็นการเลี้ยงผีเจ้าชีวิต จัดทำขึ้นปีละหนึ่งครั้ง ผู้ที่นับถือจะต้องไปทำการเลี้ยง
เป็นประจำทุกปี เมื่อมีบุตรหลานจะต้องทำเครื่องเช่นไปถวาย เพื่อเป็นการแจ้งว่ามีเด็ก
เกิดขึ้นในหมู่บ้าน โดยการเลี้ยงต้องสัมนวัวเลี้ยง 1 ตัว

โนกตะพรี เป็นการเลี้ยงผีไร่ โดยจะจัดทำก่อนจะลงมือถางพื้นที่ทำไร่ โดยจะทำการเลี้ยง
ด้วยวัว หรือหมู ในวันที่จะเริ่มไถถางพื้นที่

โนกละมั่งเมือง เป็นการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ โดยการเลี้ยงจะใช้กระบือ ทำการเลี้ยงรวมกัน
ทั้งหมู่บ้าน จัดทำขึ้นทุกปี

ภาพที่ 4 การใช้พืชในพิธีกรรมของชาติพันธุ์ละว้า

1.3 ชาติพันธุ์ม้ง (หมู่บ้านห้วยผึ่งใหม่)

1.3.1 บริบทชุมชน

หมู่บ้านห้วยผึ่งใหม่ ตำบลสันติคีรี อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีความสูงจากระดับน้ำทะเล ปานกลาง 1,095 เมตร การเดินทางจากตัวเมืองเชียงใหม่ ใช้เส้นทาง 108 ผ่านอำเภอฮอด แม่ลาน้อย เลี้ยวขวาบริเวณ กม.166 รวมระยะทางประมาณ 270 กิโลเมตร สภาพพื้นที่ป่าเป็นป่าดิบแล้งมีลำธารไหลผ่านบริเวณหมู่บ้าน หมู่บ้านมีอายุประมาณ 45 ปี ประชากรดั้งเดิมอพยพมาจาก ปางอุ๋ง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน โดยเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อการปลูกฝิ่น เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวชาวบ้านเชื่อว่าสามารถปลูกฝิ่นได้ดี โดยเป็นพื้นที่สูงและมีลมพัดตลอดทั้งปี ทำให้ต้นฝิ่นเติบโตเร็วกว่าปกติ แต่ปัจจุบันหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจแทนการปลูกฝิ่น ม้งเป็นชนเผ่าที่ขึ้นชื่อเรื่องของการปลูกพืช ผลผลิตทางการเกษตร โดยพืชที่นิยมปลูกได้แก่ มะเขือเทศ ผักกาดขาว เป็นต้น (ภาพที่ 5) ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมาคือศาสนาคริสต์ สภาพการตั้งถิ่นฐานโดยทั่วไปอยู่บนยอดเขา มีพื้นที่ทำการเกษตรอยู่ตามไหล่เขา และที่ราบบริเวณหุบเขา

ภาพที่ 5 ไร่มะเขือเทศของชาติพันธุ์ม้ง

1.3.2 ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ

ประเพณีของชาวม้ง ในอำเภอแม่ลาน้อย มีความคล้ายคลึงกับชาวม้งในพื้นที่อื่น ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและจังหวัดใกล้เคียง โดยประเพณีที่จัดขึ้นประจำปี เช่น ประเพณีปีใหม่ม้ง (น่อเป็จาว) จัดขึ้นทุกปีในช่วงระหว่างวันขึ้น 1 ค่ำ ถึง ขึ้น 3 ค่ำ เดือนหนึ่ง ซึ่งชาวม้งที่ทำงานต่างพื้นที่จะกลับมายังหมู่บ้านเพื่อร่วมเฉลิมฉลองประเพณีปีใหม่ม้งอย่างคึกคัก มีการละเล่นต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวม้ง เช่น การเล่นลูกช่วง โดยการเล่นลูกช่วงนี้ถือเป็นการละเล่นที่เป็นการหาคู่ให้กับหนุ่มสาว เพื่อมิตรภาพที่ดีต่อกัน หญิงที่แต่งงานแล้วจะไม่สามารถเล่นลูกช่วงได้ เพราะถือเป็นการผิดธรรมเนียมของชาวม้ง ส่วนฝ่ายชายสามารถเล่นได้แม้จะแต่งงานแล้ว แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความต้องการของฝ่ายหญิงว่าต้องการจะเล่นด้วยหรือไม่ เป็นต้น ในอดีตมีประเพณีการจุดหญิงสาว เพื่อนำไปเป็นภรรยา แต่ในปัจจุบันวัฒนธรรมการจุดได้ถูกยกเลิก เนื่องมีการคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน จึงทำให้การจุดได้ยกเลิกไปในปัจจุบัน

ประเพณีการกินข้าวใหม่ โดยจะมีการทำกันในเดือนมกราคมของทุกปี ข้าวใหม่คือข้าวที่ปลูกขึ้นมาเพื่อที่จะเช่นไหว้ให้กับผีปู่-ย่า จะเริ่มเกี่ยวได้เมื่อรวงข้าวสุกแต่ยังไม่เหลืองมาก นำข้าวเปลือกที่นวดเรียบร้อยแล้วมาคั่วให้เมล็ดข้าวแข็งและเปลือกข้าวแห้ง เพื่อให้สะดวกในการตำข้าว ในอดีตนั้นนิยมการตำข้าวด้วยครกกระเดื่อง เมื่อตำเสร็จเรียบร้อยแล้วนำมาหุงเพื่อเช่นไหว้ผีปู่-ย่า

1.4 ชาตัพันธ์ไทใหญ่ (หมู่บ้านแม่ลาน้อย)

1.4.1 บริบทชุมชน

หมู่บ้านแม่ลาน้อย ตำบลแม่ลาน้อย อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน สภาพโดยทั่วไปเป็นที่ราบมีแม่น้ำแม่ลาน้อยไหลผ่านหมู่บ้าน ประชากรเป็นชาวพื้นเมือง ผสมกับไทใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลักคือการทำเกษตรกรรม โดยเฉพาะปลูกข้าว ถั่วเหลือง กระเทียม หอม เป็นต้น (ภาพที่ 6) และรับจ้างทั่วไป เนื่องจากพื้นที่เกษตรกรรมบางส่วนได้พัฒนาเป็นพื้นที่สำหรับทำธุรกิจจากความเจริญของชุมชนเมือง จึงทำให้พื้นที่ทางการเกษตรลดน้อยลง ประชากรในหมู่บ้านเป็นชาวไทใหญ่ที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก จึงมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาหลากหลายประเพณี

ภาพที่ 6 พื้นที่เกษตรกรรม (ถั่วเหลือง) ของชาวไทใหญ่

1.4.2 ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ

ประชากรในหมู่บ้านเป็นชาวไทใหญ่ที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก จึงมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาหลากหลายประเพณี เช่น

ประเพณีเขาวงกตหรือ ปอยหวังกะป่า เป็นประเพณีประจำปีดั้งเดิมของชาวบ้านแม่ลาน้อย ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องราวตอนหนึ่งในมหาเวสสันดรชาดก โดย

จำลองตอนที่พระเวสสันดรได้ออกจากเมืองไปบำเพ็ญบารมีในเขาวงกต ซึ่งเส้นทางที่จะเข้าไปหาพระเวสสันดรในป่าเขาวงกตนั้นสลับซับซ้อนมีทางเข้ามามากมาย ผู้ใดจะเข้าไปหาหรือไปทำบุญหากไม่มีบุญก็จะไม่สามารถเข้าถึงอาศรมของพระเวสสันดรได้ โดยเขาวงกตจะทำด้วยไม้สานเป็นตาข่าย เป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวแม่ลำน้อย โดยจัดขึ้นทุกปีในช่วงเดือนพฤศจิกายน ระหว่างวันขึ้น 13 ค่ำ ถึง ขึ้น 15 ค่ำ โดยวันขึ้น 15 ค่ำ จะเป็นวันสุดท้ายของประเพณี

ประเพณี ปอยส่างลอง เป็นการบวชลูกแก้วของชาวไทยใหญ่ คือการบรรพชาสามเณร โดยทั่วไป มี 2 แบบ คือ ข่ามคิบ หมายความว่า การบรรพชาแบบเรียบง่าย โดยผู้ปกครองจะนำเด็กไปโกนผมที่วัดหรือที่บ้าน เสร็จแล้วนุ่งขาวห่มขาว เตรียมเครื่องอัฐบริวารไปทำพิธีบรรพชาเป็นสามเณรที่วัดใกล้บ้าน และส่างลองเป็นการบรรพชาที่มีการจัดงานใหญ่โตส่วนใหญ่ใช้เวลา 3 วัน วันแรกจะเป็นการนำเด็กที่โกนหัวแล้วไปแต่งชุดส่างลอง โดยชุดส่างลองจะเป็นชุดคล้ายผู้ชายในตำนานไทยใหญ่ มีการแต่งหน้า สวมเครื่องประดับให้กับส่างลอง มีการแห่ส่างลองไปรอบหมู่บ้านเพื่อขอขมาแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และขอขมาผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน วันที่สองเป็นวันแห่เครื่องไทยทาน และพาส่างลองไปที่วัด มีการทำขวัญส่างลอง และเลี้ยงอาหารให้กับผู้มาร่วมพิธี วันที่สาม เป็นวันบรรพชาเป็นสามเณร เป็นอันเสร็จพิธีการบวชแบบส่างลอง

4.2 พืชที่ใช้ประโยชน์โดยกลุ่มชาติพันธุ์

พืชจากการสำรวจนำมาตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์ และจำแนก พบพืชทั้งหมด 166 ชนิด 141 สกุล 67 วงศ์ ดังแสดงในตารางที่ 4.1 โดยวงศ์ที่พบบ่อยที่สุดคือวงศ์ Fabaceae Cucurbitaceae Asteraceae และ Poaceae ตามลำดับ เมื่อนำมาจำแนกตามประเภทของการใช้ประโยชน์ 6 ประเภท ได้แก่ พืชอาหาร พืชสมุนไพร พืชใช้ทำเครื่องนุ่งห่มและสีย้อม พืชใช้ทำที่อยู่อาศัยและเครื่องมือเครื่องใช้ พืชในพิธีกรรมความเชื่อ และพืชใช้ประโยชน์อื่น ๆ พบว่า พืชอาหาร พืชสมุนไพร และพืชใช้ทำที่อยู่อาศัยและเครื่องมือเครื่องใช้ เป็นประเภทการใช้ประโยชน์ที่ กลุ่มชาติพันธุ์ได้ใช้ประโยชน์มากที่สุด ตามลำดับ และหมู่บ้านละอูบ เป็นหมู่บ้านที่มีการใช้ประโยชน์จากพืชมากที่สุด รองลงมาคือหมู่บ้านห้วยห้อม หมู่บ้านแม่ลำน้อย และหมู่บ้านห้วยผึ้งใหม่ ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนพืชที่พบจำแนกตามวงศ์ สกุล และชนิด

ลำดับ	ชื่อวงศ์	จำนวนสกุล	จำนวนชนิด
1	Acanthaceae	4	4
2	Adoxaceae	1	2
3	Amaranthaceae	2	2
4	Amaryllidaceae	1	3
5	Anacardiaceae	4	4
6	Annonaceae	1	2
7	Apiaceae	4	4
8	Apocynaceae	1	1
9	Araceae	2	2
10	Arecaceae	4	4
11	Asparagaceae	1	1
12	Asteraceae	9	9
13	Athyriaceae	1	1
14	Betulaceae	1	1
15	Bignoniaceae	1	1
16	Brassicaceae	1	1
17	Bromeliaceae	1	1
18	Caricaceae	1	1
19	Celastraceae	1	1
20	Combretaceae	2	1
21	Convolvulaceae	1	1
22	Costaceae	1	1
23	Cucurbitaceae	9	9
24	Euphorbiaceae	4	5
25	Fabaceae	12	14
26	Fagaceae	1	3
27	Iridaceae	1	1

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวงศ์	จำนวนสกุล	จำนวนชนิด
28	Lamiaceae	5	6
29	Lauraceae	1	1
30	Lythraceae	2	2
31	Magnoliaceae	1	1
32	Malvaceae	4	4
33	Marsileaceae	1	1
34	Melastomataceae	1	1
35	Meliaceae	1	1
36	Meliaceae	1	1
37	Menispermaceae	1	1
38	Moraceae	3	6
39	Moringaceae	1	1
40	Musaceae	1	1
41	Myrtaceae	2	2
42	Oxalidaceae	1	1
43	Passifloraceae	1	1
44	Pentaphragaceae	1	1
45	Phyllanthaceae	3	4
46	Piperaceae	1	2
47	Plantaginaceae	1	1
48	Poaceae	8	8
49	Polygonaceae	1	2
50	Primulaceae	1	2
51	Proteaceae	1	1
52	Rosaceae	1	1
53	Rubiaceae	3	3
54	Rutaceae	4	6

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวงศ์	จำนวนสกุล	จำนวนชนิด
55	Sapindaceae	1	1
56	Schizaeaceae	1	1
57	Simaroubaceae	1	1
58	Solanaceae	3	5
59	Theaceae	1	1
60	Verbenaceae	1	1
61	Vitaceae	1	1
62	Xanthorrhoeaceae	1	1
63	Zingiberaceae	4	6

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนชนิดพืชแบ่งตามประเภทของการใช้ประโยชน์จากแต่ละหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์	หมู่บ้าน			
	หมู่บ้าน ละอูบ	หมู่บ้าน ห้วยหอม	หมู่บ้าน ห้วยผึ้งใหม่	หมู่บ้าน แม่ลาน้อย
พืชอาหาร	62	42	28	46
พืชสมุนไพร	10	26	12	2
พืชใช้ทำเครื่องนุ่งห่ม และสีย้อม	2	2	0	0
พืชใช้ทำที่อยู่อาศัยและเครื่องมือเครื่องใช้	8	4	2	1
พืชในพิธีกรรมความเชื่อ	4	0	2	8
พืชใช้ประโยชน์อื่น ๆ	8	2	0	2
รวม	94	76	44	59

4.3 การใช้ประโยชน์ของพืช

การใช้ประโยชน์ของพืชจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ สามารถนำมาเปรียบเทียบการนำไปใช้โดยแบ่งเป็น 6 ประเภท คือ พืชอาหาร พืชสมุนไพร พืชใช้ทำเครื่องนุ่งห่มและสิ่งย้อม พืชใช้ทำที่อยู่อาศัย และเครื่องมือเครื่องใช้ พืชในพิธีกรรมความเชื่อ และพืชใช้ประโยชน์อื่นๆ โดยแต่ละชาติพันธุ์มีการนำไปใช้ที่แตกต่างกัน (ตารางที่ 4.3) แสดงข้อมูลได้ดังนี้

4.3.1 พืชอาหาร

1) ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง

จำนวนพืชที่ใช้เป็นอาหารจากการสำรวจพบทั้งหมด 46 ชนิด โดยชาวกะเหรี่ยงรับประทานข้าวเป็นอาหารหลัก นอกจากนี้ยังมี เผือก (*Colocasia esculenta* (L.) Schott) ข้าวสาลี (*Zea mays* L.) เป็นแหล่งของคาร์โบไฮเดรตนอกจากข้าว นอกจากนี้พืชในวงศ์ Fabaceae เป็นวงศ์ที่ถูกนำมาเป็นอาหารมากที่สุด ได้แก่ ชะเนียง (*Archidendron jiringa* (Jack) I. C. Nielsen) ชาวกะเหรี่ยงบ้านห้วยห้อมมีการปลูกในพื้นที่ทางการเกษตรเพื่อเก็บผลผลิตไว้จำหน่าย โดยผลของชะเนียงสามารถรับประทานได้ทั้งผลสด และคองในน้ำเกลือ มะขาม (*Tamarindus indica* L.) นำยอดอ่อนไปประกอบอาหาร และผลรับประทานเป็นผลไม้ ชะอม (*Acacia pennata* (L.) Willd.) ยอดอ่อนนำมาแกงเป็นอาหาร เมล็ดของแดง (*Xylia xylocarpa* (Roxb.) Theob.) นำมาคั่วรับประทานเป็นอาหารว่าง มีรสมัน และมีราคาสูง สามารถเก็บไปจำหน่ายได้ และ สะตอ (*Parkia leiophylla* Kurz) ซึ่งเป็นพืชนำมาปลูกในท้องถิ่นเพื่อจำหน่าย เป็นต้น พืชผักที่ใช้ประกอบอาหารสามารถหาได้ทั่วไปตามบริเวณบ้านและพื้นที่ทางการเกษตรที่นำมารับประทาน เช่น ยอดอ่อนและผลของมะเขือเครือ (*Sechium edule* (Jacq) Sw.) ยอดอ่อนของเครืองูเห่า (*Abelmoschus esculentus* Moench.) พืชที่รับประทานเป็นผลไม้ เช่น มะเฒ่า (*Antidesma ghaesembilla* Gaertn.) มะไฟ (*Baccaurea ramiflora* Lour.) ฝรั่ง (*Psidium guajava* Linn.) กล้วยน้ำว้า (*Musa sapientum* L.) หว้า (*Syzygium cumini* (L.) Skeels) และยังมีพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้กับประชากรในหมู่บ้านห้วยห้อมคือกาแฟ (*Coffea arabica* L.) ซึ่งบ้านห้วยห้อมเป็นแหล่งปลูกกาแฟที่มีชื่อเสียงของอำเภอแม่ลาน้อย พืชที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจรองลงมาคือเสาวรส (*Passiflora edulis* Sims)

พืชบางชนิดมีความสำคัญในการปรุงอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของกะเหรี่ยง เช่น เนียมป่า (*Elsholtzia communis* (Collett & Hemsl.)) ที่ใช้ยอดอ่อนในการแต่งกลิ่นรส อาหาร และ

สามารถเก็บยอดอ่อน และช่อดอกแห้งไว้ใช้ประกอบอาหารได้อีกด้วย นอกจากนี้พืชอาหารที่สามารถหาได้ง่ายตามบริเวณห้วยของหมู่บ้านคือ ผักถูด (*Diplazium esculentum* (Retz.) Sw.) และ หญ้าขยายเถา (*Lygodium flexuosum* (L.) Sw.) ซึ่งยอดอ่อนของพืชทั้งสองชนิดสามารถนำมาประกอบอาหารรับประทานได้หลากหลายอย่าง เช่น ลวกจิ้ม น้ำพริก ผัด หรือนำมาต้มตามแบบของกะเหรี่ยง นอกจากนี้ ยอดอ่อนและช่อดอกของมะเหลียมหิน (*Rhus javanica* L. var. *javanica*) สามารถนำมาต้มรับประทานเล่น มีรสชาติเปรี้ยว นอกจากนี้ยังมีการถนอมอาหารตามแบบดั้งเดิมของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เช่น

ตะเข้จิ คือการถนอมเนื้อเพื่อยืดอายุการรับประทาน โดยนำเนื้อหมูมาหมักกับ กระทียมเกลือ ข้าวข้าวหุงสุกห่อด้วยใบตองสามารถเก็บไว้รับประทานได้นานประมาณ 1 เดือน

ผักกาดดอง ภาษากะเหรี่ยงเรียกว่า "สะปาดิ" ทำโดยการนำผักกาดมาล้างให้สะอาด ล้างให้เป็นชิ้นละเอียดแล้วคลุกกับเกลือก่อนบรรจุลงในกระบอกไม้ไผ่ สามารถเก็บไว้ทานได้ประมาณ 1-2 เดือนเมื่อต้องการรับประทานสามารถนำมาแกงใส่เนื้อหมู หรือทำเป็นแกงชนิดอื่น ๆ ได้

ผักกาดแห้ง ภาษากะเหรี่ยงเรียกว่า "บะเกือะเออ" เป็นวิธีการถนอมอาหารโดยนำผักกาดส่วนใบ ลวกให้ละเอียดนำไปตากแดดให้แห้ง เก็บไว้รับประทานได้ประมาณ 1 ปี

สะเนซ่า หรือ ลูกเนียงดอง เป็นเครื่องเคียงที่ชาวกะเหรี่ยงนิยมรับประทานเป็นอย่างมาก วิธีการคือเอาลูกเนียงดิบที่แกะเปลือกเสร็จแล้วเรียงใส่ในขวดโหล แล้วเติมน้ำอุ่นผสมเกลือ ปิดฝาครอบทิ้งไว้ กินได้นานประมาณ 1 ปี โดยทั่วไปนิยมกินเป็นเครื่องเคียงกับน้ำพริกประเภทต่าง ๆ ที่เป็นน้ำพริกพื้นบ้าน

2) ชาติพันธุ์ละว้า

จากการสำรวจพบพืชที่ใช้เป็นอาหารทั้งหมด 62 ชนิด พืชที่ใช้เป็นอาหารหลักสำหรับให้พลังงานของชาวละว้า คือ ข้าวเจ้า (*Oryza sativa* L.) ภาษาละว้าเรียก อวาบ โดยการปลูกข้าวจะปลูกบนไหล่เขาบางครั้งมีการนำกลอย (*Dioscorea hispida* Dennst.) ผสมกับข้าวเพื่อรับประทาน แหล่งพลังงานที่สำคัญอื่น ๆ เช่น มันเทศ (*Ipomoea batatas* (L.) Lam.) และมันสำปะหลัง (*Manihot esculenta* Crantz) นิยมนำมาเผาหรือนึ่งรับประทาน

ผักที่นิยมนำมารับประทานเช่น ผักกาดเขียวปลี (*Brassica juncea* (L.) Czern.) ผักชี (*Coriandrum sativum* L.) มักปลูกพร้อมกันในขณะปลูกข้าว เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวข้าว จะ

สามารถเก็บพืชผักอื่น ๆ ที่ปลูกพร้อมกันไปรับประทานได้ด้วย นอกจากนี้ยังมีพืชผักที่หาได้ตามพื้นที่ป่ารอบหมู่บ้านเช่น กูดอย (*Diplazium esculentum* (Retz.) Sw.) กล้วยดอกแดง (*Bauhinia purpurea* L.) ดอกขาว (*B. variegata* L.) และยอดอ่อนของเห็ดหัวว่า (*Ficus auriculata* Lour.) ผักที่ชาวละว้าบ้านละอูบนิยมนำมาปรุงแต่งรสอาหาร และเป็นที่ยูจักของชาวละว้าในแถบอำเภอ แม่ลาน้อยคือเนียมป่า (*Elsholtzia communis* (Collett & Hemsl.)) โดยจะมีกลิ่นหอมเป็นเอกลักษณ์ นิยมนำมาใส่แกง หรือนำมาตำน้ำพริก ผลของตะไคร้ต้น (*Litsea cubeba* (Lour.) Pers.) ที่นิยมนำมาปรุงแต่งกลิ่นอาหาร พืชที่เป็นผลไม้ท้องถิ่นเช่น กัด เซ หรือหนามไขกึ่ง (*Rubus ellipticus* Sm.) ผลสุกมีรสเปรี้ยวเป็นที่นิยมรับประทานของเด็ก มะหลอด (*Elaeagnus latifolia* L.) มะไฟ (*Baccaurea ramiflora* Lour.) และมะเหลียมหิน (*Rhus javanica* L. var. *javanica*) ขนุน (*Artocarpus heterophyllus* Lam.) โดยผลไม้ท้องถิ่นนี้ พบเห็นได้ทั่วไปบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน นอกเหนือจากการรับประทานพืชอาหารแล้ว หากมีพืชอาหารที่เหลือจากการรับประทาน หรือเพาะปลูกจำนวนมากชาวละว้าจะเก็บไว้รับประทานผ่านการแปรรูป เช่น

โตะ โกละซุ (ผักกาดตากแห้ง) เป็นวิธีการถนอมอาหารอย่างหนึ่งของชาวละว้า เป็นการถนอมอาหารด้วยวิธีการตากแห้งโดยใช้ส่วนของใบนำไปต้มจนเปื่อย บีบน้ำออกแล้วนำไปตากให้แห้งประมาณ 1 สัปดาห์ ก่อนบรรจุใส่ถุงเก็บไว้ สามารถเก็บไว้รับประทานได้นานประมาณ 1 ปี เมื่อต้องการนำมารับประทานจะนำไปต้มอีกครั้งและปรุงเป็นแกงหรือยำ ส่วนก้านของผักกาดที่เหลือจากการทำโตะ โกละซุ จะนำไปสับให้ละเอียดแล้วต้มกับน้ำเกลือจนเปื่อย บีบน้ำออกแล้วนำไปใส่ถุงเก็บไว้ในที่เย็น เรียกว่า โตะ โกละนะจะมีรสเปรี้ยว เก็บไว้ทานได้ประมาณ 2 เดือน

3) ชาติพันธุ์ม้ง

ชาติพันธุ์ม้ง เป็นชาติพันธุ์ที่มีความสามารถในการเพาะปลูก โดยพืชที่ปลูกเพื่อเป็นอาหาร พบว่าพืชในวงศ์ Cucurbitaceae มีการปลูกเพื่อรับประทานเป็นอาหารและปลูกเพื่อจำหน่ายได้แก่ ฟักทอง (*Cucurbita moschata* Duchesne) มะเขือเครือ (*Sechium edule* (Jacq.) Sw.) บวบ (*Luffa cylindrica* (L.) M. Roem) นอกจากนี้ยังมี มะเขือเปราะ (*Solanum capsicoides* All.) มะเขือเทศ (*Solanum lycopersicum* L.) ผักกาดเขียวปลี (*Brassica juncea* (L.) Czern.) พืชที่รับประทานเป็นอาหารหลักคือข้าว (*Oryza sativa* L.) นอกจากนี้ยังมีการนำบุก (*Amorphophallus* sp.) มาประกอบอาหารอีกด้วย โดยนำมา

ผ่านกระบวนการล้าง และหมักเพื่อลดความเป็นพิษ ก่อนนำมารับประทานตามรูปแบบของชาวม้ง พีชนิกอื่น ๆ ที่นิยมรับประทานเช่น ผักเผั่วแดง (*Iresine herbstii* Hook) และว่านมหากาฬ (*Gynura bicolor* (Roxb. ex Willd.) DC.) นิยมนำยอดอ่อนมาต้มกับเนื้อไก่กินเป็นอาหารและถือได้ว่าเป็นอาหารที่ชาวม้งหมู่บ้านห้วยผึ้งใหม่ นิยมรับประทาน

ผลไม้ที่นิยมรับประทานเช่น หนามไข่กุ้ง (*Rubus ellipticus* Sm.) ผลของโคลงเคลง (*Melastoma malabathricum* L.) มะพลอด (*Elaeagnus latifolia* L.) ก่อ (*Castanopsis tribuloides* (Sm.) A. DC.) ขนุน (*Artocarpus heterophyllus* Lam.) กล้วยน้ำวัว (*Musa sapientum* L.) ฝรั่ง (*Psidium guajava* Linn.) ลิ้นจี่ (*Litchi chinensis* Sonn.) นอกจากนี้ยังมีวิธีการถนอมอาหารไว้สำหรับรับประทานในช่วงนอกฤดูกาลเช่น

การดองผัก ภาษาม้งเรียกว่า "ซ่าวก๊าว" ผักที่นำมาดอง เช่น ผักกาด วิธีการคือนำผักที่ต้องการดองล้างให้สะอาด ซอยเป็นชิ้นหรืออาจจะใช้ทั้งต้น ดองด้วยน้ำซาวข้าว เก็บไว้รับประทาน นอกจากนี้ยังสามารถใช้น้ำจืดแช่ผักได้ด้วยเช่นกัน

เต้าฝื่อ หรือ บุก นำมาปอกเปลือก แล้วชุบให้ละเอียด นำไปต้มกับน้ำจืดแล้วทำให้ได้ลักษณะของบุกที่เป็นแผ่นวุ้น นำไปรับประทานกับอาหาร เช่น นำไปจิ้มกับน้ำพริก นำมาผัดกับเนื้อ สามารถเก็บรักษาไว้ได้ในความเย็นประมาณ 2 อาทิตย์ โดยมีความเชื่อในการทำว่าไม่ให้เรียกว่า เต้าฝื่อในระหว่างการเตรียม เนื่องจากอาจจะทำให้เกิดอาการคันหลังรับประทาน โดยให้เรียกว่า ก๊าวจ้อง ซึ่งหมายความว่ามันหยาบ จะทำให้ไม่เกิดอาการคันหลังรับประทาน

4) ชาติพันธุ์ไทใหญ่

ชาติพันธุ์ไทใหญ่มักใช้ประโยชน์จากพืชในด้านการนำมาเป็นอาหารทั้งสิ้น 49 ชนิด มีอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ เรียกว่า "อู๊บ" ซึ่งหมายถึงการประกอบอาหารด้วยการคั่วใช้น้ำมัน มีน้ำแกงขลุกขลิก และใส่มะเขือเทศ เช่น อู๊บไก่ อู๊บไข่ อู๊บมะเขือ อู๊บปลา เป็นต้น พืชอาหารที่สำคัญคือข้าว และถั่วเหลือง เป็นผลมาจากพื้นที่ทางการเกษตรที่สมบูรณ์ติดกับแหล่งน้ำนอกจากนี้ชาวไทใหญ่มักปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริเวณบ้านทำให้มีชนิดของพืชที่ใช้รับประทานเป็นผักสด เครื่องเคียงในมื้ออาหารเป็นจำนวนมากหลายชนิด ตัวอย่างพืชที่รับประทานสดเป็นเครื่องเคียงเช่น ยอดอ่อนของมะกอก (*Spondias pinnata* (L.F.) Kurz) บัวบก (*Centella asiatica* (L.) Urb.) ผลของแตงกวา (*Cucumis sativus* L.)

ยอดอ่อนของชะอม (*Acacia pennata* (L.) Willd.) ยอดอ่อนของกระถิน (*Leucaena leucocephala* (Lam.) de Wit) ยอดอ่อนของเนื้อมहुเสื่อ (*Plectranthus amboinicus* (Lour.) Spreng.) ใบของซ้าพญ (*Piper sarmentosum* Roxb.) ผลสดมะเขือพวง (*Solanum torvum* Sw.) มะเขือเปราะ (*Solanum capsicoides* All) ถั่วพู (*Psophocarpus tetragonolobus* (L.) DC.)

พืชที่นำมารับประทานเป็นอาหารและผ่านกระบวนการทำให้สุกก่อนรับประทานเช่น ฟักทอง (*Cucurbita moschata* Duchesne) ยอดอ่อนของจี่เหล็ก (*Senna siamea* (Lam.) H. S. Irwin & Barneby) ผลมะเขือมัน (*Abelmoschus esculentus* (L.) Moench) ส่วนพืชชนิดอื่น ๆ เช่น กระเทียม (*Allium sativum* L.) ตะไคร้ (*Cymbopogon citratus* (DC.) Stapf) มะกรูด (*Citrus hystrix* DC.) หอมแดง (*Allium ascalonicum* L.) เป็นพืชที่ชาวไทใหญ่ใช้ในการประกอบอาหารเพื่อรับประทานในทุกมื้ออาหาร

การถนอมอาหารที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทใหญ่คือการทำถั่วเน่า โดยมีวิธีการทำคือนำถั่วเหลืองมาแช่น้ำไว้ 1 คืน จากนั้นนำถั่วเหลืองมาต้มจนถั่วนิ่ม จากนั้นนำไปหมักในกระบุงหรือตะกร้า ปิดหน้าด้วยใบตอง หมักทิ้งไว้ประมาณ 2-3 วัน กลิ่นและรสของถั่วจะเปลี่ยนไปเรียกกระยะนี้ว่า "ถั่วเน่าซา" ซึ่งสามารถนำมาแปรรูปได้ 2 ลักษณะ คือ นำมาบดใส่เกลือ พริกแห้ง ห่อด้วยใบตองจะเรียกว่า ถั่วเน่าเมอะ อีกรูปแบบคือ การถั่วเน่าซามาดละเอียด วางบนใบตองซึ่งชาวไทใหญ่เรียกว่า ตองหูก (*Solanum erianthum* D. Don) ประกอบกัน นำไปตากแดดจนแห้งเป็นสีน้ำตาล เมื่อต้องการรับประทานให้นำไปย่างไฟก่อน ก่อนนำมาประกอบอาหาร

4.3.2 พืชสมุนไพร

1) ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง

พืชในกลุ่มที่ใช้เป็นยาและสมุนไพรของกะเหรี่ยงบ้านห้วยหอม พบจำนวนทั้งหมด 25 ชนิด โดยแยกตามอาการได้แก่ รักษาอาการปวดเมื่อยร่างกาย ข้อเคล็ดใช้ สะพ้านกัน (*Sambucus javanica* Blume) โมโรมี (*Maclura* sp.) และชิกิหมื่อ (*Maesa* sp.)

กลุ่มสมุนไพรรักษาอาการปวดท้อง เสมออุ (*Ixora* sp.) และ โมกมัน (*Wrightia arborea* (Dennst.) Mabb.) มีวิธีการเตรียมสมุนไพรและส่วนที่ใช้คล้ายกัน คือใช้ส่วนของรากและเปลือกต้น ต้มน้ำดื่มรักษาอาการปวดท้องในเด็ก นอกจากนี้แล้วยังมีสรรพคุณในการลดไข้อีกด้วย ยอดอ่อนของตะเคียนหนู (*Anogeissus acuminata* (Roxb. ex DC.)) และ

ฝรั่ง (*Psidium guajava* Linn.) สามารถเลี้ยวกินสดได้เพื่อรักษาอาการปวดท้องหรือ
บรรเทาอาการท้องร่วง

กลุ่มสมุนไพรแก้ไข้ ถอนพิษ มีการใช้มะแตก (*Celastrus paniculatus* Willd.) โดยมีการ
เตรียม คือใช้เถา และราก ต้มน้ำดื่ม นอกจากนี้ยังใช้เปลือกแห้งของ มะปราง (*Picrasma*
javanica Blume) ฝนน้ำดื่มเพื่อรักษาไทฟอยด์และมาลาเรีย หรือใช้เปลือกของ ทะโล้
(*Schima wallichii* Choisy) ต้มน้ำดื่มรักษาอาการไข้ได้เช่นเดียวกัน ส่วนการถอนพิษ
นิยมใช้ยอดดิน (*Morinda angustifolia* Roxb.) โดยใช้ส่วนของรากต้มน้ำดื่ม

กลุ่มสมุนไพรรักษาแผลสด สาบเลือด (*Chromolaena odorata* (L.) R. M. King & H.
Rob.) ตีลีโซ (*Combretum* sp.) กรดน้ำ (*Scoparia dulcis* L.) โดยพืชในกลุ่มนี้ใช้วิธีการ
ขยี้ใบสดพอกบริเวณที่มีบาดแผล

กลุ่มสมุนไพรรักษาอาการปวดฟัน ใช้เปลือกคั้นของม้าสามตอน (*Asparagus filicinus*
Buch.-Ham. ex D. Don) และข้าวสารหลวง (*Maesa ramentacea* (Roxb.) A. DC.) อมไว้
เพื่อบรรเทาอาการปวดฟัน

กลุ่มของชาวบ้านที่ใช้สมุนไพรในการรักษาส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ โดยส่วนใหญ่จะเป็น
อาการเจ็บป่วยที่ไม่รุนแรงมากนักหรือเป็นการปฐมพยาบาลเบื้องต้น หากมีอาการ
เจ็บป่วยที่รุนแรงจะนำผู้ป่วยไปรักษาที่โรงพยาบาลประจำอำเภอ

2) ชนิดพันธุ์ละว้า

จากการสำรวจพบพืชที่นำมาใช้ในการบำบัดอาการเจ็บป่วยทั้งหมด 10 ชนิด โดยกลุ่ม
อาการเจ็บป่วยที่พบมากที่สุดคือ อาการปวดเมื่อยตามร่างกาย สมุนไพรที่นิยมใช้คือ
สะพ้านกิน (*Sambucus javanica* Blume) โดยการนำไปไปอังไฟ ให้อุ่น และประคบ
บริเวณที่มีอาการปวดเมื่อย

สำหรับสมุนไพรอื่น ๆ ที่นิยมใช้ได้แก่ขมิ้น (*Curcuma longa* L.) ใช้รับประทานสดเพื่อ
บรรเทาอาการท้องอืด ดอกและยอดอ่อนของคนทา (*Harrisonia perforata* (Blanco)
Merr.) นำมาขยี้ผสมน้ำก่อนนำมาแช่เท้าเพื่อรักษาอาการน้ำกัดเท้า กำลั้งเสือ โคร่ง
(*Betula alnoides* Buch.-Ham. ex D. Don) ใช้เปลือกคั้นคองเหล้าดื่มบำรุงกำลัง ใช้วุ้นจาก
ใบว่านหางจระเข้ (*Aloe vera* (L.) Burm. f.) ในการรักษาแผลจากน้ำร้อนลวก หรือจับ

ของร้อนจนเกิดแผลพุพอง หากมีอาการไอชาวละว้านิยมใช้ใบพลู (*Piper betle* L.)
ย่างไฟแล้วอมหรือรับประทานผลมะขามป้อม (*Phyllanthus emblica* L.)

3) ชาติพันธุ์มั่ง

พืชที่ใช้สำหรับเป็นยาและสมุนไพรของมั่ง ในบ้านห้วยผึ้งใหม่ มีการใช้บำบัดรักษาใน
หลายกลุ่มอาการ เช่น อาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ หรือกระดูก เช่น อุนป่า (*Sambucus
canadensis* L.) พลับพลึง (*Crinum asiaticum* L.) ซึ่งมีวิธีในการเตรียมที่คล้ายกัน คือ นำ
ใบมาขยำไฟให้ร้อน แล้วนำไปประคบบริเวณที่มีอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ เคล็ดขัดยอก
หนาด (*Blumea balsamifera* (L.) DC.) ใช้เป็นส่วนผสมของยาที่ใช้ในการรักษาอาการ
กระดูกแตก หรือหัก กลุ่มอาการแผลในปาก หมอน้อย (*Cyanthillium cinereum* (L.) H.
Rob) และ ผักเผ็ด (*Acmella oleracea* (L.) R.K. Jansen) มีวิธีการใช้ที่คล้ายกันคือเคี้ยวใบ
สด เพื่อรักษาแผลในปาก นอกจากนี้ยังมีการใช้ใบของผักชีลาว (*Anethum graveolens*
L.) ต้มน้ำ ใช้ล้างตาเพื่อลดอาการระคายเคืองตา เปลือกต้นของก่าล้างเสือโคร่ง (*Betula
alnoides* Buch.-Ham. ex D. Don) ใช้ดมแก้อาการวิงเวียนศีรษะ จำนวนชนิดของ
สมุนไพรที่พบเป็นสมุนไพรที่ใช้รักษาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้นที่เกิดจากการทำงาน หาก
เป็นอาการเจ็บป่วยอื่น ๆ จะไปรักษากับหมอชาประจำหมู่บ้านซึ่งจะมีสูตรยาสมุนไพร
เฉพาะ ไม่สามารถบอกให้แก่ผู้ใดทราบได้ ถือเป็นความลับประจำตระกูล

4) ชาติพันธุ์ไทใหญ่

จากการสำรวจพบว่า ชาติพันธุ์ไทใหญ่มีการใช้สมุนไพรในชีวิตประจำวันเพียง 2 ชนิด
คือ ว่านหางจระเข้ (*Aloe vera* (L.) Burm. f.) และ สาบเสือ (*Chromolaena odorata* (L.)
R. M. King & H. Rob.) เนื่องจากหมู่บ้านแม่ลาน้อยตั้งอยู่ในบริเวณชุมชนเมือง ที่มีร้าน
จำหน่ายยาแผนปัจจุบัน และโรงพยาบาลชุมชน ทำให้ชาวบ้านเลือกใช้ยาแผนปัจจุบันที่
สามารถใช้รักษาได้ตรงจุดและไม่มีขั้นตอนในการเตรียมที่ยุ่งยากเหมือนยาสมุนไพร
ความสำคัญของพืชสมุนไพรจึงลดน้อยลง

4.3.3 พืชที่ใช้ทำเครื่องนุ่งห่มและสีย้อม

1) ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง

พืชที่ใช้เป็นสีย้อมผ้ามีเพียง 1 ชนิด คือ จ้าส้ม (*Strobilanthes cusia* (Nees) Kuntze) ซึ่ง
ในปัจจุบันมีความสำคัญลดลงไปมาก เนื่องจากชาวบ้านที่ทอผ้านิยมใช้สีย้อมสำเร็จรูป

ซึ่งให้สีได้ตามต้องการติดทนนานกว่า และมีวิธีการเตรียมที่ไม่ยุ่งยาก นอกจากนี้ยังมีการใช้เปลือกของสารภีป่า (*Anneslea fragrans* Wall.) เพื่อช่วยให้ผ้าติดสีย้อมได้ดีขึ้น

2) ชาติพันธุ์ละว้า

จากการสำรวจพบพืชที่ใช้ทำเครื่องนุ่งห่มคือฝ้าย (*Gossypium barbadense* L.) โดยนำไปผ่านกระบวนการจนได้เส้นฝ้ายนำไปทอเป็นเสื้อและผ้าชิ้นส่วนพืชที่ใช้ทำสีย้อมจะใช้จ้ำอ้อม (*Strobilanthes auriculatus* Nees) ให้สีน้ำเงินเข้ม และใช้เปลือกของสารภีป่าในการทำให้ติดสีดีขึ้น แต่ในปัจจุบันความสำคัญของพืชที่ใช้ในการย้อมสีลดลง เนื่องจากสีสังเคราะห์สามารถใช้งานได้ง่ายกว่า ให้คุณภาพสีที่ดีกว่า

3) ชาติพันธุ์ม้ง

จากการสำรวจไม่พบพืชที่ให้สี หรือนำมาใช้ทำเครื่องนุ่งห่ม โดยชาวม้งในพื้นที่ที่ต้องการตัดเย็บเสื้อผ้า จะซื้อผ้าสำเร็จแล้วนำมาตัดเย็บกันเอง มีการปักลวดลายต่างๆ ด้วยเส้นด้ายสีสดใสซึ่งเป็นเส้นด้ายสำเร็จรูปที่ซื้อมาจากตลาดในเมืองใหญ่ เช่น เชียงใหม่ ส่วนการทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนนั้น เส้นด้ายที่ใช้ก็เป็นเส้นด้ายสำเร็จรูปที่มีการย้อมสีสำเร็จรูปแล้ว

4) ชาติพันธุ์ไทใหญ่

จากการสำรวจไม่พบว่ามีการใช้ประโยชน์ของพืชในหมวดหมู่ของการนำมาใช้ทำเครื่องนุ่งห่มและสีย้อม เนื่องจากความเจริญของชุมชนเมืองทำให้ชาวบ้านไม่ได้มีการทอผ้าไว้ใช้เองเหมือนแต่ก่อน แต่จะเปลี่ยนเป็นการซื้อเสื้อผ้าสำเร็จรูปมาใช้ ซึ่งหาได้ง่ายตามท้องตลาด

4.3.4 พืชใช้ทำที่อยู่อาศัยและเครื่องมือเครื่องใช้

1) ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง

จากการสำรวจพบพืช 4 ชนิดที่นำมาใช้สร้างเครื่องมือเครื่องใช้ โดยพืชที่มีความนิยมนำมาใช้ทำเครื่องมือเครื่องใช้ คือ ไม้ซาง (*Dendrocalamus membranaceus* Munro) ที่นิยมนำมาจักตอกสานเป็นตะกร้า เสื่อ และเครื่องมือเครื่องใช้อื่น ๆ พืชที่สามารถนำมาสานเป็นเครื่องใช้อีกชนิดคือ หวาย (*Calamus* sp) ส่วนพืชที่นำมาสร้างบ้านได้แก่ สัก (*Tectona grandis* L.) แดง (*Xylia xylocarpa* (Roxb.) Taub.) ซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็งที่ให้ความ

แข็งแรง บ้านในหมู่บ้านห้วยห้อมในปัจจุบันมีการก่อสร้างตามสมัยนิยม โดยใช้ปูนเป็นวัสดุในการก่อสร้างมากขึ้น

2) ชาติพันธุ์ละว้า

พืชที่ใช้ประโยชน์เพื่อการสร้างบ้านเรือนและกำหนดเขตบ้านเรือน เช่น สัก (*Tectona grandis* L.f.) แดง (*Xylocarpus xylocarpa* (Roxb.) Taub.) ไม้ซาง (*Dendrocalamus membranaceus* Munro) ส่วนหญ้าคา (*Imperata cylindrica* (L.) Raeusch.) ใช้สำหรับมุงหลังคาบ้านหรือกระโจมตามพื้นที่ทางการเกษตร นอกจากนี้ยังมีการใช้พืชเพื่อสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน พืชที่นิยมใช้คือ ฝั่เสียด (*Cephalostachyum virgatum* (Munro) Kurz) โดยนำมาทำเครื่องมือ เช่น คันธนู กับดักหนู อุปกรณ์ทอผ้า หรือนำมาจักดอก เพื่อสานเป็นเครื่องมือต่าง ๆ เช่น หมวก แข่ง เตื่อ นอกจากนี้ยังมีการเก็บช่อดอกของตองกง (*Thysanolaena latifolia* (Roxb. ex Hornem.)) มาตากแห้งเพื่อทำไม้กวาดไว้ใช้ในครัวเรือน และทำไว้จำหน่ายภายในหมู่บ้านอีกด้วย

3) ชาติพันธุ์ม้ง

มีการใช้ประโยชน์จากพืช เช่น สัก (*Tectona grandis* L. f.) แดง (*Xylocarpus xylocarpa* (Roxb.) Taub.) ในการสร้างเครื่องมือเครื่องใช้และบ้านเรือนและ ค้อ (*Livistona jenkinsiana* Griff.) ใช้ใบของค้อมาทำเป็นหลังคาที่อยู่อาศัย

4) ชาติพันธุ์ไทใหญ่

รูปแบบของการสร้างที่อยู่อาศัยของไทใหญ่แบบดั้งเดิม นิยมสร้างบ้านด้วยไม้ ไม้ที่นิยมนำมาสร้างบ้าน ได้แก่ สัก (*Tectona grandis* L. f.) และ แดง (*Xylocarpus xylocarpa* (Roxb.) Taub.) ซึ่งไม้สักและไม้แดงนอกจากจะนำมาสร้างบ้านเรือนแล้ว ยังนิยมนำมาทำเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนอีกด้วย เครื่องใช้ในครัวเรือนที่ทำจากไม้สัก สามารถบอกฐานะของชาวไทใหญ่ได้ สร้างบ้านด้วยเสาไม้สักขนาดใหญ่ หรือในบ้านมีเครื่องเรือนที่ทำจากไม้สัก เช่น โต๊ะ เก้าอี้ พืชชนิดอื่นที่นำมาใช้สร้างเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น ไม้จำปี (*Magnolia ×alba* (DC.) Figlar)

4.3.5 พืชในพิธีกรรมความเชื่อ

1) ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง

กะเหรี่ยง หมู่บ้านห้วยหอมได้รับเอาการเผยแพร่ศาสนาคริสต์จากคณะมิชชันนารีที่เข้ามาพร้อมกับการฝึกสอนอาชีพการเลี้ยงแกะ การทำผ้าทอขนแกะ และการปลูกกาแฟ ทำให้ประเพณีดั้งเดิมของกะเหรี่ยงเกี่ยวกับการนับถือผีได้สูญหายไปจากหมู่บ้าน ปัจจุบันชาวบ้านห้วยหอมทุกคนนับถือศาสนาคริสต์ จึงไม่มีพิธีกรรมที่เป็นพิธีกรรมเลี้ยงผีดั้งเดิมตามแบบฉบับของกะเหรี่ยง และในส่วนพิธีกรรมของศาสนาคริสต์ไม่ได้มีการนำพืชเข้าไปใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา

2) ชาติพันธุ์ละว้า

พิธีกรรมความเชื่อของละว้า หมู่บ้านละออบที่ยังปรากฏให้เห็นคือพิธีกรรมเลี้ยงผีประจำหมู่บ้านที่จัดขึ้นโดยประชากรของหมู่บ้านที่นับถือศาสนาพุทธและมีรากความเชื่อของการนับถือผีอยู่ด้วย พืชที่นิยมใช้ในพิธีกรรมคือ มะเหลียมหิน (*Rhus javanica* L. var. *javanica*) โดยใช้ส่วนของลำต้นทำเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมเช่น การเลี้ยงผี การขอขมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยมีการสานไม้ไผ่เป็นตาแหลวเพื่อใช้ เป็นเครื่องประกอบ นอกจากนี้ยังมีการใช้ส้มป่อย (*Acacia concinna* Willd. DC.) ในการทำน้ำมนต์ในพิธีกรรมต่างๆ และมีการปลูกต้นหนาด (*Blumea balsamifera* (L.) DC.) ไว้บริเวณบ้านโดยมีความเชื่อว่าจะสามารถป้องกันภูตผีปีศาจได้ บางบ้านนำใบหนาดติดไว้กับตาแหลวบริเวณประตูบ้านเพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้ายเข้าสู่บ้านเรือน และยังมีการใช้น้ำเต้า (*Lagenaria siceraria* (Molina) Standl.) ในพิธีแต่งงาน โดยเป็นตัวแทนของความอุดมสมบูรณ์ของครอบครัว

3) ชาติพันธุ์ม้ง

มีการใช้เหลียมหิน (*Rhus javanica* L. var. *javanica*) ป้องกันภูตผี โดยนำมาปักไว้บริเวณหน้าบ้าน และหญ้าคา (*Imperata cylindrica* (L.) Raeusch.) สำหรับสานเป็นตาข่ายวางไว้บริเวณประตูบ้านเพื่อป้องกันความชั่วร้าย

4) ชาติพันธุ์ไทใหญ่

จากการสำรวจพบมีการใช้พืชที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมคือ คือ หญ้าคา (*Imperata cylindrica* (L.) Raeusch.) นำมาทำคาสำหรับใช้ในพิธีการประพรมน้ำมนต์ที่มีส่วนผสม

ของฝักแห้งส้มป่อย (*Acacia concinna* Willd. DC.) ในพิธีสำคัญต่าง ๆ ใบตองจากกล้วยที่ใช้ทำกระทงใส่เครื่องเช่น ไหว้ผีบรรพบุรุษ หรือในพิธีการสำคัญต่าง ๆ ภายในกระทงจะมี พลุ (*Piper betle* L.) หมาก (*Areca catechu* L.) และข้าว (*Oryza sativa* L.) เป็นเครื่องประกอบ นอกจากนี้ยังมีการทำแห้ว โดยใช้ไผ่ชาง (*Dendrocalamus membranaceus* Munro) แฉวนไผ่หน้าบ้านพร้อมกับใบหนาด (*Blumea balsamifera* (L.) DC.) โดยเชื่อว่าสามารถป้องกันภูตผีไม่ให้เข้ามาภายในบริเวณบ้านได้ ความเชื่อเกี่ยวกับเมตตามหานิยมของชาวบ้านยังนิยมปลูกมะยม (*Phyllanthus acidus* (L.) Skeels) ไผ่หน้าบ้าน เพื่อให้มีคณินิยมชมชอบอีกด้วย

4.3.6 พืชที่ใช้ประโยชน์อื่น ๆ

1) ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง

พบเพียง 2 ชนิด คือ ตองแตบ (*Macaranga denticulata* (Blume) Müll. Arg.) และ สลัดโคป่า (*Euphorbia antiquorum* L.) โดยสลัดโคปานิยมปลูกเป็นแนวรั้วเพื่อกันหมูเข้าไปในพื้นที่ทางการเกษตร

2) ชาติพันธุ์ละว้า

พืชที่น่าสนใจคือใบดัดขาง (*Solanum erianthum* D. Don) ที่ชาวละว้านำไปมาล้างเครื่องครัวหลังจากการประกอบอาหาร โดยสามารถใช้ทำความสะอาดคราบน้ำมันได้ นอกจากทำความสะอาดได้แล้วยังสามารถใช้ในการทำถั่วเน่าแผ่นในขั้นตอนการทำให้เป็นแผ่นได้อีกด้วย นอกจากนี้มีการใช้ใบของต้นเดื่อปล้องหิน (*Ficus semicordata* Buch.-Ham. ex Sm.) ที่ลักษณะมีสากรสามารถนำมาขัดวัตถุให้มีผิวเรียบได้ เช่น ขัดงาช้างที่ใช้ทำค้ำมิดของละว้าและสลัดโคป่า (*Euphorbia antiquorum* L.) ที่ปลูกไว้เป็นแนวอาณาเขตพื้นที่ทางการเกษตรและป้องกันหมูเข้ามากัดกินผลผลิตทางการเกษตร นอกจากนี้ยังมีการใช้ลำต้นเสนียด (*Justicia adhatoda* L.) มาเผาเป็นถ่านแล้วนำไปเป็นส่วนผสมในการผลิตดินปืนอีกด้วย

3) ชาติพันธุ์ม้ง

มีการใช้ลำต้นเทียมของกล้วย (*Musa sapientum* L.) ในการให้อาหารหมูที่เลี้ยงอยู่ภายในบริเวณบ้าน โดยใช้หยวกมาซอยให้ละเอียด ผสมกับรำข้าว เศษอาหาร หรืออาจจะให้เฉพาะหยวกเพียงอย่างเดียว และการใช้ใบตองห่อข้าว และห่ออาหารไปรับประทานเมื่อ

ออกไปทำงานในพื้นที่เกษตรกรรม แต่ความนิยมในการใช้ลดลง เนื่องจากมีความนิยมใช้ถุงพลาสติกในการห่ออาหารมากกว่า

4) ชาติพันธุ์ไทใหญ่

พืชที่ใช้ประโยชน์อื่น ๆ เช่น ใช้ทำฟืน พบว่า กิ่งไม้ หรือเศษไม้แห้ง สามารถนำมาใช้เป็นฟืนได้ทุกชนิด แต่มีความนิยมในการใช้ฟืนเพื่อประกอบอาหารลดน้อยลง เนื่องจากนิยมใช้แก๊สหุงต้มในการประกอบอาหาร ที่มีความสะดวกในการใช้มากกว่าการใช้ฟืน พืชใช้ประโยชน์อื่น ๆ เช่น คับยาง (*Solanum erianthum* D. Don) ชาวไทใหญ่เรียกว่าตองหูก นำมาใช้ประโยชน์ในการห่อถั่วทำให้เป็นแผ่นบาง โดยมีคุณสมบัติคือถั่วเน่าจะไม่ติดแผ่นใบของคับยาง เมื่อแห้ง สามารถแกะออกง่าย เป็นวัฒนธรรมในการประกอบอาหารตามแบบของไทใหญ่ยังคงมีการสืบสานกันมาจนถึงปัจจุบัน

4.4 การจัดทำฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

การจัดทำฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ของการใช้ประโยชน์จากพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาติพันธุ์ในอำเภอแม่ลาน้อย ได้จัดทำโดยใช้โปรแกรม Adobe Dream weaver มีการนำเข้าสู่ข้อมูลการใช้ประโยชน์ของพืชจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้จากการสำรวจ สามารถเข้าถึงข้อมูลจากเว็บไซต์ <http://botany.camt.cmu.ac.th/index.php?name=ethnobotany> โดยผู้ดูแลระบบจะสามารถเพิ่ม-ลด ข้อมูลพืชได้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 4.3 การใช้ประโยชน์จากพืชของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ละว้า ม้ง และไทใหญ่

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้
Acanthaceae	<i>Acanthus montanus</i> (Ness) T. Anderson	เหงือกปลาหมอ	-	ม้ง	พืชสมุนไพร	นำต้น และใบ ต้มดื่ม น้ำรักษาอาการไข้ใน
	<i>Justicia adhatoda</i> L.	เสนียด	โคะเกลียง	ละว้า	พืชใช้ประโยชน์ อื่นๆ	ปลูกเป็นแนวรั้ว กันดินถล่ม, นำไปเผา ถ่านแล้วทุบให้ละเอียดใช้เป็น ส่วนผสมดินปั้น
	<i>Thunbergia laurifolia</i> Lindl.	รางจืด	จอลอดิเดอ	กะเหรี่ยง	พืชสมุนไพร	นำใบสดมาชื้อให้ละเอียด พอกบริเวณ แผลงัดต่อ
	<i>Strobilanthes cusia</i> (Nees) Kuntze	ส่อม	ส่อม	กะเหรี่ยง	พืชทำเครื่องนุ่งห่ม และสีย้อม	บรรเทาอาการปวด ใบสดใช้ย้อมผ้าให้สีน้ำเงิน

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Adoxaceae	<i>Sambucus canadensis</i> L.	อุ้นป่า	หม้อห่าน	มั้ง	พืชสมุนไพร	ใบ และยอดอ่อน นำมาผิงไฟประคบ บริเวณที่มีอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ
	<i>Sambucus javanica</i> Blume	สะพ้านกัน	โพทีดอ	กะเหรียง	พืชสมุนไพร	ใบสด ขยี้พ้อเหลกนำไปนวดคลึงบริเวณที่ปวดข้อหรือกล้ามเนื้อ
			ฮละบั้ง	ละว้า	พืชสมุนไพร	นำใบสดมาอังไฟนำมาประคบบริเวณที่มีอาการปวด ฟกช้ำ
Amaranthaceae	<i>Iresine herbstii</i> Hook	ผักแผ้วแดง	ข้าวค้ำถ้ำ	มั้ง	พืชสมุนไพร	ยอดอ่อน, ใบ ต้มกับเนื้อไก่ เป็นพืชอาหารและยาบำรุงร่างกาย

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Amaranthaceae	<i>Crinum asiaticum</i> L.	ปลับปลิง	ต้อช้าง	มั้ง	พืชสมุนไพร	ใบสดย่างไฟ นำมาพันหรือประคบบริเวณที่มีอาการปวดกล้ามเนื้อ, ข้อ
Amaryllidaceae	<i>Allium ascalonicum</i> L.	หอมแดง	เปือเซอควอ พักหมี่แหลง	กะเหรี่ยง ไทใหญ่	พืชอาหาร	ใบสะสมพืชอาหารใช้เป็นเครื่องเทศ
	L.	กระเทียม	เปือเซอซ่า โฮม พักหมี่หอ	กะเหรี่ยง ละว้า ไทใหญ่	พืชอาหาร	ใบสะสมพืชอาหารใช้เป็นเครื่องเทศ
Anacardiaceae	<i>Bouea macrophylla</i> Griff.	มะปราง	หมากผาง	ไทใหญ่	พืชอาหาร	ผลสุกรับประทานเป็นผลไม้
	<i>Brucea javanica</i> (L.) Merr.	ส้มผด	เรอยู	ละว้า มั้ง	พืชในพิธีกรรมความเชื่อ	ลำต้น ใช้เป็นเครื่องประกอบในพิธีกรรม เลี้ยงผี ใช้ในพิธีกรรม ป้องกันภูตผี ปีศาจ

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Anacardiaceae	<i>Mangifera indica</i> L.	มะม่วง	เซ่กอซ่า	กะเหรี่ยง	พืชอาหาร	ผลสุกรับประทาน เป็นผลไม้
			จื่อโมง	มั่ง		
Annonaceae	<i>Spondias pinnata</i> (L. f.) Kurz	มะกอก	โคะแป	ละว้า	พืชอาหาร	ผลนำมาใช้ปรุงรสอาหาร
			หมากโมง	ไทใหญ่		
			หมากกอก	ไทใหญ่		
Annonaceae	<i>Annona muricata</i> L.	ทุเรียนเทศ	หมากโอง่า	ไทใหญ่	พืชอาหาร	ผลสุกรับประทาน เป็นผลไม้
			ผีลู			
Apiaceae	<i>Annona squamosa</i> L.	น้อยหน่า	มะแน	ละว้า	พืชอาหาร	ผลสุกรับประทาน เป็นผลไม้
			หมากโอง่า	ไทใหญ่		
			พันนอก	ไทใหญ่		
Apiaceae	<i>Centella asiatica</i> (L.) Urb.	บัวบก	พัคหนอก	ไทใหญ่	พืชอาหาร	ทั้งต้นรับประทานสด เป็นเครื่องเคียง หรือต้มน้ำดื่มรักษา อาการไข้ใน
			ผักชี	โซมโปม		
	<i>Coriandrum sativum</i> L.			ละว้า	พืชอาหาร	ทั้งต้นใช้เป็น เครื่องเทศ

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Apiaceae	<i>Anethum graveolens</i> L.	ผักชีลาว	จ๋อจี่	มั้ง	พืชสมุนไพร	ใบใช้ต้มน้ำ นำมาล้างตาบรรเทาอาการระคายเคือง
	<i>Eryngium foetidum</i> L.	ผักชีฝรั่ง	โจโป้ล่า บลายโอ	กะเหรี่ยง มั้ง	พืชอาหาร	ใบแก่ ใช้เป็นเครื่องเทศ
Apocynaceae	<i>Wrightia arborea</i> (Dennst.) Mabb.	โมกมัน	พักกีเม็งกอก ล่าทื่อ	กะเหรี่ยง	พืชสมุนไพร	เปลือก ต้มน้ำดื่มแก้ปวดท้อง
Araceae	<i>Amorphophallus</i> sp.	บุก	เต่าฝื่อ	มั้ง	พืชอาหาร	หัวใต้ดินใช้ประกอบพืชอาหาร
	<i>Colocasia esculenta</i> (L.) Schott	เผือก	คือ	กะเหรี่ยง	พืชอาหาร	ลำต้นใต้ดินรับประทานได้
Arecaceae	<i>Areca catechu</i> L.	หมาก	เส้	กะเหรี่ยง	พืชสมุนไพร	ผลแห้งเกี่ยวกับพลู
				ไทใหญ่	พืชในพิธีกรรมความเชื่อ	ผลแห้งใช้เป็นเครื่องประกอบเครื่องเซ่นในพิธีกรรม

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Arecaceae	<i>Calamus</i> sp.	หวาย	หวาย	กะเหรี่ยง	พืชอาหาร	ยอดอ่อนรับประทานเป็นพืชอาหาร
			หวาย	กะเหรี่ยง	พืชใช้ทำเครื่องมือเครื่องใช้	ก้านใบสานเป็นภาชนะได้
	<i>Cocos nucifera</i> L.	มะพร้าว	คอกำ	กะเหรี่ยง	พืชอาหาร	ผลรับประทานเป็นผลไม้และพืชอาหาร
				กะเหรี่ยง	พืชใช้ทำเครื่องมือเครื่องใช้	ก้านใบแห้ง ใช้ทำไม้กวาด
			เพ็ญ	ละว้า	พืชอาหาร	ผลรับประทานเป็นผลไม้ และพืชอาหาร
			เพ็ญ	ละว้า	พืชใช้ทำเครื่องมือเครื่องใช้	ก้านใบแห้ง ใช้ทำไม้กวาด
<i>Livistona jenkinsiana</i> Griff.	ค้อ	-	ไทใหญ่	พืชอาหาร	ผลรับประทานเป็นผลไม้ และพืชอาหาร	
			ม้ง	พืชใช้ทำที่อยู่อาศัย	ใบแห้ง ใช้มุงหลังคากระท่อม	

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Asteraceae	<i>Blumea balsamifera</i> DC.	หนาด	-	ม้ง	พืชสมุนไพร	ใช้เป็นส่วนผสมยา รักษากระดูก
	<i>Chromolaena odorata</i> (L.) R. M. King & H. Rob.	สาบเสือ	ฮละนัค	ละว้า	พืชในพิธีกรรม ความเชื่อ	ใบแห้ง ใช้เป็นเครื่อง ป้องกันภูตผี
			ชมพู่เกว	กะเหรี่ยง	พืชสมุนไพร	ใบสด ขยี้พอก บาดแผล เพื่อห้าม เลือด
			หญ้าคาพัง	ไทใหญ่	พืชสมุนไพร	
	<i>Cosmos</i> sp.	-	-	ม้ง	พืชอาหาร	ยอดอ่อนรับประทาน เป็นพืชอาหาร
	<i>Cyanthillium cinereum</i> (L.) H. Rob.	หมอน้อย	-	ม้ง	พืชสมุนไพร	ใบสดอมแก้แผลร้อน ใน ในปาก
	<i>Elephantopus scaber</i> L.	โตไม่รู้ล้ม	แอดอโต	กะเหรี่ยง	พืชสมุนไพร	ราก ใช้ต้มน้ำดื่ม รักษาไข้หวัด
<i>Gynura bicolor</i> (Roxb. ex Willd.) DC.	ว่านมหากาฬ	ข้าวตอปลั่ง	ม้ง	พืชอาหาร	ใบสด ต้มกับเนื้อไก่ รับประทานเป็นพืช อาหาร	

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Athyriaceae	<i>Diplazium esculentum</i> (Retz.) Sw.	ผักกูด	ปู่เปเล่เต๊ะ โตะเวือะคัน ผักกรูด	กะเหรี่ยง ละว้า ไทใหญ่	พืชอาหาร	ยอดอ่อนรับประทาน เป็นพืชอาหาร
Betulaceae	<i>Betula alnoides</i> Buch.-Ham. ex D.Don	กำลังเสือโคร่ง	-	ม้ง	พืชสมุนไพร	เปลือก คมแก้วเวียน ศิรชะ
Bignoniaceae	<i>Oroxylum indicum</i> (L.) Kurz	เพกา	ดักเรือเวีย	ละว้า	พืชอาหาร	ฝักอ่อน รับประทาน เป็นพืชอาหาร
Brassicaceae	<i>Brassica juncea</i> (L.) Czern.	ผักกาดกวางตุ้ง	โตะ โกละ	ละว้า	พืชอาหาร	ทั้งต้นรับประทาน เป็นอาหาร
Bromeliaceae	<i>Ananas comosus</i> (L.) Meer.	สับปะรด	หมากแก้ว	ไทใหญ่ ม้ง	พืชอาหาร	ผลสุกรับประทาน เป็นผลไม้
Caricaceae	<i>Carica papaya</i> L.	มะละกอ	เซอกิเซ่ หม่ากัว กอดิด	กะเหรี่ยง ม้ง ละว้า	พืชอาหาร	ผลดิบ นิยมนำมาปรุง เป็นพืชอาหาร ผลสุกรับประทาน เป็นผลไม้

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Celastraceae	<i>Celastrus paniculatus</i> Willd.	มะแตก	กิลีเบลอ	กะเหรี่ยง	พืชสมุนไพร	เถาต้มน้ำดื่มแก้ไข้
Combretaceae	<i>Combretum</i> sp.	-	ติลิโซ	กะเหรี่ยง	พืชสมุนไพร	เปลือกทูปให้เหลก คั้นเอาน้ำรักษาแผลสด
	<i>Anogeissus acuminata</i> (Roxb. ex DC.) Wall. ex Guillem. & Perr.	ตะเคียนหนู	เปอ ลีด	กะเหรี่ยง	พืชสมุนไพร	ยอดอ่อน รับประทานสด แก้ ท้องร่วง
Convolvulaceae	<i>Ipomoea batatas</i> (L.) Lam.	มันเทศ	ละไมแซม โมะ	ละว้า	พืชอาหาร	รากสะสมพืชอาหาร รับประทานได้
Costaceae	<i>Cheilocostus speciosus</i> (J. Koenig) C. D. Specht	เอื้องหมายนา	เซลูโบ	กะเหรี่ยง	พืชสมุนไพร	ใบสดขยี้ใส่แผลให้ สัตว์เลียข
Cucurbitaceae	<i>Cucumis sativus</i> L.	แตงกวา	แกญวง	ละว้า	พืชอาหาร	ผล รับประทานเป็น พืชอาหาร
	<i>Cucurbita moschata</i> Duchesne	ฟักทอง	หลี่เคบอ เต้า โบ หมากปักเลิง	กะเหรี่ยง มั่ง ละว้า ไทใหญ่	พืชอาหาร	ผล ยอดอ่อน รับประทานเป็นพืช อาหาร

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Cucurbitaceae	<i>Lagenaria siceraria</i> (Molina) Standl.	น้ำเต้า	ระตุง	ละว้า	พืชอาหาร	ผลอ่อน รับประทาน เป็นพืชอาหาร
			ระตุง	ละว้า	พืชในพิธีกรรมความเชื่อ	ผลแก่ใช้ในพิธี แต่งงาน
	<i>Luffa cylindrica</i> (L.) M. Roem.	บวบ	หม่นอย	ไทใหญ่	พืชอาหาร	ผลอ่อน รับประทาน เป็นพืชอาหาร
			ตุเตี้ย	ละว้า	พืชอาหาร	
			ตัวจู้หยา	ม้ง	พืชอาหาร	พืชใช้ทำเครื่องมือ เครื่องใช้
<i>Momordica charantia</i> L.	มะระ	หมากอ่าง ขาง	ไทใหญ่	พืชอาหาร	ขอดอ่อน ผล รับประทานเป็นพืช อาหาร	
<i>Sechium edule</i> (Jacq.) Sw.	มะเขือเครือ	เตอโคเค	กะเหรี่ยง	พืชอาหาร	ขอดอ่อน ผล รับประทานเป็นพืช อาหาร	
		เต้ากั่ว	ม้ง			
		ซาปุยแค	ละว้า			

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Dilleniaceae	<i>Dillenia parviflora</i> Griff.	สีน้ผึ้ง	โคะพะระ	ละว้า	พืชใช้ประโยชน์ อื่นๆ	ยางจากผล ใช้เป็นยา พิษในการจับปลา
Dioscoreaceae	<i>Dioscorea hispida</i> Dennst.	กลอย	กลอย	ละว้า	พืชอาหาร	หัวใต้ดิน นำมา รับประทานได้
Elaeagnaceae	<i>Elaeagnus latifolia</i> L.	มะหลอด	เส้หูซ่า จ้อยู่หมี นังโคะ	กะเหรี่ยง ม้ง ละว้า	พืชอาหาร	ผลสุก รับประทาน เป็นผลไม้
Euphorbiaceae	<i>Euphorbia antiquorum</i> L.	สลัดได	โท่ตะเถลตะ	กะเหรี่ยง ม้ง	พืชใช้ประโยชน์ อื่นๆ พืชอาหาร	ปลูกเป็นแนวรั้วกัน หุม ใบต้มรับประทาน ช่วยเร่งน้ำนม
	<i>Macaranga denticulata</i> (Blume) Müll. Arg.	ตองแตบ	เปือค๊ะ	ไมรปเฟือะ ละว้า กะเหรี่ยง	พืชใช้ประโยชน์ อื่นๆ พืชใช้ประโยชน์ อื่นๆ	ปลูกเป็นแนวรั้วกัน หุม เนื้อไม้ใช้ทำฟืน

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Euphorbiaceae	<i>Macaranga kurzii</i> (Kuntze) Pax & K.Hoffm.	ปอแต้บ		ละว้า	พืชใช้ประโยชน์ อื่นๆ	ใบใช้ห่อข้าว ห่อพืช อาหารได้
	<i>Mallotus philippensis</i> (Lam.) Müll. Arg.	กำแสด	โคะมักกาย	ละว้า	พืชใช้ประโยชน์ อื่นๆ	เนื้อไม้ใช้ทำฟืน
	<i>Manihot esculenta</i> Crantz	มันสำปะหลัง	หน่วย	กะเหรี่ยง ลาไมแซม	พืชอาหาร ละว้า	ยอดอ่อน และหัวได้ ดิน รับประทานเป็น พืชอาหาร
Fabaceae	<i>Acacia concinna</i> Willd. DC	ส้มป่อย	สมปอย	-	มั่ง	พืชอาหาร
				ละว้า	พืชในพิธีกรรมความ เชื่อ	ฝักแห้ง ใช้ใน พิธีกรรม ทำน้ำมันต์
				ละว้า	พืชอาหาร	ยอดอ่อนรับประทาน ได้
			สันซอน	ไทใหญ่	พืชในพิธีกรรมความ เชื่อ	ฝักแห้ง ใช้ใน พิธีกรรม ทำน้ำมันต์
				ไทใหญ่	พืชอาหาร	ยอดอ่อนรับประทาน ได้

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์	
Fabaceae	<i>Acacia pennata</i> (L.) Willd.	ชะอม	โพชค้อ	กะเหรี่ยง	พืชอาหาร	ยอดอ่อนรับประทาน เป็นพืชอาหาร	
			ซำวจือกั่ว	ม้ง			
			โตะปัว	ละว้า			
	<i>Archidendron jiringa</i> (Jack) I. C. Nielsen	ชะเนียง	พะตึง	กะเหรี่ยง	พืชอาหาร	ผลแก่ รับประทาน เป็นเครื่องเคียง	
			ม๊ก ตึง	ละว้า			
	<i>Bauhinia purpurea</i> L.	เสี้ยวดอกแดง	จ้าวโตะฆระ	ละว้า	พืชอาหาร	ยอดอ่อน ใบอ่อน รับประทานเป็นอาหาร	
	<i>Bauhinia variegata</i> L.	เสี้ยวดอกขาว	จ้าวโตะฆระ	ละว้า	พืชอาหาร	ดอก รับประทานเป็น พืชอาหาร	
	<i>Glycine max</i> (L.) Merr.	ถั่วเหลือง			ไทใหญ่	พืชอาหาร	รับประทานเมล็ด เป็นพืชอาหาร
	<i>Lablab purpureus</i> (L.) Sweet	ถั่วเป็บ	ราเปียบ	ละว้า	พืชอาหาร	ฝักอ่อนรับประทาน เป็นพืชอาหาร	
<i>Leucaena leucocephala</i> (Lam.) de Wit	กระถิน	พักแคม		ไทใหญ่	พืชอาหาร	ยอดอ่อน รับประทาน เป็นพืชอาหาร	

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Fabaceae	<i>Parkia leiophylla</i> Kurz	สะตอ	สะตอ	กะเหรี่ยง	พืชอาหาร	รับประทานเป็นพืชอาหาร
	<i>Psophocarpus tetragonolobus</i> (L.) DC.	ถั่วพู	ถั่วบั้ง	ไทใหญ่	พืชอาหาร	รับประทานเป็นพืชอาหาร
	<i>Senna siamea</i> (Lam.) H. S. Irwin & Barneby	จี้เหล็ก	พักจี้เหล็ก	ไทใหญ่	พืชอาหาร	ยอดอ่อนรับประทานเป็นพืชอาหาร
	<i>Tamarindus indica</i> L.	มะขาม	มอเกละพ้อ โคะละลอย หมากแก้ง	กะเหรี่ยง ละว้า ไทใหญ่	พืชอาหาร	ยอดอ่อน นิยมนำไปปรุงพืชอาหารเพื่อเพิ่มความเปรี้ยว ผลรับประทานเป็นผลไม้
	<i>Vigna umbellata</i> (Thunb.) Ohwi & H. Ohashi	ถั่วแดง	ถั่วแดง	กะเหรี่ยง	พืชอาหาร	รับประทานเมล็ดเป็นพืชอาหาร
<i>Xylia xylocarpa</i> (Roxb.) Taub.	ไม้แดง	โคะไกรขญ	ละว้า	พืชใช้ทำที่อยู่อาศัย	เนื้อไม้ใช้สร้างบ้านและทำเครื่องมือเครื่องใช้	

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Fagaceae	<i>Castanopsis acuminatissima</i> (Blume) A. DC.	ก่อเดือย	เปละแตก	ละว้า	พืชใช้ทำที่อยู่อาศัย	เนื้อไม้ใช้สร้างบ้าน และทำเครื่องมือ เครื่องใช้
	<i>Castanopsis diversifolia</i> (Kurz) King ex Hook. f.	ก่อแป้น	โคะชะ	ละว้า	พืชอาหาร	ผลแห้ง คั่ว รับประทานได้
	<i>Castanopsis tribuloides</i> (Sm.) A. DC.	ก่อใบเลื่อม	จื่อเจ็ง	มั่ง	พืชอาหาร	
Iridaceae	<i>Eleutherine bulbosa</i> (Mill.) Urb	ว่านหอมแดง	เญออย่าง	กะเหรี่ยง ละว้า	พืชสมุนไพร	ลำต้นใต้ดินทูปต้มน้ำ นำน้ำไปรักษาแผล ให้สัตว์เลี้ยงได้
	<i>Elsholtzia communis</i> (Collett & Hemsl.) Diels	เนียมป่า	หออว	กะเหรี่ยง ส้าง ละว้า	พืชอาหาร	ยอดอ่อน ซ่อดอกใช้ เป็นเครื่องเทศแต่ง กลิ่นพืชอาหาร
Lamiaceae	<i>Elsholtzia penduliflora</i> W. W. Sm.	เนียมดอกห้อย	ช่างข้าวคว	มั่ง	พืชอาหาร	ยอดอ่อนรับประทาน เป็นพืชอาหาร

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Lamiaceae	<i>Mentha × villosa</i> Huds.	สะระแหน่	หอมหล่น	ไทใหญ่	พืชอาหาร	ใบ ยอดอ่อน ใช้เป็นเครื่องเทศแต่งกลิ่นพืชอาหาร
	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	กระเพรา	พ้อชูหลูดี กะเพา	กะเหรี่ยง ละว้า	พืชอาหาร	ใบ ยอดอ่อนรับประทานได้
	<i>Plectranthus amboinicus</i> (Lour.) Spreng.	เนียมหูเสือ	อ๋มกิมหล่า อ๋มกิมหล่ง	ไทใหญ่	พืชอาหาร	ใบอ่อน ยอดอ่อนรับประทานเป็นผัก
Lamiaceae	<i>Tectona grandis</i> L. f.	สัก	ปี้หี สัก โคะยัว	กะเหรี่ยง ไทใหญ่ ละว้า	พืชใช้ทำที่อยู่อาศัย	เนื้อไม้ใช้สร้างบ้าน
Lauraceae	<i>Litsea cubeba</i> (Lour.) Pers.	ตะไคร้ต้น	โละ	ละว้า	พืชอาหาร	ผลสด ใช้เป็นเครื่องเทศแต่งกลิ่นพืชอาหาร
Lygodiaceae	<i>Lygodium flexuosum</i> (L.) Sw.	ลิเภา	กิไก่อ้อ เวอะเว	กะเหรี่ยง ละว้า	อาหาร	ยอดอ่อนรับประทานเป็นอาหาร

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Lythraceae	<i>Duabanga grandiflora</i> (DC.) Walp	ตุ้มเต็น	เต็ย	ละว้า	พืชใช้ประโยชน์ อื่นๆ	เนื้อไม้ใช้ทำฟืน ปลูก เป็นแนวพื้นที่สำหรับ แสดงอาณาเขต
	<i>Punica granatum</i> L.	ทับทิม	หมากจิ้ง	ไทใหญ่	พืชอาหาร	ผลสุก รับประทาน เป็นผลไม้
Magnoliaceae	<i>Magnolia × alba</i> (DC.) Figlar	จำปี	หมอกจาม	ไทใหญ่	พืชใช้ประโยชน์ อื่นๆ	เนื้อไม้ ใช้ทำฟืน
Malvaceae	<i>Abelmoschus esculentus</i> (L.) Moench	กระถินเขมร	มะเขือมัน	ไทใหญ่	พืชอาหาร	ผลสด รับประทาน เป็นเครื่องเคียง
	<i>Bombax ceiba</i> Burm.f.	जूวแดง	โคะโคร	ละว้า	พืชใช้เครื่องมือ เครื่องใช้	เส้นใย ใช้ทำที่นอน และหมอน
	<i>Gossypium barbadense</i> L.	ฝ้าย	กอย	ละว้า	พืชทำเครื่องนุ่งห่ม และสีย้อม	เส้นใย ใช้ทอเป็น เส้นด้าย

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Malvaceae	<i>Hibiscus sabdariffa</i> L.	กระเจี๊ยบ	ผักส้มปู้ แบมีจี กาเจี๊ยบ	ไทใหญ่ กะเหรี่ยง ละว้า	พืชอาหาร	ดอก ตากแห้ง นำมา ต้มทำเครื่องดื่ม
Marsileaceae	<i>Marsilea crenata</i> C. Presl	ผักแว่น	-	กะเหรี่ยง	พืชอาหาร	ทั้งต้น รับประทาน เป็นเครื่องเคียง
Melastomataceae	<i>Melastoma malabathricum</i> L.	โคลงเคลง	จื่อจั่วทั้ง โคะซุต	ม้ง ละว้า	พืชอาหาร	ผลสุก รับประทาน เป็นผลไม้
Meliaceae	<i>Azadirachta indica</i> A. Juss.	สะเดา	สะเริม	ไทใหญ่	พืชอาหาร	ยอดอ่อน รับประทานได้
	<i>Sandoricum koetjape</i> (Burm.f.) Merr.	กระท้อน	มะดิน	ละว้า	พืชอาหาร	ผลสุก รับประทาน เป็นผลไม้
Menispermaceae	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Hook. f. & Thomson	บอระเพ็ด	ล่อซุกูบือ	กะเหรี่ยง	พืชสมุนไพร	รับประทานเถา รักษา อาการไข้หวัด หรือ ต้มน้ำดื่มรักษา โรคเบาหวาน

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Moraceae	<i>Artocarpus thailandicus</i> C. C. Berg	มะหาด	รานอย	ละว้า	พืชอาหาร	เมล็ด คั่วให้แห้ง รับประทานได้
	<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam.	ขนุน	แปะแห่น้ำ หม่าหน่ง กะเนอวน หมากกลาง	กะเหรี่ยง ม้ง ละว้า ไทใหญ่	พืชอาหาร	ผลสุก รับประทานเป็นผลไม้
	<i>Ficus auriculata</i> Lour.	เดื่อหัว	โคะเม	ละว้า	พืชอาหาร	ยอดอ่อน ใบอ่อน รับประทานเป็นพืชอาหาร
	<i>Ficus benjamina</i> L.	ไทร	โคะคะ	ละว้า	พืชในพิธีกรรมความเชื่อ	เชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิงสถิตอยู่
	<i>Ficus semicordata</i> Buch.-Ham. ex Sm.	เดื่อปล้องหิน	โคะควยช	ละว้า	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ใบมีลักษณะสามารถนำมาใช้แทนกระดาษทรายได้

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Moraceae	<i>Maclura</i> sp.	-	โมโรมี	กะเหรี่ยง	พืชสมุนไพร	ราก ต้มน้ำดื่ม รักษาอาการปวดหลัง ปวดเอว ผลสดคั้นเอาน้ำ ทารักษาเชื้อรา กลากเกลือ
Moringaceae	<i>Moringa oleifera</i> Lam.	มะรุม	ผักเนื้อไก่	ไทใหญ่	พืชอาหาร	ยอดอ่อน และผลรับประทานเป็นพืชอาหาร
Musaceae	<i>Musa sapientum</i> L.	กล้วยน้ำว้า	เลอมอย	ละว้า	พืชอาหาร	ลำต้น และผลสุกรับประทานได้
Myrtaceae	<i>Psidium guajava</i> L.	ฝรั่ง	ซอแควมู	กะเหรี่ยง	พืชอาหาร,	ผลสุกรับประทานได้ เป็นผลไม้
				กะเหรี่ยง	พืชสมุนไพร	ผลรับประทานรักษาอาการท้องอืด
			จิวถ่อ	ม้ง	พืชอาหาร	ผลสุกรับประทาน เป็นผลไม้

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Myrtaceae	<i>Psidium guajava</i> Linn.	ฝรั่ง	ชะมุด หมากก่า	ละว้า ไทใหญ่	สมุนไพร พืชอาหาร	รับประทานแก้ท้องอืด ผลสุกรับประทาน เป็นผลไม้
	<i>Syzygium cumini</i> (L.) Skeels	หว่า	สามิชู ชะฮาควด	กะเหรี่ยง ละว้า	พืชอาหาร	ผลสุกรับประทาน เป็นผลไม้
Oxalidaceae	<i>Averrhoa carambola</i> L.	มะเฟือง	หมากเฟิง	ไทใหญ่	พืชอาหาร	ผลสุกรับประทาน เป็นผลไม้
Passifloraceae	<i>Passiflora edulis</i> Sims	เสาวรส	ลำโศซ่า	กะเหรี่ยง	พืชอาหาร	ผลสุกรับประทาน เป็นผลไม้
			จันฟุตบอล	ละว้า		
Pentaphylacaceae	<i>Anneslea fragrans</i> Wall.	สารภีป่า	ผี	กะเหรี่ยง	พืชทำเครื่องนุ่งห่ม และสีย้อม	เปลือก ใช้เป็นตัวช่วย เพื่อให้ติดสี
Phyllanthaceae	<i>Antidesma ghaesembilla</i> Gaertn.	มะเมาะ	สละรดัว	ละว้า	พืชอาหาร	ยอดอ่อนรับประทาน เป็นพืชอาหาร และ ผลสุกรับประทาน เป็นผลไม้

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Phyllanthaceae	<i>Baccaurea ramiflora</i> Lour.	มะไฟ	โง๊ะ	ละว้า	พืชอาหาร	ผลสุกรับประทาน เป็นผลไม้
	<i>Phyllanthus acidus</i> (L.) Skeels	มะขม	หมากขม	ไทใหญ่	พืชอาหาร	ผลสุกรับประทาน เป็นผลไม้
			หมากขม	ไทใหญ่	พิธีกรรม	ปลูกหน้าบ้านเป็น ความเชื่อเรื่องเมตตามหานิยม
	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	มะขามป้อม	สะเม่	ละว้า	พืชอาหาร	ผลสุกรับประทาน เป็นผลไม้
Piperaceae	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ชะพลู	เซอบีหล่า	กะเหรี่ยง	พืชอาหาร	ใบสด นำไปปรุงพืช
			กุ ลิง	ละว้า	พืชอาหาร	อาหาร และ
			พักปูลิง	ไทใหญ่	พืชอาหาร	รับประทานสดเป็น ผักเครื่องเคียง
	<i>Piper betle</i> L.	พลู	สละพลู	ละว้า	สมุนไพร	ใบสดผิงไฟ นำมาอม แก้ไอ

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Piperaceae	<i>Piper betle</i> L.	พลู		ไทใหญ่	พืชในพิธีกรรม	ใบใช้ทำเครื่องเซ่นในพิธีกรรม
Plantaginaceae	<i>Scoparia dulcis</i> L.	กรคน้ำ	หน่อแม่	กะเหรี่ยง	พืชสมุนไพร	ใบสดขยี้เอาแต่น้ำรักษาแผลสด
Poaceae	<i>Cephalostachyum virgatum</i> (Munro) Kurz	ไผ่เสียว	อลา	ละว้า	พืชใช้ทำเครื่องมือเครื่องใช้	ลำต้นแห้ง ใช้ทำแนวรั้ว และจักสานเครื่องมือเครื่องใช้
			หวอวเกอ	กะเหรี่ยง	พืชอาหาร	ลำต้นใช้เป็นเครื่องเทศ
	<i>Cymbopogon citratus</i> (DC.) Stapf	ตะไคร้	โป	ละว้า	พืชสมุนไพร	ลำต้นมาต้มน้ำดื่มแก้ไอ
			จ๊กโค	ไทใหญ่	พืชอาหาร	ลำต้นใช้เป็นเครื่องเทศ
<i>Dendrocalamus membranaceus</i> Munro	ไผ่ชาง	เอาะชาง	ละว้า	พืชใช้ทำเครื่องมือเครื่องใช้	ลำต้นใช้สร้างบ้านเรือน และทำเครื่องมือเครื่องใช้	

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Poaceae	<i>Dendrocalamus membranaceus</i> Munro	ไผ่ชาง		ไทใหญ่	พืชในพิธีกรรม	ไม้จักเป็นเส้นสานเป็นแห้วป้องกันภูตผี และสิ่งชั่วร้าย
	<i>Imperata cylindrica</i> (L.) Raeusch.	หญ้าคา	ปล่อง	ละว้า	พืชใช้ทำเครื่องมือเครื่องใช้	ใบแห้งสานเป็นค้ำนำมาทำหลังคาบ้าน
			ปล่อง	ไทใหญ่	พืชในพิธีกรรม	มัดเป็นกำใช้ประพรมน้ำมันต์
				ม้ง	พืชในพิธีกรรม	ใช้สานเป็นแห้วป้องกันภูตผี
	<i>Oryza sativa</i> L.	ข้าว	บี อวาบ	กะเหรี่ยง ละว้า	พืชอาหาร	เมล็ด รับประทานเป็นพืชอาหาร
			- ข้าว	ม้ง ไทใหญ่		
<i>Saccharum officinarum</i> L.	อ้อย	ก้านจั่ว	ม้ง	พืชอาหาร	ลำต้น รับประทานได้	
<i>Thysanolaena latifolia</i> (Roxb. ex Hornem.) Honda	ตองกง	เค้แม่	กะเหรี่ยง	พืชใช้ทำเครื่องมือเครื่องใช้	ช่อดอกแห้ง มัดเป็นช่อใช้ทำไม้กวาด	

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Poaceae	<i>Thysanolaena latifolia</i> (Roxb. ex Hornem.) Honda	ตองกง	เตี้ยละไลย	ละว้า	พืชสมุนไพร	ทั้งต้นใช้ต้มน้ำดื่ม รักษาโรคเกี่ยวกับ ความดันโลหิต
	<i>Zea mays</i> L.	ข้าวโพด	บือเค้ซ่า บือก่อ ปีโฮ	กะเหรี่ยง ม้ง ละว้า	พืชอาหาร	เมล็ด รับประทาน เป็นพืชอาหาร
Polygonaceae	<i>Persicaria chinensis</i> (L.) H. Gross	ผักบั้งใบ	จี้กั่วแข็ง	ม้ง	พืชอาหาร	รับประทานผลเป็น พืชอาหาร
	<i>Persicaria odorata</i> (Lour.) Soják	ผักไผ่	ผักไฟ	ละว้า	พืชอาหาร	รับประทานยอดอ่อน เป็นพืชอาหาร
Primulaceae	<i>Maesa ramentacea</i> (Roxb.) A. DC.	ข้าวสารหลวง	เส่หน่อ	กะเหรี่ยง	พืชสมุนไพร	เปลือกต้น ใช้อมแก้ อาการปวดฟัน
	<i>Maesa</i> sp.	-	เปลอ จิกี้หมื่อ	กะเหรี่ยง	พืชสมุนไพร	ใบ และเถา ต้มน้ำดื่ม แก้อาการปวดเมื่อย ใช้เฉพาะในผู้ใหญ่ เท่านั้น

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Proteaceae	<i>Macadamia integrifolia</i> Maiden & Betche	มะคาเดเมีย	มะคาเดเมีย	กะเหรี่ยง	พืชอาหาร	เมล็ดคั่วให้แห้ง รับประทานได้และ ปลูกเป็นพืช เศรษฐกิจ
Rosaceae	<i>Rubus ellipticus</i> Sm.	หนามไขกึ่ง	โกหว่าซา กัต เซ	กะเหรี่ยง ละว้า ม้ง	พืชอาหาร	ผลสุก รับประทาน เป็นผลไม้
Rubiaceae	<i>Coffea arabica</i> L.	กาแฟ	กาแฟ กาแฟ	กะเหรี่ยง ละว้า	พืชอาหาร พืชอาหาร	เมล็ดตากแห้ง คั่ว ดื่ม เป็นเครื่องดื่ม
	<i>Morinda angustifolia</i> Roxb.	ยอดิน	ก้อ	กะเหรี่ยง	พืชสมุนไพร	ราก ดม่น้ำดื่มรักษา พิษตกค้างในร่างกาย
	<i>Ixora</i> sp.	-	เสมอลู	กะเหรี่ยง	พืชสมุนไพร	เปลือก, ราก ดม่น้ำ ดื่ม รักษาอาการปวด ท้องในเด็ก, แก้ไข้
Rutaceae	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa	มะตูม	หมากปิ่น	ไทใหญ่	พืชสมุนไพร	ผลตากแห้ง ดม่น้ำดื่ม

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Rutaceae	<i>Citrus aurantiifolia</i> (Christm.) Swingle	มะนาว	มอเกละ	กะเหรี่ยง	พืชอาหาร	ผลสด คั้นน้ำนำไป ปรุงรสพืชอาหาร
	<i>Citrus hystrix</i> DC.	มะกรูด	หมากกรูด	ละว้า	พืชอาหาร	ใบแก่ ใช้เป็น เครื่องเทศ
	<i>Citrus maxima</i> (Burm.) Merr.	ส้มโอ	โมะโอ หมากโอ	ละว้า ไทใหญ่	พืชอาหาร	ผลสุก รับประทาน เป็นผลไม้
	<i>Harrisonia perforata</i> (Blanco) Merr.	คนทา	แมจี	กะเหรี่ยง	พืชสมุนไพร	ผลสด ทูบเอาแต่น้ำ นำมาทาบริเวณที่มี แผลจากน้ำกัดเท้า
				โคะจิมเบียง	ละว้า	พืชสมุนไพร
Sapindaceae	<i>Toddalia asiatica</i> (L.) Lam.	เครื่องห้า	บุงละ	ละว้า	พืชอาหาร	รับประทานเป็น เครื่องเคียง
	<i>Litchi chinensis</i> Sonn.	ลิ้นจี่	-	ม้ง	พืชอาหาร	ผลสุกรับประทาน เป็นพืชอาหาร

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Simaroubaceae	<i>Picrasma javanica</i> Blume	กอมขม	มะป้อจอ	กะเหรี่ยง	พืชสมุนไพร	เปลือกตากแห้ง ต้ม น้ำดื่มรักษาอาการไข้ไทฟอยด์, มาลาเรีย
Solanaceae	<i>Capsicum annuum</i> L.	พริกขี้หนู	มือชะชือเอะ โبورจ	กะเหรี่ยง ละว้า	พืชอาหาร	ผลสด,แห้ง ใช้เป็นเครื่องเทศ
	<i>Nicotiana tabacum</i> L.	ยาสูบ	ญ่าฮู้ เยื่อซูป	กะเหรี่ยง ละว้า	พืชสมุนไพร	ใบสด ขยี้ตากให้แห้ง ใช้มวนบุหรี่ยาสูบ
	<i>Solanum americanum</i> Mill.	-	จ๊วนคั่ว	ม้ง	พืชสมุนไพร	ใบสดขยี้ใส่แอลกอฮอล์ รักษาน้ำร้อน ลวก ไฟไหม้
	<i>Solanum capsicoides</i> All.	มะเจือเปราะ	เสอกอ ลืออะ ซ่าปุย หมากเขอ	กะเหรี่ยง ม้ง ละว้า ไทใหญ่	พืชอาหาร	ผลสดรับประทาน เป็นเครื่องเคียง จิ้ม น้ำพริก หรือใช้ ประกอบพืชอาหาร

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Solanaceae	<i>Solanum erianthum</i> D. Don	ดัดข่าง	ฮละแปง	ละว้า	พืชใช้ประโยชน์ อื่นๆ	ใบสดขัดเครื่องครัว ได้, ถัดนำไปเผา เป็นถ่าน ใช้เป็น ส่วนผสมของดินปืน
	<i>Solanum lycopersicum</i> L.	มะเขือเทศ	ตองหูก หมากเขือ ส้ม	ไทใหญ่	พืชใช้ประโยชน์ อื่นๆ	ใบสด นำมาหั่นแล้ว ให้เป็นถั่วเน่าแผ่น
	<i>Solanum torvum</i> Sw	มะเขือพวง	ชอกอ่า ลือฮ้า กัต ซอง	กะเหรี่ยง ม้ง ละว้า	พืชอาหาร	ผลดิบ รับประทาน เป็นพืชอาหาร
Theaceae	<i>Schima wallichii</i> Choisy	ทะโล้	เขยีนซ้า	กะเหรี่ยง	พืชสมุนไพร	เปลือก คั้นน้ำดื่ม รักษาอาการไข้

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Verbenaceae	<i>Verbena officinalis</i> L.	นั่งดั่งล้าง	ก้างหล่าขอ	ม้ง	พืชสมุนไพร	ใบสด ขยี้ใส่แผลน้ำกัดเท้า
Vitaceae	<i>Cissus</i> sp.	-	ชู้พาเปื่อย หมื่อ	กะเหรี่ยง	พืชสมุนไพร	เถา และ ใบ คั้นน้ำดื่มขับลม
Xanthorrhoeaceae	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm. f.	ว่านหางจระเข้	วาน ฮางจระเข	ละว้า	พืชสมุนไพร	เจลจากใบรักษาแผลจากไฟไหม้ หรือน้ำร้อนลวก
Zingiberaceae	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	ข่า	เสเอเชก เชอเกิญ	กะเหรี่ยง ละว้า	พืชอาหาร	ลำต้นใต้ดิน ใช้เป็นเครื่องเทศ
	<i>Alpinia malaccensis</i> (Burm. f.) Roscoe	ข่าป่า	โตะโลจ	ละว้า	พืชอาหาร	หน่ออ่อนรับประทานเป็นพืชอาหาร
	<i>Amomum</i> sp.	จี่กุก	กิดซาง	ละว้า	พืชอาหาร	ช่อดอกอ่อนรับประทานเป็นพืชอาหาร

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	เผ่า	ประเภทการใช้ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Zingiberaceae	<i>Curcuma longa</i> L.	ขมิ้น	เซ่อขย เซอเคี๋ยง ข้าวมัน	กะเหรี่ยง ละว้า ไทใหญ่	พืชอาหาร	ลำต้นใต้ดิน ใช้เป็นเครื่องเทศ
	<i>Zingiber montanum</i> (J.Koenig) Link ex A.Dietr.	ไพล	ปลวย	ละว้า	พืชอาหาร	ลำต้นใต้ดิน ใช้เป็นเครื่องเทศ
	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	ขิง	เซอเกือญแ	ละว้า	พืชอาหาร	ลำต้นใต้ดิน ใช้เป็นเครื่องเทศ

พืชจากการศึกษาได้นำมาจัดทำคำบรรยายลักษณะพืชโดยเรียงตามลำดับตัวอักษรของชื่อวงศ์ดังนี้

ACANTHACEAE

Acanthus monthanus (Ness) T. Anderson

ภาพที่ 10

Flora of Java: 2: 556

ชื่อท้องถิ่น เหงือกปลาหมอ

ไม้พุ่ม สูงถึง 2 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite รูป oblong – oblanceolate ขนาด 4–6 × 6–14 เซนติเมตร แผ่นใบหนา หูใบเป็นหนามแข็ง ดอก เป็นดอกช่อ แบบ spike ออกที่ยอดหรือซอกใบ ใบประดับรูป ovate ขนาด 7–8 เซนติเมตร ใบประดับย่อย ยาวประมาณ 5 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยง 4 กลีบ รูป ovate โคนหนา ขนาด 1–1.3 เซนติเมตร กลีบดอก รูป personate ขนาด 3–4 เซนติเมตร กลีบปากล่าง ยาว 3 เซนติเมตร ปลายจัก 3 พู เกสรเพศผู้ 4 อัน ติดบนปากหลอดของกลีบดอก filament ยาว 1.5 เซนติเมตร anther มี 1 ช่อง รูป oblong เกสรเพศเมีย มี 2 locule แต่ละ locule มี 2 ovule ผล แห้งแตก รูปรี เป็นมันวาว ยาว 2.5–3 เซนติเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกเป็นพืชสมุนไพร ไว้ในบริเวณบ้าน

การใช้ประโยชน์

ใบ และต้น ต้มน้ำดื่มรักษาอาการไข้ใน

หมายเลขตัวอย่าง

–

Justicia adhatoda L.

ภาพที่ 89

Flora of Java: 2: 588

ชื่อท้องถิ่น เสนียด โคะเกลียง (ละว้าบ้านละอูบ)

ไม้พุ่ม สูง 1–2 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite รูป ovate หรือ oblong ขนาด 3–6 × 8–16 เซนติเมตร ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ท้องใบเกลี้ยงหรือมีขนเล็กน้อยที่เส้นใบ ก้านใบยาว 1–1.5 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ spike ออกที่ซอกใบใกล้ ปลายกิ่ง ช่อยาว 8–12 เซนติเมตร รั้วประดับ รูป ovate ขนาด 0.8–1 × 1–1.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง ยาว 1.5 เซนติเมตร กลีบดอก รูป bibabiate สีขาว ขนาด 4–4.5 เซนติเมตร ปากกลีบด้านล่างมีสีแดงแต้ม

Strobilanthes cusia (Nees) Kuntze

ภาพที่ 131

Flora of British India: 4: 468

ชื่อท้องถิ่น ส่อม โคะคาม (ละว้า)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite รูป ovate – elliptic ขนาด 6 × 7–12 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ขอบใบ dentate ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อ แบบ panicle บริเวณปลายกิ่งและซอกกิ่ง กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย กลีบดอก สีม่วง รูป tubular ขนาด 1.5–2.5 เซนติเมตร ปลายแยกเป็น 5 กลีบ เกสรเพศผู้ 4 อัน ติดแบบ didynamous เกสรเพศเมีย ฝังในแบบ superior ovary มี 2 ช่อง แต่ละช่องมี 2 ovule style ยาว stigma 1 อัน ผล แบบ capsule เมล็ด กลม มีขน

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

การใช้ประโยชน์

หมายเลขตัวอย่าง

พบทั่วไปในบริเวณหมู่บ้าน และป่ารอบหมู่บ้าน

ใบสดใช้ต้มน้ำ ให้สีน้ำเงินเข้มสำหรับใช้ย้อมผ้า

–

ADOXACEAE

Sambucus canadensis L.

ภาพที่ 120

Flora of Java: 2: 359

ชื่อท้องถิ่น อุนป่า พวงไข่มุก หม่อห่าง (ม้ง)

ไม้พุ่ม สูง 1–2 เมตร ใบ เป็นใบประกอบแบบ bipinnate เรียงแบบ opposite ตามข้อ ใบย่อยรูป oblong – ovate ขนาด 1.5–2 × 5.5–7.5 เซนติเมตร แผ่นใบมีขนที่เส้นใบ โคนใบ cuneate – attenuate ขอบใบ serrate ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ panicle ที่ปลายกิ่ง กว้าง 20 เซนติเมตร ยาว 15–20 เซนติเมตร รั้วประดับ รูป ovate หรือ lanceolate ยาว 1–5 มิลลิเมตร ก้านดอกยาว 0–4 มิลลิเมตร ดอก เส้นผ่านศูนย์กลาง 4–5 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยง ปลายแยก 4–5 กลีบ รูป ovate กว้าง 0.5 มิลลิเมตร ยาว 1 มิลลิเมตร ปลาย round กลีบดอก โคนเชื่อมยาว 0.5 – 0.8 มิลลิเมตร ปลายแยก 4–5 แฉก รูป ovate กว้าง 1.5 มิลลิเมตร ยาว 1.5–2 มิลลิเมตร ปลาย round เกสรเพศผู้ 4–5 อัน ยาว 1.5–2 มิลลิเมตร anther รูป ovate ยาว 1 มิลลิเมตร เกสรเพศเมีย ฝังในรูป ovoid กว้าง 0.5 มิลลิเมตร ยาว 1 มิลลิเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

การใช้ประโยชน์

หมายเลขตัวอย่าง

ปลูกเป็นแนวรั้วบริเวณหมู่บ้าน

ใบสดนำมาช้ย หรือย่างให้ร้อน นำไปประคบบริเวณที่มีอาการปวดข้อหรือปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ

–

***Sambucus javanica* Reinw. ex Blume**

ภาพที่ 119

Flora Malaysiana: 4: 161

ชื่อท้องถิ่น สะฟ้านกัน โททิดอ (กะเหรี่ยง) สละ บึง (ละว้า)

ไม้พุ่ม สูง 1–2 เมตร ใบ เป็นใบประกอบแบบ odd-pinnate เรียงแบบ opposite ใบย่อยจำนวน 5 ใบ รูป ovate – lanceolate ขนาด 2–5 × 9–18 เซนติเมตร แผ่นใบมีขนเล็กน้อยที่เส้นใบ โคนใบ oblique-obtuse ขอบใบ serrulate ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ panicle ที่ปลายกิ่ง กลีบเลี้ยง ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอก เชื่อมเป็นหลอดติดกันที่โคน ปลายแยก 5 แฉก รูป elliptic กว้าง 0.6 มิลลิเมตร ยาว 1 มิลลิเมตร ปลายแบบ acute หรือ acuminate เกสรเพศผู้ จำนวน 5 อัน anther ติดแบบ basifixed ออกสลับกับกลีบดอก เกสรเพศเมีย 1 อัน ยาว 1 มิลลิเมตร รังไข่ 3 อันติดกัน ตรงปลายของช่อดอกมี gland สีเหลืองลักษณะคล้ายรูปถ้วยเส้นผ่านศูนย์กลาง 3 มิลลิเมตร ผล รูป ovoid

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์

ใบสดนำมาช้ หรือย่างให้ร้อน นำไปประคบบริเวณที่มีอาการปวด

ข้อหรือปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ

หมายเลขตัวอย่าง

JARATPONG-10

AMARANTHACEAE

***Iresine herbstii* Hook**

ภาพที่ 81

Flora of Java: 1: 239

ชื่อท้องถิ่น พักแผ้วแดง ช่าวคำล้า (ม้ง)

ไม้ล้มลุก สูง 40–70 เซนติเมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite รูป ovate – orbicular ขนาด 2–4 × 3–6 เซนติเมตร แผ่นใบมีแถบขาวสีชมพู ก้านใบยาว 1–2 เซนติเมตร โคนใบ obtuse ขอบใบ entire – undulate ปลายใบ round ดอก เป็นดอกช่อแบบ panicle บริเวณ ปลายช่อช่อดอกยาว 10–50 เซนติเมตร ใบประดับยังคงอยู่เมื่อเป็นผล กลีบดอก สีขาวแกมเหลือง จำนวน 5 กลีบ มีขนที่ฐานกลีบ เกสรเพศผู้ 5 อัน เชื่อมติดกันที่ฐานเป็นรูปถ้วย filament สั้น เกสรเพศเมีย มีรังไข่ 1 อัน รูป orbicular stigma 2 อัน ติดแบบ sessile ผล แห้งไม่แตกแบบ urticle เมล็ด สีแดง

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบในแปลงปลูกพืชผักสวนครัว

การใช้ประโยชน์

ใบ และยอดอ่อน ต้มกับเนื้อไก่รับประทานเป็นยาบำรุงร่างกาย

หมายเลขตัวอย่าง

–

Crinum asiaticum L.

ภาพที่ 56

Flora Malaysiana: 11: 359

ชื่อท้องถิ่น พลับพลึง ตี๋อซ่าง (ม้ง)

ไม้ล้มลุก สูง 1–1.5 เมตร มีหัวใต้ดิน ส่วนเหนือดินประกอบด้วยกาบใบสีเขียวหุ้มซ้อนกันเป็นชั้น ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ rosette ลักษณะหนา อวบน้ำ รูปร่าง oblong – lanceolate ขนาด 7–15 x 70–100 เซนติเมตร ขอบใบ undulate ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อ บริเวณกลุ่มใบตอนปลาย มีดอกย่อยเป็นกระจุก 12–40 ดอก กลีบดอก ด้านในสีขาวอมชมพู ด้านนอกตรงกลางมีกลีบสีม่วงแดง เกสรเพศผู้ 6 อัน สีม่วงแดง filament ยาว 3.5–7 เซนติเมตร anther ยาว 1.2–3.5 เซนติเมตร เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ inferior ovary 3 ช่อง แต่ละช่อง มี 1–5 เมล็ด

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบทั่วไปบริเวณหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์

ใบสดย่างไฟให้ร้อน นำมาพันหรือประคบบริเวณที่มีอาการปวดของกล้ามเนื้อ หรือข้อต่อ

หมายเลขตัวอย่าง

–

AMARYLLIDACEAE

Allium ascalonicum L.

ภาพที่ 14

Flora of British India: 6: 337

ชื่อท้องถิ่น หอมแดง เปื่อเซอควอ (กะเหรี่ยง)

ไม้ล้มลุก สูง 20–30 เซนติเมตร มีลำต้นใต้ดินแบบ bulb ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ radical ขนาด 15–25 เซนติเมตร มีกาบหุ้มใบ หุ้มส่วนที่เป็นลำต้น ดอก เป็นดอกช่อแบบ umbel ก้านดอกยาว 1–1.5 เซนติเมตร กลีบรวม สีขาว 6 กลีบ ติดกันตรงฐาน ยาว 0.4–1 เซนติเมตร เกสรเพศผู้ 6 อัน anther ติด filiform 3 แฉกสั้น ๆ เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary 3 carpel ผล capsule loculicidal 3 ช่อง แต่ละช่องมี 2 เมล็ด สีดำ

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกไว้รับประทานในครัวเรือน

การใช้ประโยชน์

ใบสะสมอาหาร ใช้เป็นเครื่องเทศในการปรุงอาหาร

หมายเลขตัวอย่าง

–

Allium sativum L.

ภาพที่ 15

Flora of British India: 6: 337

ชื่อท้องถิ่น กระเทียม เปอเซอซ่า (กะเหรี่ยง)

พืชล้มลุก มีลำต้นใต้ดินแบบ bulb ใบ เป็นใบเดี่ยว กาบใบซ้อนกันเป็น 2 แถว ใบรูป linear แบน ขนาด 1-1.2 x 30-40 เซนติเมตร ปลายใบ acute ขอบใบ entire ดอก เป็นดอกช่อแบบ umbel บริเวณปลายยอด โดยมีก้านชูมาจากลำต้น ช่อดอกอ่อนจะมี bract มาห่อหุ้มไว้ ดอกย่อยมี กลีบรวม 6 กลีบ เกสรเพศผู้ 6 อัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary 3 carpel

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกไว้รับประทานในครัวเรือน

การใช้ประโยชน์

ใบสะสมอาหาร ใช้เป็นเครื่องเทศในการปรุงอาหาร

หมายเลขตัวอย่าง

-

ANACARDIACEAE

Bouea macrophylla Griff.

ภาพที่ 35

Flora of Java: 2: 150

ชื่อท้องถิ่น มะปราง

ไม้ยืนต้น สูง 10-15 เมตร แตกกิ่งก้านหนาที่ใบ ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูปรี lanceolate ขนาด 3.5 x 4 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อแบบ panicle ที่ปลายยอด ช่อดอกยาว 8-15 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง สีเขียวเหลือง 5 กลีบ กลีบดอก สีเหลือง 5 กลีบ แยกกัน เกสรเพศผู้ 5 อัน filament สั้น anther สีเหลือง ขนาดเล็ก ติดแบบ basifixed แตกเป็นร่องตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่ 1 อัน แบบ superior ovary ภายในมี 1 carpel มี 1 locule และมี 1 ovule ติดแบบ basal placentation ผล drupe สีเขียวเมื่อสุกจะเปลี่ยนเป็นสีส้มเหลือง รูปรี

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

เป็นไม้ผลที่นิยมปลูกไว้ในบริเวณบ้าน หรือพื้นที่สวน

การใช้ประโยชน์

ผลสุกรับประทานเป็นผลไม้

หมายเลขตัวอย่าง

-

***Brucea javanica* (L.) Merr.**

Thai Forest Bulletin: 22:19.

ชื่อท้องถิ่น ส้มผด เรอฮู (ละว้า)

ไม้ต้น สูง 8–12 เมตร เปลือกลำต้นสีน้ำตาลแดง ใบ เป็นประกอบแบบ odd-pinnate เรียงแบบ alternate รูป ovate-oblong ขนาด 4–5 × 4–13 เซนติเมตร ผิวใบมีขนสีขาวปกคลุม ก้านใบ แผ่นเป็นปีก มีขนปกคลุม โคนใบ obtuse-alternate ขอบใบ serrate ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อ สีขาว แบบ panicle บริเวณปลายช่อ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ปลายกลีบแยกเป็น 5 แฉก สีขาว กลีบรูป detoid มีขนปกคลุม กลีบดอก 5 กลีบ แยกกัน รูป elliptic – obovate มีขนปกคลุม เกสรเพศผู้ 5 อัน เรียงตัว opposite กับกลีบดอก anther สีเหลือง มี 2 ห้อง แยกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่ แบบ superior ovary มี 1 locule 1 ovule ติดแบบ basal placentation ผล แบบ drupe ผลแก่สีส้ม ก้านช่อดอกมีขนปกคลุม มี bract รองรับ รูป deltoïd-lanceolate ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ ก้านดอกย่อย ยาว 3.5–6 มิลลิเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

การใช้ประโยชน์

หมายเลขตัวอย่าง

พบในป่ารอบบริเวณหมู่บ้าน

กิ่ง และลำต้น ใช้เป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผี,

ผลสุกรับประทานได้ มีรสเปรี้ยว

JARATPONG-04

***Mangifera indica* L.**

ภาพที่ 100

Flora of Java: 2: 149

ชื่อท้องถิ่น มะม่วง เซกฮอซ่า (กะเหรี่ยง) จือโมง (ม้ง/ฮ่า) โคะแป (ละว้า)

ไม้ยืนต้น สูง 10–15 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate หรือ whorled บริเวณปลายกิ่ง แผ่นใบ รูป oblong – lanceolate ขนาด 5.5–8 × 15–20 เซนติเมตร ผิวใบเป็นมันด้านหลังใบ ท้องใบมีสีอ่อนกว่า ใบแก่สีเขียว – สีเขียวเข้ม โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อ แบบ panicle ออกบริเวณปลายช่อ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอก 5 กลีบ เรียงสลับกัน เกสรเพศผู้ 5 อัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่ แบบ superior ovary ผล เป็นผลสด แบบ drupe เปลือกผลสีเขียว เมื่อสุกสีเหลือง

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

การใช้ประโยชน์

หมายเลขตัวอย่าง

เป็นไม้ผลที่นิยมปลูกไว้ในบริเวณบ้าน หรือพื้นที่สวน

ผลรับประทานได้เป็นผลไม้

–

Spondias pinnata (L. f.) Kurz

ภาพที่ 130

Flora of Java: 2: 151

ชื่อท้องถิ่น มะกอก หมากกอก (ไทใหญ่)

ไม้ต้น สูง 15–30 เมตร ผิวมี lenticel อยู่มาก ใบ เป็นประกอบแบบ odd – pinnate มีใบย่อย 5 คู่ เรียงแบบ alternate แผ่นใบรูป ovate – oblong ขนาด 3–5 × 6–15 เซนติเมตร ผิวใบเรียบ หนา และมัน ใบย่อยโคนใบ cuneate ขอบใบ entire – undulate ปลายใบ acute – acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ panicle ออกที่ปลายกิ่ง ดอกย่อยเป็นดอกสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 4–5 กลีบ กลีบดอก สีเหลืองอ่อนรูป oblong – lanceolate เรียงตัวแบบ imbricate เกสรเพศผู้ 8–10 อัน filament สั้นมาก 1 มิลลิเมตร เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary อยู่มี 4–5 locule style 4–5 แฉก ผล แบบ drupe เมื่อแก่มีสีเหลืองปนน้ำตาล เปลือกผลเหนียว เนื้อผลมีเส้นใยจำนวนมาก มี 1 เมล็ด

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบในหมู่บ้าน และป่ารอบหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์

ยอดอ่อนรับประทานเป็นเครื่องเคียง, ผลสุกนำมาปรุงอาหาร

หมายเลขตัวอย่าง

–

ANNONACEAE

Annona muricata L.

ชื่อพรรณไม้สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เล่ม 2

ชื่อท้องถิ่น ทูเรียนเทศ

ไม้ต้นสูงได้ถึง 10 เมตร ลำต้นสีน้ำตาลตามกิ่งอ่อนจะมีขนสีน้ำตาลแดง ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป obovate ขนาด 4.3–7 × 5–15 เซนติเมตร หลังใบสีเขียวเข้มเป็นมัน ท้องใบสีอ่อนกว่า โคนใบ obtuse ขอบใบ entire ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกเดี่ยว ออกจากลำต้นหรือกลางกิ่ง สีเหลือง กลีบดอก จำนวน 6 กลีบ แบ่งเป็น 2 ชั้น กว้าง 2 เซนติเมตร ยาว 2–3 เซนติเมตร เกสรผู้ จำนวนมาก เกสรเพศเมีย มีรังไข่จำนวนมาก ผล เป็นผลกลุ่ม มีเนื้อ รูปกลมป้อมแกมรูปไข่ โคนกว้างกว่าส่วนปลาย เปลือกหนาเหนียว มีหนามโค้งสั้นๆ โดยรอบ ผลยาว 12–20 เซนติเมตร สีเขียวเข้ม เมื่อสุกสีเหลือง

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกบริเวณบ้าน

การใช้ประโยชน์

ผลสุกรับประทานเป็นผลไม้

หมายเลขตัวอย่าง

–

Annona squamosa L.

ภาพที่ 22

Flora of British India: 1: 78

ชื่อท้องถิ่น น้อยหน่า หมากโอบ่า (ไทใหญ่) มะแฉะ (ละว้า)

ไม้พุ่ม หรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 3–5 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป oblong ขนาด 3–6 × 7–15 เซนติเมตร ก้านใบยาว 1–2 เซนติเมตร โคนใบ obtuse ขอบใบ entire ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกเดี่ยว ออกบริเวณซอกใบ กลีบเลี้ยง 3 กลีบขนาดเล็ก กลีบดอก สีเหลืองแกมเขียว จำนวน 6 กลีบ รูป narrow – oblong เรียงตัวเป็น 2 ชั้น ชั้นนอกยาว 2.5–3 ชั้นในสั้นกว่าเล็กน้อย กลีบหนาอวบน้ำ เกสรเพศผู้ จำนวนมาก filament สั้นและหนาอยู่รวมเป็นกลุ่มรอบๆ เกสรเพศเมีย รังไข่มีจำนวนมาก และรวมอยู่เป็นกลุ่มแน่น ผล แบบ aggregate รูป กลมรี สีเขียว เมล็ด แข็ง สีดำ เป็นเงา เมื่อแก่สีผลไม้ เปลี่ยนแต่เปลือกอ่อนนุ่ม

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกบริเวณบ้าน

การใช้ประโยชน์

ผลสุกรับประทานเป็นผลไม้

หมายเลขตัวอย่าง

–

APIACEAE

Coriandrum sativum L.

ภาพที่ 54

Flora of Thailand: 5(4): 450

ชื่อท้องถิ่น ผักชี ผักกึ (ไทใหญ่)

ไม้ล้มลุก ลำต้นตั้งตรง สูง 10–40 เซนติเมตร ใบ เป็นประกอบ มีรูปร่าง 2 แบบที่ใกล้ฐานรูป roundish – oval ใบส่วนปลายต้นรูป linear ดอก เป็นดอกช่อแบบ umbel ที่ปลายยอด กลีบเลี้ยง ขนาดไม่เท่ากัน ยาว 0.6 มิลลิเมตร ยังคงอยู่เมื่อเป็นผล กลีบดอก สีขาวอมชมพู 2 ชั้น ชั้นนอกยาว 2.5–3 มิลลิเมตร ขอบเรียบ ชั้นในยาว 0.8 มิลลิเมตร ผล กลมสีน้ำตาล เส้นผ่านศูนย์กลางยาว 3 มิลลิเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกทั่วไปตามบ้านเรือน ในแปลงพืชผักสวนครัว

การใช้ประโยชน์

ทั้งต้น ใช้เป็นเครื่องเทศปรุงแต่งกลิ่นอาหาร

หมายเลขตัวอย่าง

–

***Eryngium foetidum* L.**

ภาพที่ 70

องค์ความรู้เรื่องพืชป่า เล่ม 1

ชื่อท้องถิ่น ผักชีฝรั่ง พักกีเมืองกอก (ไทใหญ่)

ไม้ล้มลุก อายุหลายปี ลำต้น สีเขียวแต่ตั้งตรง ผิวเป็นร่องเกลี้ยง ยึดยาวสูงขึ้นและแตกกิ่งหรือแขนงที่ปลายเมื่อใกล้จะออกดอก ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ whorl โกล้ผิววุ้น รูป lanceolate ขนาด 1–4 × 5–30 เซนติเมตร ก้านใบสั้นหรือเกือบไม่มี โคนใบ cuneate แบนเป็นกาบหุ้มลำต้น ขอบใบ dentate ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อ แบบ panicle บริเวณยอดหรือปลายกิ่ง กลีบดอก สีขาวอมเขียว จำนวน 5 กลีบ รูปขอบขนานแกมไข่ขนาน ขนาด 0.25 × 0.5–0.75 มิลลิเมตร ปลายโค้งงอ เกสรเพศผู้ 5 อัน ยาวเลี้ยว กลีบดอก filament สีขาว ผล รูปไข่ถึงรูปไข่กลมแบนเล็กน้อย ขนาดกว้างประมาณ 0.75 มิลลิเมตร ยาว 1.5 มิลลิเมตร ผิวเป็นจุดเล็กๆ กระจายทั่ว เมื่อแห้งแตกได้

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกทั่วไปตามบ้านเรือน ในแปลงพืชผักสวนครัว

การใช้ประโยชน์

ใบแก้ไข้เป็นเครื่องเทศ ประมงแต่งกลิ่นอาหาร

หมายเลขตัวอย่าง

–

APOCYNACEAE

***Wrightia arborea* (Dennst.) Mabb**

ภาพที่ 141

สารานุกรมพืชในประเทศไทย

ชื่อท้องถิ่น โมกมัน สำที่

ไม้ต้น สูงได้ถึง 20 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite รูป elliptic 6–15 × 3–6.5 เซนติเมตร ก้านใบยาว 2–7 มิลลิเมตร โคนใบ acute ขอบใบ entire ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกเดี่ยว สีขาวอมเขียว เหลืองอ่อน หรือสีชมพู หลอดกลีบดอกยาว 3–7 มิลลิเมตร กลีบรูปขอบขนาน ยาว 0.8–1.5 เซนติเมตร โคนเรียวกว้าง 2 ชั้น แผ่กว้าง ด้านนอกมีขนกระจาย กระบังหน้ากลีบดอกแนบติดกลีบดอกประมาณกึ่งหนึ่ง จักเป็นคลื่น กะบังระหว่างกลีบดอกรูปตัววี สั้นกว่ากระบังหน้ากลีบดอกเล็กน้อย เกสรเพศผู้ ติดบนคอหลอดกลีบดอก anther ยาว 5–6 มิลลิเมตร เกสรเพศเมีย รังไข่ glabrous style ยาว 6–8 มิลลิเมตร รวมยอดเกสร ผล รูปกระสวยติดกัน ยาว 10–34 เซนติเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกบริเวณบ้าน

การใช้ประโยชน์

เปลือก ใช้ต้มน้ำดื่มแก้อาการปวดท้อง

หมายเลขตัวอย่าง

–

ARACEAE

Amorphophallu sp.

ภาพที่ 20

ชื่อท้องถิ่น บุก เต้าฝื่อ (ม้ง)

ไม้ล้มลุก มีลำต้นใต้ดินแบบ tuber ใบ เป็นใบเดี่ยว แบบ 3 – partite แผลคล้ายร่ม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางใบ 1–1.5 เมตร ก้านใบกลมสีเขียวต่าง ยาว 50–150 เซนติเมตร ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อแบบ spadix ดอกเพศผู้อยู่ตอนบน ดอกเพศเมียอยู่ตอนล่าง ไม่มีดอกฝ่อคั่นกลาง ดอกมีกลิ่นเหม็น เกสรเพศผู้ สีเหลือง anther 2–4 อัน ติดแบบ sessile เกสรเพศเมีย รังไข่ glabrous มี 1–4 carpel style ฐาน stigma 2–4 lobe ผล เป็นผลสด เนื้อนุ่มแดง ค่อนข้างกลม ยาว 1–2 เซนติเมตร มีจำนวนมาก ติดกันเป็นช่อยาว 75–100 เซนติเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบทั่วไปบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์

ลำต้นใต้ดินนำมารับประทานเป็นอาหารได้

หมายเลขตัวอย่าง

–

Colocasia esculenta (L.) Schott

ภาพที่ 52

Flora of Java: 3: 121

ชื่อท้องถิ่น เผือก คือ(กะเหรี่ยงห้วยห้อม)

ไม้ล้มลุก มีหัวใต้ดินแบบ corm ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ spiral รูป ovate – triangular ขนาด 10–35 × 20–25 เซนติเมตร ผิวทั้งสองด้านเรียบเป็นมันผิวมีผงละเอียดสีขาวปกคลุม ก้านใบยาว 50–100 เซนติเมตร โคนใบ cordate ขอบ undulate ดอก เป็นดอกช่อแบบ spadix บริเวณปลายช่อ ก้านดอก ยาว 15–30 เซนติเมตร ส่วนของ spathe กระเปาะด้านล่างสีเขียวยาว 3–5 เซนติเมตร ด้านบนรูป lanceolate สีเหลืองยาว 10–20 เซนติเมตร ดอกตัวเมียอยู่ด้านล่างของช่อดอกแบ่งเป็นส่วนที่ fertile ยาว 2.5–3 เซนติเมตร ส่วน sterile ยาว 1–1.5 เซนติเมตร เกสรเพศผู้ 6 อัน ปลายช่อมี sterile appendage สีขาวยาว 2–4 เซนติเมตร เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary 1 locule ovule จำนวนมากติดแบบ parietal 3–4 placentation style ฐาน stigma capitate

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกบริเวณบ้าน หรือพื้นที่สวน

การใช้ประโยชน์

ลำต้นใต้ดินนำมารับประทานเป็นอาหารได้

หมายเลขตัวอย่าง

–

ARECACEAE

Areca catechu L.

ภาพที่ 25

Flora of Java: 3: 194

ชื่อท้องถิ่น หมาก เต้ (กะเหรี่ยง)

ไม้ต้น ลำต้นเห็นเป็นข้อปล้อง ใบ เป็นใบประกอบแบบ pinnate ออกตรงปลายกิ่ง ใบย่อยรูป lanceolate ขนาด 90–150 เซนติเมตร ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ panicle ดอกย่อยเป็นดอกแยกเพศ ดอกเพศผู้มีกลีบดอกสีเขียว ดอกเพศเมีย มีกลีบเลี้ยงและกลีบดอกรูปรี ovate ยาว 10–12 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้ มี staminode 6 อัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่ แบบ superior ovary มี 1 locule และมี ovule 1 อัน ผล drupe รูปรี oblong–ellipsoid สีแดงเข้ม เส้นผ่านศูนย์กลาง 2–3.5 เซนติเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกบริเวณบ้าน และบริเวณพื้นที่สวน

การใช้ประโยชน์

ผลสดหั่นเป็นชิ้นตากให้แห้ง นำมาเคี้ยวกับใบพลู และปูนแดง, ผลแห้งใช้ป็นเครื่องประกอบเครื่องเช่นในพิธีกรรมเลี้ยงผีต่างๆ

หมายเลขตัวอย่าง

–

Calamus sp.

ภาพที่ 37

ชื่อท้องถิ่น หวาย

ไม้เลื้อย ลำต้นยาวหลายเมตร มีการแตกกิ่งก้านสาขาที่โคนเป็นกอ ผิวต้นมีหนามแหลมปกคลุม ใบ เป็นใบประกอบแบบ pinnate ใบย่อยออกเป็นกลุ่มรูป narrowly elliptic ขนาด 1–5 x 7–25 เซนติเมตร ก้านใบมีขนสีขาวอ่อนนุ่มปกคลุม และมีหนามยาวแหลม โคนใบ cuneate ขอบใบ spinose ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ spike บริเวณซอกใบ ดอกแยกเพศ เกสรเพศผู้ 6 เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary 3 locule 1 ovule/locule ผล ทรงกลมรี เปลือกผลเป็น scale เรียงซ้อนกัน

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบในป่ารอบบริเวณหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์

ยอดอ่อนรับประทานเป็นอาหาร และก้านใบสานเป็นภาชนะได้

หมายเลขตัวอย่าง

–

Cocos nucifera L.

ภาพที่ 50

Flora of China: 23: 154

ชื่อท้องถิ่น มะพร้าว คอซ่า (กะเหรี่ยง)

ไม้ต้น ลำต้นเป็นเป็นข้อปล้อง ตั้งตรง ไม้แตกกิ่งก้าน ใบ เป็นประกอบแบบ pinnate เรียงแบบ spiral แผ่นใบย่อยรูปร่าง linear ขนาด 3–5 × 80–120 เซนติเมตร ผิวใบเรียบเป็นมัน โคนก้านใบแผ่เป็นกาบ หุ้มลำต้น โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acuminate ขอบใบเรียบ ปลายบน acuminate ฐานใบ cuneate ดอก เป็นดอกช่อแบบ panicle ขนาดใหญ่ ดอกย่อยมีขนาดเล็ก เป็นดอกแยกเพศอยู่บนช่อดอกเดียวกัน ดอกเพศผู้ อยู่บริเวณปลายช่อดอก มีกลีบรวมสี่เฉีว 2 ชั้น ชั้นละ 3 กลีบ ดอกเพศเมีย อยู่บริเวณ โคนช่อดอกดอก มีกลีบรวมสี่เฉีว 2 ชั้น ชั้นละ 3 กลีบ เกสรเพศผู้ 6 อัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ภายในมี 3 locule แต่ละ locule มี ovule 1 อัน ติดแบบ axile placentation ผล drupe รูปร่าง globose

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา
การใช้ประโยชน์

ปลูกบริเวณบ้าน และบริเวณพื้นที่สวน
ผลรับประทานเป็นผลไม้ และนำมาประกอบอาหาร
ก้านใบตากแห้ง นำมาใช้ทำไม้กวาด

หมายเลขตัวอย่าง

–

Livistona jenkinsiana Griff.

ภาพที่ 89

องค์ความรู้เรื่องพืชป่า เล่ม 2

ชื่อท้องถิ่น คือ

ไม้ต้น สูงถึง 25 เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 30 เซนติเมตร ลำต้นมีรอยแผลจากกาบใบ ใบ เป็นใบประกอบแบบ palmate ก้านใบ 1.3–2 เมตร มีหนามบริเวณขอบ แผ่นใบย่อยเชื่อมกันที่โคนเป็นแผ่นก่อนไปทางทรงกลมคล้ายพัด ดอก เป็นดอกช่อ ยาวประมาณ 2 เมตร กลีบเลี้ยง valvate ปลายแยกเป็น 3 พู แต่ละพูรูป deltoid กลีบดอก valvate ปลายแยกเป็นพูโค้งมน 3 พู ผิวด้านในเป็นร่อง เกสรเพศผู้ 6 อัน ก้านเกสรเชื่อมกันเป็นวงกลม เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary มี 3 locule แต่ละ locule มี 1 ovule ผล รูป ovoid ขนาดกว้าง 1.8–2.5 × 2–3 เซนติเมตร ผิวเกลี้ยงเป็นมันเมื่ออ่อนสีเขียวจัด แก่สีม่วงอมดำหรือเกือบดำ ภายในมี 1 เมล็ด

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา
การใช้ประโยชน์
หมายเลขตัวอย่าง

พบบริเวณพื้นที่ป่า
ใบแห้งใช้ทำหลังคา มุงกระท่อม หรือบ้านเรือน
–

ASPARAGACEAE

Asparagus filicinus Buch.–Ham. ex D. Don

ภาพที่ 28

Flora of British India: 6(18): 314

ชื่อท้องถิ่น ม้าสามตอน สีเมฆา (กะเหรี่ยงห้วยห้อม)

ไม้เลื้อย ใบ เป็นใบเดี่ยว ทุกรูปเป็น phylloclade สีเขียวเป็นมัน แผ่นใบรูป falcate ขนาด 1–1.2 × 8–9 มิลลิเมตร ขอบใบ entire ดอก เป็นดอกเดี่ยว ออกบริเวณซอกใบ กลีบรวม 6 กลีบ มี 2 ชั้น ชั้นละ 3 กลีบ กลีบเชื่อมติดกันบริเวณโคนกลีบเล็กน้อย รูป oblong ปลายกลีบ obtuse ขอบกลีบ entire สีขาวอมเหลือง ขนาด 0.8–0.9 × 2–2.1 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้ 6 อัน เรียงตัว opposite กับกลีบดอก โคน filament เชื่อมติดกับกลีบดอก anther รูป ovate สีเหลืองอ่อน มี 2 ห้อง แยกตามยาว ติดกับ filament แบบ dorsifixed ขนาด 0.2–0.3 × 0.4–0.5 มิลลิเมตร เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary รูปทรง ovoid สีขาวอมเหลืองขนาด 0.7–0.8 × 0.9–1 มิลลิเมตร มี 3 carpel เชื่อมติดกัน ภายในมี 3 locule มี 1 ovule ติดแบบ axile placentation มี style 1 อัน ลักษณะสั้นมาก สีขาวอมเหลือง stigma 1 อัน ลักษณะสั้นมาก สีขาวอมเหลืองเช่นกัน ผล แบบ berry รูป oblate มี 3 lobe แต่ละ lobe ขนาดไม่เท่ากัน สีเขียว ผิวเรียบ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 3.8–4 มิลลิเมตร ก้านผลยาว 2.5–3 มิลลิเมตร ปลายผลมีติ่งแหลมเล็ก มี 1 เมล็ด รูป globose

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์

รากต้มน้ำให้สะอาด ทูบพอแหลกนำมาอมแก้อาการปวดฟัน

หมายเลขตัวอย่าง

–

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved

ASTERACEAE

Acmella oleracea (L.) R. K. Jansen

ภาพที่ 11

Flora of British India: 3(8): 307

ชื่อท้องถิ่น ผักเผ็ด หอเดอที (กะเหรี่ยงห้วยห้อม)

ไม้ล้มลุก สูง 25–50 เซนติเมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ decussate แผ่นใบรูป ovate – lanceolate ขนาด 2–4 × 5–6 เซนติเมตร โคนใบ truncate ขอบใบ serrate ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อแบบ head ออกที่ปลายยอด ก้านช่อดอก สีเขียว ยาว 15 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง มีลักษณะเป็นเส้น (pappus) สีขาว กลีบดอก สีเหลือง เชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายกลีบแยกเป็น 5 แฉก เกสรเพศผู้ 5 อัน เชื่อม

ติดกันแบบ syngenesious ติดกับหลอดของกลีบดอก anther สีเหลือง ติดแบบ basifixed แดกเป็นร่อง ตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่ แบบ inferior ovary ภายในมี 1 locule และมี 1 ovule ติดแบบ basal placentation มี style 1 อัน stigma 2 แฉก ผล แบบ achene

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบทั่วไปบริเวณหมู่บ้าน และแปลงปลูกพืชผักสวนครัว
การใช้ประโยชน์ ยอดอ่อนรับประทานเป็นอาหาร, กินสดแก้อาการปวดฟัน
หมายเลขตัวอย่าง -

***Ageratina adenophora* (Spreng.) R. M. King & H. Rob.**

ภาพที่ 13

องค์ความรู้เรื่องพืชป่า เล่ม 1

ชื่อท้องถิ่น สาบหมา ไชปลอง (ละว้า)

ไม้ล้มลุก อายุหลายปี ลำต้นก่อนข้างกลม ตั้งตรง ผิวเกลี้ยง สีน้ำตาลถึงน้ำตาลอมแดง ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite decussate รูปรีang deltoid ขนาด 3–5 × 5–8 เซนติเมตร โคนใบ truncate ขอบใบ dentate ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ panicle ที่ยอดลำต้นหรือปลายกิ่ง มีทั้งแขนงใหญ่ และแขนงย่อย ดอกย่อย รวมจัดกลุ่มที่ปลายแขนงช่อดอก 5–20 ดอกรวม ก้านดอกยาว 3–5 มิลลิเมตร ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ ขนาดเล็กสีขาว โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปกรวย ปลายแยกเป็นกลีบแคบๆ 5 กลีบ มี เป็นจำนวนมากในแต่ละดอกรวม เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ inferior ovary ผล แบบ achene รูปไข่ แกมขอบขนาน ยาว 1.5–2.0 มิลลิเมตร เมื่อแก่ผลสีดำ

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบขึ้นทั่วไปในที่โล่ง

การใช้ประโยชน์ ใบนำมาขยี้ใส่แผลสดเพื่อห้ามเลือด

หมายเลขตัวอย่าง -

***Blumea balsamifera* DC.**

ภาพที่ 35

Flora of Malaysian: 2: 192

ชื่อท้องถิ่น หนาด ฮละ นัด (ละว้า) หลัวยั้ง (ม้ง) พอปอกว่า (กะเหรี่ยง)

ไม้ล้มลุก กิ่งอ่อนมีขนปกคลุมจำนวนมาก ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป ovate – lanceolate ขนาด 2–10 × 6–12 เซนติเมตร แผ่นใบ มีขนสีขาว หรือ ขนสีเหลืองปกคลุมหนาแน่น โคนใบ obtuse – cuneate ขอบใบ serrate ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อแบบ panicle corymb ช่อดอก ยาว 3–8 เซนติเมตร ช่อดอกย่อยแบบ head กว้าง 5 มิลลิเมตร ยาว 6 มิลลิเมตร ก้านดอกยาว 1–4 มิลลิเมตร กลีบ

รวม รูป linear กว้าง 0.5 มิลลิเมตร ยาว 1–5 มิลลิเมตร เรียงซ้อน 3–4 ชั้น มีขนปกคลุม ดอกย่อยจำนวนมากอัดแน่น ยาว 5–6 มิลลิเมตร กลีบดอก เชื่อมเป็นหลอดยาว 4 มิลลิเมตร ปลายแยก 5 แฉก ยาว 0.5 มิลลิเมตร ปลายแบบ acute เกสรเพศผู้ เชื่อมเป็นหลอด เกสรเพศเมีย style 1 อัน ยาว 5 มิลลิเมตร ปลายแยก 2 แฉก ยาว 1 มิลลิเมตร ผล แบบ achene

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบทั่วไปบริเวณที่โล่ง
การใช้ประโยชน์ เป็นส่วนผสมของยาหม้อใช้กับสตรีหลังคลอดบุตร, เป็นส่วนผสมของยารักษาอาการที่เกี่ยวข้องกับกระดูก, เกี่ยวข้องกับความเชื่อในด้านการป้องกันภูตผี ป้องกันความชั่วร้าย
หมายเลขตัวอย่าง –

***Chromolaena odorata* (L.) R. M. King & H. Rob.**

ภาพที่ 45

Flora of Java: 2: 379

ชื่อท้องถิ่น สาบเสือ ชมพูเกว (กะเหรี่ยงห้วยห้อม)

ไม้ล้มลุก ผิวลำต้นสีเขียวเป็นมัน มีขนอ่อนปกคลุม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite decussate รูป deltoid ขนาด 4–5 × 6–8 เซนติเมตร ผิวใบด้านบนและด้านล่างหยาบ มีขนปกคลุม ก้านใบสีเขียว 3–5 เซนติเมตร มีขนอ่อนปกคลุม โคนใบ truncate ขอบใบ serrate – dentate ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อแบบ panicle บริเวณปลายช่อ ก้านช่อดอกรวม สีเขียว ยาว 1–2 เซนติเมตร มีขนปกคลุม ช่อดอกย่อยแบบ head ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 0.3 มิลลิเมตร ก้านช่อดอกย่อย สีเขียว ยาว 3–4 เซนติเมตร มีขนปกคลุม 1 ช่อดอกย่อยมี involucre bract 5–6 ชั้น สีเขียว มีดอกย่อย 20–25 ดอก ไม่มี ray flower โดยมี disc flower เป็นดอกสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง สีขาว มีลักษณะเป็นเส้น โปร่งใส เรียก pappus ยาว 3.5–4 มิลลิเมตร บริเวณขอบหยัก กลีบดอก 5 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นหลอด สีขาว ยาว 4 มิลลิเมตร ปลายกลีบแยกเป็น 5 แฉก รูป acute ปลายกลีบและขอบกลีบ undulate สีม่วงอ่อน ขนาด 0.15–0.20 × 0.15 – 0.20 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้ 5 อัน เชื่อมติดกันแบบ syngenesious โคน filament เชื่อมติดกับหลอดของกลีบดอก anther สีเหลือง ขนาด 0.1 × 1 มิลลิเมตร มี 2 cell แยกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ inferior ovary ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 0.2 มิลลิเมตร ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ติดแบบ basal placentation มี style 1 อัน stigma 2 แฉก ปลายสีม่วงอ่อน ผล แบบ achene รูป ovoid ยาว 1.8–2 มิลลิเมตร สีน้ำตาลปนดำ

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบทั่วไปบริเวณที่โล่ง
การใช้ประโยชน์ ใบนามายี่ไล่แผลสดเพื่อห้ามเลือด
หมายเลขตัวอย่าง -

***Cyanthillium cinereum* (L.) H. Rob**

ภาพที่ 60

Flora of British India: 3: 230

ชื่อท้องถิ่น หมอน้อย หญ้าละออง

ไม้ล้มลุก ลำต้นตั้งตรง มีขนอ่อนปกคลุม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป ovate ขนาด 2–2.5 × 4–5 เซนติเมตร โคนใบ obtuse – alternate ขอบใบ dentate ปลายใบ acute – obtuse ดอก เป็นดอกช่อ capitulum อยู่บนช่อรวม panicle ที่ปลายช่อ involucre bract รูปรี lanceolate ยาว 3–4 มิลลิเมตร ดอกย่อยเป็นดอกสมบูรณ์เพศ มีสมมาตรตามแนวรัศมี กลีบเลี้ยง ลักษณะเป็นขนสีขาวจำนวนมาก กลีบดอก สีชมพูม่วง เชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 2 มิลลิเมตร ปลายกลีบแยกออกเป็น 5 แฉก เกสรเพศผู้ 5 อัน anther เชื่อมติดกัน อยู่บนหลอดกลีบดอก เรียงตัวสลับกับกลีบดอก anther สีน้ำตาลมี 2 ห้อง ติดแบบ basifixed แฉกเป็นร่องตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่ แบบ inferior ovary ภายในมี 1 carpel มี 1 locule และมี ovule 1 อัน ติดแบบ basal placentation มี style 1 อัน ปลายแยกเป็น 2 แฉก ผล achene

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบทั่วไปบริเวณที่โล่ง
การใช้ประโยชน์ ใบสดเคี้ยวแล้วอมรักษาแผลร้อนในภายในปาก
หมายเลขตัวอย่าง -

***Elephantopus scaber* L**

ภาพที่ 67

Flora of Java: 2: 375

ชื่อท้องถิ่น โด่ไม่รู้ล้ม แอตอโต (กะเหรี่ยง)

ไม้ล้มลุก ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ rosette แผ่นใบรูป lanceolate ขนาด 2.5–4.5 × 6.5–12 เซนติเมตร ผิวใบด้านบน และผิวใบด้านล่างมีขนสั้นๆ สีขาวปกคลุม โคนใบ cuneate ขอบใบ serrate ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อแบบ panicle ออกจากกึ่งกลางลำต้น ช่อดอกย่อยแบบ head ก้านช่อดอกสีแดง ม่วง ยาว 10–15 เซนติเมตร ช่อดอกย่อยมี bract รองรับ 3 อัน สีเขียวปนแดง ดอกย่อยสมบูรณ์เพศและมีขนาดเล็ก กลีบเลี้ยง สีเขียว จำนวน 5 กลีบแยกกัน กลีบดอก ปลายกลีบสีม่วงแดง จำนวน 5 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นหลอดสีขาว ปลายกลีบแยกเป็น 5 แฉก เกสรเพศผู้ 5 อัน เรียงตัว alternate กับกลีบดอก filament เชื่อมติดกับกลีบดอก anther สีเหลือง มี 2 cell แฉกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ

inferior ovary ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ติดแบบ basal placentation style 1 อัน รูป filiform stigma
2 อัน ผล แบบ achene ขนาดเล็กมาก

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ป่าบริเวณรอบหมู่บ้าน
การใช้ประโยชน์ รากต้มน้ำดื่ม รักษาไข้หวัด
หมายเลขตัวอย่าง -

***Gynura bicolor* (Roxb. ex. Willd.) DC.**

ภาพที่ 76

Flora of British India: 3: 335

ชื่อท้องถิ่น ว่านมหากาฬ ชั่วตอปลั่ง (ม้ง)

ไม้ล้มลุก อวบน้ำ สูง 20–40 เซนติเมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป ovate ขนาด 4–6 × 5–10 เซนติเมตร หลังใบสีเขียวเข้ม ท้องใบสีม่วงแดง ก้านใบยาว 2–4 เซนติเมตร โคนใบ round ขอบใบ serrate ปลายใบ acute – acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ head ออกเดี่ยวๆ หรือเป็นกลุ่ม ดอกย่อยสีเหลืองสด ผล แบบ achene

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ป่าบริเวณบ้าน หรือแปลงพืชผักสวนครัว
การใช้ประโยชน์ ใบ และยอดอ่อน ต้มกับเนื้อไก่รับประทานเป็นอาหาร
หมายเลขตัวอย่าง -

ATHYRIACEAE

***Diplazium esculentum* (Retz.) Sw.**

Flora of China: 3: 505

ชื่อท้องถิ่น ผักกูด

เฟิน ลำต้นมีเหง้าตั้งตรง ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ใบย่อย 12–16 คู่ เรียง alternate รูป deltoid หรือ lanceolate ขนาด 30–60 × 60–80 เซนติเมตร ปลายใบ acuminate ใบย่อย 12–16 คู่ เรียง alternate ใบย่อยด้านล่างมีหูใบ ใบย่อยด้านบนก้านใบสั้นมาก รูป linear-lanceolate

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบบริเวณริมห้วย
การใช้ประโยชน์ ยอดอ่อนรับประทานเป็นอาหาร
หมายเลขตัวอย่าง -

BETULACEAE

Betula alnoides Buch.–Ham. ex D.Don

ภาพที่ 33

Flora of British India: 5: 599

ชื่อท้องถิ่น กำลั้งเสื่อโคร่ง โคะ ระ ฮอ (ละว้า)

ไม้ต้น สูง 10–15 เมตร เปลือกต้นมี lenticel สีขาว เปลือกต้นด้านในมีกลิ่น ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป oblong–lanceolate ขนาด 2–3 × 4–6 เซนติเมตร ก้านใบยาว 0.5–1.5 เซนติเมตร โคนใบ cuneat – round ขอบใบ serrate ปลายใบ acuminate ดอก แยกเพศ เป็นดอกช่อแบบ catkins ดอกย่อยมีขนาดเล็ก ดอกเพศผู้ กีบเลี้ยง 2–4 กีบ stamen 2 อัน ดอกเพศเมียไม่มี กีบรวบรวม เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ inferior ovary 2 locule แต่ละ locule มี 2 ovule ผล แบบ winged nutlet มี 1 เมล็ด

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบขึ้นตามแนวชายป่า

การใช้ประโยชน์

เปลือกใช้ต้ม แก้วิงเวียนศีรษะ และใช้คองเหล้า บำรุงกำลัง

หมายเลขตัวอย่าง

–

BIGNONIACEAE

Oroxylum indicum (L.) Kurz

ภาพที่ 107

Flora of Thailand: 5(1): 36

ชื่อท้องถิ่น เพกา คักเรอเวีย (ละว้า)

ไม้ต้น แตกกิ่งก้านน้อย ใบ เป็นใบประกอบแบบ tri-pinnate ขนาดใหญ่ เรียงแบบ opposite บริเวณปลายกิ่ง รูป ovate–elliptic ขนาด 4–8 × 6–12 เซนติเมตร ผิวใบเรียบ โคนใบ oblique – obtuse ขอบใบ entire ปลายใบ mucronate ดอก เป็นดอกช่อแบบ raceme บริเวณปลายยอด ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ เส้นผ่าศูนย์กลางบาน 6–7 เซนติเมตร เกสรเพศผู้ 5 อัน เรียงตัวแบบ alternate กับ กีบดอก filament เชื่อมติดกันบริเวณ โคนหลอดกีบดอกสีเหลืองอมแดงม่วง anther รูป oblong ปลายเป็นจงอยแหลม สีเหลืองส้ม มี 2 cell แยกตามยาว ขนาด 4 × 13–14 เซนติเมตร โคน filament มีขนปกคลุม เกสรเพศเมีย มีรังไข่ แบบ superior ovary ภายในมี 1 locule มี ovule เป็นจำนวนมาก ติดแบบ parietal placentation มี style 1 อัน ลักษณะเป็นแผ่นปลายแยกเป็น 2 แฉก มี disc สีเขียว ลักษณะเป็น 5 lobe ผล แบบ capsule รูปแบนยาว ขนาด 2–9 × 60–80 เซนติเมตร สีน้ำตาล เมล็ด จำนวนมาก รูปแบน สีขาว มีปีกบางโปร่งแสง

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ปลูกบริเวณบ้าน และพื้นที่ทางการเกษตร
การใช้ประโยชน์ ผักอ่อนรับประทานเป็นอาหาร
หมายเลขตัวอย่าง -

BRASSICACEAE

Brassica juncea (L.) Czern.

ภาพที่ 36

Flora of Java: 1: 189

ชื่อท้องถิ่น ผักกาดขวางตุ้ง โตะโกละ (ละว้า)

ไม้ล้มลุก ลำต้นตั้งตรง แตกกิ่งก้านมาก ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป oblong – lanceolate ผิวใบไม่เรียบ อาจมีขนยาวปกคลุม โคนใบ attenuate ขอบใบ lobed ปลายใบ obtuse ดอก เป็นดอกช่อแบบ raceme ดอกขนาดเล็กกว่า 1 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง 4 กลีบ รูปไข่แกมขอบขนาน เรียงเป็น 2 ชั้น กลีบดอก สีเหลือง 4 กลีบ เกสรเพศผู้ 6 อัน สั้น 2 เรียงอยู่ วงนอกยาว 4 อัน เรียงอยู่วงใน เกสรเพศเมีย รังไข่ 2 ช่อง เชื่อมติดกัน ผล แบบ silique รูป oblong–lanceolate ยาว 1.5–4 เซนติเมตร มีงอวยยาว 1.2 เซนติเมตร เมล็ด สีดำ ผิวขรุขระ

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ปลูกบริเวณบ้าน และพื้นที่เกษตรกรรม
การใช้ประโยชน์ ใบ และยอดอ่อน รับประทานเป็นอาหาร
หมายเลขตัวอย่าง -

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

BROMELIACEAE

Ananas comosus (L.) Meer.

ภาพที่ 20

Flora of Java: 3:33

ชื่อท้องถิ่น สับปะรด หมากแข้ง (ไทใหญ่)

ไม้ล้มลุกขนาดเล็ก ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ rosette ออกที่บริเวณ โคนต้น รูป linear – lanceolate ขนาด 7–10 × 30–50 เซนติเมตร ใบสีเขียวเทา–เขียวเข้ม โคนใบติดกับต้น ขอบใบ spiny – serrate ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อ ดอกย่อยเป็นดอกสมบูรณ์เพศ แต่ละดอกย่อยติดแบบ sessile กลีบเลี้ยงสั้นมาก สีม่วง – แดง กลีบดอก ไม่ติดกันหรือติดกันที่โคนเป็นหลอด มี 2 ligules เกสรเพศผู้

มีจำนวนหนาแน่นมากที่กระจุกตรงหัว เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ inferior ovary ภายในมี 3 locule style filiform มี 3 แฉก ผล แบบ multiple หรือ syncarpium

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ปลูกบริเวณบ้าน และพื้นที่ทางการเกษตร
การใช้ประโยชน์ ผลสุกรับประทานเป็นผลไม้
หมายเลขตัวอย่าง -

CARICACEAE

Carica papaya L.

ภาพที่ 39

Flora of Java: 1: 314.

ชื่อท้องถิ่น มะละกอ เซอกิเซ่ (กะเหรี่ยง) เหม่ากัว (ม้ง) กอ ดิด(ละว้า)

ไม้ต้น ลำต้นมักมองเห็นร่องรอยของ leaf-scar ชัดเจน มียางขาว ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ terminal เป็นกระจุก รูป digitate ขนาด 25–45 × 35–50 เซนติเมตร ก้านใบยาว 20–100 เซนติเมตร สีเขียวอ่อน ดอก เป็นดอกช่อ ไม่สมบูรณ์เพศ ดอกเพศผู้ สีเหลืองปนสีเขียวอ่อน ช่อดอกเป็นแบบ panicle หรือ cyme ดอกมักติดแบบไม่มีก้านดอก (sessile) กลีบดอก รูป tubular มี anther ติดอยู่ใกล้กับปากหลอด เรียงตัว opposite กับ กลีบดอก เกสรเพศเมีย ขนาดเล็ก และเป็นหมัน ดอกเพศเมีย สีเหลืองปนเขียวอ่อน ช่อดอกเป็นแบบ panicle หรือ cyme กลีบดอกแยกกัน อาจพบดอกสมบูรณ์เพศด้วย ลักษณะของ กลีบดอกจะสั้น มี stamen 5–10 อัน เรียงตัวแบบ alternate เกสรเพศเมีย มีรังไข่ แบบ superior ovary 5 carpel เชื่อมติดกัน ภายในมี 1 locule มี ovule จำนวนมาก ติดแบบ parietal ผล แบบ berry รูป ellipsoid หรือ pyriform มีขนาดใหญ่ เปลือกหนา ผิวผลมีร่องรอย สีเขียวเข้ม เมื่อแก่สีเหลืองส้ม ขนาด 10–15 × 20–25 เซนติเมตร เมล็ด จำนวนมาก เมื่ออ่อนสีขาว เมื่อแก่สีดำ มี aril บางๆ ใสหุ้มอยู่

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ปลูกทั่วไปบริเวณหมู่บ้าน
การใช้ประโยชน์ ผลดิบ นิยมนำมาปรุงเป็นอาหาร, ผลสุกรับประทานเป็นผลไม้
หมายเลขตัวอย่าง -

CELASTRACEAE

Celastrus paniculatus Willd.

ภาพที่ 42

Flora of Java: 2: 55

ชื่อท้องถิ่น มะแตก กิ๊เบต้อ (กะเหรี่ยง)

ไม้พุ่มหรือเลื้อย สูง 3–5 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป ovate – elliptic ขนาด 2–4 × 2.5–7 เซนติเมตร ก้านใบยาว 1.1–1.5 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ขอบใบ entire – crenate ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ panicle บริเวณปลายยอด ก้านดอกย่อยยาว 0.2 เซนติเมตร ดอกแยกเพศและแยกต้น ดอกเพศผู้ กลีบเลี้ยง จำนวน 5 กลีบ รูป campanulate ขนาด 0.2 เซนติเมตร มีขนสีขาวปกคลุม กลีบดอก สีเหลืองอมเขียว จำนวน 5 กลีบแยกกัน ขนาด 0.3 × 0.5 เซนติเมตร เรียงตัวสลับกับกลีบดอก เกสรเพศผู้ 5 อัน anther 2 อัน แตกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary มี discรองรับ ภายในมี 3 carpel 3 locule locule ละ 1–2 ovule ติดแบบ basal placentation style 1 อัน ยาว 1 มิลลิเมตร stigma แยกเป็น 6 แฉก ผล แบบ capsule

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบทั่วไปบริเวณพื้นที่เกษตรกรรม

การใช้ประโยชน์

ใบ และเถา คั้นน้ำคั้นแก้ไข้

หมายเลขตัวอย่าง

–

COMBRETACEAE

Anogeissus acuminata (Roxb. ex DC.) Wall. ex Guillem. & Perr.

Flora of British Burma: 1: 466

ชื่อท้องถิ่น เปอลัด (กะเหรี่ยง)

ไม้ยืนต้นสูงได้ถึง 15 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ subopposite รูป oblong หรือ elliptic ขนาด 1–2.5 × 2.5–7.5 เซนติเมตร ก้านใบยาว 1–3 มิลลิเมตร โคนใบ obtuse ขอบใบ entire ปลายใบ acuminate ดอก แบบ head กลีบเลี้ยง มีขนปกคลุม กลีบดอก เกี้ยง หรือมีขนเล็กน้อย สีเหลืองอ่อน ไม่มีก้านดอก

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบทั่วไปบริเวณพื้นที่ป่ารอบหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์

ยอดอ่อน รับประทานสด แก้ท้องร่วง

หมายเลขตัวอย่าง

–

CONVOLVULACEAE

Ipomoea batatas (L.) Lam.

Flora of Ceylon: 1: 320

ชื่อท้องถิ่น มันเทศ ลา ไม แซม (ละว้า)

ไม้ล้มลุก ลำต้นทอดเลื้อยตามพื้นดิน มียางขาว มีรากสะสมอาหารแบบ tuber ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate มี lobes ลึก 3–5 เซนติเมตร รูป cordate ขนาด 3–8 × 6–18 เซนติเมตร โคนใบ cordate ขอบใบ entire ปลายใบ acute – acuminate ดอก เป็นดอกช่อ ออกบริเวณซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 3–18 เซนติเมตร ก้านดอกยาว 3–12 เซนติเมตร กลีบดอก สีขาวอมชมพู เชื่อมติดกันเป็นรูปกรวยยาว 3–4.5 เซนติเมตร กลีบดอกบางเป็นรอยพับ เกสรเพศผู้ 5 อัน filament ที่โคนมีขน เกสรเพศเมีย มีรังไข่ แบบ superior ovary ผล capsule เมล็ด เกือบ

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกบริเวณบ้าน และพื้นที่ทางการเกษตร

การใช้ประโยชน์

รากสะสมอาหารใต้ดิน รับประทานเป็นอาหาร

หมายเลขตัวอย่าง

–

COSTACEAE

Cheilocostus speciosus (J. Koenig) C. D. Specht

ภาพที่ 44

Flora of Malaysian: 4: 256

ชื่อท้องถิ่น เอื้องหมายนา เซลือบ (กะเหรี่ยง)

ไม้ล้มลุก สูงถึง 2.5 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ spiral รอบแกน รูป lanceolate ขนาด 5–7 × 25–35 เซนติเมตร โคนใบเป็นกาบติดกับลำต้น ขอบใบแบบ entire ปลายใบ แบบ acuminate ก้านใบยาว 2–5 มิลลิเมตร ดอก เป็นดอกช่อที่ปลายยอด ช่อดอกกว้าง 4.5 เซนติเมตร ยาว 6–8 เซนติเมตร มี bract สีแดง รูป ovate กว้าง 1.4 – 1.8 เซนติเมตร ขอบ entire ปลายแบบ cuspidate เรียงซ้อนสองชั้น ดอกย่อย มีกลีบเลี้ยงวงนอก เชื่อมเป็นหลอด ยาว 3.5 เซนติเมตร ปลายแยกเป็น 2–3 แฉก มีขนสีขาวอยู่ด้านนอก กลีบดอกสีชมพู โคนเชื่อม ยาว 1–1.5 เซนติเมตร ปลายแยก 3 กลีบ รูป elliptic ขนาด 2–2.3 × 4–5 เซนติเมตร ปลายแบบ acute เกือบ staminode สีขาว ทรงกลม กว้าง 8 เซนติเมตร ยาว 7 เซนติเมตร ผิว

ย่น โคนกลีบด้านนอกมีขนสีเหลือง เกสรเพศผู้ 1 อัน ยาว 3 เซนติเมตร ติดอยู่ด้านใน anther ยาว 1 เซนติเมตร เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ inferior ovary

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา	พบทั่วไปในป่ารอบบริเวณหมู่บ้าน
การใช้ประโยชน์	ใบสดขยี้ใส่แผลให้กับสัตว์เลี้ยง
หมายเลขตัวอย่าง	–

CUCURBITACEAE

Benincasa hispida (Thunb.) Cogn.

องค์ความรู้เรื่องพืชป่า เล่ม 1

ชื่อท้องถิ่น พัก พักหม่น หมากปักหม่น (ไทใหญ่)

ไม้เลื้อย มีขนหยาบปกคลุมกระจายทั่ว ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite ขนาด 10–20 × 10–25 เซนติเมตร ผิวใบมีขนทั้งสองด้าน โคนใบ cordate ขอบใบ dentate ดอก เป็นดอกเดี่ยว แยกเพศ ออกที่ซอกใบ ก้านดอกเพศผู้ยาว 5–15 เซนติเมตร เพศเมียยาว 2–4 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง เชื่อมติดกันรูป campanulate ปกคลุมด้วยขนละเอียด กลีบดอก สีเหลืองอ่อนถึงเหลืองเข้ม จำนวน 5 กลีบ ไม่เชื่อมติดกัน รูปไข่กว้างตรงปลาย ขอบย่นเป็นลอน เกสรเพศผู้ 5 อัน อัน เป็นคู่เชื่อมติดกัน เกสรเพศเมีย ยาว 3 อัน ผล แบบแตง รูปทรงกระบอกรูปไข่ยาวหรือรูปไข่ป้อม กว้าง 10–25 เซนติเมตร ยาว 20–80 เซนติเมตร ผิวสีเขียวถึงเขียวเข้ม อาจจะมีจุดสีเขียวอ่อนกระจายทั่ว เมล็ด รูปไข่รีแบน สีครีมถึงสีน้ำตาลอมเหลือง

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา	ปลูกบริเวณบ้าน ในแปลงผักสวนครัว และพื้นที่ทางการเกษตร
การใช้ประโยชน์	ผลรับประทานเป็นอาหาร
หมายเลขตัวอย่าง	–

Citrullus lanatus (Thunb.) Matsum. & Nakai

ภาพที่ 46

Flora of China: 19: 53

ชื่อท้องถิ่น หมากแตงเต้า แตงโม

ไม้ล้มลุก มีขนยาวสีขาวปกคลุมปกคลุม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป triangulate – ovate ขนาด 5–20 × 3–19 เซนติเมตร ใบทั้งสองด้านมีขนหยาบ โคนใบ cordate ขอบใบ spinose ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกเดี่ยว ออกตามซอกใบ ดอกแยกเพศ สีเหลืองอ่อน กลีบเลี้ยง รูป campanulate ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอก เชื่อมกัน เป็นรูประฆังกว้าง ดอกเพศผู้ มีเกสรเพศผู้แยก 3 อัน ดอกเพศเมีย มีรังไข่ ขนาด 5–8 มิลลิเมตร มีขนคลุมหนาแน่น ผล แบบ pepo

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา
การใช้ประโยชน์
หมายเลขตัวอย่าง

ปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจ ตามพื้นที่ทางการเกษตร
ผลสุกรับประทานเป็นผลไม้

Coccinia grandis (L.) Voigt

ภาพที่ 49

องค์ความรู้เรื่องพืชป่า เล่ม 1

ชื่อท้องถิ่น ตำลึง พักแคบ (ไทใหญ่)

ไม้เลื้อย ลำต้นเล็ก เกลี้ยง เมื่อแก่แตกเป็นร่อง ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป sagittate ขนาด 5 × 8 เซนติเมตร โคนใบเว้าลึก ขอบใบ lobed เว้าเป็นพูทั้งสองข้าง ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกเดี่ยว ออกเดี่ยวหรือคู่จากง่ามใบ ก้านดอกยาว 2–4 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง เชื่อมติดกันรูป campanulate ปลายแยกเป็น 5 แฉก ยาวแคบ ปลายแหลม ยาว 2–3 มิลลิเมตร กลีบดอก เชื่อมติดกันรูป campanulate ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปไข่คว่ำ ปลายแหลม แฉกยาว 10–12 มิลลิเมตร เกสร 3 อัน ก้านเชื่อมติดกัน ผล รูปไข่ หรือขอบขนาน กว้างประมาณ 2.5 เซนติเมตร ยาวประมาณ 5 เซนติเมตร เมื่อแก่จัดมีสีแดง เมล็ด จำนวนมาก รูปไข่แบน เมื่อแก่และแห้งมีสีขาว

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา
การใช้ประโยชน์
หมายเลขตัวอย่าง

พบขึ้นทั่วไปในที่โล่ง
ยอดอ่อนรับประทานเป็นอาหาร หรือฝักเครื่องเคียงจิ้มน้ำพริก

Cucumis sativus L.

ภาพที่ 57

Flora of Java: 1: 301

ชื่อท้องถิ่น แตงกวา แถงววง (ละว้า) หมากแตง (ไทใหญ่)

ไม้เลื้อย ลำต้นเลื้อยพัน โดยใช้ tendril เกาะพันไม้อื่น ลำต้นเป็นเหลี่ยม มีขนหยาบแข็งปกคลุม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป triangular – ovate หยักเว้าลึก 3–7 lobe ขนาด 5–20 × 6–15 เซนติเมตร ผิวใบมีขนปกคลุม โคนใบ cordate ขอบใบ dentate ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกเดี่ยว แยกเพศอยู่ในต้นเดียวกัน ดอกเพศผู้ มักเกิดเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 3–5 ดอก หรือออกเดี่ยว ออก axillary ก้านดอกยาว 0.5–1.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง 5 กลีบ สีเขียว เชื่อมติดกัน เป็นหลอด รูป campanulate ปลายแยก 5 กลีบ ยาว 5–10 เซนติเมตร กลีบดอก 3–6 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นหลอด รูป campanulate ปลายแยก 5 กลีบ ยาว 1.2–2 เซนติเมตร เกสรเพศผู้ 3 อัน แยกกัน filament สั้นมาก anther พับไปมา ดอกเพศเมีย มักเกิดเดี่ยวๆ ออก axillary กลีบเลี้ยงและกลีบดอก เหมือนกับดอกเพศผู้ เกสรเพศเมีย มีรังไข่ แบบ inferior ovary ภายในมี 3–5 carpel เชื่อมติดกันมี 1 locul ovule จำนวนมาก ติดแบบ parietal placentation ผล แบบ berry รูป globose – oblong ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 10–25 เซนติเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา
การใช้ประโยชน์
หมายเลขตัวอย่าง

ปลูกบริเวณบ้าน และในพื้นที่เกษตรกรรม
ผลรับประทานเป็นอาหาร

–

Cucurbita moschata Duchesne

ภาพที่ 58

Flora of Java: 1: 305

ชื่อท้องถิ่น พักทอง หลีแคบอ (กะเหรี่ยง) เต้า (ม้ง)

ไม้เลื้อย ลำต้นเลื้อยพัน โดยใช้ tendril เกาะพันไม้อื่น มีขนปกคลุม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป broadly ovate หรือ reniform – orbicular มี 5–7 lobes ขนาด 5–20 × 10–35 เซนติเมตร ขอบใบ dentate ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกเดี่ยว ขนาดใหญ่สีเหลือง แยกเพศ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมติดกัน รูป campanulate กลีบดอก 6 กลีบ รูป campanulate ปลายกลีบโค้งงอ ดอกเพศผู้ ออกเดี่ยว เกสรเพศผู้ 3 อัน ติดตรงฐานของกลีบเลี้ยง filament แยกกัน anther ติดกันหรือเชื่อมกันเล็กน้อย anther – cell รูป worm – shape ดอกเพศเมีย มีเกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน 3 อัน รูปสามเหลี่ยมสั้นๆ ติดอยู่ฐานของกลีบเลี้ยง เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ inferior ovary ภายในมี 3 carpel เชื่อมติดกัน มี 1 locule มี ovule จำนวนมาก ติดแบบ parietal placentation style สั้นและหนา stigma 3 lobe ผล แบบ fleshy pepo รูป

Luffa cylindrica (L.) M. Roem.

ภาพที่ 90

Flora of Java: 1: 299

ชื่อท้องถิ่น บวบ ตำลึงหยา (ม้ง)

ไม้เลื้อย ลำต้นเลื้อยพันโดยใช้ tendril เกาะพันไม้อื่น tendril มี 4-7 แฉก ลำต้นเป็นเหลี่ยม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate มี 5 lobes ขนาด 10-15 x 15-20 เซนติเมตร ขอบใบ spinose ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกเดี่ยว แยกเพศ ดอกเพศผู้ ช่อมีก้านดอกยาว ในแต่ละช่อ มี 2-4 ดอก กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปถ้วย ปลายแหลมแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอก 5 กลีบ สีเหลืองเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ปลายแยกเป็น 5 แฉก ดอกเพศเมีย ออกเดี่ยวๆ มีก้านดอกสั้นกว่าดอกเพศผู้ ออก axillary เกสรเพศผู้ 3 อัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ inferior ovary ผล แบบ circumscissile capsule รูป oblong มีลายสีเข้มสลับจาง ขนาด 5-10 x 20-30 เซนติเมตร เมล็ดจำนวนมาก

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

การใช้ประโยชน์

หมายเลขตัวอย่าง

ปลูกบริเวณบ้าน และในพื้นที่เกษตรกรรม

ผลอ่อนรับประทานเป็นอาหาร ผลแก่ใช้เส้นใยขัดภาชนะ

-

Momordica charantia L.

Flora of Ceylon: 11: 23

ชื่อท้องถิ่น มะระ หมากอ่างขาง (ไทใหญ่)

ไม้เถา มีขนปกคลุม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป ovate ขนาด 4-6 x 4-8 เซนติเมตร แผ่นใบบาง มีขนสีขาวประปรายทั้งสองด้าน โคนใบ hastate ขอบใบ เว้าลึก ปลายแบบ cuspidate ดอก เป็นดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบ ก้านดอก ยาว 4-6 เซนติเมตร bract รูป orbicular กว้าง 0.6-1 เซนติเมตร ยาว 0.6-1 มิลลิเมตร โคนแบบ perfoliate มีขนปกคลุมเล็กน้อย กลีบเลี้ยง ขนาด 5-8 x 6-8 มิลลิเมตร ปลายแยก 5 แฉก รูป ovate กว้าง 2.5-3 มิลลิเมตร ยาว 3-4 มิลลิเมตร ขอบแบบ entire ปลายแบบ acute กลีบดอก สีเหลืองและขุ่น เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2 เซนติเมตร ปลายแยก 5 แฉก รูป ovate แต่ละแฉกกว้าง 5-7 มิลลิเมตร ยาว 5-7 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้ 3 อัน ยาว 5 มิลลิเมตร ติดที่โคนหลอดกลีบดอก anther สีเหลือง ชนกัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ inferior ovary ผล แบบ capsule รูป ovoid ผิวด้านนอก ขรุขระ ลักษณะคล้ายหนาม เรียงตามยาวของผล 8 แถว เมื่อแก่แตกเป็นสามซีก ตามความยาวของผล ยาว 3-5 เซนติเมตร กว้าง 1.5-2.5 เซนติเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา	ปลูกบริเวณบ้าน และในพื้นที่เกษตรกรรม
การใช้ประโยชน์	ยอดอ่อนและผลรับประทานเป็นอาหาร
หมายเลขตัวอย่าง	–

***Sechium edule* (Jacq.) Sw.**

ภาพที่ 124

Flora of Java: 1: 306

ชื่อท้องถิ่น มะเขือเครือ เต้ากั่ว (ม้ง) ซ่าปุยแค (ละว้า)

ไม้เลื้อย ใช้ tendril เกาะพัน ไม้อื่น มี tendril แยกเป็น 2–3 แขนง ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป cordate ขนาด 6–9 × 7–10 เซนติเมตร โคนใบ cordate ขอบใบ dentate ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อ ดอกแยกเพศ ดอกเพศผู้ เป็นช่อแบบ raceme ก้านช่อดอกยาว 6–30 เซนติเมตร มีดอก 10–30 ดอก กลีบเลี้ยง สีเขียว กลีบดอก สีเหลืองอ่อน 5 กลีบ เชื่อมติดกันที่ฐาน ปลายแยกเป็น 5 กลีบ เกสรเพศผู้ 3 filament ติดกัน ดอกเพศเมีย เป็นดอกเดี่ยว เมื่อบานเต็มที่เส้นผ่านศูนย์กลางดอกยาว 18–25 มิลลิเมตร เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary 1 locule stigma 2 อัน ovule 1 อัน ติดบนยอดรังไข่ ผล สด รูป pyriform เมล็ด รูป ovate หรือ elliptic มี schinate

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา	ปลูกบริเวณบ้าน และในพื้นที่เกษตรกรรม
การใช้ประโยชน์	ยอดอ่อน และ ผลอ่อน รับประทานเป็นอาหาร
หมายเลขตัวอย่าง	–

DILLENIACEAE

***Dillenia parviflora* Griff.**

Flora of Thailand: 2(2): 98

ชื่อท้องถิ่น ส้านหึ่ง โคะ เพระ(ละว้า)

ไม้ต้น สูง 10–30 เมตร ผลัดใบ ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป obovate – oblong ผิวใบด้านบนมีขนสาก โคนใบ cuneate ปลายใบ rounded หรือ acute ดอก เป็นดอกเดี่ยว ออกเป็นกระจุก ตามกิ่งสีเหลือง กลีบเลี้ยง 3–5 กลีบ เรียงซ้อนเหลื่อมกัน กลีบดอก 5 กลีบ เรียงซ้อนเหลื่อมกัน มีลักษณะบอบบางหลุดง่าย ปลายกลีบมนกว้าง แล้วสอบเรียงมาทางโคน เกสรเพศผู้ จำนวนมาก เกสร

เพศเมีย มีรังไข่ 2–5 carpel เชื่อมติดกันแบบหลวม ภายในมี 1 locule หลาย ovule ติดแบบ basal placentation stigma โคน

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน
การใช้ประโยชน์ ข้างจากผลสุกใช้เป็นยาพิษ สำหรับทำให้ปลาหมดความรู้สึก
หมายเลขตัวอย่าง –

DIOSCOREACEAE

Dioscorea hispida Dennst.

ภาพที่ 64

Flora of Java: 3: 156

ชื่อท้องถิ่น กลอย

ไม้เลื้อย มีหัวสะสมอาหารอยู่ใต้ดิน ทุกส่วนของลำต้นมีขนสั้นสีขาวปกคลุม ใบ ประกอบแบบ trifoliolate เรียงแบบ alternate รูป obovate – rhomboid ขนาด 13–22 × 36–40 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ cuspidate ดอก เป็นดอกช่อ ดอกย่อยแยกเพศแยกต้น ดอกย่อยมีขนปกคลุม ดอกเพศผู้ ออกเป็นช่อแบบ panicle ยาว 60–65 เซนติเมตร บริเวณชอกกิ่ง กลีบเลี้ยง 3 กลีบ แยกกัน รูป ovate ปลายกลีบ acute ขอบกลีบ entire-ciliate สีเขียวอมเหลือง กลีบดอก 3 กลีบ แยกกัน ปลายกลีบ acute ขอบกลีบ entire – ciliate ผิวด้านนอกกลีบมีขนปกคลุม เกสรเพศผู้ 6 อัน filament สีขาวอมเขียว ไม่มีขนปกคลุม anther รูป ovate สีเหลืองอ่อน มี 2 cell แตกตามยาว ขนาด 0.20–0.25 × 0.20–0.25 มิลลิเมตร ดอกเพศเมีย ออกเป็นช่อแบบ spike ยาว 25–65 เซนติเมตร เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ inferior ovary ภายในมี 3 locule แต่ละ locule มี 2 ovule ติดแบบ axile placentation มี style 1 อัน stigma หยักเป็นสาม lobe ผล แบบ capsule รูป oblong สีเขียว หยักเป็นร่อง 3 lobe มีขนสั้นสีขาวปกคลุม ผลแก่สีน้ำตาล ขนาด 1.5–2 × 5–5.5 เซนติเมตร เมล็ด มีปีก

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบทั่วไปบริเวณป่ารอบชุมชน
การใช้ประโยชน์ หัวใต้ดินนำมาประกอบอาหารได้
หมายเลขตัวอย่าง –

ELAEAGNACEAE

Elaeagnus latifolia L.

ภาพที่ 66

Flora of British India: 5(13): 202

ชื่อท้องถิ่น มะหลอด เต่าหูชา (กะเหรี่ยง) จ้อยู่หมี (ม้ง) นัง โมะะ (ละว้า)

ไม้พุ่มรอเลื้อย เนื้อแข็ง ใบ เดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป elliptic – oblong – lanceolate ขนาด 3–7 × 6–12 เซนติเมตร หลังใบสีเขียวอมน้ำเงินเกลี้ยง ท้องใบมีเกล็ดเล็กๆ สีน้ำตาลเหลืองเงินทั่วไป โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ fascicle ออกบริเวณซอกใบ ยาว 1–2 เซนติเมตร ดอกมีทั้งดอกสมบูรณ์เพศ และดอกไม่สมบูรณ์เพศ ดอกเพศผู้ กลีบรวม เชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 4 กลีบ หลอดกลีบยาว 5–7 มิลลิเมตร สีขาวปนเหลืองอ่อน เกสรเพศผู้ 8 อัน filament ติดกับหลอดกลีบโดยยาวเป็น 2 เท่าของกลีบรวม anther ติดแบบ versatile ดอกสมบูรณ์เพศ กลีบรวมเหมือนกับดอกเพศผู้ และมีเกสรเพศผู้ 4 อัน เท่ากับจำนวน lobe ของกลีบรวม เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ inferior ovary ยาว 5–7 มิลลิเมตร ภายในมี 1 locule 1 ovule ติดแบบ basal placentation style ยาวเท่ากับ หลอดกลีบรวม stigma เป็นปุ่มกลมมี 1 lobe มีขนสีดำหนาแน่น ผล แบบ berry รูป ovoid หรือ cylindrical ขนาด 3–4 เซนติเมตร เมื่อสุกสีส้มแดง เนื้อนุ่ม

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกบริเวณหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์

ผลสุกรับประทานเป็นผลไม้ มีรสเปรี้ยว

หมายเลขตัวอย่าง

JARATPONG-05

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

EUPHORBIACEAE

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved

Euphorbia antiquorum L.

ภาพที่ 71

องค์ความรู้เรื่องพืชป่า เล่ม 1

ชื่อท้องถิ่น สลัดได ไผ่รป เพ็อะ (ละว้า)

ไม้พุ่ม ลำต้นแบบกระบองเพชร มีเหลี่ยมและเป็นสัน 3–6 สัน ใบ เป็นใบเดี่ยว รูป obovate ขนาด 1–2 × 2–5 เซนติเมตร ผิวใบเกลี้ยง โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ obtuse โคนรูปติ่ม ดอก เป็นดอกช่อมี bract ออกเป็นคู่อยู่ตรงข้ามกัน ช่อดอกมีดอกเพศเมียอยู่ตรงกลางดอกเดี่ยวและมีดอกเพศผู้ ล้อมรอบ 1–7 ดอก ดอกย่อยเพศผู้มีก้านสั้นแข็ง ปลายแยกเป็นแฉกกลีบคล้ายต่อม 5 กลีบ สีเหลือง

หรือเหลืองอ่อน ขนาดดอกกว้าง 4–5 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้ 4–30 อันเรียงรอบเป็นวงกลม อับเรณู
 ก่อนข้างกลมสีแดงเข้ม เกสรเพศเมีย มีรังไข่ 3 ช่อง ก้านเกสรมีปลายแยกเป็น 3 แฉก แต่ละแฉกมี
 รูปร่างคล้ายสามเหลี่ยม ผล มีลักษณะเป็น 3 มุม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 8–12 มิลลิเมตร ทั้งต้นมีน้ำ
 ยางขาวปริมาณมาก

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ปลูกบริเวณหมู่บ้าน และพื้นที่ทางการเกษตร
 การใช้ประโยชน์ ใบต้มรับประทานช่วยเร่งน้ำนม และปลูกเป็นแนวรั้ว
 หมายเลขตัวอย่าง –

***Macaranga denticulata* (Blume) Müll. Arg.**

ภาพที่ 93

องค์ความรู้เรื่องพืชป่า เล่ม 2
 ชื่อท้องถิ่น ทองแต้บ เปอตะ (กะเหรี่ยง)

ไม้พุ่ม ไม้ผลัดใบ ลำต้นตั้งตรง ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกแบบ opposite decussate รูป ovate ขนาด 10–28
 x 14–35 เซนติเมตร ด้านบนสีเขียวแกมน้ำเงินด้านล่างสีขาวอมเทา โคนใบ truncate ขอบใบ entire –
 undulate ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ panicle จากง่ามใบ บางครั้งแยกเพศแยกต้น ดอก
 เพศผู้ รูปทรงคล้ายสามเหลี่ยม ดอกย่อยเล็กไม่มีก้าน กลีบเลี้ยง สีเขียว 3–4 กลีบรูป ovate ยาว
 ประมาณ 1 มิลลิเมตร ไม่มีกลีบดอก เกสรเพศผู้ 9–18 อัน ดอกเพศเมีย มีช่อดอกเล็กกว่าดอกเพศผู้
 ออกเป็นกลุ่มตามซอกใบด้านบน ขนาดช่อยาว 5–10 เซนติเมตร ดอกย่อยคล้ายดอกเพศผู้มีกลีบเลี้ยง
 3–4 กลีบ รูป ovate ยาวประมาณ 1 มิลลิเมตร มีขนละเอียดปกคลุม เกสรเพศเมีย รังไข่กลม ภายใน 2–
 3 ช่อง ก้านเกสรสีแดง 2–3 ก้าน มีต่อมรังไข่สีเหลือง ผล กลม ขนาด 5–8 มิลลิเมตร มักออกเป็นคู่แฝด

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน
 การใช้ประโยชน์ กิ่ง และลำต้น ใช้ทำฟืน
 หมายเลขตัวอย่าง JARATPONG-01

***Macaranga kurzii* (Kuntze) Pax & K.Hoffm.**

ภาพที่ 94

องค์ความรู้เรื่องพืชป่า เล่ม 2

ชื่อท้องถิ่น ปอแต็บ

ไม้ต้น ขนาดเล็ก ลำต้นมีผิวเปลือกนอกสีเทาอ่อน รู้อากาสมาก ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกแบบ alternate รูป obovate – lanceolate ขนาด 4–8 × 7–15 เซนติเมตร ผิวใบอ่อนมักมีขนสีส้มอมเงิน ใบแก่เรียบ เกือบหรือมีขนประปรายก้านใบยาว 3–8 เซนติเมตร โคนใบ truncate ขอบใบ entire ปลายใบ cuspidate ดอก เป็นดอกช่อแยกเพศ แบบ panicle ออกที่ง่ามใบ ดอกย่อยแขนงละ 5–8 ดอก ดอกย่อยเล็กมีกลีบเลี้ยง 3 พู ดอกเพศผู้ เป็นกระจุกจำนวน 14–20 อัน ดอกเพศเมีย อยู่เป็นกระจุก มีกาบรองดอกเป็นชุด ชุดละ 4 ดอกกลีบเลี้ยงยาวประมาณ 3 มิลลิเมตร 3 กลีบ รังไข่มีต่อมเหนวลคล้ายหนาม ก้านเกสร 2 อัน ยาวประมาณ 1 เซนติเมตร โคนเชื่อมติดกัน ผล ค่อนข้างกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1 เซนติเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์

ใบใช้ห่อข้าวและอาหารได้

หมายเลขตัวอย่าง

–

***Mallotus philippensis* (Lam.) Müll. Arg.**

ภาพที่ 99

Flora of Thailand: 8(2) :421

ชื่อท้องถิ่น คำแสด โคะมังกาย (ละว้า)

ไม้ต้น สูง 6 – 12 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป ovate – elliptic ขนาด 3–7 × 6–10 เซนติเมตร ท้องใบมีขนและต่อมเกล็ด ก้านใบยาว 1.5–5 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acute – acuminate ดอก เป็นดอกช่อ แบบ raceme ที่ปลายกิ่ง ก้านช่อดอกยาว 15 เซนติเมตร ดอกย่อยเป็นดอกแยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน ดอกเพศผู้ ช่อยาว 10–18 เซนติเมตร มีใบประดับรูปสามเหลี่ยม ขนาด 6–9 × 7–8 มิลลิเมตร ดอกย่อยมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางดอก 2–3 มิลลิเมตร มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ก้านดอกย่อยยาว 2–3 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยง สีเขียว 2–4 กลีบ รูปรี elliptic – ovate ขนาด 11–2 × 2–2.5 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้ 15–20 อัน filament ยาว 1–1.5 มิลลิเมตร anther มี 2 ห้อง สีเหลือง แดกเป็นร่องตามยาว ดอกเพศเมีย ช่อยาว 15–21 เซนติเมตร bract รูปสามเหลี่ยม ขนาด 0.5 × 0.5–1 มิลลิเมตร ดอกย่อยมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 4 มิลลิเมตร มีกลิ่นหอม ก้านดอกย่อยยาว 0.5–3

มิลลิเมตร กลีบเลี้ยง เหลืองแดง 3–6 กลีบ รูปร่าง ovate ขนาด 0.5–1.5 × 1–2 มิลลิเมตร เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ภายในมี 2–3 carpel แบ่งเป็น 2–3 locule แต่ละ locule มี ovule 1 อัน ติดแบบ axil placentation มี style 1 อัน สีเหลือง ยาว 1 มิลลิเมตร stigma ยาว 3–5 มิลลิเมตร ผล capsule รูปร่างกลม สีแดงหรือสีส้มแสด

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน
การใช้ประโยชน์ กิ่ง และลำต้น ใช้ทำฟืน
หมายเลขตัวอย่าง –

***Manihot esculenta* Crantz**

ภาพที่ 101

Flora of Java: 1: 496

ชื่อท้องถิ่น มันสำปะหลัง ละไมแซม (ละว้า) หน่วย (กะเหรี่ยง)

ไม้พุ่ม ขนาดเล็ก สูง 1–5 เมตร ลำต้นมีรอยแผลเป็นของก้านใบ มียางสีขาว มีรากสะสมอาหารใต้ดินแบบ tuberous root ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate แผ่นใบเป็นแฉกเล็ก 3–9 แฉก แต่ละแฉกรูป ovate – lanceolate ขนาด 1–5 × 3–20 เซนติเมตร ผิวใบเรียบ โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อ บริเวณซอกกิ่ง ดอกแยกเพศ ดอกเพศผู้ ก้านดอกยาว 0.5–1 เซนติเมตร กลีบรวม 5 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นรูป campanulate ปลายแยกเป็น 5 แฉก เกสรเพศผู้ 10 อัน เรียงเป็นวง 2 วง สั้น และยาวสลับกัน filament แยกกัน anther ขนาดเล็ก ดอกเพศเมีย มีขนาดใหญ่กว่าดอกเพศผู้ ก้านดอกยาว 1–2.5 เซนติเมตร กลีบรวม 5 อัน เชื่อมติดกันที่ฐานเพียงเล็กน้อย เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary มี 3 carpel เชื่อมติดกัน ภายใน 3 locule แต่ละ locule มี 1 ovule ติดแบบ axile placentation style เชื่อมติดกัน stigma แยกเป็น 3 กลุ่ม แต่ละกลุ่มแยกเป็นแขนงเล็กๆ อีกจำนวนมาก ผล แบบ capsule รูป globose เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5 เซนติเมตร ผิวเกลี้ยง มีปีกแคบๆ ตามยาว เมล็ดรูปรี

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบบริเวณหมู่บ้าน และบริเวณพื้นที่เกษตรกรรม
การใช้ประโยชน์ ยอดอ่อน และหัวใต้ดิน รับประทานเป็นอาหาร
หมายเลขตัวอย่าง –

FABACEAE

Acacia concinna (Willd.) DC.

ภาพที่ 8

Flora of Thailand: 4(2): 169

ชื่อท้องถิ่น สัมป่อย โขมป่อย (ละว้า)

ไม้พุ่มรอเลื้อย สูง 2–3 เมตร ตลอดทั้งต้นมีหนามแหลมคม โคนกิ่งปกคลุม ใบ เป็นใบประกอบแบบ bipinnate เรียงแบบ anternate ใบย่อยขนาดเล็ก รูปใบ oblong โคนใบ obtuse ขอบใบ entire ปลายใบ obtuse ดอก เป็นดอกช่อแบบ head ออก terminal และ axillary ดอกย่อยมีขนาดเล็ก เป็นดอกสมบูรณ์เพศ มี bract ยาว 0.5–1 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยง เชื่อมติดกันเป็นถ้วย สีแดง ปลายแยกเป็น 5 แฉก ขนาดไม่เท่ากัน ยาว 0.1–0.5 มิลลิเมตร รูป deltoid หรือ ovate ปลาย acute กลีบดอก เชื่อมติดกันเป็นหลอด สีขาว ปลายแยกเป็น 5 แฉก ยาว รูป ovate หรือ ovate-oblong ปลายแบบ acute เกสรเพศผู้ มาก ติดกับกลีบดอก (epipetalous) เชื่อมติดกันเป็น 5 มัด เรียงตัวแบบ opposite กับกลีบดอก filament สีขาว anther สีเหลืองอ่อนมี 2 พู แยกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ตั้งอยู่บน disc สีเขียวอ่อน ภายในประกอบ 1 locule มี ovule มาก ติดแบบ marginal placentation style 1 อัน stigma 1 อัน ผล แบบ pod รูป oblong ขนาด 1.5–2.5 × 10–15 เซนติเมตร เมื่อแห้งเปลือกฝักจะขุ่น เมล็ด รูป elliptic ขนาด 4.5–8 × 6.5–11 มิลลิเมตร รูป elliptic

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบบริเวณหมู่บ้าน และชายป่ารอบหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์

ยอดอ่อนรับประทานได้ ประุงอาหารให้รสเปรี้ยว และฝักแห้งใช้ใน

การทำนํ้ามันดีตามความเชื่อของศาสนาพุทธ

หมายเลขตัวอย่าง

Acacia pennata (L.) Willd.

ภาพที่ 9

Flora of Thailand: 4(2): 174

ชื่อท้องถิ่น ชะอม โตะ บัว (ละว้า)

ไม้เลื้อยเนื้อแข็ง ลำต้นมีหนาม ใบ เป็นใบประกอบ bipinnate เรียงแบบ alternate ใบย่อยรูป ovate ขนาด 0.5–1 × 2.5–5 มิลลิเมตร โคนใบ obtuse ขอบใบ entire ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อ ดอกย่อยรวมเป็นช่อกระจุก รูปทรงกลมแต่ละดอก กลีบเลี้ยง 4–5 กลีบเชื่อมติดกันที่โคนเป็นหลอด ปลาย

แยกเป็นแฉกรูป lanceolate กลีบดอก 4–5 กลีบ เชื่อมติดกัน ด้านโคนเป็นหลอด ปลายแยกเป็นแฉกรูป
ใบหอก ปลายแหลม ฝักแบน ขาวรูปขอบขนาน กว้าง 1.5–2.5 เซนติเมตร ยาว 5–13 เซนติเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ปลูกบริเวณบ้าน และบริเวณพื้นที่ทางการเกษตร
การใช้ประโยชน์ ยอดอ่อนรับประทานเป็นอาหาร
หมายเลขตัวอย่าง –

***Archidendron jiringa* (Jack) I. C. Nielsen**

ภาพที่ 24

Flora of Thailand: 4(2): 218

ชื่อท้องถิ่น ชะเนียง มั่งคั่ง (ละว้า)

ไม้ต้น สูงประมาณ 15 เมตร ใบ เป็นใบประกอบ bipinnate เรียงแบบ alternate ใบย่อยรูป oblong ขนาด
3–9 × 3–20 เซนติเมตร ฐานใบ obtuse ขอบใบ entire ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ
panicle ขนาดเล็กจำนวน 3–6 ดอก ออกบนช่อกลมเล็กๆ ซึ่งแตกแขนงมาจากช่อใหญ่ ยาว 7–18
เซนติเมตร ช่อดอกโปร่งออกตามง่ามใบของใบแก่ที่หลุดร่วงไปแล้ว กลีบรองกลีบดอกเล็กมาก มี 5
กลีบ โคนกลีบติดกัน กลีบดอก 4–5 มิลลิเมตร ผล แบนยาว รูปบรรทัด มีส่วนคอดเว้าระหว่างเมล็ด
กว้างประมาณ 3–5 เซนติเมตร ฝักฝักบิดเวียนเป็นเกลียวไปทางเดียวกัน ผิวสีน้ำตาลคล้ำหรือสีน้ำตาล
อมม่วง ฝักแก่ผนังจะแตก้าออก

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ปลูกบริเวณพื้นที่ทางการเกษตร และบริเวณชายป่ารอบหมู่บ้าน
การใช้ประโยชน์ ผลแก่รับประทานเป็นอาหาร เป็นเครื่องเคียง
หมายเลขตัวอย่าง JARATPONG-06

***Bauhinia purpurea* L.**

ภาพที่ 32

Flora of Thailand: 4(1): 7

ชื่อท้องถิ่น เลี้ยวดอกแดง จ้าวโตะ ฆระ (ละว้า)

ไม้ต้น สูง 5–10 เมตร กิ่งอ่อนมีขนปกคลุม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป suborbicular กว้าง
8–14 × 8–14 เซนติเมตร ท้องใบมีขนปกคลุม โคนใบ rounded – cordate ขอบใบ entire ปลายใบ
round แยกเป็น 2 แฉก ดอก เป็นดอกช่อแบบ raceme ที่ปลายกิ่งหรือซอกใบ มีดอกย่อย 6–10 ดอก
ดอกย่อยเป็นอกสมบูรณ์เพศ ก้านดอกย่อยยาว 1–1.5 เซนติเมตร bract รูปรี ovate ยาว 1–2 มิลลิเมตร
กลีบเลี้ยง สีเขียวจำนวน 5 กลีบ เชื่อมติดกัน เป็นรูปถ้วย กลีบดอก สีชมพูจำนวน 5 กลีบ รูป lanceolate

เกสรเพศผู้ 3 อัน filament ยาว 3–4 เซนติเมตร anther มี 2 ห้อง แยกเป็นร่องตามยาว มีเกสรเพศผู้ที่
เป็นหมัน 5–6 อัน ยาว 6–10 มิลลิเมตร เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ภายในมี 1 carpel มี 1
locule และมี ovule 10–20 อัน ติดแบบ marginal placentation มี style 1 อัน stigma 1 อัน ผล legume
ขนาด 1.5–2.5 × 20–25 เซนติเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบบริเวณหมู่บ้าน
การใช้ประโยชน์ ขุดอ่อนรับประทานเป็นอาหาร
หมายเลขตัวอย่าง –

***Bauhinia variegata* L.**

Flora of Thailand: 4(1): 11

ชื่อท้องถิ่น เลี้ยวดอกขาว จ้าวโต๊ะ ฆระ (ละว้า)

ไม้ต้น สูงถึง 15 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว รูป suborbicular กว้าง 8–14 × 8–14 เซนติเมตร ผิวใบเกลี้ยง
ท้องใบมีขนเล็กน้อยที่เส้นใบโคนใบ cordate ขอบใบ entire ปลายใบแยกเป็น 2 แฉก แต่ละแฉกลึก 3–
4.5 เซนติเมตร ปลายใบ round ดอก เป็นดอกช่อแบบ raceme ออกตามกิ่ง ก้านดอกยาว 5 มิลลิเมตร
bract รูปสามเหลี่ยม ดอกตูมรูป fusiform ยาว 3–4 เซนติเมตร ฐานรองดอกยาว 15 เซนติเมตร กลีบ
เลี้ยง รูป spathe กลีบดอก สีขาว หรือสีชมพู รูป obovate ยาว 4–5.5 มิลลิเมตร มี clawed สั้น เกสรเพศ
ผู้ จำนวน 5 อัน สมบูรณ์ แต่ละอันยาวไม่สม่ำเสมอ filament ยาว 2–4 เซนติเมตร anther ยาว 7
มิลลิเมตร เกสรเพศเมีย รังไข่ยาว 2 เซนติเมตร มีขนบริเวณรอยเชื่อมฝัก ก้านยาว 1.5 เซนติเมตร style
ยาว 1 เซนติเมตร ขอดเกสรขนาดเล็ก รูป capitate ผล แบบ legume แบน โค้งเล็กน้อย กว้าง 2–2.5
เซนติเมตร ยาว 20–30 เซนติเมตร เมล็ด จำนวน 10–25 เมล็ด แบน เส้นผ่าศูนย์กลางขนาด 10–15
มิลลิเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบในป่าบริเวณรอบหมู่บ้าน
การใช้ประโยชน์ ขุดอ่อน และกลีบดอก นำมารับประทานเป็นอาหาร
หมายเลขตัวอย่าง –

Glycine max (L.) Merr.

ภาพที่ 75

Flora of China: 10: 251

ชื่อท้องถิ่น ถั่วเหลือง

ไม้ล้มลุก สูง 30–90 เซนติเมตร ลำต้นมีขนปกคลุม ใบ เป็นใบประกอบแบบ pinnate มี 3 ใบย่อย โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ raceme ก้านช่อดอกยาว 1–3.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง ขนาด 4–6 มิลลิเมตร มีขนหยาบแข็ง กลีบดอก สีม่วง ม่วงอ่อน หรือขาว ขนาด 4.5–10 เซนติเมตร เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ผล แบบ legume ขนาด 40–75 × 8–15 มิลลิเมตร อวบน้ำ ขอบรูปขนาน เมล็ด มี 2–5 เมล็ด

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา
การใช้ประโยชน์
หมายเลขตัวอย่าง

ปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจบริเวณพื้นที่ทางการเกษตร
เมล็ดนำมารับประทานเป็นอาหาร และแปรรูปเป็นถั่วเน่า
-

Lablab purpureus (L.) Sweet

ภาพที่ 84

Flora of Java: 1: 644

ชื่อท้องถิ่น ถั่วแปบ ราเป็ย (ละว้า)

ไม้ล้มลุก ลำต้นเลื้อยพันกับสิ่งอื่น มีขนปกคลุมเล็กน้อย ใบ เป็นใบประกอบแบบ trifoliolate เรียงแบบ alternate แผ่นใบย่อยรูป ovate – oblong ขนาด 2–15 × 4–15 เซนติเมตร ผิวใบมีขนปกคลุมเล็กน้อย โคนใบ obtuse ขอบใบ entire ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ raceme ที่ซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 4–23 เซนติเมตร ดอกย่อยเป็นดอกสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง สีเขียวจำนวน 5 กลีบ เชื่อมติดกัน เป็นรูปถ้วย ปลายแยกออกเป็น 5 แฉก กลีบดอก สีม่วงอ่อนจำนวน 5 กลีบ แยกกัน ดอกบานมีลักษณะคล้ายผีเสื้อ (papilionaceous) เกสรเพศผู้ 10 อัน แบบ diadelphous มี anther สีเหลือง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ แบบ superior ovary มีขนปกคลุมภายในมี 2 carpel เชื่อมติดกัน มี 1 locule และมี ovule 8–20 อัน ติดแบบ marginal placentation มี style 1 อัน ผล legume ขนาด 1–5 × 5–20 เซนติเมตร ส่วนปลายของฝักมักโค้งงอ

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา
การใช้ประโยชน์
หมายเลขตัวอย่าง

ปลูกบริเวณบ้าน และแปลงพืชผักสวนครัว
ฝักอ่อนรับประทานเป็นอาหาร
-

Leucaena leucocephala (Lam.) de Wit

ภาพที่ 86

Flora of Thailand: 4(2): 155

ชื่อท้องถิ่น กระถิน พักแถม (ไทใหญ่)

ไม้ต้น สูง 2–5 เมตร ใบ เป็นใบประกอบแบบ bipinnate เรียงแบบ alternate ใบย่อย 5–20 คู่ รูป oblong ขนาด 2–4 × 8–12 มิลลิเมตร โคนใบ rounded ขอบใบ entire ปลายใบ acute – rounded ดอกเป็นดอกช่อแบบ head สีขาว ก้านช่อดอกยาว 2–2.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง จำนวน 5 กลีบเชื่อมเป็นหลอด ยาว 2.4–2.5 มิลลิเมตร กลีบดอก สีขาวอมเขียว รูป spatulate ยาว 4.5–5 มิลลิเมตร มีขนปกคลุม ปลายกลีบแยกเป็น 5 แฉก รูปสามเหลี่ยม เกสรเพศผู้ 10 อัน filament ยาว 8–10 มิลลิเมตร เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary มี stigma 1 อัน มีขน สีขาวปกคลุม ผล แบบ pod ขนาด 2–3.5 × 12–20 เซนติเมตร เมล็ด รูป ovate ขนาด 3–4.5 × 6–9 มิลลิเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา
การใช้ประโยชน์
หมายเลขตัวอย่าง

พบบริเวณที่โล่ง และบริเวณชายป่า
ยอดอ่อนรับประทานเป็นเครื่องเคียง
–

Parkia leiophylla Kurz

Flora of Thailand: 4(2): 134

ชื่อท้องถิ่น สะตอ

ไม้ต้น สูงได้ถึง 30 ซม. ใบ เป็นใบประกอบแบบ bipinnate ใบย่อย เรียงแบบ opposite มี 31–38 คู่ รูป oblong ขนาด 1.8–2.2 × 6–9 มิลลิเมตร โคนใบ obtuse ขอบใบ entire ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อแบบช่อกระจุกห้อยลง ดอกสมบูรณ์เพศอยู่ตอนปลาย ดอกเพศผู้อยู่ตอนล่างของช่อดอก เกสรเพศผู้ 10 บริเวณส่วนล่างของ filament ติดกันเป็นหลอด ผล แบบ กว้าง 3–5 เซนติเมตร ยาว 36–45 เซนติเมตร บริเวณที่มีเมล็ดจะโป่งพอง

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา
การใช้ประโยชน์
หมายเลขตัวอย่าง

ปลูกบริเวณพื้นที่ทางการเกษตร
ผลรับประทานเป็นอาหาร
–

Psophocarpus tetragonolobus (L.) DC.

ภาพที่ 116

Flora of Java: 1: 644

ชื่อท้องถิ่น ถั่วพู ถั่วบัง (ไทใหญ่)

ไม้ล้มลุกอายุหลายปี ลำต้นเลื้อยพันกับสิ่งอื่น ใบ เป็นใบประกอบแบบ trifoliate เรียงแบบ alternate แผ่นใบย่อยรูป ovate – oblong ขนาด 4–10 × 8–20 เซนติเมตร โคนใบ obtuse ขอบใบ entire ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อ แบบ raceme ที่ซอกใบ ดอกย่อยเป็นดอกสมบูรณ์เพศ ก้านดอกย่อยยาว 6–15 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยง สีเขียวจำนวน 5 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วยยาว 8–10 มิลลิเมตร ปลายแยกออกเป็น 5 แฉก กลีบดอก สีม่วงอ่อนจำนวน 5 กลีบ แยกกัน ดอกบานมีลักษณะคล้ายผีเสื้อ (papilionaceous) เกสรเพศผู้ 10 อัน เชื่อมติดกันเป็นมัด (monadelphous) anther สีเหลือง มี 2 ห้อง แยกเป็นร่องตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary มีขนปกคลุม ภายในมี 2 carpel เชื่อมติดกัน มี 1 locule และมี ovule 8–20 อัน ติดแบบ marginal placentation มี style 1 อัน ผล legume ขนาด 2.5–3.5 × 15–20 เซนติเมตร มีปีกตามยาว 4 ปีก เมล็ด สีน้ำตาลแดง

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบทั่วไปบริเวณแปลงพืชผักสวนครัว

การใช้ประโยชน์

รับประทานเมล็ดเป็นอาหาร

หมายเลขตัวอย่าง

–

Senna siamea (Lam.) H. S. Irwin & Barneby

ภาพที่ 125

องค์ความรู้เรื่องพืชป่า เล่ม 3

ชื่อท้องถิ่น ขี้เหล็ก ผักจีหฺลี่ (ไทใหญ่)

ไม้ต้น ลำต้นมีเปลือกสีเทา ใบ เป็นใบประกอบแบบ even pinnate ใบย่อย 4–16 คู่ ใบย่อยรูป oblong – obovate ขนาด 1–2.5 × 3–8 เซนติเมตร โคนใบ obtuse ขอบใบ entire ปลายใบ obtuse – retuse ดอก เป็นดอกช่อ แบบ raceme แยกแขนงที่ยอดหรือปลายกิ่ง ช่อดอกมีขนาดใหญ่ ยาว 15–60 เซนติเมตร ดอกย่อยสมบูรณ์เพศมีก้านยาว 2–3 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง ค่อนข้างหนาจำนวน 5 กลีบ รูป ovate – obovate กลีบดอก สีเหลืองจำนวน 5 กลีบ รูป ovate – obovate ขนาด 6–10 × 8–20 มิลลิเมตร ผิวเกลี้ยง ปลายโค้งเป็นแบบครึ่งวงกลม ปลายแหลม งอพับเข้าด้านใน โคนสอบแคบคล้ายกัน กลีบกลางมักมีก้านที่โคนกลีบ ปลายเป็นจงอยคล้ายกรงเล็บ 1–2 อัน เกสรเพศผู้ 10 อัน อับเรณูยาว 6–7

มิลลิเมตร เกสรเพศเมีย มีขนสีขาวหนาแน่น ผล แบบ legume สีสน้ำตาลถึงน้ำตาลเข้ม เมื่อแห้งแตกได้ เป็น 2 แนว

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ปลูกบริเวณบ้าน
การใช้ประโยชน์ ยอดอ่อนรับประทานเป็นอาหาร
หมายเลขตัวอย่าง -

***Tamarindus indica* L.**

ภาพที่ 133

Flora of Thailand: 4(1): 124

ชื่อท้องถิ่น มะขาม มะเกลือพะทอ (กะเหรี่ยง)

ไม้ต้น สูงถึง 20–30 เมตร ใบ เป็นใบประกอบแบบ even – pinnate ใบย่อย 10–15 คู่ รูป oblong ขนาด 0.3–0.5 × 1–1.5 เซนติเมตร โคนใบ truncate ขอบใบ entire ปลายใบ obtuse – retuse ดอก เป็นดอกช่อแบบ raceme ออกบริเวณซอกใบ ช่อดอกยาว 2–6 เซนติเมตร ก้านดอกยาวได้ถึง 1 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง สีเขียว 4 กลีบ รูป oblong – elliptic ขนาด 5 × 12 มิลลิเมตร มีขนที่ฐาน กลีบดอก 5 ขนาดเล็ก 3 กลีบ สีเหลืองส้ม รูป oblong – cordate ขนาด 2–3 × 10–12 มิลลิเมตร ขนาดใหญ่ 2 สีเหลืองลายสีส้ม น้ำตาล รูป obovate – oblong ขนาด 5–6 × 12–13 มิลลิเมตร มีขนที่ฐาน fertile เกสรเพศผู้ 3 อัน เชื่อมติดกันแบบ monadelphous ยาว 12–15 มิลลิเมตร anther รูป oblong เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary 1 locule รูป oblong ยาว 7 มิลลิเมตร มีขนเล็กน้อย ผล เป็นฝักแบบ pod ขนาด 1–2.5 × 5–15 เซนติเมตร เปลือกสีน้ำตาล เมล็ด รูปสี่เหลี่ยมเกือบกลม 3–10 เมล็ด ยาว 1 เซนติเมตร สีสน้ำตาลดำเป็นมันเงา

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบบริเวณหมู่บ้าน
การใช้ประโยชน์ ยอดอ่อนนำไปปรุงอาหารได้ ให้รสเปรี้ยว ผลสุกรับประทานได้
หมายเลขตัวอย่าง -

Vigna umbellata (Thunb.) Ohwi & H. Ohashi

ภาพที่ 140

Flora of China: 10: 258

ชื่อท้องถิ่น ถั่วแดง

ไม้ล้มลุกสูงได้ถึง 1 เมตร ใบ เป็นประกอบแบบ trifoliolate ใบย่อยรูป ovate – lanceolate ขนาด 10–13 × 5–7.5 เซนติเมตร มีขนประปรายบริเวณใบทั้งสองด้าน โคนใบ obtuse ขอบใบ entire ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อแบบ raceme กลีบสีม่วงหรือขาวอมม่วง 1 กลีบ เกสรเพศผู้ 10 เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior 1 locule ovule 6–8 marginal placentation ผล แบบ legume รูป cylindrical เมล็ด รูปรี

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกบริเวณพื้นที่ทางการเกษตร

การใช้ประโยชน์

ปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจ เมล็ดรับประทานได้

หมายเลขตัวอย่าง

–

Xylocarpa xylocarpa (Roxb.) W. Taub.

ภาพที่ 142

Flora of Thailand: 4(2): 149

ชื่อท้องถิ่น ไม้แดง หม้ายจะลาน (ไทใหญ่)

ไม้ยืนต้น ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ใบ เป็นประกอบแบบ even pinnate เรียงสลับแบบเวียนรอบต้นหรือกิ่ง จำนวนใบย่อย 3–7 คู่ รูป ovate-oblong ขนาด 2.5–9 × 4–20 เซนติเมตร โคนใบ obtuse – attenuate ขอบใบ entire ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อ ออกเป็นช่อกระจุกทรงกลม ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปประฆัง ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอก จำนวน 5 กลีบ ยาว 3.5–4.5 มิลลิเมตร มีโคนเชื่อมติดกันเล็กน้อย เกสรเพศผู้ 10–12 อัน ยาว 5–12 มิลลิเมตร anther ไม่มีต่อม เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary มีขนปกคลุม ภายในมี 2 ช่อง ก้านเกสร 1 อัน ผล legume ขนาด 5–6 × 10–15 เซนติเมตร เมื่อแห้งแตกได้เป็น 2 ฝา เมล็ด มี 6–10 เมล็ด รูปไข่แบน ขนาดกว้างประมาณ 1.2 มิลลิเมตร ยาวประมาณ 2 มิลลิเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์

เนื้อไม้ นำไปสร้างบ้าน เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เมล็ดแห้ง คั่วรับประทานได้

หมายเลขตัวอย่าง

–

FAGACEAE

Castanopsis acuminatissima (Blume) A. DC.

ภาพที่ 40

Flora of Java: 2: 4

ชื่อท้องถิ่น ก่อเดือย เปละแตส (ละว้า)

ไม้ต้น ขนาดใหญ่ สูง 10–25 เมตร เปลือกลำต้นสีน้ำตาลเข้ม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป lanceolate ขนาด 3–5 × 5–15 เซนติเมตร ผิวใบด้านบนเรียบเป็นมัน โคนใบ oblique ขอบใบ serrate โกล่ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ spike ออกบริเวณซอกกิ่งและปลายกิ่ง ช่อดอกแยกเพศ อยู่ในต้นเดียวกัน ดอกเพศผู้ มีกลีบรวม 6 อัน แยกกัน รูป ovate ขนาด 1–1.5 มิลลิเมตร มีขนปกคลุม เกสรเพศผู้ 8–14 อัน filament ยาว 2–5 มิลลิเมตร anther ขนาดเล็ก เกสรเพศเมีย เป็นหมัน ดอกเพศเมีย มีกลีบรวม 6 อัน แยกกัน มีเกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ inferior ovary มี 3 carpel ภายในมี 3 locule แต่ละ locule มี 2 ovule ติดแบบ axile placentation style 1 อัน สั้นมาก stigma 3 lobe ผล แบบ nut มีกาบหุ้มผล (capsule) หุ้มผลทั้งหมด มีหนามแหลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.2–1.5 เซนติเมตร ภายในมี 1 เมล็ด

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์

เนื้อไม้นำมาทำเสาบ้าน สร้างเครื่องมือเครื่องใช้ เมล็ด คั่วรับประทานได้

หมายเลขตัวอย่าง

–

Castanopsis diversifolia (Kurz) King ex Hook. f.

ภาพที่ 41

Flora of British India: 5: 620

ชื่อท้องถิ่น ก่อแป้น โคะชะ (ละว้า)

ไม้ยืนต้น สูง 15–20 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป elliptic ขนาด 2–6 × 7–14 เซนติเมตร หลังใบเรียบ ท้องใบมีขนเล็กน้อย โคนใบ cuneate – oblique ขอบใบ entire ปลาย ดอก เป็นดอกช่อ ออกซอกใบและปลายยอด ช่อดอกแยกเพศอยู่ในต้นเดียวกัน เกสรเพศผู้ 12 แยกกันตรงกลาง มีร่องรอยของรังไข่ติดอยู่ เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary 3 locule 1 ovule stigma แยกสาม

ผล รูปร่างกลมมีหนามเรียวแหลมยาว 0.8–1.2 เซนติเมตร หุ้มผลจนมิดภายในมี 1 เมล็ด ผลแห้งแตก เป็น 2–4 แฉก

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน
การใช้ประโยชน์ ผลแห้ง คั่วรับประทานได้
หมายเลขตัวอย่าง –

***Castanopsis tribuloides* (Sm.) A. DC.**

Flora of British India: 5: 622.

ชื่อท้องถิ่น ก่อใบเลื่อม เต้โพซุซ่า (กะเหรี่ยง) จ้อเจ็ง (ม้ง)

ไม้ต้น สูงถึง 15 เมตร กิ่งอ่อนมี lenticel ใบ เป็นใบเดี่ยว ออก alternate รูป ovate – oblong ขนาด 4–6 × 13–17 เซนติเมตร แผ่นใบหนา เกือบ โคนใบ obtuse–cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ catkin ผล แบบ nut มีเยื่อหุ้มเมล็ด ด้านนอกเป็นหนาม ออกเป็นกระจุก หุ้มรอบ เมล็ด ทรงกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1–1.5 เซนติเมตร เมล็ด รูป ovoid กว้าง 8 มิลลิเมตร ยาว 10 มิลลิเมตร ปลายแบบ acute

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน
การใช้ประโยชน์ ผลแห้ง คั่วรับประทานได้
หมายเลขตัวอย่าง –

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

***Eleutherine bulbosa* (Mill.) Urb**

Flora of Java: 1: 546

ชื่อท้องถิ่น ว่านหอมแดง ญื่อ ยาง (ละว้า)

ไม้ล้มลุก อายุหลายปี มีลำต้นใต้ดินแบบ bulb ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ radical รูป lanceolate ขนาด 1–2.5 × 10–40 เซนติเมตร ผิวใบด้านบนและด้านล่างเรียบ ขอบใบ entire ปลายใบ acute ดอก เป็น ดอกช่อแบบ แบบ cyme ยาว 10–15 เซนติเมตร ออกจากลำต้นใต้ดิน ก้านช่อดอกสีเขียว ยาว 8–18 เซนติเมตร มี bract รองรับช่อดอกย่อยทั้งหมด 1 อัน รูป lanceolate ปลายแหลม มีรอยพับตามยาว สี

เกี๋ยว ขนาด 0.3–0.7 × 3.5–10 เซนติเมตร ก้านช่อดอกย่อยยาว 0.5–2.5 เซนติเมตร ไม่มีขนปกคลุม มี bract รองรับสีเกี๋ยวอ่อน ขนาด 0.1–0.2 × 0.4–1 เซนติเมตร ใน 1 ช่อดอกย่อยจะมี bract รองรับ 2 อัน ซ้อนเหลื่อมกัน สีเกี๋ยวเข้ม รูป ovate ปลายแหลม ลักษณะโค้งงอ ขนาด 0.7–0.8 × 1.2–1.3 เซนติเมตร ถัดเขาไปมี involucrel bract จำนวนมาก รูป ovate เป็นแผ่นบางๆ สีขาวปนเขียว ปลายแหลม ดอกย่อย สมบูรณ์เพศ ก้านดอกย่อยสีเกี๋ยว ไม่มีขนปกคลุม วงกลีบรวม 6 กลีบ แยกกัน เรียงเป็น 2 ชั้น ชั้นละ 3 กลีบ เรียงซ้อนเหลื่อมกัน รูป oblong – obovate ปลายกลีบมน ขอบกลีบเรียบ สีเหลืองอ่อน เกสรเพศผู้ 3 อัน filament แยกกัน สีเหลืองอ่อน anther สีเหลืองเข้ม มี 2 ห้อง แยกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่ แบบ inferior ovary รูป obovate เป็นสัน 3 สัน สีเขียว ภายในมี 3 locule ovule จำนวนมาก ติดแบบ axile placentation style 3 อัน สีเหลืองอ่อน stigma 3 อัน ผล แบบ capsule เมล็ด จำนวนมาก

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา
การใช้ประโยชน์
หมายเลขตัวอย่าง

ปลูกบริเวณบ้าน และบริเวณแปลงผักสวนครัว
หัวใต้ดินทึบให้เหล็กคัมกับน้ำ นำไปใส่แผลให้สัตว์เลี้ยงได้
-

LAMIACEAE

Elsholtzia communis (Collett & Hemsl.) Diels

ภาพที่ 68

องค์ความรู้เรื่องพืชป่า เล่ม 3

ชื่อท้องถิ่น ผักอีหลิน ฮलग (ละว้า)

ไม้ล้มลุก ลำต้นตั้งตรงเมื่อยังอ่อนมีสันเป็นเหลี่ยมตามยาว 4 สัน มีขนละเอียดสีขาวยปกคลุมลำต้นหนาแน่น ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite รูป lanceolate ขนาด 3–5 × 7–15 เซนติเมตร เนื้อใบหนา ผิวใบหยาบ มีขนละเอียดปกคลุม โคนใบ attenuate ขอบใบ dentate ปลายใบ acuminate – acute ดอก เป็นดอกช่อ ออกเป็นช่อจากง่ามใบบริเวณยอดหรือปลายกิ่ง แต่ละช่อยาวได้ถึง 20 เซนติเมตร ดอกย่อยสมบูรณ์เพศไม่มีก้านดอก หรือสั้นมาก เรียงตัวเป็นกระจุกรอบแกนช่อดอกเป็นชั้น กลีบดอกสีชมพูอ่อน ชมพู หรือชมพูอมม่วง โคนเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 2 ปาก กลีบปากบนกว้างและแผ่แบน ปลายแยกคล้ายลูกคลื่น เป็น 4 พู อาจจะมียอดสีขาวยประปรายบริเวณขอบบนของกลีบ เกสรเพศผู้ 4 อัน ก้านสั้นสีขาวเชื่อมติดอยู่ด้านในของกลีบปากล่าง ก้านเกสรแยก แต่อับเรณูสีน้ำตาลแก่เชื่อมติดกันเป็น 2 พู เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ผล แห้งไม่แตก

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา	ปลูกบริเวณบ้าน และพื้นที่ทางการเกษตร
การใช้ประโยชน์	ยอดอ่อน ช่อดอก ทั้งสดและแห้ง ใช้เป็นเครื่องเทศแต่งกลิ่นอาหาร
หมายเลขตัวอย่าง	–

***Mentha × villosa* Huds.**

ภาพที่ 109

องค์ความรู้เรื่องพืชป่า เล่ม 2 หน้า 443

ชื่อท้องถิ่น สระระแหง หอมหล่น(ไทใหญ่)

ไม้ล้มลุก ลำต้นตั้งตรง ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite decussate รูป ovate – oblong ขนาด 0.5–4.5 × 1–7.5 เซนติเมตร เนื้อใบค่อนข้างหนา และย่นเป็นลูกคลื่นเล็กๆ โคนใบ obtuse ขอบใบ dentate ปลายใบ acute – obtuse ดอก เป็นดอกช่อ จากซอกใบ ดอกย่อยมีเป็นจำนวนมาก เรียงกันหนาแน่น รอบๆ ช่อลำต้นเป็นวงกลม กลีบเลี้ยง จำนวน 5 กลีบเชื่อมติดกันเป็นรูประฆัง ปลายแยกเป็น 2 ปาก ขนาดต่างกัน กลีบดอก สั้นมากหรือไม่มี เกสรเพศผู้ 4 อัน โคนเชื่อมติดกับด้านในของกลีบดอก เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ผล รูปกระสวย ผิวกลีบเป็นมัน

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา	พบทั่วไปบริเวณบ้านเรือน หรือแปลงปลูกพืชผักสวนครัว
การใช้ประโยชน์	ใบและยอดอ่อน ใช้เป็นเครื่องเทศปรุงแต่งกลิ่นอาหาร
หมายเลขตัวอย่าง	–

***Ocimum tenuiflorum* L.**

ภาพที่ 106

สารานุกรมพืชในประเทศไทย

ชื่อท้องถิ่น กะเพรา ฟอซูลูตี (กะเหรี่ยง) อ่อมคิมหล่า (ไทใหญ่)

ไม้ล้มลุก ลำต้นเป็นเหลี่ยม มีขนตามลำต้น ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite รูป elliptic – oblong ขนาด 0.5–4.5 เซนติเมตร obtuse ขอบใบ dentate ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อ ช่อห่างๆ คล้ายช่อเชิงลด ยาวได้ถึง 10 เซนติเมตร bract รูปไข่ ยาว 2–3 มิลลิเมตร ก้านดอกขยายในผล ยาว 2.5–4 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยง และกลีบดอกรูปปากเปิด หลอดกลีบเลี้ยงยาว 1–1.5 มิลลิเมตร ขยายในผล ยาว 3–4 มิลลิเมตร กลีบบนกลม กลีบล่างรูปใบหอก ดอกสีม่วง หลอดกลีบดอกยาว 2–3 มิลลิเมตร กลีบบน 4 กลีบ กลีบล่าง 1 กลีบ ขนาดใหญ่กว่ากลีบบน เกสรเพศผู้ สั้น 2 อัน ยาว 2 อัน ขึ้นพื้นปากหลอด กลีบดอก โคนมีขนเป็นกระจุก เกสรเพศเมีย รังไข่มี 4 พู ผลกลม เมล็ด รูปไข่

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ปลูกบริเวณบ้าน และพื้นที่ทางการเกษตรครัว
การใช้ประโยชน์ ใบสดและยอดอ่อน เป็นเครื่องเทศแต่งกลิ่นอาหาร
หมายเลขตัวอย่าง -

***Plectranthus amboinicus* (Lour.) Spreng.**

องค์ความรู้เรื่องพืชป่า เล่ม 3

ชื่อท้องถิ่น นิยมหูเสือ อิมกิมหลง

ไม้ล้มลุก ลำต้นอวบน้ำ สีแดงหรือเขียว ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite รูป reniform – lanceolate ขนาด 4–6 × 5–7 เซนติเมตร เนื้อใบหนาฉ่ำน้ำ แผ่นใบสีเขียวหรือสีม่วงเป็นสีขาว โคนใบ obtuse ขอบใบ dentate ปลายใบ acute – obtuse ดอก เป็นดอกช่อ ออกที่ปลายกิ่ง เป็นช่อกระจุกวงรอบ กลีบเลี้ยง จำนวน 2 กลีบ กลีบดอก ขาวอมชมพู หรือชมพูอมน้ำเงิน ยาว 8–12 มิลลิเมตร เป็นท่อสั้น ปลายบาน ออกสีขาว เกสรเพศผู้ 4 อัน ก้านเกสรแยกออกจากกัน อับเรณูอยู่ร่วมกัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ก้านเกสรมีปลายแยกเป็น 2 แฉก ผล กลมแบน เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 0.7 มิลลิเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ปลูกบริเวณบ้าน และแปลงผักสวนครัว
การใช้ประโยชน์ ใบและยอดอ่อน รับประทานเป็นผักเครื่องเคียง
หมายเลขตัวอย่าง -

***Tectona grandis* L. f.**

ภาพที่ 134

องค์ความรู้เรื่องพืชป่า เล่ม 3

ชื่อท้องถิ่น สัก โคะยัว (ละว้า) ปืที (กะเหรี่ยง)

ไม้ต้น ขนาดใหญ่ โคนต้นเป็นพูพอนเมื่ออายุมาก ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite รูป ovate – obovate ขนาด 10–35 × 15–75 เซนติเมตร ก้านใบยาว 1–5 เซนติเมตร โคนใบ attenuate ขอบใบ entire ปลายใบ acuminate – acute ดอก เป็นดอกช่อ ออกบริเวณยอดหรือปลายกิ่ง ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ กลีบดอกสีขาว จำนวน 6 กลีบ โคนเชื่อมกันเป็นรูปกรวย ปลายแยกเป็นแผ่นรูปไข่กว้างหรือค่อนไปทางรูปสี่เหลี่ยมเป็น 6 กลีบ เมื่อบานโค้งไปทางด้านหลัง มีขนละเอียด เกสรเพศผู้ 6 อัน filament สีขาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary มีขนละเอียด ภายในมี 4 locule ผล กลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5–2 เซนติเมตร เมื่อแก่มีสีน้ำตาลอ่อนถึงน้ำตาลอมเหลือง เมล็ด แข็ง

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน
 การใช้ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้สร้างบ้าน และทำเครื่องมือเครื่องใช้
 หมายเลขตัวอย่าง -

LAURACEAE

Litsea cubeba (Lour.) Pers.

ภาพที่ 88

Flora of Java: 1: 126

ชื่อท้องถิ่น ตะไคร้ต้น โละ (ละว้า)

ไม้ต้น สูงถึง 10 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป oblong ขนาด 1–2.5 × 3–7 เซนติเมตร ใบ
 อ่อนมีขนปกคลุม ใบแก่เกลี้ยง หรือมีขนที่เส้นใบ โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acuminate
 ดอก เป็นดอกช่อ แบบ umbelliform raceme ออกที่ซอกใบ บริเวณปลายกิ่ง ยาว 2.5–1 เซนติเมตร ดอก
 แยกเพศ เกสรเพศผู้ 9 อัน มีขนปกคลุมเล็กน้อย มี gland และไม่มีก้านชู ผล แบบ drupe รูป ovoid
 กว้าง 5 มิลลิเมตร ยาว 6–7 มิลลิเมตร ปลายคี่งแหลมเล็กน้อย ก้านยาว 3–4 มิลลิเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน
 การใช้ประโยชน์ ผลสดใช้เป็นเครื่องเทศ ประมงแต่งกลิ่นอาหาร
 หมายเลขตัวอย่าง JARATPONG-13

LYTHRACEAE

Duabanga grandiflora Walp.

ภาพที่ 65

Flora of Thailand: 5(4): 435.

ชื่อท้องถิ่น ตุ่มเต็น เตื่อย (ละว้า)

ไม้ต้นขนาดใหญ่ สูง 10–30 เมตร กิ่งอ่อนเป็นรูปสี่เหลี่ยม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite รูป
 oblong ขนาด 5–10 × 15–30 เซนติเมตร ผิวใบเรียบเป็นมัน โคนใบ cordate ขอบใบ entire ปลายใบ
 acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ corymb กลีบเลี้ยงจำนวน 6 กลีบแยกกันผิวเรียบสีเขียวอ่อน กลีบ
 เลี้ยง persistent กลีบดอก 6 กลีบ สีขาวแยกกันออก alternate กับกลีบเลี้ยง รูป obovate ขนาด 2.0 × 3.5

เซนติเมตร ขอบกลีบหยักแบบ undulate กลีบหลุดร่วงง่าย เกสรเพศผู้ จำนวนมาก filament ยาว 3-4
เซนติเมตร เกสรเพศเมีย รั้งไข่แบบ inferior ovary 5-8 locule ovule จำนวนมาก ติดแบบ axile

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน
การใช้ประโยชน์ เนื้อไม้แห้ง ใช้ทำฟืน
หมายเลขตัวอย่าง -

***Punica granatum* L.**

สารานุกรมพืชในประเทศไทย
ชื่อท้องถิ่น ทับทิม หมากจิ้ง (ไทใหญ่)

ไม้พุ่ม สูงได้ถึง 10 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite รูป elliptic – lanceolate หรือ obovate
ขนาด 1-3 × 2-10 เซนติเมตร โคนใบ attenuate ปลายใบ obtuse ดอก เป็นดอกช่อ ออกปลายกิ่งหรือ
ซอกใบ เกือบไร้ก้านฐานดอกรูปกรวยหนาหุ้มรั้งไข่ ยาว 2-3.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง รูปสามเหลี่ยม
จำนวน 5-8 กลีบ ยาวประมาณ 1 เซนติเมตร กลีบดอก สีส้ม รูป obovate กว้าง ยาว 1.5-3 เซนติเมตร
เกสรเพศผู้ จำนวนมาก เกสรเพศเมีย มีรั้งไข่แบบ inferior ovary ก้านเกสรเพศเมียบิด ผล สด กลม
ผนังหนา เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-12 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงติดทน เมล็ดจำนวนมาก เยื่อหุ้มสดน้ำใสหรือ
ชมพูอมแดง

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ปลูกบริเวณบ้าน
การใช้ประโยชน์ ผลสุกรับประทานเป็นผลไม้
หมายเลขตัวอย่าง -

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

MAGNOLIACEAE

***Magnolia × alba* (DC.) Figlar**

ภาพที่ 98

Flora of Thailand: 2(3): 262

ชื่อท้องถิ่น จำปี หมอกจาม (ไทใหญ่)

ไม้ต้นขนาดกลาง สูง 8–15 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ spiral รูป ovate – lanceolate ขนาด 4–9 x 15–25 เซนติเมตร โคนใบ attenuate ขอบใบ entire ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกเดี่ยว ดอกสีขาวนวล ออกที่ซอกใบ รูปกระสวย ขนาดกว้าง 1 เซนติเมตร ยาว 3–5 เซนติเมตร กลีบดอก จำนวน 8–12 กลีบ เกสรเพศผู้ จำนวนมาก เกสรเพศเมีย 10–13 อัน ผล เป็นผลกลุ่ม ผลย่อยรูปร่างค่อนข้างกลม แตกออก ด้านข้างแต่มีก้นไม่ติดผล

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ปลูกบริเวณบ้านอ
การใช้ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ทำเครื่องมือเครื่องใช้ ทำฟืน
หมายเลขตัวอย่าง –

MALVACEAE

Abelmoschus esculentus Moench

ภาพที่ 7

สารานุกรมพืชในประเทศไทย
ชื่อท้องถิ่น กระเจี๊ยบเขียว มะเขือมัน (ไทใหญ่)

ไม้ล้มลุก สูงได้ถึง 2 เมตรมีขนคล้ายหนามคลุมลำต้น ใบ เป็นใบเดี่ยวแบบ palmate เว้าเป็นพู 3–7 พู ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 10–30 เซนติเมตร ขอบใบ dentate ดอก เป็นดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบ สีเหลือง ดอกบานเส้นผ่านศูนย์กลาง 5–7 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง ยาว 2–3 เซนติเมตร กลีบดอก รูปไข่กลับ ยาว 3.5–5 เซนติเมตร เกสรเพศเมีย มี 5 locule แต่ละ locule มี ovule จำนวนมาก ผลรูปทรงกระบอก ยาว 10–25 เซนติเมตร ปลายมีจะงอย เมล็ดสีน้ำตาลอมเทา ยาว 4–5 มิลลิเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ปลูกทั่วไปบริเวณบ้าน และพื้นที่ทางการเกษตร
การใช้ประโยชน์ ผลสดรับประทานเป็นเครื่องเคียง
หมายเลขตัวอย่าง –

***Bombax ceiba* Burm.f.**

สารานุกรมพืชในประเทศไทย

ชื่อท้องถิ่น จิวแดง โคะ โคร(ละว้า)

ไม้ต้น สูงได้ถึง 30 เมตร ใบ เป็นใบประกอบ รูปฝ่ามือ ใบย่อย 5-7 ใบ ก้านใบยาว 10-20 เซนติเมตร รูป bolong – lanceolate ขอบใบ entire ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกเดี่ยว ก้านดอกยาว 0.5-1 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง รูปถ้วย ยาว 2-3 เซนติเมตร ด้านนอกมีขนคล้ายไหม จำนวน 3-5 กลีบ รูปรีกว้าง ยาวประมาณ 1.5 เซนติเมตร กลีบดอก สีแดงอมส้ม กลีบรูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ ยาว 5-10 เซนติเมตร แผ่นกลีบค่อนข้างหนา มีขนรูปดาวละเอียดทั้งสองด้าน เกสรเพศผู้ ยาว 3.5-7 เซนติเมตร เรียง 2 วง วงนอก 5 มัด วงใน 5 มัด เกสรเพศเมีย style ยาว 8-8.5 เซนติเมตร ผล รูปรีถึงรูปขอบขนาน ยาว 8-15 เซนติเมตร มีขนรูปดาวกระจาย

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

การใช้ประโยชน์

หมายเลขตัวอย่าง

พบบริเวณหมู่บ้าน และป่ารอบหมู่บ้าน

เส้นใยในผลแห้งใช้ทำเครื่องนอน

-

***Gossypium barbadense* L.**

Flora of British India: 1: 346.

ชื่อท้องถิ่น ฝ้าย กอย (ละว้า)

ภาพที่ 77

ไม้พุ่ม สูง 0.5-2 เมตร ส่วนยอดมีขนนุ่ม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป ovate ขนาด 6-8 x 7-10 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ขอบใบ undulate ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกเดี่ยว ออกซอกใบ ก้านดอกยาวประมาณ 1 เซนติเมตร epicalyx 3 กลีบเลี้ยง 5 ฐานเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ปลายแยกห้า มีต่อมสีดำติดอยู่ กลีบดอก 5 กลีบ ติดกันสีเหลือง ยาว 4-6 เซนติเมตร เกสรเพศผู้ จำนวนมาก เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary มี 5 locule ovule จำนวนมาก ติดแบบ axile epicalyx ขยายขนาดหุ้มผลไว้ เมล็ด มีขน สีขาวปกคลุม ผลแตกแบบ loculicidal

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

การใช้ประโยชน์

หมายเลขตัวอย่าง

ปลูกบริเวณบ้าน และพื้นที่ทางการเกษตร

เส้นใยจากเมล็ดนำมาทอเป็นด้าย ใช้ทำเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม

-

Hibiscus sabdariffa L.

ภาพที่ 79

สารานุกรมพืชในประเทศไทย

ชื่อท้องถิ่น กะเจี๊ยบ กาเจี๊ยบ (ละว้า)

ไม้ล้มลุก สูงได้ถึง 2 เมตร ลำต้นสีแดงอมม่วง หูใบรูปเส้นด้าย ใบ เป็นใบเดี่ยว ใบที่โคนรูป ovate ใบตามลำต้นและปลายกิ่งรูป palmate แยกเป็น 3-5 แฉก โคนใบ rounded ขอบใบ dentate ปลายใบ obtuse-acuminate ดอก เป็นดอกเดี่ยว ออกตามซอกใบ bract รูป lanceolate จำนวน 8-12 อัน เชื่อมติดกันที่โคน ปลายมีรยางค์คล้ายหนาม กลีบเลี้ยง สีแดง รูปสามเหลี่ยม ยาว 1-2 เซนติเมตร ติดทน มีขนและหนามกระจาย กลีบดอก สีเหลืองนวล โคนดอกด้านในสีแดง ดอกบานเส้นผ่านศูนย์กลาง 6-7 เซนติเมตร เส้าเกสรยาวเท่าๆ กลีบเลี้ยง ผล แห้งแตกมี 5 ซีก เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1.5 เซนติเมตร มีขนหยาบ เมล็ด คล้ายรูปไต

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกบริเวณบ้าน แปลงพืชผักสวนครัว

การใช้ประโยชน์

ผลสดรับประทานเป็นผลไม้ ผลแห้งจำหน่าย หรือนำมาต้มน้ำดื่ม แก้กระหาย

หมายเลขตัวอย่าง

-

MARSILEACEAE

Marsilea crenata C. Presl

สารานุกรมพืชในประเทศไทย

ชื่อท้องถิ่น ผักแว่น

ไม้ล้มลุก สูงได้ถึงประมาณ 20 เซนติเมตร เหง้ายาวทอดเลื้อย มีเกล็ดรูปเส้นด้ายบางๆ รากออกตาม โคนใบ ใบ เป็นใบประกอบ รูป obovate ใบประกอบมี 4 ใบย่อย ขนาดเท่ากัน ก้านใบยาว 2-3 เซนติเมตร ดอก สีเหลือง

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบบริเวณริมห้วย

การใช้ประโยชน์

รับประทานเป็นอาหาร

หมายเลขตัวอย่าง

-

MELASTOMATACEAE

Melastoma malabathricum L.

ภาพที่ 102

Flora of Thailand: 7(3): 443

ชื่อท้องถิ่น โคลงเคลง จี้อั่วทั้ง (ม้ง) โคะซุด (ละว้า)

ไม้พุ่ม สูง 2-3 เมตร ลำต้นมีขนสีแดงปกคลุมอยู่ทั่ว ใบใบลักษณะเป็นเส้นเล็กๆ ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite รูป lanceolate – obovate ขนาด 2-4 × 6.5-10 เซนติเมตร ผิวใบทั้งสองด้านมีขนสั้นปกคลุม โคนใบ cuneate – rounded ขอบใบ entire ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อแบบ cyme ออกที่ปลายกิ่ง แต่ละช่อมีดอกย่อย 4-7 ดอก ดอกย่อยเส้นผ่านศูนย์กลางดอก 5 เซนติเมตร เป็นดอกสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง เชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูป deltoid กว้าง 1.5-2 มิลลิเมตร ยาว 10-15 มิลลิเมตร ปลาย acute มีขนปกคลุม ผิวด้านบนนอกมีขนสั้นสีแดงปกคลุมอย่างหนาแน่น กลีบดอก สีชมพู จำนวน 5 กลีบ เรียงตัวแบบ alternate กับกลีบเลี้ยง รูป obovate ขนาด 12-15 × 20-25 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้ 10 อัน แบ่งเป็น 2 ชูด ชูดละ 5 อัน ชูดที่มี anther สีม่วง มีข้อต่อ filament ยึดยาวออกมา ชูดที่มี anther สีเหลือง filament เป็นแบบปกติ anther แยกตามรูปเปิดด้านบน เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ inferior ovary ภายในมี 5 locule แต่ละ locule มี ovule มาก ติดแบบ axile placentation ผลแบบ berry-like รูป subglobose เมื่อแก่แตกแบบ irregular เมล็ด มีขนาดเล็ก จำนวนมาก

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบบริเวณชายป่าริมหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์

ผลสุกรับประทานเป็นผลไม้

หมายเลขตัวอย่าง

-

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright © by Chiang Mai University
 All rights reserved

MELIACEAE

Azadirachta indica A. Juss.

ภาพที่ 30

Flora of Java: 2 : 120

ชื่อท้องถิ่น สะเดา สะเริม (ไทใหญ่)

ไม้ต้น สูง 8-15 เมตร เปลือกต้นสีเทาแตกเป็นร่องลึกตามยาว ใบ เป็นใบประกอบแบบ even – pinnate เรียงแบบ alternate แผ่นใบย่อยรูป lanceolate ขนาด 3-4 × 4-7 เซนติเมตร โคนใบ oblique ขอบใบ

serrate ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อ panicle ที่ปลายกิ่งพร้อมกับใบอ่อน ดอกย่อยเป็นดอกสมบูรณ์เพศ มีขนาดเล็กและมีกลิ่นหอมอ่อนๆ กลีบเลี้ยง เชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วยขนาดเล็ก ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอก สีขาว 5 กลีบ แยกกัน เกสรเพศผู้ 10 อัน anther มี 2 ห้อง แยกเป็นร่องตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ภายในมี 3 carpel แบ่งเป็น 3 locule แต่ละ locule มี ovule 2 อัน ติดแบบ axile placentation มี style 1 อัน

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ปลูกริเวณบ้าน หรือพื้นที่เกษตรกรรม
การใช้ประโยชน์ ยอดอ่อนรับประทานเป็นเครื่องเคียง
หมายเลขตัวอย่าง -

***Sandoricum koetjape* (Burm.f.) Merr.**

ภาพที่ 121

Flora of Java: 2 : 121

ชื่อท้องถิ่น กระท้อน มะตีน (ละว้า)

ไม้ต้น สูง 15–25 เมตร เปลือกสีเทาอมน้ำตาล ใบ เป็นใบประกอบแบบ trifoliate เรียงแบบ alternate แผ่นใบย่อยรูป ovate ขนาด 10–20 × 15–25 เซนติเมตร โคนใบ unequal – obtuse ขอบใบ entire ปลายใบ acuminate – acute ดอก ออกเป็นช่อ raceme ที่ปลายกิ่ง ดอกย่อยเป็นดอกสมบูรณ์เพศ มีกลิ่นหอมอ่อนๆ กลีบเลี้ยง เชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วยขนาดเล็ก ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอก สีเหลือง 5 กลีบ แยกกัน เกสรเพศผู้ 10 อัน anther มี 2 ห้องแยกเป็นร่องตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่ แบบ superior ovary ภายในมี 5 carpel แบ่งเป็น 5 locule แต่ละ locule มี ovule 1–2 อัน ติดแบบ axile placentation มี style 1 อัน ผล capsule รูปร่างกลม สีเหลือง

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ปลูกริเวณบ้าน
การใช้ประโยชน์ ผลสุกรับประทานเป็นผลไม้
หมายเลขตัวอย่าง -

MENISPERMACEAE

Tinospora crispa (L.) Hook. f. & Thomson

ภาพที่ 137

Flora of Thailand: 5(3): 363.

ชื่อท้องถิ่น บอระเพ็ด ลอซลูบือ (กะเหรี่ยง)

ไม้เลื้อย ฝั้วลำต้นขรุขระ ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป ovate – cordate ขนาด 8–12 × 10–13 เซนติเมตร โคนใบ cordate ขอบใบ entire ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อแบบ raceme ดอกแยกเพศ แยกต้น (dioecious) ดอกย่อยขนาดเล็ก กลีบรวม 6 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นรูปประฆัง เกสรเพศผู้ 6 อัน เชื่อมติดกับฐานของกลีบรวม filament แยกกัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ภายในมี 1 locule ผล แบบ drupe รูป eillipsoid – oblong สีเหลืองอ่อน มี 1 เมล็ด

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกบริเวณบ้าน

การใช้ประโยชน์

เอารับประทานสด หรือต้มน้ำดื่ม รักษาอาการไข้หวัด และบรรเทา

อาการเบาหวานได้

หมายเลขตัวอย่าง

–

MORACEAE

Artocarpus thailandicus C. C. Berg

ภาพที่ 27

Flora of Thailand: 10(4): 481

ชื่อท้องถิ่น รานอย (ละว้า)

ไม้ต้น สูง 15–20 เมตร ทรงพุ่มแผ่กว้าง เปลือกต้นสีน้ำตาลเข้ม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate ใบ เว้าเป็นแฉกลึกเกือบถึงเส้นกลางใบ ขนาด 25–35 × 30–40 เซนติเมตร ดอก เป็นดอกช่อ แยกเป็นช่อ ดอกตัวผู้ และช่อดอกตัวเมีย ช่อดอกตัวผู้เป็นช่อยาวประมาณ 20–30 เซนติเมตร รูปทรงคล้ายกระบอง ห้อยลง ส่วนช่อดอกตัวเมียเป็นรูปทรงกลม

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกบริเวณพื้นที่สวน

การใช้ประโยชน์

เมื่อนำมาคั่ว รับประทานได้

หมายเลขตัวอย่าง

–

Artocarpus heterophyllus Lam.

ภาพที่ 26

Flora of Thailand: 10(4): 486

ชื่อท้องถิ่น ขนน หมากกลาง (ไทใหญ่)

ไม้ต้น ขนาดใหญ่ สูง 10–15 เมตร ทุกส่วนของต้นมีน้ำยางสีขาวขุ่น มีหูใบสีชมพู หลุดร่วงง่าย ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ spiral รูป elliptic – obovate ขนาด 3.5–12 × 5–25 เซนติเมตร แผ่นใบเหนียวคล้ายแผ่นหนัง โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อแบบ spike รูปร่าง cylindrical – oblong ออกเป็นช่อเดี่ยวๆหรือเป็นกลุ่ม ดอกย่อยเป็นดอกแยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน มี syncarp ขนาด 25–30 × 30–100 เซนติเมตร ผล เป็นผลรวม มีกลีบรวม สีเหลือง มีเมล็ดจำนวนมาก ขนาด 1.5–2 × 2.5–3 เซนติเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา
การใช้ประโยชน์
หมายเลขตัวอย่าง

ปลูกบริเวณบ้าน หรือพื้นที่เกษตรกรรม
ผลสักรับประทานเป็นผลไม้

–

Ficus auriculata Lour.

ภาพที่ 72

Flora of Thailand: 10(4): 559

ชื่อท้องถิ่น เตื่อหัว โคะเม (ละว้า)

ไม้ต้น ขนาดใหญ่ สูง 6–10 เมตร เปลือกต้นสีน้ำตาลเทา ทรงพุ่มแผ่กว้าง มีหูใบหุ้มยอดอ่อน ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป broadly ovate ขนาด 15–20 × 20–25 เซนติเมตร ใบค่อนข้างหนา ผิวใบด้านบนเรียบ ด้านล่างสาก มีขนปกคลุม โคนใบ cordate ขอบใบ serrate ปลายใบ acute ดอก ดอกแยกเพศอยู่ในโครงสร้างที่เรียกว่า synconium เกิดเป็นกลุ่มบริเวณกิ่ง หรือลำต้น สีเขียว เมื่อปรงสุกสีแดง รูป pear – shaped ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 3–6 เซนติเมตร มีร่องสันตามยาว 8–12 อัน ก้านช่อยาว 2–4 เซนติเมตร ดอกแยกเพศ ดอกเพศผู้และดอก gall อยู่ในฐานรองดอกเดียวกัน ดอกเพศเมียอยู่คนละฐานรองดอก ดอกเพศผู้ กลีบรวม 3 กลีบ ลักษณะใส รูป spatulate เกสรเพศผู้ 2 อัน filament ยาว anther รูป ovoid ดอกเพศเมีย ที่เป็นหมัน (gall flower) กลีบรวม 3 กลีบ ปกคลุมรังไข่ มี style 1 อัน มีขน ปกคลุม stigma รูป dilate ดอกเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ภายในมี 1 locule ovule ติดแบบ apical placentation มี style 1 อัน stigma รูป cylindric ผล แบบ achene อยู่ภายใน synconium รูป ovoid, ellipsoid หรือ cylindric ผลสุกสีม่วงดำ เมล็ด รูปกลมสีน้ำตาลมีเมือกเหนียวห่อหุ้มเมล็ด

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน
การใช้ประโยชน์ ยอดอ่อนรับประทานเป็นอาหาร
หมายเลขตัวอย่าง JARATPONG-02

***Ficus benjamina* L.**

ภาพที่ 73

Flora of Thailand: 10(4): 605

ชื่อท้องถิ่น ไทรย้อย โคะ เคะ (ละว้า)

ไม้ต้น สูงได้ถึง 35 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว รูป elliptic – oblong ขนาด 4–8 × 2–4 เซนติเมตร แผ่นใบ
หนา เกือบ โคนใบ rounded – cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acuminate ดอกอยู่ภายในฐานดอกที่
ขยายออกเดี่ยว ๆ หรือเป็นคู่ตามซอกใบ รูป globose หรือรูปรี เกือบหรือมีขนประปราย เส้นผ่าน
ศูนย์กลาง 0.5–1.8 เซนติเมตร ผล สุกสีเหลือง ไร้ก้าน ช่องเปิดกว้าง 1–2 มิลลิเมตร มีขนประปรายด้านใน

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบในหมู่บ้าน
การใช้ประโยชน์ เป็นพืชที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ทางความเชื่อ โดยเชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์
อาศัยอยู่
หมายเลขตัวอย่าง –

***Ficus semicordata* Buch.–Ham. ex Sm.**

ภาพที่ 74

Flora of Thailand: 10(4): 574

ชื่อท้องถิ่น เตื่อปล้องหิน โคะควยฮ (ละว้า)

ไม้ต้น ขนาดกลาง สูง 8–12 เมตร ลำต้นตั้งตรง แตกกิ่งก้านสาขา ภายในมียางสีขาว มีหูใบหุ้มยอดอ่อน
ที่หลุดร่วงได้ง่าย ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป oblong – elliptic – lanceolate ขนาด 10–12 ×
30–35 เซนติเมตร ผิวใบด้านบนมีขนสีน้ำตาลแดงปกคลุม โคนใบ oblique–semicordate ขอบใบ
serrulate ปลายใบ acuminate – cuspidate ดอก ดอกแยกเพศอยู่ใน โครงสร้างแบบ synconium รูป
globose เมื่อแก่สีแดง และมีจุดประสีขาวยาวประปราย ขนาด 1 × 1.5 เซนติเมตร เกิดตามรากที่โผล่จากผิว
ดิน โดยมี involucre bract 3 กีบ รองรับช่อดอก ดอกย่อยมีขนาดเล็กอันกันแน่น ดอกแยกเพศ
(monoecious plant) สีส้มพุดอ่อน แยกเป็น ดอกเพศผู้ ดอกเพศเมีย และ gall flower ผล เป็นผลเดี่ยว
ชนิดแห้งไม่แตก nut – achene มีขนาดเล็กอยู่ภายใน fig ซึ่งเกิดจากการเจริญขึ้นพร้อมกันของ
synconium

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา	พบในป่าบริเวณหมู่บ้าน
การใช้ประโยชน์	ผลสุกรับประทานเป็นอาหาร และใบมีความสามารถนำมาจัด วัตถุให้เรียบได้
หมายเลขตัวอย่าง	JARATPONG-07

MORINGACEAE

Moringa oleifera Lam.

Flora of Java: 1: 186.

ชื่อท้องถิ่น มะรุม พักเนื้อไก่ (ไทใหญ่)

ไม้ต้น สูง 7–10 เมตร ใบ เป็นใบประกอบแบบ 2–4 pinnate เรียงแบบ alternate ใบย่อยแผ่นใบรูป ovate ขนาด 0.5–0.6 × 1–1.2 เซนติเมตร โคนใบ rounded – cuneate ปลายใบ rounded – emarginate ดอก เป็นดอกช่อแบบ panicle ออกที่ซอกใบ ดอกย่อยเป็นดอกสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอก 5 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน เกสรเพศผู้ 10 อัน มี 5 อัน ออกตรงข้ามกับกลีบดอก ที่เหลือเป็น staminode รูป filiform มี disc เกสรเพศเมีย รังไข่ 1 อัน ภายในมี 1 locule 3 carpel ovule จำนวนมาก ติดแบบ parietal placentation style ผลแบบ like capsule รูปรียาว 15–20 เซนติเมตร มีเมล็ดจำนวนมาก แต่ละเมล็ดมี 3 ปีก

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา	พบบริเวณหมู่บ้าน
การใช้ประโยชน์	ยอดอ่อน และฝักรับประทานเป็นอาหาร
หมายเลขตัวอย่าง	

MUSACEAE

Musa sapientum L

Flora of Java: 3 :36

ชื่อท้องถิ่น กล้วยน้ำว่า เลอมอย (ละว้า)

ไม้ล้มลุก มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ลำต้นเหนือดินเกิดจากกาบใบหุ้มซ้อนกันแน่นเป็นรูปทรงกระบอกตั้งตรง สูง 3–6 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ spiral รูป oblong ขนาด 30–50 × 100–200

เซนติเมตร หลังใบด้านบนเป็นมัน ท้องใบมีสีเขียวนวล โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อ แบบ compound – raceme ขนาดใหญ่ ที่ซอกใบ มีใบประดับสีแดงอมม่วงห่อหุ้มช่อดอก ดอกย่อย เป็นดอกสมบูรณ์เพศ มีสมมาตรด้านข้าง กลีบรวมสีเขียวนวล 6 กลีบ เรียงตัวเป็น 2 ชั้น เกสรเพศผู้ 5 อัน มีเกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน 1 อัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ inferior ovary ภายในรังไข่มี 3 carpel มี 3 locule แต่ละ locule มี ovule จำนวนมาก ติดแบบ axile placentation มี style 1 อัน ผล baccate รูปร่าง oblong สีเขียวอ่อน เมื่อแก่สีเหลือง

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ป่าชุมชนบ้าน และพื้นที่ทางการเกษตร
การใช้ประโยชน์ ผลสุกรับประทานเป็นผลไม้ หยกรับประทานได้
หมายเลขตัวอย่าง –

MYRTACEAE

Psidium guajava Linn.

ภาพที่ 115

Flora of Java: 1: 335

ชื่อท้องถิ่น ฝรั่ง ซอแควมู (กะเหรี่ยง) จ๊วถ่อ (ม้ง) ซะมุด (ละว้า)

ไม้ต้น สูง 3–10 เมตร เปลือกต้นเรียบ ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite รูป oblong – elliptic ขนาด 3–8 × 6–14 เซนติเมตร โคนใบ rounded – cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ rounded – acute ดอก เป็นดอกเดี่ยวหรือออกเป็นช่อแบบ cyme 2–3 ดอก ออกที่ซอกใบ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมติดกันที่ฐาน เป็นรูปกระดิ่ง มีขนสั้นและนุ่มขนาดเล็กขึ้นปกคลุม กลีบดอก 4–5 กลีบ สีขาว ร่วงง่าย เกสรเพศผู้ จำนวนมาก filament รูป filiform มี anther รูป oblong – linear เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ inferior ovary ภายในมี 4–5 locule แต่ละ locule มี ovule จำนวนมาก style รูป filiform ผล แบบ berry รูป globose หรือ ovoid เมล็ด จำนวนมาก

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบบริเวณหมู่บ้าน และพื้นที่ทางการเกษตร
การใช้ประโยชน์ ผลสุกรับประทานเป็นผลไม้ ยอดอ่อนเคี้ยวรับประทานแก้ท้องอืด
หมายเลขตัวอย่าง –

Syzygium cumini (L.) Skeels

ภาพที่ 132

Flora of Java: 1: 340

ชื่อท้องถิ่น หว่า สามิฐ (กะเหรี่ยง) สะสงามราวต (ละว้า)

ไม้ต้น สูง 8–10 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite รูป ovate – oblong ขนาด 3–5 × 10–13 เซนติเมตร ผิวใบค่อนข้างหนาและเรียบ โคนใบ cuneate – obtuse ขอบใบ entire ปลายใบ acuminate – rounded ดอก เป็นดอกช่อแบบ panicle ขนาด 3–8 × 3.5–6 เซนติเมตร ช่อย่อยแบบ umbel ก้านดอก ย่อยสั้นมาก หรือไม่มี กลีบเลี้ยง เชื่อมติดกันเป็นถ้วย รูป campanulate เรียบ ขนาด 3–4 × 3–4 มิลลิเมตร กลีบดอก รูป rounded หรือ ovate กว้าง 2 มิลลิเมตร ปลายกลีบแบบ rounded เกสรเพศผู้ จำนวนมาก filament งอ โคน filament เชื่อมติดที่ขอบกลีบดอกด้านใน เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ยาว 4 มิลลิเมตร เรียบ ผล แบบ fleshy รูป cylindrical สีเขียว เมื่อสุกสีดำ มันทาว

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ขึ้นทั่วไปในที่โล่ง บริเวณหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์

ผลสุก รับประทานสด รสเปรี้ยวอมหวาน เนื้อไม้ ใช้ทำฟืน

หมายเลขตัวอย่าง

JARATPONG-09

OXALIDACEAE

Averrhoa carambola L.

ภาพที่ 29

สารานุกรมพืชในประเทศไทย

ชื่อท้องถิ่น มะเฟือง หมากเฟิง (ไทใหญ่)

ไม้ต้น สูงได้ถึง 15 เมตร ใบ เป็นใบประกอบแบบ odd – pinnate มีใบย่อย 5–6 คู่ รูป ovate – oblong ขนาด 3–8 × 1.5–4.5 เซนติเมตร โคนใบ obliquely rounded ปลายใบ acute – acuminate ดอก เป็นดอกช่อ แบบ panicle ออกตามซอกใบ กิ่ง หรือลำต้น ยาวได้ถึง 7 เซนติเมตร ก้านดอกยาว 3–6 เซนติเมตร มีข้อที่ได้ดอก ยาวประมาณ 8 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยง 5 กลีบ ขนาดเล็กสีคล้ายกลีบดอก กลีบดอก มี 5 กลีบสีแดงอมชมพู รูปใบหอก ยาว 5–6 มิลลิเมตร เชื่อมติดกันเหนือก้านกลีบ ด้านในมีขนต่อมประปราย เกสรเพศผู้ 10 อัน ยาว 5 อัน เป็นหมัน 5 อัน รังไข่มี 5 ช่อง แต่ละช่องมีอวุล 3–5 เม็ด เกสรเพศเมีย 5 อัน ผล สดมีหลายเมล็ด รูปรีหรือรูปขอบขนาน ยาวได้ถึง 12 เซนติเมตร มีก้านคล้ายปีก 5 อัน ตัดตามขวางเป็นรูปดาว 5 แฉก

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา	ปลูกบริเวณบ้าน
การใช้ประโยชน์	ผลสดรับประทานเป็นผลไม้
หมายเลขตัวอย่าง	—

PASSIFLORACEAE

Passiflora edulis Sims

ภาพที่ 109

Flora of Java: 1: 291

ชื่อท้องถิ่น เสาวรส ลำโศษ (กะเหรี่ยง) จันทุด (ละว้า)

ไม้เลื้อย มี tendril เกี่ยวพันกับต้นไม้อื่น ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป palmatifid มี 3 lobe ขนาด 5–8 × 7–10 เซนติเมตร ขอบใบ dentate ดอก เป็นดอกเดี่ยว สมบูรณ์เพศ ออกที่ซอกใบ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ สีเขียว กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว มีชั้น corona เกสรเพศผู้ filament ของ sterile stamen มีจำนวนมาก บริเวณโคนมีสีม่วง ส่วนปลายมีสีขาว fertile stamen 5 อัน อยู่บน androgynophore เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ภายในมี 1 locule ovule จำนวนมาก ติดแบบ parietal placentation ผล แบบ berry รูป globose เปลือกเหนียว สีเขียว เมื่อแก่สีม่วงแดงหรือเหลือง มีเมล็ดจำนวนมาก รูป ovoid สีดำ

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา	ปลูกในพื้นที่ทางการเกษตร
การใช้ประโยชน์	ผลสุก รับประทานเป็นผลไม้ เป็นพืชเศรษฐกิจ
หมายเลขตัวอย่าง	—

PENTAPHYLACEAE

Anneslea fragrans Wall.

ภาพที่ 21

Flora of Thailand: 2(2): 157

ชื่อท้องถิ่น สารภีป่า

ไม้ต้นขนาดกลาง ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป elliptic lanceolate ขนาด 3–5 × 7–12 เซนติเมตร แผ่นใบเรียบและเหนียว ก้านใบยาว 2–3 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกเป็นช่อแบบ raceme ออกที่ปลายกิ่ง ดอกย่อยเป็นดอกสมบูรณ์เพศ มีสมมาตรแบบ radial ขนาด 3–5 เซนติเมตร มี bract สีเขียวรองรับ 2 อัน ก้านดอกย่อยยาว 5–8 เซนติเมตร กลีบ

เลี้ยง 5 กลีบ สีชมพูอ่อน เชื่อมติดกันที่ฐาน ปลายแยกเป็น 5 กลีบ เรียงตัวแบบตรงข้ามกับกลีบเลี้ยง ปลายกลีบ acute เกสรเพศผู้ จำนวนมาก filament สีขาว anther สีเหลือง มีรยางค์ยื่นยาวออกไปที่ส่วน ปลาย มี 2 พู แตกตามยาว ติดกับ filament แบบ basifixed เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ inferior ovary ภายในมี 2 locule แต่ละ locule มี 4–6 ovule ติดแบบ axile placentation style 1 อัน สีเหลืองอ่อน stigma สีเขียว แยกเป็น 2 แฉก ผล แบบ pome-like รูป subglobose ขนาด 2.5–3 × 2.5–3 เซนติเมตร และ calyx มี 1–3 เมล็ด ในแต่ละ locule เมล็ดมี aril

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์

เปลือกไม้ ใช้ร่วมกับสีย้อมผ้า เพื่อช่วยให้ผ้าติดสีดีขึ้น

หมายเลขตัวอย่าง

–

PHYLLANTHACEAE

Antidesma ghaesembilla Gaertn.

ภาพที่ 23

Flora of Thailand: 8(1): 65

ชื่อท้องถิ่น มะเฒ่า ฮละระตัว (ละว้า)

ไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้น สูงได้ถึง 20 เมตร ลำต้นมีสีน้ำตาลปนเทา มี lenticel กระจายอยู่ ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป ovate ขนาด 1.5–5 × 2–9 เซนติเมตร โคนใบ cordate – rounded ขอบใบ entire ปลายใบ rounded ดอก เป็นดอกช่อ แยกเพศแยกต้น ต้นเพศผู้ ออกเป็นช่อแบบ catkins บริเวณซอก ใบ ช่อดอกยาว 4–8 เซนติเมตร ดอกย่อยขนาดเล็ก สีเขียวออกเหลือง มีกลิ่นหอมเล็กน้อย กลีบรวม 4–5 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ขนาดเล็ก เกสรเพศผู้ 4–6 อัน filaments และ anther ขนาดเล็ก ยาวไม่เกิน 0.2 เซนติเมตร โพล์พื้นกลีบรวม ดอก ต้นเพศเมีย ออกเป็นช่อแบบ spike ออก axillary ช่อดอก ยาว 2–3 เซนติเมตร bract ยาวไม่เกิน 0.1 เซนติเมตร กลีบรวม 5–6 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย เกสร เพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ขนาดเล็กมาก ภายในมี 1 locule locule ละ 2 ovules ติดแบบ basal placentation style 1 อัน stigma 3 แฉก ผล แบบ drupaceous รูปทรงกลมแบนหัวและท้าย เล็กน้อย ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางไม่เกิน 0.5 เซนติเมตร ผลมีสีเขียวและเมื่อแก่จะมีสีแดงจนถึงสีดำ มักจะมีขนปกคลุม stigma persistent เมล็ด ขนาดเล็กแบนมีเพียง 1 เมล็ด

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์

ยอดอ่อนรับประทานเป็นอาหาร ผลสุกรับประทานเป็นผลไม้

หมายเลขตัวอย่าง

–

PHYLLANTHACEAE

Phyllanthus acidus (L.) Skeels

ภาพที่ 111

สารานุกรมพืชในประเทศไทย

ชื่อท้องถิ่น มะขม หมากขม (ไทใหญ่)

ไม้ต้น ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป ovate-oblong ขนาด 1-4 x 2.5-10 เซนติเมตร โคนใบ obtuse ขอบใบ entire ปลายใบ cuspidate ดอก เป็นดอกช่อ ดอกแยกเพศ ดอกเพศผู้ออกเป็นกระจุก 2-6 ดอก มักออกที่โคนช่อ ตามซอกใบหรือตามกิ่ง ช่อดอกเพศเมียส่วนมากออกตามกิ่ง ก้านดอกยาว 0.5-3 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยง สีแดง รูปไข่ ยาว 1-2 มิลลิเมตร ดอกเพศผู้มี 4 กลีบ แยกกว่าดอกเพศเมีย เล็กน้อย จำนวนดอกเป็นต่อ 4 ต่อม ดอกเพศเมียมี 4-6 กลีบ จำนวนดอกเป็นต่อม 4-6 ต่อม เกสรเพศผู้ 4 อัน แยกกัน ยาวประมาณ 5 มิลลิเมตร บางครั้งมี 1-2 อัน ใน ดอกเพศเมีย อดรูป รั้งไข่มุก 6-8 พู ก้านเกสรเพศเมีย 3-4 อัน ยาว 1-6 มิลลิเมตร ผลจัก 6-8 พู เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2.7 เซนติเมตร เมล็ด กลม แกมรูปสามเหลี่ยมมน ยาว 5-8 มิลลิเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกบริเวณบ้าน

การใช้ประโยชน์

ผลสุกรับประทานเป็นผลไม้ มีรสเปรี้ยว และเป็นพืชที่นิยมปลูกไว้

บริเวณบ้านซึ่งเป็นความเชื่อเรื่องเมตตามหานิยม

หมายเลขตัวอย่าง

-

Baccaurea ramiflora Lour.

ภาพที่ 31

Kew Bullentin: 26(2): 221

ชื่อท้องถิ่น มะไฟ โຈ้ะ (ละว้า)

ไม้ยืนต้น สูง 5-15 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ spiral รูป oblanceolate - elliptic ขนาด 4-7 x 12-21 เซนติเมตร ผิวใบเรียบ โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อ ออกที่ กิ่งแก่และลำต้น ดอกแยกเพศแบบ dioecious ดอกตัวผู้ ช่อดอกแบบ raceme ยาว 3-5 เซนติเมตร ก้าน ดอกมีขนปกคลุม มี bract รูป ovate ขอบหยักและผิวมีขนปกคลุมรองรับดอกย่อย 3-5 ดอก กลีบรวม 6 imbricate กลีบแยกกันสีครีม ผิวด้านนอกมีขนปกคลุม เกสรเพศผู้ 6 แยกกัน ตรงกลางมีร่องรอยของ รั้งไข่มุกติดอยู่ ดอกตัวเมีย ช่อดอกแบบ raceme มี bract รูป ovate รองรับดอกย่อยหนึ่งดอก กลีบรวม 6

imbricate กลีบสีครีมแยกกัน รั้งไข่ 1 อัน แบบ superior 3 locule 2 ovule/locule ผล รูป broadly ovoid, ellipsoid เปลือกชั้น mesocarp หนา

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบในป่ารอบหมู่บ้าน
การใช้ประโยชน์ ผลสุกรับประทานเป็นผลไม้
หมายเลขตัวอย่าง -

Phyllanthus emblica L.

Flora of British India: 5: 14

ชื่อท้องถิ่น มะขามป้อม สะเม (ละว้า)

ไม้ต้น สูงถึง 10 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว ออก opposite รูป lanceolate ไม่มีก้านใบ ขนาด 1.5–4 × 3.5–18 มิลลิเมตร ผิวใบทั้งสองด้านเกลี้ยง โคนใบ oblique ขอบใบ entire ปลายใบ round ดอก ออกเป็นช่อแบบ raceme ตามลำต้น ดอกแยกเพศ บนต้นเดียวกัน (monoecious) ดอกเพศผู้ มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางดอก 3–4 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยง สีขาวอมเขียว 6 กลีบ รูปร่าง oblanceolate เชื่อมติดกันที่ฐานเล็กน้อย ขนาด 0.5–1 × 1.5–2 มิลลิเมตร เรียงตัวแบบ imbricate กลีบดอก ไม่มี เกสรเพศผู้ 6 อัน filament เชื่อมติดกันเป็นแท่งสีเขียวอ่อน ยาว 0.5–1 มิลลิเมตร anther สีเหลือง ยาว 0.5 มิลลิเมตร ติดแบบ basifixed แยกเป็นร่องตามยาว ดอกเพศเมีย มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางดอก 4–5 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยง สีขาวอมเขียว 6 กลีบ รูปร่าง oblong – obovate เชื่อมติดกันที่ฐานเล็กน้อย ขนาด 1–1.5 × 2–2.5 มิลลิเมตร เรียงตัวแบบ imbricate กลีบดอก สีเขียวอ่อน เชื่อมติดกัน ปลายกลีบแยกออกเป็น 6 แฉก ขนาด 0.5 × 0.5 มิลลิเมตร เกสรเพศเมีย มีรั้งไข่แบบ superior ovary ภายในมี 3 carpel แบ่งเป็น 3 locule แต่ละ locule มี ovule 2 อัน ติดแบบ axile placentation มี style 1 อัน ยาว 1.5 มิลลิเมตร stigma 3 อัน แต่ละอันปลายกลีบแยกออกเป็น 2 แฉก ยาว 1.5 มิลลิเมตร ผล drupe รูปร่างกลม สีเขียวอ่อน ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 2.5 เซนติเมตร เมล็ด 6 เมล็ด

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน
การใช้ประโยชน์ ผลสดรับประทานเป็นผลไม้ มีรสชาติฝาดเปรี้ยว และรับประทานแก้อาเจียน
หมายเลขตัวอย่าง -

PIPERACEAE

Piper sarmentosum Roxb.

ภาพที่ 114

Flora of British India: 5: 83

ชื่อท้องถิ่น ชะพลู เซอบีหล่า (กะเหรี่ยง) กุลิง (ละว้า) พักบุลิง (ไทใหญ่)

ไม้ล้มลุก ลำต้นทอดเลื้อยไปตามพื้น ยอดชูสูง 20–40 เซนติเมตร รากออกบริเวณข้อที่โป่งพอง ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ spiral ออกบริเวณข้อ รูป ovate ขนาด 5–7 × 7–10 เซนติเมตร โคนใบ cordate ขอบใบ entire ปลายใบ acute ดอก ออกเป็นช่อแบบ spike ดอกย่อยขนาดเล็กเรียงตัวอัดกันแน่นอยู่บนช่อดอก ดอกย่อยเป็นดอกแยกเพศ อยู่แยกต้นกัน ไม่มีกลีบเลี้ยงและกลีบดอก ดอกเพศผู้ มี เกสรเพศผู้ 2 อัน ดอกเพศเมีย มี เกสรเพศเมีย รังไข่แบบ superior ovary มี 1 carpel มี 1 locule และมี ovule 1 อัน

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกบริเวณบ้าน และแปลงผักสวนครัว

การใช้ประโยชน์

ใบ และยอดอ่อน รับประทานเป็นอาหารและเครื่องเคียง

หมายเลขตัวอย่าง

–

Piper betle L.

ภาพที่ 113

Flora of Java: 1 :170

ชื่อท้องถิ่น พลูล สะละ พลูล (ละว้า)

ไม้เถา มีรากพิเศษออกจากข้อของลำต้น ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตัวแบบ spiral รูป ovate – oblong ขนาด 2.5–10 × 5–18 เซนติเมตร โคนใบ obtuse – cordate ขอบใบ entire ปลายใบ acuminate ดอก ออกเป็นช่อแบบ spike ที่ตำแหน่งข้อตรงข้ามซอกใบ มีดอกย่อยมีขนาดเล็ก เรียงตัวอัดกันแน่น ไม่มีกลีบเลี้ยงและกลีบดอก เกสรเพศผู้ 2 อัน filament หยาบและสั้น เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary มี 1 carpel มี 1 locule และมี ovule 1 อัน ติดแบบ basal placentation

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกบริเวณบ้าน และแปลงผักสวนครัว

การใช้ประโยชน์

ใบสดย่างไฟ อมแก๊ไอ หรือ เคี้ยวกับหมาก

หมายเลขตัวอย่าง

–

PLANTAGINACEAE

Scoparia dulcis L.

ภาพที่ 123

Flora of Thailand: 5(2): 218

ชื่อท้องถิ่น กระจับปี่ หน่อแม่ (กะเหรี่ยง) จ้อก่ายี่ (ม้ง)

ไม้ล้มลุก สูง 20–70 เซนติเมตร ลำต้นแตกกิ่งมากมาย ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite รูป rhomboid – obovate ขนาด 1–2 × 2–3 เซนติเมตร ก้านใบยาว 0.5–0.8 เซนติเมตร โคนใบ cuneate – truncate ขอบใบ dentate ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกเดี่ยวออกบริเวณซอกใบ ก้านดอกยาว 0.3–0.7 เซนติเมตร ดอกขนาดเล็ก กลีบเลี้ยง 4 กลีบ เมื่อเป็นดอก ยาว 1.5 มิลลิเมตร และยังคงอยู่เมื่อเป็นผล ยาว 2.5 มิลลิเมตร กลีบดอก 4 กลีบ แยกกัน สีขาว ยาว 3 มิลลิเมตร เมื่อบานกว้าง 6–7 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้ stamen 4 อัน เกสรเพศเมีย ovary superior 2 locule ovule จำนวนมาก axile placentation style ผล แบบ capsule รูป globose หรือ ovoid ขนาด 2.5 × 2.5 มิลลิเมตร ขนาด 0.3–0.4 × 0.5–0.6 เซนติเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์

ใบสด ขยี้ใส่แผลสด หรือใช้รักษาอาการคัน ลมพิษ

หมายเลขตัวอย่าง

–

POACEAE

Cephalostachyum virgatum (Munro) Kurz

ภาพที่ 43

Flora of British India: 7: 414

ชื่อท้องถิ่น ไม้เสียว อลา (ละว้า)

พืชใบเลี้ยงเดี่ยว ลำต้นตรง สูง 12–15 เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 5–10 เซนติเมตร ปล้องยาว 50–80 เซนติเมตร เนื้อไม้บาง ลำต้นสีเขียวมีขนสีขาวปกคลุม ข้อมีกาบสีน้ำตาลผิวมีขนสีน้ำตาลทอง หุ้ม กาบกรอบและหลุดร่วงง่าย ขนาด 15–20 × 15–25 เซนติเมตร ใบยอดกาบยาว 5–10 เซนติเมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกที่ข้อ รูป oblong–lanceolate หรือ linear–lanceolate ขนาด 15–30 × 2–4.5 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อ panicle spikelete เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary 1 ovule stigma แยกสาม

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา	พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน
การใช้ประโยชน์	ลำต้นแห้งใช้ทำแนวรั้ว และใช้จักสานสร้างเครื่องมือเครื่องใช้
หมายเลขตัวอย่าง	—

***Cymbopogon citratus* (DC.) Stapf**

ภาพที่ 61

Flora of Java: 3: 611

ชื่อท้องถิ่น ตะไคร้ จักไค (ไทใหญ่)

พืชล้มลุกอายุหลายปี ลำใต้ดินแบบ rhizome มี wax สีขาวเคลือบตามลำต้น ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกมาจากโคนต้น กาบใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น ที่โผล่เหนือดินไว้ รูป linear ขนาด 2–3 × 30–100 เซนติเมตร ใบมีขนสั้นๆอยู่ประปรายขอบใบคมสาก ขอบใบ entire ปลายใบ acute

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา	ปลูกบริเวณบ้าน หรือแปลงผักสวนครัว
การใช้ประโยชน์	ลำต้นใช้เป็นเครื่องเทศ ประมงแต่งกลิ่นอาหาร, ต้มน้ำดื่มแก้ไอ
หมายเลขตัวอย่าง	—

***Dendrocalamus membranaceus* Munro**

ภาพที่ 62

Flora of Java: 3: 631

ชื่อท้องถิ่น ไผ่ซาง เอาะซาง (ละว้า)

พืชใบเลี้ยงเดี่ยวมีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ขึ้นเป็นกอสูงถึง 25 เมตร ปล้องยาว 25 – 40 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง 7–10 เซนติเมตร แต่ละปล้องยาว 34–42 เซนติเมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว ขนาด 1–2 × 4.5 – 12 เซนติเมตร รูปร่าง lanceolate ปลายใบแบบ acuminate ขอบใบ entire โคนใบแบบ rounded – cuneate ดอก ออกเป็นช่อแบบ spike ผล caryopsis

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา	ขึ้นทั่วไปบริเวณป่า และพื้นที่สวน
การใช้ประโยชน์	ลำต้นนำมาใช้ประโยชน์หลายประเภท เช่น สร้างบ้าน สร้างเครื่องมือเครื่องใช้ จักสานเครื่องมือเครื่องใช้
หมายเลขตัวอย่าง	—

Imperata cylindrica (L.) Raeusch.

ภาพที่ 80

Flora of Java: 3: 583

ชื่อท้องถิ่น หญ้าคา ปลูก (ละว้า)

ไม้ล้มลุก มีเหง้าใต้ดิน ใบ เป็นใบเดี่ยว แทงออกจากเหง้า เรียงแบบ alternate รูป linear ขนาด 1–1.5 × 4.5–6 เซนติเมตร ขอบใบสีแดง ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acute-acuminate ดอก ออกเป็นช่อแบบ compound spike ยาว 12–20 เซนติเมตร ออกที่ปลายยอด ก้านช่อเรียวยาว 18–20 เซนติเมตร ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ มีขนาดเล็ก มีขนสีขาวจำนวนมากรองรับ ดอกย่อยอยู่รวมกันแน่น ติดกันเป็นกลุ่มๆ ชิดกัน มี glume 2 อัน สีเขียวปนแดง glume ชั้นในมีความกว้างของกลีบน้อยกว่า glume ชั้นนอก ความยาวของกลีบอาจสั้นหรือยาวกว่า glume ชั้นนอก มี lemma 2 อัน สีขาว ขนาดเท่ากัน palea 1 กลีบ หุ้มเกสรเพศผู้และเกสรเพศเมียไว้ เกสรเพศผู้ 2 อัน filament สีขาว anther สีส้มอมม่วง เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ติดแบบ basal placentation style 1 อัน แยกเป็น 2 แฉก สีม่วง แต่ละแฉกมีขนปกคลุม (plumose) ผล แบบ caryopsis รูป ellipsoid ยาว 1–1.3 เซนติเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบทั่วไปบริเวณที่โล่ง

การใช้ประโยชน์

ใบแห้งใช้ทำหลังคาบ้านเรือน หรือกระท่อมตามสวน

หมายเลขตัวอย่าง

–

Oryza sativa L.

ภาพที่ 108

Flora of Java: 3: 545

ชื่อท้องถิ่น ข้าว บี้ (กะเหรี่ยง) อวาบ (ละว้า)

ไม้ล้มลุก อายุปีเดียว ใบ เดี่ยวออกตรงโคน รูป linear – lanceolate ขนาด 25–60 × 0.5–2 เซนติเมตร ขอบใบ entire มีขนสาบ ปลายใบ acuminate ดอก ออกเป็นช่อแบบ panicle ประกอบด้วย ดอกย่อยแบบ spikelets หลายอัน แต่ละอันขนาด 3–3.5 มิลลิเมตร ดอกย่อยรูป obovate หรือ linear-oblong glume มีขนสั้นๆ สาบคาย กาบด้านล่างและกาบด้านบน มีขนเล็กน้อย ตรงปลายหัก เกสรเพศผู้ 6 อัน anther รูป linear style 2 อัน เกสรเพศเมีย มี stigma แบบ plumose ผลแบบ caryopsis รูป ovate หรือ oblong pericarp สีน้ำตาลอมเหลือง endosperm แข็ง สีขาว

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ปลูกในพื้นที่ทางการเกษตร
การใช้ประโยชน์ เมล็ดรับประทานเป็นอาหาร
หมายเลขตัวอย่าง -

***Zea mays* L.**

ภาพที่ 143

Flora of Java: 3: 625

ชื่อท้องถิ่น ข้าวโพด บือเค่ซ่า (กะเหรี่ยง) ปีโฮ (ละว้า)

ไม้ล้มลุก ลำต้นตั้งตรงสูง 1.5–2 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป oblong – linear ขนาด 5–6 × 30–40 เซนติเมตร ผิวใบมีขนปกคลุม ฐานใบเป็นกาบใบหุ้มลำต้น (sheath leaf) โคนใบ rounded ขอบใบ entire ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ spike ดอกแยกเพศอยู่บนต้นเดียวกัน (monoecious plant) ดอกย่อยขนาดเล็กออกเป็นคู่ กลีบรวมลดรูป เกสรเพศผู้ 6 อัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ภายในมี 1 locule 1 ovule ผล แบบ caryopsis สีเหลืองหรือขาวอมเหลือง มี endosperm มาก

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ปลูกในพื้นที่ทางการเกษตร
การใช้ประโยชน์ เมล็ดรับประทานเป็นอาหาร
หมายเลขตัวอย่าง -

***Saccharum officinarum* L**

ภาพที่ 118

Flora of Java: 3: 585

ชื่อท้องถิ่น อ้อย ก้านจ้าว (ม้ง)

ไม้ล้มลุก อายุหลายปี ลำต้นเป็นข้อปล้อง สูงถึง 2 เมตร เปลือกต้นสีม่วงแดง ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตัวแบบ alternate มีกาบใบห่อหุ้มรอบลำต้น แผ่นใบรูป linear สีแดงคล้ำ ขนาด 1–3 × 20–60 เซนติเมตร ฐานใบ sheathing ขอบใบ entire แผ่นใบบางและคม ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ panicle ออก terminal ยาวประมาณ 60 เซนติเมตร ประกอบด้วยช่อดอกย่อยอัดกันแน่นแบบ spike ตอนปลายประมาณ 30 เซนติเมตร ดอกย่อยมีขนาดเล็ก กลีบรวมลดรูป เกสรเพศผู้ 5 อัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ภายใน 1 locule มี 1 ovule ติดแบบ basal placentation ผลแบบ caryopsis

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ปลูกบริเวณบ้าน และพื้นที่ทางการเกษตร
การใช้ประโยชน์ ลำต้นรับประทานได้
หมายเลขตัวอย่าง -

***Thysanolaena latifolia* (Roxb. ex Hornem.) Honda**

ภาพที่ 136

Flora of Java: 3: 528.

ชื่อท้องถิ่น ทองกง เตี้ย ละ ไลย (ละว้า)

ไม้ล้มลุก อายุหลายปี สูงถึง 4 เมตร ลำต้นกลม ภายในกลวง ไม่แตกกิ่งก้าน ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate เป็น 2 แถว รูป linear – lanceolate ขนาด 4–7 × 30–55 เซนติเมตร เนื้อใบค่อนข้างหนา กาบใบเกลี้ยง ยกเว้นตามขอบบนมีขนสั้น โคนใบ obtuse ขอบใบ entire – slightly serrate ปลายใบ acuminate ดอก ออกเป็นดอกช่อแบบ panicle มีขนาดใหญ่ ปลายช่อโค้งลง ยาว 50 เซนติเมตร ช่อดอกย่อย (spikelet) มีก้าน มักอยู่เป็นคู่ มีกาบช่อย่อย (glume) 2 อันคล้ายกัน รูป ovate อันบนยาวและบางกว่าอันล่าง แต่ละช่อย่อยมีดอกย่อย 2 ดอก ดอกล่างเป็นดอกที่ไม่มีเพศ มีแต่กาบล่างและมีขนโกลีๆ ขอบ ดอกบนเป็นดอกสมบูรณ์เพศ กาบล่าง (lemma) มีสันตามยาว 3 สัน ขอบทั้งสองด้าน บางใส และมีขนค่อนข้างแข็ง กาบบน (palea) มีเส้นสันตามยาว 2 เส้น เนื้อบางใส กลิบรวม ลดรูปเป็น scale เกสรเพศผู้ 2 อัน เกสรเพศเมียมี style แยกเป็น 2 แฉก stigma เป็นชูช ผล แบบ caryopsis รูป ellipsoid มี obovate สีน้ำตาลแดง มีขนาดเล็ก

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบทั่วไปบริเวณริมชายป่า และทางเดินไปพื้นที่ไร่นา
การใช้ประโยชน์ ช่อดอกตากให้แห้ง มักเป็นช่อบรรจุไม้กวาดได้
หมายเลขตัวอย่าง -

POLYGONACEAE

***Persicaria chinensis* (L.) H. Gross**

ภาพที่ 110

Flora of Java: 1: 223

ชื่อท้องถิ่น ผักบั้งใบ จี๋กั่วแข็ง (ม้ง)

ไม้ล้มลุก มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ทอดนอนทั้งใต้ดินและบนดินแบบ creeping ปลายกิ่งชูตั้งขึ้นแบบ ascending มีหูใบเป็นแผ่นบาง รูป orbicular 2 อัน ยาว 1–2 เซนติเมตร หุ้มเหนือข้อ ใบ เป็นใบ

เดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป oblong – ovate ขนาด 4.5–6 × 10–15 เซนติเมตร โคนใบ obtuse ขอบใบ entire ปลายใบ acute หรือ acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ paniculate cyme ออกที่ปลายยอด ช่อยาว 6–10 เซนติเมตร ช่อย่อยอัดแน่นเป็นทรงกลมหรือรูปไข่ มีขนปกคลุม ดอกย่อยมีขนาดเล็ก สีขาว มีสมมาตรแบบ radial ก้านดอกสั้นมากหรือไม่มี โคนก้านดอก มี bract ห่อหุ้มหลายชั้น bract ชั้นในบางกลีบรวม 5 กลีบ สีขาว เชื่อมติดกันที่ฐาน เรียงตัวแบบ imbricate เกสรตัวผู้ 10 อัน เชื่อมติดกับกลีบรวม filament แยกกัน สีขาว รูป filiform anther สีม่วง มี 2 พู แตกตามยาว ติดกับ filament แบบ versatile เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior รูป ovoid เกือบยาว 1 มิลลิเมตร ภายในมี 1 carpel 1 locule มี 1 ovule ติดแบบ basal placentation มี style 1 อัน stigma แยกเป็น 3 แฉก ปลายกลมมน ผลแบบ achene รูป ovoid ขนาด 2.5–3 × 3 มิลลิเมตร มี 3 สัน เป็นรูปสามเหลี่ยม และ กลีบรวม persistent ที่มีลักษณะอวบน้ำ

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา
การใช้ประโยชน์
หมายเลขตัวอย่าง

พบบริเวณหมู่บ้าน
ผลสุกรับประทานได้
–

***Persicaria odorata* (Lour.) Soják**

Flora of British India: 5(13): 23

ชื่อท้องถิ่น ผักไผ่ พัก ไผ่ (ละว้า)

ไม้ล้มลุก ลำต้นตรงกิ่งทอดเลื้อย มีรากงอกมาตามข้อ บริเวณเหนือข้อมีหูใบลักษณะเป็นหลอดหุ้มลำต้น (ocrea) ปลายแยกเป็นแฉก รูป linear ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป linear – lanceolate ขนาด 1.5–2 × 3–4 เซนติเมตร แผ่นใบมีขนปกคลุมเล็กน้อย หรือค่อนข้างเกลี้ยง ก้านใบยาว 3–5 มิลลิเมตร ติดที่ข้อของลำต้น โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acute ดอก ออกเป็นช่อแบบ raceme ออกที่ปลายยอด ช่อดอกยาว 8–10 เซนติเมตร กลีบดอก 5 กลีบ สีชมพูอ่อน รูป ovate เกสรเพศผู้ filament ยาว 0.8–1 มิลลิเมตร เกสรเพศเมีย มีรังไข่ 1 อัน style ปลายแยกเป็นแฉก 3 แฉก ผล trigonal acuminate ขนาด 1–1.5 × 2.5–3 มิลลิเมตร ผิวเป็นมัน มีสัน 3 สัน

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา
การใช้ประโยชน์
หมายเลขตัวอย่าง

ปลูกบริเวณบ้าน หรือแปลงผักสวนครัว
ยอดอ่อนรับประทานสดเป็นผักเครื่องเคียง หรือใส่ในแกงพื้นบ้าน
–

PRIMULACEAE

Maesa ramentacea (Roxb.) A. DC.

ภาพที่ 96

Flora of Thailand: 6(2): 171

ชื่อท้องถิ่น ข้าวสารหลวง เสาหน่อเปลล (กะเหรี่ยง)

ไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 2-4 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ spiral รูป lanceolate ขนาด 1-4 × 3-13 เซนติเมตร ผิวใบเรียบ โคนใบ cuneate ขอบใบ undulate ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อ panicle ออกตามกิ่งแก่และซอกใบ ดอกมี bract รูป ovate 2 อัน รองใต้ดอก กลีบเลี้ยง 5 กลีบ imbricate กลีบแยกกัน กลีบดอก 5 สีขาวฐานเชื่อมติดกันปลายแยก ออก alternate กับกลีบดอก เกสรตัวผู้ 5 ออก opposite กับกลีบดอก ติดประมาณกึ่งกลางของหลอด anther 2 cell ติดแบบ dorsifixed แยกตามแนวยาว เกสรเพศเมีย รังไข่แบบ half inferior 1 locule ovule จำนวนมากติดแบบ free central ผล รูปร่างกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 0.5 เซนติเมตร stigma persistent

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบบริเวณริมชายป่า

การใช้ประโยชน์

เปลือกต้น ใช้หมักเอากาการปวดฟัน

หมายเลขตัวอย่าง

-

PROTEACEAE

Macadamia integrifolia Maiden & Betche

ภาพที่ 92

ชื่อท้องถิ่น มะคาเดเมีย

ไม้ยืนต้น สูง 5-18 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ whorl รูป oblong-oblong-oblong ขนาด 2-4 × 10-30 เซนติเมตร ผิวใบเรียบ โคนใบ attenuate ขอบใบ spinose ปลายใบ obtuse-acute ดอก เป็นดอกช่อแบบ raceme ออกบริเวณซอกใบที่ยอด ช่อดอกยาว 10-30 เซนติเมตร ดอกย่อยจำนวนมาก เกสรเพศผู้ 0.7-2.2 มิลลิเมตร เกสรเพศเมีย 2 ovule มีขนสีน้ำตาล ผล globose เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-4.5 เซนติเมตร เปลือกหนา 2-6 มิลลิเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา	ปลูกบริเวณพื้นที่ทางการเกษตร
การใช้ประโยชน์	เมล็ดรับประทานเป็นอาหาร
หมายเลขตัวอย่าง	—

ROSACEAE

***Rubus ellipticus* Sm.**

ภาพที่ 117

Flora of Thailand: 2(1): 51.

ชื่อท้องถิ่น หนามไข่มุก โกวัวซา (กะเหรี่ยง) กัดเซ (ละว้า)

ไม้พุ่ม หรือไม้พุ่มรอเลื้อย มีเนื้อไม้ ลำต้นเป็นเหลี่ยม มีหนามโค้ง และขนสีแดงปกคลุมหนาแน่น แผ่นมีหูใบ 1 อัน รูป lacinate ใบ เป็นใบประกอบแบบ trifoliate เรียงแบบ alternate ใบย่อยรูป elliptic obovate – orbicular ขนาด 3–7 × 4–8 เซนติเมตร ผิวใบด้านบนเรียบ สีเขียวเป็นมัน ผิวใบด้านล่างมีขนสั้นปกคลุม โคนใบ cuneate – rounded ขอบใบ serrulate ปลายใบ emarginated ใบที่อยู่ปลายขนาดใหญ่กว่า สองใบด้านล่างขนาดเล็กกว่า ดอก เป็นดอกช่อแบบ panicle ออกที่ซอกใบ หรือปลายช่อช่อดอกยาว 3–7 เซนติเมตร มีขนปกคลุม ดอกย่อยเป็นดอกสมบูรณ์เพศ เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 8–12 มิลลิเมตร ก้านดอกย่อยยาว 5–10 มิลลิเมตร ช่อดอก และดอกย่อยมี bract สีเขียวรองรับ 2 อัน ซ้อนกัน กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูป ovate ขนาด 4–5 × 5–6 มิลลิเมตร ปลายกลีบรูป obtuse หรือ mucronate มีขนปกคลุม กลีบดอก 5 กลีบ รูป obovate สีขาว ขนาดเท่ากลีบเลี้ยง เรียงสลับกัน เกสรเพศผู้ จำนวนมาก filament แบน เกสรเพศเมีย มีรังไข่จำนวนมากแบบ superior ovary แต่ละอันมี 1 carpel มี 2 locule แต่ละ locule มี ovule 1 อัน ติดแบบ axile placentation มี style 1 อัน stigma เป็นก้อนกลมขนาดเล็ก 3 ก้อน ผล aggregate ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1–1.5 เซนติเมตร สีเหลืองส้ม

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา	พบบริเวณชายป่ารอบหมู่บ้าน
การใช้ประโยชน์	ผลสุกรับประทานเป็นผลไม้
หมายเลขตัวอย่าง	JARATPONG-12

RUBIACEAE

Coffea arabica L.

ภาพที่ 51

Flora of Java: 2:322

ชื่อท้องถิ่น กาแฟ

ไม้พุ่ม สูง 1–2 เมตร มี interpetiolar stipule ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite รูป oblong – lanceolate โคนใบ cuneate ขอบใบ undulate ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อแบบ cymes มักมี 3 ดอก ออกที่ซอกใบ กลีบเลี้ยง persistent 5–8 อัน ขนาดเล็ก กลีบดอก เชื่อมติดกัน เกสรเพศผู้ 5 อัน ติดแบบ epipetalous filament สั้น เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ inferior ovary 2 locule 1 ovule style รูป filiform stigma 2 รูปรี ellipsoid หรือ cylindric 12–16 มิลลิเมตร ผล ผลสดสีเขียว เมื่อแก่สีเหลืองส้มถึงแดง เมล็ด 2

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

การใช้ประโยชน์

หมายเลขตัวอย่าง

ปลูกบริเวณพื้นที่ทางการเกษตร

ปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจ เมล็ดคั้นนำมาคั่ว ชงดื่ม

–

Morinda angustifolia Roxb.

ภาพที่ 104

Flora of British India: 3(7): 156

ชื่อท้องถิ่น ยอดดิน เคาะ(กะเหรี่ยง)

ไม้พุ่ม สูง 1–2 เมตร ผิวลำต้นสีน้ำตาลปนเขียว มีหูใบแบบ interpetiolar stipule สีเขียวอ่อน ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite decussate รูป lanceolate ขนาด 4–7 × 13–18 เซนติเมตร มีขนลักษณะอวบน้ำปกคลุมบริเวณเส้นใบทั้งด้านบนและด้านล่างของใบ โคนใบ attenuate ขอบใบ ciliate ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ umbel ขนาด 3–3.5 × 3.5–4 เซนติเมตร ออก axillary ก้านช่อดอกยาว 1.3–1.5 เซนติเมตร มีขนสั้นๆ ปกคลุม มี bract รองรับ ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 1.5–1.6 เซนติเมตร ไม่มีก้านดอก กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย หนาและอวบน้ำ ปลายกลีบไม่แยกเป็นแฉกหรือแยกเป็นแฉกเล็กๆ 4–5 แฉก สีเขียวอ่อน ผิวด้านนอกกลีบมีขนปกคลุม กลีบดอก 5 กลีบ รูป salverform มีสมมาตรแบบด้านรัศมีเชื่อมติดกันเป็นหลอด สีเขียวอ่อน ปลายกลีบแยกเป็น 5 แฉก กลีบมีลักษณะหนา รูป ovate เกสรเพศผู้ 5 อัน เรียงตัวสลับกับกลีบดอก filament

เชื่อมติดกับหลอดกลีบดอก สีขาวอมเขียว anther รูป oblong สีเหลืองอ่อน มี 2 cell แยกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ inferior ovary สีเขียวอ่อน ภายในมี 2 locule แต่ละ locule มี 2 ovule ติดแบบ axile placentation มี style 1 อัน ลักษณะเป็นเส้นยาว ขาวปนเขียว stigma 2 อัน ลักษณะอวบน้ำ สีเขียวอ่อน มี disc ลักษณะกลมแบน สีเขียวอ่อน ผล แบบ syncarp ผลย่อยแบบ drupe รูป ovoid ผลสุกสีม่วง ผิวผลเรียบ

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบบริเวณริมชายป่า และทางเดินไปพื้นที่ไร่
การใช้ประโยชน์ รากต้มน้ำดื่มใช้ล้างพิษ ขับพิษ จากการใช้ยาม่าแมลง
หมายเลขตัวอย่าง -

RUTACEAE

Aegle marmelos (L.) Corrêa ex Roxb.

ภาพที่ 12

Flora of Java: 2: 107

ชื่อท้องถิ่น มะตูม หมากปิ่น (ไทใหญ่)

ไม้ยืนต้นขนาดกลาง สูง 6-10 เมตร โคนต้นและกิ่งก้านมีหนามยาวแข็งๆ ใบ เป็นใบประกอบแบบ trifoliate เรียงแบบ alternate แผ่นใบย่อยรูปร่าง ovate ขนาด 2-7 x 4-13 เซนติเมตร ขอบใบ entire ปลายใบ obtuse ดอก ออกเป็นช่อสั้นๆ ที่ซอกใบ โกล่ปลายกิ่ง ดอกย่อยเป็นดอกสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยงสีเขียว 5 กลีบ เชื่อมติดกัน กลีบดอก สีเหลืองอ่อน 5 กลีบ แยกกัน เกสรเพศผู้ จำนวนมาก เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ภายในมี 10-12 carpel มี 10-12 locule แต่ละ locule มี ovule 2-5 อัน ติดแบบ axile placentation มี style 1 อัน ผล berry รูปร่างกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 8-10 เซนติเมตร เปลือกผลสีเขียวอ่อนถึงเหลือง ผิวเรียบและแข็ง ภายในมีเนื้อเยื่อสีส้มที่มียางเหนียว

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ปลูกบริเวณบ้าน และพื้นที่ทางการเกษตร
การใช้ประโยชน์ ผลสด ตากให้แห้ง นำมาต้มน้ำดื่ม
หมายเลขตัวอย่าง -

Citrus aurantiifolia (Christm.) Swingle

ภาพที่ 47

Flora of Java: 2:109

ชื่อท้องถิ่น มะนาว หมากรั้ว (ไทใหญ่)

ไม้ต้นขนาดกลาง สูง 2–6 เมตร ลำต้นมีหนาม (thorn) ใบ เป็นใบเดี่ยวแบบ unifoliate เรียงแบบ alternate รูป ovate – elliptic ขนาด 2–3 × 3–5 เซนติเมตร แผ่นใบมีต่อมน้ำมันเป็นจุดใส โคนใบ round ขอบใบ crenulate ปลายใบ acute ดอก ออกดอกเป็นช่อแบบ cymose ออกบริเวณซอกใบตอนปลายกิ่ง ดอกย่อย กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว เกสรเพศผู้ 25–30 เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovarylocule จำนวนมาก ผล แบบ hesperidium รูป globose เส้นผ่านศูนย์กลาง 2–4 เซนติเมตร ผิวเรียบ pericarp มีต่อมน้ำมัน

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกบริเวณบ้าน หรือแปลงผักสวนครัว

การใช้ประโยชน์

ผลสด คั้นน้ำนำไปปรุงรสอาหาร

หมายเลขตัวอย่าง

–

Citrus hystrix DC.

ภาพที่ 48

Flora of Java: 2: 108

ชื่อท้องถิ่น มะกรูด หมากรูด (ไทใหญ่)

ไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 2–5 เมตร ตามลำต้นมีหนาม (thorn) ใบ เป็นใบเดี่ยวแบบ unifoliate เรียงแบบ alternate รูป elliptic ขนาด 2–4 × 3–6 เซนติเมตร ก้านใบแผ่ออกเป็นแผ่น ผิวใบมีต่อมน้ำมันกระจายอยู่ทั่วไป โคนใบ cuneate ขอบใบ undulate ปลายใบ acute ดอก ออกเป็นช่อ cymose ที่ซอกใบใกล้ ปลายกิ่ง ดอกย่อยเป็นดอกสมบูรณ์เพศ มีสมมาตรตามแนวรัศมี กลีบเลี้ยง สีเขียว 5 กลีบ เชื่อมติดกัน กลีบดอก สีขาว 5 กลีบ แยกกัน เกสรเพศผู้ จำนวนมาก เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ภายในมี carpel จำนวนมาก มีหลาย locule แต่ละ locule มี ovule 2–5 อัน ติดแบบ axile placentation มี style 1 อัน ผล hesperidium รูปทรงกลม สีเขียว ผิวขรุขระเป็นปุ่มปม เปลือกผลมีต่อมน้ำมัน

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกบริเวณบ้าน และแปลงผักสวนครัว

การใช้ประโยชน์

ผล ใบ ใช้เป็นเครื่องเทศ ปรุงกลิ่นอาหาร

หมายเลขตัวอย่าง

–

***Citrus maxima* (Burm.) Merr.**

Flora of Java: 2: 108

ชื่อท้องถิ่น ส้มโอ หมากโอ (ไทใหญ่)

ไม้ต้น สูง 5 – 10 เมตร ลำต้นและกิ่งมีหนามแบบ thorn กระจายอยู่ทั่วไป ใบ เป็นใบเดี่ยว แบบ unifoliate เรียงแบบ alternate รูป obovate ขนาด 4–6 × 8–12 เซนติเมตร ผิวใบมีต่อมน้ำมันกระจายอยู่ทั่วไป โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ obtuse – acute ดอก เป็นดอกเป็นช่อแบบ cyme ที่ซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ดอกย่อยเป็นดอกสมบูรณ์เพศ มีสมมาตรตามแนวรัศมี กลีบเลี้ยง สีเขียว 5 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย กลีบดอก สีขาว 5 กลีบ แยกกัน รูปร่าง oblong เรียงตัวแบบ imbricate เกสรเพศผู้จำนวนมาก เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ภายในมี locule จำนวนมาก แต่ละ locule มี ovule 2–5 อันติดแบบ axile placentation มี style 1 อัน ผล hesperidium รูปร่างกลม สีเขียว เปลือกผลมีต่อมน้ำมัน

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา
การใช้ประโยชน์
หมายเลขตัวอย่าง

ปลูกบริเวณบ้าน
ผลสกรับประทานเป็นผลไม้
–

***Harrisonia perforata* (Blanco) Merr.**

Flora of Thailand: 2(4): 445

ชื่อท้องถิ่น คนทา โคะจิมเบียง (ละว้า)

ภาพที่ 78

ไม้พุ่มหรือเลื้อย สูง 3–4 เมตร เปลือกลำต้นสีน้ำตาลอ่อน แตกตามยาว และมีหนามแหลมคมทั้งต้น ใบ ประกอบแบบ odd – pinnate เรียงแบบ alternate รูป ovate ขนาด 1.7–5 × 4–7.5 เซนติเมตร ก้านใบ ขยายเป็นปีกกว้างประมาณ 5 มิลลิเมตร ผิวหลังใบค่อนข้างขรุขระ ผิวท้องใบหยาบ โคนใบ oblique ขอบใบหยัก ปลายใบ acuminate ดอก ออกเป็นช่อแบบ panicle ออก terminal ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สีแดงชมพูเรื่อ เส้นผ่านศูนย์กลางขณะดอกบานไม่เกิน 1.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง 6 กลีบ เชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอก แยกกันขนาด 0.2 × 0.7 เซนติเมตร เรียงตัวตรงกันข้ามกับกลีบเลี้ยง เกสรเพศผู้ 10 อัน เรียงตัวสลับกับกลีบดอก filaments สีขาว แยกออกจากกัน และ anther สีเหลืองน้ำตาล มี 2 ห้องแตกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary มีขนอ่อนสีขาวปกคลุมจำนวนมากยาวประมาณ 0.8–1 เซนติเมตร ติดกับบริเวณ โคนของเกสรเพศผู้ ภายในมี 5 locule locule ละ 1

ovules ติดแบบ axile placentation style 1 อัน ทรงกระบอก stigma 1 อัน ลักษณะแบน ผล แบบ fleshy รูปทรงกลม แบนหัวและท้ายเล็กน้อย ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1–2 เซนติเมตร ผลมีสีเขียว และเมื่อแก่จะมีสีน้ำตาล เมล็ด ขนาดเล็ก

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน
การใช้ประโยชน์ เปลือกลำต้น ใบ และดอก สด ขยี้ใช้ทาบริเวณที่มีอาการกลาก
เกลื้อน เชื้อรา หรือน้ำกัดเท้า หรือใช้เปลือกลำต้นทูปผสมน้ำ แล้ว
เอาเท้าแช่น้ำรักษาน้ำกัดเท้า
หมายเลขตัวอย่าง JARATPONG-11

***Toddalia asiatica* (L.) Lam.**

ภาพที่ 138

องค์ความรู้เรื่องพืชป่า เล่ม 3
ชื่อท้องถิ่น เครื่องหอม บุงละ (ละว้า)

ไม้เถา เลื้อย ลำต้นมีเนื้อไม้แข็ง มีหนามเป็นปุ่มปม รูปสามเหลี่ยม ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก 3
ชั้น เรียงแบบ spiral รอบลำต้นหรือกิ่ง ใบย่อยไม่มีก้านใบ หรือมีแต่สั้นมาก ยาว 1–2 มิลลิเมตร แผ่น
ใบรูป ovate – oblong ขนาด 3–4 × 6.5–9.5 เซนติเมตร โคนใบ attenuate ขอบใบ undulate ปลายใบ
acute – cuspidate ดอก ออกเป็นช่อ panicle จากง่ามใบ ช่อดอกยาวได้ถึง 10 เซนติเมตร ดอกย่อย
สมบูรณ์เพศ มีก้านยาว 3–6 มิลลิเมตร ดอกย่อยเล็ก ยาว 3–5 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยง 6 กลีบ เล็ก โคน
เชื่อมติดกันคล้ายจาน ปลายแหลม กลีบดอก สีขาว 5 กลีบ ยาวแคบคล้ายแถบ ปลายแหลม ผิวด้านนอก
ปกคลุมด้วยขนละเอียด เกสรเพศผู้ 6 อัน ก้านเกสรยาว โผล่พ้นกลีบดอก อับเรณูตั้งขึ้น เกสรเพศเมีย มี
รังไข่แบบ superior ovary ภายในมี 4–5 locule แต่ละ locule มี ovule 2 ผล มีเนื้อนุ่มค่อนข้างกลม
ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 5–7 มิลลิเมตร เมล็ดค่อนข้างกลม

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน
การใช้ประโยชน์ ยอดอ่อนรับประทานสดเป็นผักเครื่องเคียง
หมายเลขตัวอย่าง –

SAPINDACEAE

Litchi chinensis Sonn.

ภาพที่ 87

Flora of Java: 2:137

ชื่อท้องถิ่น ลิ้นจี่

ไม้ต้น ลำต้นแตกกิ่งก้านเป็นพุ่มทรงกลม สูง 5–10 เมตร ใบ เป็นใบประกอบแบบ pinnate เรียงแบบ spiral ใบย่อยรูป oblong – elliptic ขนาด 3–4 × 5–8 เซนติเมตร ก้านใบยาว 1–2 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acute – acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ panicle ออกที่ปลายกิ่ง ดอกย่อยขนาดเล็ก กลีบเลี้ยง 4–5 กลีบ ไม่มีกลีบดอก เกสรเพศผู้ 6–10 อัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary 1 locule 1 เมล็ด ผล แบบ drupe รูป ก่อนข้างกลมรี เมื่อสุกสีแดง pericarp เป็นปุ่มตื้น ๆ เมล็ดรูปรี ขนาด 1 × 2 เซนติเมตร สีสน้ำตาลเข้ม ผิวเป็นมัน

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกตามพื้นที่ทางการเกษตร

การใช้ประโยชน์

ปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจ ผลสุกรับประทานเป็นผลไม้

หมายเลขตัวอย่าง

–

SCHIZAEACEAE

Lygodium flexuosum (L.) Sw.

ภาพที่ 91

Flora of Thailand: 3(1): 57

ชื่อท้องถิ่น ลิเกา กิโก่ต้อ (กะเหรี่ยง) เวอะเว (ละว้า)

ไม้เถา มีเหง้าใต้ดิน ลำต้นทอดเลื้อย มีสันเล็กน้อยตามแนวยาวของลำต้น ใบ เป็นใบประกอบ แบบ bipinnate แกนใบประกอบยาว 4 มิลลิเมตร ก้านใบ 1 ต่อจาก rachis ออกในแนวเดียวกัน ใบย่อยติดที่ ก้านที่ 2 รูป palmate ฐาน cordate ใบย่อยส่วนใหญ่แยกเป็น 3 แฉก ขอบใบ serrate ปลายใบ acute มีสปอร์ที่ขอบใบ

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์

ยอดอ่อนรับประทานเป็นอาหารได้

หมายเลขตัวอย่าง

JARATPONG-03

SIMAROUBACEAE

Picrasma javanica Blume

ภาพที่ 112

องค์ความรู้เรื่องพืชป่า เล่ม 3

ชื่อท้องถิ่น กอมขม มะปอจอ (กะเหรี่ยง)

ไม้ยืนต้น ไม้ผลัดใบ มีหูใบแต่หลุดร่วงง่าย ใบ เป็นใบประกอบแบบ odd – pinnate เรียงแบบ spiral รอบต้นหรือกิ่ง ใบย่อย 1–3 คู่ เรียงเป็นคู่ตรงข้ามกันหรือเหลื่อมกันเล็กน้อย แผ่นใบย่อยรูป elliptic–ovate ขนาด 2–10 × 4–20 เซนติเมตร โคนใบ attenuate – obtuse ขอบใบ entire ปลายใบ acute – acuminate ดอก ออกเป็นช่อแบบ panicle จากง่ามใบ แยกเพศอยู่บนต้นเดียวกัน (monoecious) ดอกย่อย ออกเป็นกระจุกที่ปลายก้านร่วมหรือแขนงร่วม ดอกเพศผู้เล็กกว่าดอกเพศเมียประมาณเท่าตัว กลีบเลี้ยง 4 กลีบแยกจากกัน กลีบดอก สีเหลือง 4 กลีบ รูปขอบขนานหรือขอบขนานแกมรูปไข่ ในดอกเพศผู้ขนาด 1–2 × 2–5 มิลลิเมตร ในดอกเพศเมีย ขนาด 3–5 × 3–7 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้ 4 อัน ก้านเกสรยาวกว่ากลีบดอก เกสรเพศเมีย รังไข่ค่อนข้างไปทางกลมรี ฐานสูงกว่าฐานวงกลีบรวม ก้านเกสรแยกเป็นแฉกสั้นๆ 4 แฉก ผล เป็นกลุ่ม มี 1–4 ผล ขนาด 7–12 × 9–10 มิลลิเมตร เมื่อแก่สีดำหรือน้ำเงินเข้ม

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบในป่าของหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์

เปลือกแห้งต้มน้ำดื่มรักษาไข้ มาลาเรีย

หมายเลขตัวอย่าง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

SOLANACEAE

Capsicum annuum L.

ภาพที่ 38

Flora of Java: 2: 469

ชื่อท้องถิ่น พริกชี้หนู มูชะ (กะเหรี่ยง) โบรจ (ละว้า)

ไม้พุ่ม ขนาดเล็ก สูง 50–100 เซนติเมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite บริเวณปลายยอด รูป ovate ขนาด 2.5–3.5 × 5.5–6.5 เซนติเมตร ก้านใบสีเขียว ยาว 1–1.5 เซนติเมตร มีขนปกคลุม โคนใบ cuneate – oblique ขอบใบ entire หรือ undulate ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกเดี่ยว หรือเป็นช่อ ขนาดเล็ก มี 2–5 ดอก ดอกสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วยสั้นๆ ขนาด 3 × 3 มิลลิเมตร ปลายกลีบแยกเป็น 5 แฉก เรียงตัวแบบ valvate สีเขียว กลีบดอก 5 กลีบ เชื่อมติดกันที่ฐาน เรียงตัวแบบ valvate และเรียงตัวสลับกับกลีบเลี้ยง กลีบมีลักษณะบางย่น สีขาว เกสรเพศผู้ 5 อัน เรียงตัวสลับกับกลีบดอก filament แยกจากกันและเชื่อมติดกับกลีบดอกที่ฐาน สีม่วงปนแดง ยาว 2 มิลลิเมตร anther รูป oblong สีม่วงปนเหลือง มี 2 cell เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ประกอบด้วย 1 ovary รูป globose-ovoid ขนาด 0.15 × 0.15 เซนติเมตร ภายในมี 2 locule แต่ละ locule มี ovule จำนวนมาก ติดแบบ axile placentation style 1 อัน ยาว 0.3 เซนติเมตร ผล แบบ berry รูป lanceolate ปลาย acute ขนาดแตกต่างกัน สีเขียว เมื่อแก่มีสีแดง ผิวผลเรียบมัน

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกบริเวณบ้าน และแปลงผักสวนครัว

การใช้ประโยชน์

ผลสด, ผลแห้ง ใช้เป็นเครื่องเทศ มีรสเผ็ดร้อน

หมายเลขตัวอย่าง

Nicotiana tabacum L.

ภาพที่ 105

Flora of Java: 2: 480

ชื่อท้องถิ่น ยาสูบ ญาชู (กะเหรี่ยง) เขื่อ ซูป (ละว้า)

ไม้ล้มลุก สูง 1–1.5 เมตร ลำต้นมีขนสั้นปกคลุม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป elliptic – lanceolate ขนาด 10–20 × 30–60 เซนติเมตร ผิวใบด้านบนมีขนแบบ glandular ก้านใบมีสีเขียวมีขนปกคลุม โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อแบบ cyme ออก terminal ดอกสมบูรณ์เพศ รูป salverform เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 1–1.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมติดกัน ขนาด 0.5–0.6 × 1.6–1.5 เซนติเมตร ปลายกลีบแยกเป็น 5 แฉก เรียงตัวแบบ valvate รูป

urceolate ปลายกลีบ acute **กลีบดอก** 5 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน เชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายบานออกเป็น 5 แฉก เรียงตัวสลับกับกลีบเลี้ยงรูป deltoid สีชมพูที่ปลายกลีบ ส่วนหลอดเป็นสีเขียวอ่อน **เกสรเพศผู้** 5 อัน เรียงตัวสลับกับกลีบดอก filament แยกกัน ส่วนฐานเชื่อมติดกับกลีบดอก (epipetalous) ยาว 3–3.5 เซนติเมตร มีขนปกคลุมบริเวณ โคนของ filament anther รูป ovoid มี 2 ห้อง แยกตามยาว ขนาด 0.1–0.2 เซนติเมตร **เกสรเพศเมีย** มีรังไข่แบบ superior ovary รูป ovoid ภายในมี 2–4 locule แต่ละ locule มี ovule จำนวนมาก ติดแบบ axile placentation style 1 อัน ยาว 3.5–3.6 เซนติเมตร stigma 1 อัน มี 2 lobes **ผล** แบบ capsule รูป ovoid ขนาด 1 × 2 เซนติเมตร **เมล็ด** จำนวนมาก รูป globose หรือ ellipsoid

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา	ปลูกในพื้นที่ทางการเกษตร
การใช้ประโยชน์	ใบแก่ หั่นตากแห้งทำเป็นยาเส้น เพื่อมวนบุหรี่สูบ
หมายเลขตัวอย่าง	–

***Solanum capsicoides* All**

ภาพที่ 126

Flora of Java: 2: 472

ชื่อท้องถิ่น มะเขือ ซ่าปุย (ละว้า)

ไม้พุ่ม สูง 0.5–1.5 เมตร ลำต้นมีขนปกคลุม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป ovate – oblong ขนาด 4–7 × 5–8 เซนติเมตร ผิวใบมีขนอ่อนนุ่มปกคลุม โคนใบ truncate ขอบใบหยักเป็น lobe ปลายใบ acute **ดอก** ออกเป็นช่อหรือออกเป็นดอกเดี่ยวที่ซอกใบ ดอกย่อยเป็นดอกสมบูรณ์เพศ มีสมมาตรตามแนวรัศมี **กลีบเลี้ยง** สีเขียว เชื่อมติดกันที่ฐานตรงปลายแยกออกเป็น 5 แฉก **กลีบดอก** สีม่วง เชื่อมติดกัน ตรงปลายแยกออกเป็น 5 แฉก **เกสรเพศผู้** 5 อัน เรียงตัวสลับกับกลีบดอก filament สั้น anther สีเหลือง เชื่อมติดกัน มี 2 ห้อง แยกตรงรูเปิดที่ปลาย **เกสรเพศเมีย** มีรังไข่แบบ superior ovary ภายในมี 2 carpel เชื่อมติดกันแบ่งเป็น 2 locule แต่ละ locule มี ovule จำนวนมาก ติดแบบ axile placentation มี style 1 อัน **ผล** berry ก่อนข้างกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5–2 เซนติเมตร เปลือกผล สีเขียวเมื่อแก่เต็มที่จะเปลี่ยนเป็นสีเหลือง มีเมล็ดจำนวนมาก

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา	ปลูกบริเวณบ้าน และแปลงผักสวนครัว
การใช้ประโยชน์	ผลสดรับประทานเป็นเครื่องเคียง จิ้มน้ำพริก หรือใช้ประกอบอาหาร
หมายเลขตัวอย่าง	–

พืชสกุลมะเขือ :15

ชื่อท้องถิ่น ผาเป้ง ตองหูก (ไทใหญ่) สละแปง (ละว้า)

ไม้พุ่ม สูง 2-4 เมตร มีขนปกคลุมทั่วลำต้น ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate รูป ovate ขนาด 8-13 x 10-25 เซนติเมตร มีขนปกคลุม ก้านใบ ยาว 2.5-8 เซนติเมตร โคนใบ oblique ขอบใบ entire - ciliate ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อ ออก terminal ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ รูป rotate เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 1-1.2 เซนติเมตร ก้านดอกย่อยสีเขียวอ่อน ยาว 2.8-3 มิลลิเมตร มีขนปกคลุม กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย สีเขียว มีขนปกคลุม ขนาด 0.6-0.7 x 0.6-0.7 มิลลิเมตร กลีบกลีบแยกเป็น 5 แฉก รูปสามเหลี่ยม ปลายกลีบ acute ขอบกลีบ ciliate สีเขียวอ่อน ขนาด 3-3.2 x 3.5-3.6 มิลลิเมตร มีขนปกคลุม กลีบดอก 5 กลีบ เชื่อมติดกันบริเวณ โคนกลีบ ปลายกลีบแยกเป็น 5 แฉก รูป ovate ปลายกลีบ acute ขอบกลีบ entire สีขาวอมเขียว ขนาด 5.8-6 x 6.8-7 มิลลิเมตร ผิวด้านนอกกลีบมีขนปกคลุม เกสรเพศผู้ 5 อัน เรียงตัว alternate กับกลีบดอก filament แยกกันและเชื่อมติดกันบริเวณ โคน กลีบดอก สีขาวอมเขียว ยาว 1.2-1.3 มิลลิเมตร anther รูป oblong สีเหลืองอ่อน มี 2 ห้อง ติดกับ filament แบบ basalfixed ขนาด 1-1.1 x 2.8-9 มิลลิเมตร เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary รูป ovoid สีเขียว ขนาด 1.6-1.7 x 2.1-2.2 มิลลิเมตร มีขนปกคลุม ภายในมี 2 locule แต่ละ locule มี ovule จำนวนมาก ติดแบบ axile placentation style 1 อัน ลักษณะเป็นเส้นยาว stigma 1 อัน ลักษณะเป็นทรงกลม ผิวขรุขระ ผลแบบ berry รูปกลม เมล็ด จำนวนมาก

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบบริเวณที่โล่งภายในหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์

ใบสดชুব่นำมาขัดล้างภาชนะได้, และใช้ห่อถั่วเนาแผ่น

หมายเลขตัวอย่าง

-

Solanum lycopersicum L.

ภาพที่ 129

Flora of Java: 2: 465

ชื่อท้องถิ่น มะเขือเทศ หมากเขือส้ม (ไทใหญ่)

ไม้ล้มลุกกิ่งพุ่มเตี้ย ลำต้นมีสีขาวยปกคลุม ใบ เป็นใบประกอบ bipinnate ออก opposite รูป ovate ขนาด 2.5–3 × 4–6 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ขอบใบหยักเป็น lobe แฉก pinnatifid ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกเดี่ยวหรือเป็นช่อ แบบ panicles ออกตามซอกใบ กลีบเลี้ยง 5 persistent กลีบดอก 5 เชื่อมกันเป็นหลอดสั้นสีเหลืองอ่อน เกสรเพศผู้ 5 syngenesious เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovule จำนวนมาก style รูปเข็ม sigma รูป capitate axile placentation ผล แบบ berry เมล็ดกลม ขนาดเล็ก จำนวนมาก

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา
การใช้ประโยชน์
หมายเลขตัวอย่าง

ปลูกบริเวณบ้าน และพื้นที่เกษตรกรรม
ผลรับประทานเป็นอาหาร และปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจ
-

Solanum torvum Sw.

พืชสกุลมะเขือ : 32

ชื่อท้องถิ่น มะเขือพวง กัด ชอง (ละว้า) หมากแห้งคง (ไทใหญ่)

ไม้พุ่ม มีขนแบบ stellate ปกคลุมทั่วทุกส่วนของต้น และมีหนามกระจายอยู่บ้างตามลำต้นและใบ ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ alternate – opposite รูป ovate ขนาด 8–14.5 × 10–14.5 เซนติเมตร ก้านใบยาว 2.5–3.5 เซนติเมตร ผิวใบทั้งสองด้านมีขนปกคลุม โคนใบ cordate ขอบใบหยักเป็น 7 lobe ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อแบบ panicle ออก axillary ดอกย่อย ขนาด 1 × 1 เซนติเมตร เป็นดอกสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ สีขาว เชื่อมกันเป็นถ้วย ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอก มี 5 กลีบ สีขาว ปลายกลีบดอกมี stellate hair สีน้ำตาลปกคลุม เกสรเพศผู้ 5 อัน เรียงตัวแบบ opposite กับกลีบดอกและ epipetalous filament ตัน สีเหลือง anther สีเหลือง มี 2 cell แตกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary สีเขียว ภายในมี 4 carpels 4 locule แต่ละ locule มี ovule จำนวนมาก ติดแบบ axile placentation style 1 อัน สีขาว stigma 1 อัน เป็นปุ่มกลม ผล แบบ berry รูป globose – ellipsoid สีเขียว ผิวเรียบ ขนาด 0.7 × 1.5 เซนติเมตร calyx persistent

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา	ปลูกบริเวณบ้าน และแปลงผักสวนครัว
การใช้ประโยชน์	รับประทานผลเป็นอาหาร หรือเป็นผักเครื่องเคียงกับน้ำพริก
หมายเลขตัวอย่าง	–

THEACEAE

Schima wallichii Choisy

ภาพที่ 122

Flora of Thailand: 2(2): 144

ชื่อท้องถิ่น ทะโล้ เซียนซ่า (กะเหรี่ยง)

ไม้ยืน สูง 15–25 เมตร ลำต้นตั้งตรง เปลือกลำต้นสีเทาผิวขรุขระ บริเวณกิ่ง และกิ่งอ่อน มี lenticel ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ spiral ออกเป็นกระจุกที่ปลายกิ่ง รูป elliptic – oblanceolate ขนาด 3–5 × 10–15 เซนติเมตร ผิวใบเรียบ ใบอ่อนสีชมพู โคนใบ cuneate ขอบใบ entire – undulate ปลายใบ acute – acuminate ดอก เป็นดอกเดี่ยว ออก terminal และ axillary ดอกสมบูรณ์เพศเส้นผ่าศูนย์กลาง ดอกบาน 2–4 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมติดกันที่ฐาน รูป orbicular สีเขียวกลีบดอก 5 กลีบ เชื่อมติดกันที่ฐาน มีกลีบที่อยู่ด้านนอก มีขนาดใหญ่และขณะที่เป็นดอกตูมจะหุ้มกลีบอื่นๆ ไว้ อยู่สลับกับกลีบเลี้ยง สีขาว เกสรเพศผู้ จำนวนมาก อยู่แยกกันเชื่อมติดกับกลีบดอกที่ฐาน filament สีเหลือง รูป filiform anther รูปค่อนข้างกลม สีน้ำตาล มี 2 ห้อง แตกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary 5 carpel เชื่อมติดกัน ลักษณะกลม ผิวมีขนปกคลุมเล็กน้อย ภายใน 5 locule แต่ละ locule มี 2–6 ovule ติดแบบ axile placentation style 1 อัน ผล แบบ loculicidal capsule รูปกลม ผิวเรียบ ขนาดผ่าศูนย์กลาง 1.5–2.5 เซนติเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบในบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์ เปลือก ต้มน้ำดื่มรักษาอาการป่วย ไข้

หมายเลขตัวอย่าง

–

VERNENACEAE

Verbena officinalis L.

ภาพที่ 139

Flora of Java: 2: 595

ชื่อท้องถิ่น นังดั่งล้าง ก้างหล่าวสาว่อ (ม้ง)

ไม้ล้มลุก อายุหลายปี ลำต้นตั้งตรงสูง 30–60 เซนติเมตร กิ่งเป็นสันตื้นๆ มีขนปกคลุมทั่วไป ใบ เป็นใบเดี่ยวเรียงแบบ opposite รูป ovate – lanceolate ขนาด 3–5 × 5–8 เซนติเมตร ก้านใบสั้นมาก 0.1–0.2 เซนติเมตร ขอบใบ dentate ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ spike ช่อดอกยาว 10–18 เซนติเมตร ก้านช่อดอกยาว 3–4 เซนติเมตร ดอกย่อยจำนวนมาก กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมติดกัน ยาว 1–4 มิลลิเมตร มีขน กลีบดอก เชื่อมติดกันเป็นหลอดปลายแยกเป็น 5 กลีบ สีม่วง ขนาดไม่เท่ากัน ยาว 4–8 มิลลิเมตร มีขนเล็กน้อย เกสรเพศผู้ มี 4 อันเชื่อมติดกันอยู่ในหลอดกลีบดอกแบบ didynamous เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ภายในมี 4 locule แต่ละ locule มี 1 ovule รูปกลม ผล แบบ capsule เป็น 4 พู รูป oblong

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

พบบริเวณหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์

ใบสด ขยี้ผสมน้ำ รักษาอาการน้ำกัดเท้า

หมายเลขตัวอย่าง

XANTHORRHOACEAE

Aloe vera (L.) Burm. f.

ภาพที่ 16

องค์ความรู้เรื่องพืชป่า เล่ม 1

ชื่อท้องถิ่น ว่านหางจระเข้ ว่านหางจะแค (ละว้า)

ไม้ล้มลุก สูงประมาณ 30 เซนติเมตร ลำต้นกลมเป็นข้อถี่หรือปล้องสั้น ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ spiral รอบข้อ ใบมีลักษณะหนา อวบน้ำ ขนาด 6–7 × 30–50 เซนติเมตร ขอบใบ spinose ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อแบบ panicle จากกลางลำต้น กลีบดอก เป็นกลีบรวม 6 กลีบ สีเหลืองอมส้ม เหลืองหรือแดง เกสรเพศผู้ 6 อัน ก้านเกสรยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ superior ovary ภายในมี 3

ช่อก style ยาวกว่าเพศผู้ ปลายลิบเล็ก ผล เป็นฝัก เมื่อแห้งแตกกลางพู เมล็ด จำนวนมาก รูป ovate เมื่อแก่สีเทาหรือดำ

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ปลูกบริเวณบ้าน หรือแปลงพืชผักสวนครัว
การใช้ประโยชน์ เจลจากใบใช้รักษาแผลสดจากการโดนไฟลวก หรือน้ำร้อนลวก
หมายเลขตัวอย่าง -

ZINGIBERACACEAE

Alpinia galanga (L.) Willd.

ภาพที่ 17

Flora of Java: 3: 48

ชื่อท้องถิ่น ข่า เสาเอเช่ (กะเหรี่ยง) เซอเกียญ (ละว้า)

ไม้ล้มลุก สูง 1–2 เมตร มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ใบ เป็นใบเดี่ยว รูป lanceolate ขนาด 9–12 × 40–50 เซนติเมตร ผิวใบเรียบ มีขนเล็กน้อยบริเวณเส้นใบ หรือขอบใบจนถึงปลายใบ โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acute ดอก เป็นดอกช่อ ออก terminal ก้านดอกย่อย ยาว 5–7 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยง รูป cylindrical ขนาด 5 × 12 มิลลิเมตร ด้านบนแยกเป็นแฉกสั้น สีขาว หรือเขียวอ่อน กลีบดอก โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาวเท่ากับ แฉกของกลีบเลี้ยง ปลายกลีบม้วน กลีบด้านข้าง (lateral lip) มีเส้นสีชมพูตามสันกลีบด้านล่าง (basal) สีเขียว กว้าง 1.3 เซนติเมตร รูป elliptic เกสรเพศผู้ เป็นหมัน (staminode) ติดที่ฐานมีพื้นยาว มากกว่า 3 มิลลิเมตร อวบน้ำ ปลายแบบ acute สีแดงอ่อน filament ยาว 1.3 เซนติเมตร anther ยาว 9 มิลลิเมตร เกสรเพศเมีย มีขนสีเขียวสั้น ปกคลุม รูป ellipsoid เส้นผ่าศูนย์กลาง 3 มิลลิเมตร สีเขียว ผล สีเขียว เมื่อสุกสีแดง เกือบขนาด 1.5 × 1.5 เซนติเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา ปลูกบริเวณบ้าน และแปลงผักสวนครัว
การใช้ประโยชน์ ลำต้นใต้ดิน ใช้เป็นเครื่องเทศ
หมายเลขตัวอย่าง -

Alpinia malaccensis (Burm. f.) Roscoe

Flora of Java: 3: 48.

ชื่อท้องถิ่น ข่าป่า โตะโลง (ละว้า)

ไม้ล้มลุก อายุหลายปี ลำต้นใต้ดินแบบ rhizome สูงได้ถึง 3 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยวเรียงแบบ alternate รูป oblong – lanceolate ขนาด 8.5–10 × 40–50 เซนติเมตร มี ligule ปลายแยก เป็น 2 แฉก ยาว 0.7–1 เซนติเมตร ผิวใบด้านบนเรียบ ผิวใบด้านล่างมีขนสั้นสีขาวปกคลุม ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น โคนใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acute – acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ raceme เกิดที่ปลายยอด ยาว 20–35 เซนติเมตร มีขนสั้นสีน้ำตาลปกคลุมทุกส่วน ดอกย่อยเป็นดอกสมบูรณ์เพศ มีสมมาตรแบบ bilateral แต่ละดอกมี bract หุ้ม 1 อัน รูป elliptic ขนาด 3.5–4 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง เชื่อมติดกันเป็นหลอด รูป campanulate ขนาด 1–1.5 เซนติเมตร กลีบดอก เชื่อมติดกันเป็นหลอด ยาว 1 เซนติเมตร รูป oblong – lanceolate ขนาด 2–3 เซนติเมตร ไม่มี lateral staminode มี labellum สีเหลือง มีแถบสีแดง รูป ovate ขนาด 3–3.5 เซนติเมตร เกสรเพศผู้ มี 1 อัน ขนาด 2–2.5 เซนติเมตร anther มี 2 พู แยกตามยาว ติดกับ filament แบบ dorsalfixed เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ inferior ovary มีขนปกคลุม ภายในมี 3 locule มี ovule จำนวนมาก ติดแบบ axile placentation style 1 อัน stigma มี 1 อัน ผล แบบ capsule รูปกลม สีเหลือง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2 เซนติเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา พบบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์ ช่อดอกอ่อน กินเป็นอาหาร

หมายเลขตัวอย่าง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

Curcuma longa L.

ภาพที่ 59

Flora of Java: 3: 69

ชื่อท้องถิ่น ขมิ้น เชื้อขยอ (กะเหรี่ยง) เซอเคี๋ยง (ละว้า)

ไม้ล้มลุก อายุหลายปี ลำต้นใต้ดินเป็นแบบ rhizome แดกแขนงเป็นแง่ง ยาว 5–10 เซนติเมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เจริญจากลำต้นใต้ดิน ก้านใบแผ่เป็นกาบ ซ้อนกันเป็น 2 แถว รูป oblong – lanceolate ขนาด 5–8 × 15–20 เซนติเมตร ขอบใบ entire ปลายใบ acuminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ spike แทรกออกระหว่างกาบใบ ยาว 10–15 เซนติเมตร ช่อดอกมี bract สีเขียวอ่อนรองรับ รูป elliptic – lanceolate ปลายแบบ acute ยาว 5–6 เซนติเมตร ดอกออกเป็นชั้นๆ แต่ละชั้นมี 3–5 ดอก ดอกย่อย กลีบดอกสีเหลืองอ่อนถึงขาว โคนกลีบติดกันเป็นหลอด labellum สีเหลือง เกสรเพศผู้ 1 อัน filament เป็นหลอด หุ้ม style ที่เป็นเส้นขนาดเล็กไว้ เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ inferior ovary ภายในมี 1 locule ovule จำนวนมาก stigma 2 แฉก

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกบริเวณบ้าน หรือแปลงผักสวนครัว

การใช้ประโยชน์

ลำต้นใต้ดิน ประกอบอาหาร หรือรับประทานสดบรรเทาอาการท้องอืด

หมายเลขตัวอย่าง

–

Zingiber montanum Link ex A.Dietr.

ภาพที่ 144

Flora of Java: 3: 44

ชื่อท้องถิ่น ไพล ปลูกวย (ละว้า)

ไม้ล้มลุก มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome เปลือกนอกสีน้ำตาลแกมเหลือง เนื้อข้างในสีเหลือง กาบใบซ้อนกันแน่นคล้ายลำต้น สูง 60–100 เซนติเมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ distichous เป็น 2 แถว ตรงข้ามกัน รูป oblong – lanceolate ขนาด 3.5–5.5 × 15–35 เซนติเมตร โคนใบ obtuse – cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ acutminate ดอก เป็นดอกช่อแบบ spike เจริญมาจาก rhizome ดอกย่อยมี bract รองรับ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน กลีบดอก 3 กลีบ เป็น labellum สีเหลือง 1 กลีบ เกสรเพศผู้ ขนาดใหญ่ ปลายยาวโค้งโอบรอบ style เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบ inferior ovary ผลแห้ง รูป globose

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา

ปลูกบริเวณบ้าน หรือแปลงผักสวนครัว

การใช้ประโยชน์

ใบ และลำต้นใต้ดิน เป็นเครื่องเทศใช้ปรุงแต่งกลิ่นอาหาร

หมายเลขตัวอย่าง

–

Zingiber officinale Roscoe

ภาพที่ 145

Flora of Ceylon: 4: 498

ชื่อท้องถิ่น จิง เสะเอ (กะเหรี่ยง)

ไม้ล้มลุก มีเหง้าใต้ดิน ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกตามก้านใบที่อัดกันแน่นคล้ายลำต้น แผ่นใบรูป lanceolate ขนาด 1.8–2.5 × 17–20 เซนติเมตร ligule ลักษณะคล้ายสองแฉกเกลี้ยง ดอก ก้านช่อดอกแทงจากยอด (scape) ยาวถึง 12 เซนติเมตร ช่อดอก กว้าง 15 มิลลิเมตร ยาว 4.5 เซนติเมตร รังประดับกว้าง 1.8 เซนติเมตร ยาว 2.5 เซนติเมตร สีเขียว รังประดับด้านข้าง ปลายสีขาว กลีบเลี้ยง หุ้มรังไข่ยาว 12 มิลลิเมตร กลีบดอก เชื่อมเป็นหลอด ยาว 2.5 เซนติเมตร สีเหลือง ปลายแยกเป็นแฉก กลีบด้านข้าง กว้าง 8 มิลลิเมตร ยาว 18 มิลลิเมตร ใต้วง anther เรียวจนถึงปลาย กลีบด้านข้างแคบกว่า lip (midlobe) เกือบกลม กว้าง 12 มิลลิเมตร สีม่วงอ่อน เต็มสีครีม แฉกด้านข้างกว้าง 4 มิลลิเมตร ยาว 6 มิลลิเมตร แยกจนเกือบถึงโคนกลีบ anther สีครีม ยาว 9 มิลลิเมตร มีรยางค์สีม่วงเข้มยาว 7 มิลลิเมตร

แหล่งที่พบในพื้นที่ศึกษา
การใช้ประโยชน์
หมายเลขตัวอย่าง

ปลูกบริเวณบ้าน หรือแปลงผักสวนครัว
ลำต้นใต้ดินใช้เป็นเครื่องเทศ

—

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

บทที่ 5

อภิปรายผลการศึกษา

5.1 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

สภาพที่ตั้งของพื้นที่ศึกษาของแต่ละชาติพันธุ์มีความแตกต่างกัน โดยชาติพันธุ์กะเหรี่ยง (หมู่บ้านห้วยหอม) ชาติพันธุ์ละว้า (หมู่บ้านละออบ) และชาติพันธุ์ม้ง (หมู่บ้านห้วยผึ้งใหม่) มีความคล้ายคลึงกัน คือมีลักษณะสภาพป่ารอบหมู่บ้านเป็นป่าดิบแล้ง มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 900 -1,000 เมตร มีอากาศเย็นตลอดทั้งปี หมู่บ้านละออบและหมู่บ้านห้วยหอมมีการแบ่งประเภทของการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างชัดเจน คือมีการแบ่งพื้นที่สำหรับการใช้ประโยชน์เป็นป่าอนุรักษ์ และป่าสำหรับการใช้ประโยชน์ โดยในพื้นที่ป่าอนุรักษ์จะมีการทำข้อตกลงภายในหมู่บ้านเกี่ยวกับการเข้าไปใช้ประโยชน์ โดยห้ามตัดไม้ในพื้นที่ดังกล่าว หรือหากมีการตัดต้องขออนุญาตจากคณะกรรมการหมู่บ้าน และนำมาใช้ในการสร้างบ้านพักอาศัยภายในหมู่บ้านเท่านั้น ส่วนชาติพันธุ์ไทใหญ่ (หมู่บ้านแม่ลาน้อย) ลักษณะพื้นที่ตั้งเป็นที่ป่าเต็งรัง จึงทำให้มีความแตกต่างของชนิดพืชที่พบแตกต่างจากชาติพันธุ์อื่น ๆ

ระบบสาธารณูปโภคของแต่ละชาติพันธุ์มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง หมู่บ้านห้วยหอม ชาติพันธุ์ละว้า หมู่บ้านละออบ และชาติพันธุ์ม้ง หมู่บ้านห้วยผึ้งใหม่ มีระบบสาธารณูปโภคที่ยังไม่ดีมากนัก เช่น ระบบน้ำประปา โดยแต่ละหมู่บ้านยังคงมีการใช้ประโยชน์จากประปาภูเขา และได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลของแต่ละตำบลในการจัดสร้างถังเก็บน้ำไว้ใช้ในหมู่บ้าน ซึ่งมักพบปัญหาในฤดูแล้งที่ลำห้วยของแต่ละหมู่บ้านจะแห้ง รวมไปถึงถนนที่แยกจากตัวอำเภอไปแต่ละหมู่บ้านที่มีบางช่วงยังคงเป็นถนนลูกรัง เมื่อถึงฤดูฝนทำให้การเดินทางยากลำบาก ซึ่งแตกต่างจากชาติพันธุ์ไทใหญ่ หมู่บ้านแม่ลาน้อย เป็นชาติพันธุ์ที่มีระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานดีที่สุดในเรื่องที่ตั้งอยู่ในตัวอำเภอแม่ลาน้อย ความเจริญของชุมชนเมืองจึงทำให้หมู่บ้านแม่ลาน้อยมีระบบไฟฟ้า น้ำประปา และระบบสาธารณสุขที่ดีกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ

อาชีพหลักของแต่ละชาติพันธุ์คือการทำเกษตร โดยชาติพันธุ์กะเหรี่ยง (หมู่บ้านห้วยหอม) ชาติพันธุ์ละว้า (หมู่บ้านละออบ) และชาติพันธุ์ม้ง (หมู่บ้านห้วยผึ้งใหม่) มีการทำไร่หมุนเวียนในบริเวณพื้นที่ป่ารอบหมู่บ้าน โดยแต่ละครอบครัวจะมีพื้นที่เพาะปลูก ซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 3-5 ปีในการ

หมุนเวียนกลับมาเพาะปลูกในพื้นที่เดิม ส่วนชาติพันธุ์ไทใหญ่ (หมู่บ้านแม่ลาน้อย) มีพื้นที่ทางการเกษตรที่ดีกว่าหมู่บ้านอื่นๆ เนื่องจากเป็นพื้นที่ราบ ที่ติดกับแม่น้ำ ทำให้มีน้ำเพียงพอสำหรับการเกษตรตลอดทั้งปี เมื่อหมดฤดูการเพาะปลูก ชาวบ้านบางส่วนจะมีอาชีพเสริม เช่น การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า และบางส่วนออกจากพื้นที่มาทำงานรับจ้างในเมืองใหญ่ เช่น จังหวัดเชียงใหม่ แต่ในปัจจุบันพบว่า จำนวนของผู้ที่เข้ามาทำงานในเมืองใหญ่เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีรายได้ประจำที่แน่นอนกว่าการทำการเกษตร

การนับถือศาสนาของแต่ละชาติพันธุ์มีความแตกต่างกัน โดยชาติพันธุ์ที่นับถือศาสนาพุทธเพียงศาสนาเดียวคือชาติพันธุ์ไทใหญ่ ซึ่งชาวไทใหญ่ถือเป็นพุทธศาสนิกชนที่มีความเลื่อมใสในศาสนาพุทธ ซึ่งจะพบเห็นชาวไทใหญ่ไปประกอบศาสนกิจในวันสำคัญทางพุทธศาสนาอย่างหนาแน่น และมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทใหญ่ เช่น ประเพณีแขวงกต และการแห่พระเพชร เป็นต้น หมู่บ้านที่นับถือศาสนาคริสต์ได้แก่ หมู่บ้านห้วยห้อม โดยหมู่บ้านห้วยห้อมเป็นหมู่บ้านที่นับถือศาสนาคริสต์ทั้งหมู่บ้าน จากการเข้ามาเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารี ความเชื่อดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยงดั้งเดิมจึงไม่มีให้เห็นในปัจจุบัน ส่วนหมู่บ้านละออบและหมู่บ้านห้วยผึ้งใหม่ มีการนับถือศาสนาคริสต์ ศาสนาพุทธ และนับถือผี ทำให้ยังคงเห็นวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของชาติพันธุ์ละว้า และชาติพันธุ์ม้ง ให้เห็นในปัจจุบัน ส่วนผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์ในทั้งสองหมู่บ้านก็จะมีรูปแบบของพิธีกรรมตามแบบของศาสนาคริสต์ที่แตกต่างกันออกไป

5.2 พืชที่ใช้ประโยชน์

จากการศึกษาพืชที่ใช้ประโยชน์จากชาติพันธุ์ในอำเภอแม่ลาน้อย จำนวน 166 ชนิด 141 สกุล 67 วงศ์ พบว่า จำนวนพืชที่มีการใช้ประโยชน์มากที่สุดสามลำดับแรกคือพืชในวงศ์ Fabaceae จำนวน 13 ชนิด วงศ์ Cucurbitaceae จำนวน 10 ชนิด และ Asteraceae จำนวน 9 ชนิด โดยพืชในวงศ์ Fabaceae เป็นวงศ์ที่มีจำนวนสมาชิกเป็นจำนวนมาก ทำให้มีพืชที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลาย เช่น ส้มป่อย (*Acacia concinna* Willd. DC) ที่นำมาใช้ในพิธีกรรมความเชื่อของหมู่บ้านละออบ หมู่บ้านแม่ลาน้อย เสี้ยวดอกแดง (*Bauhinia purpurea* L.) ที่ชาวละว้า นำยอดอ่อนมารับประทานเป็นอาหาร เป็นต้น ส่วนพืชในวงศ์ Cucurbitaceae หรือพืชวงศ์แตงนั้น ชนิดของพืชที่พบจากการสำรวจเป็นพืชที่แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์นิยมปลูกไว้รับประทานตามบ้านเรือนและปลูกเพื่อจำหน่าย เช่น ฟักทอง (*Cucurbita moschata* Duchesne) บวบ (*Luffa cylindrica* (L.) M. Roem) และแตงกวา (*Cucumis sativus* L.) เป็นต้น ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของบ้านอมพาย และบ้านดง อำเภอแม่ลาน้อย ที่พบว่ามีการใช้ประโยชน์จากพืชในวงศ์ Fabaceae Cucurbitaceae และ

Asteraceae เป็นจำนวนมากเช่นกัน (วิทยา ปองอมรกุล, 2549) และคล้ายกับการใช้ประโยชน์ของพืชจากกลุ่มชาติพันธุ์ม้งบ้านปางช้าง อำเภอสันติสุขจังหวัดน่าน ที่พบว่าพืชในวงศ์ Fabaceae, Asteraceae และ Cucurbitaceae เป็น วงศ์ที่ พบการใช้ประโยชน์ มากเช่นกัน (อัญชลี น่วมมี และคณะ, 2555)

และผลจากการศึกษายังพบว่าชาติพันธุ์กะเหรี่ยง (หมู่บ้านห้วยหอม) ชาติพันธุ์ละว้า (หมู่บ้านละอูบ) ชาติพันธุ์ม้ง (บ้านห้วยผึ้งใหม่) เป็นหมู่บ้านที่มีระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลสูงกว่า 900 เมตร พื้นที่ป่ารอบหมู่บ้านที่เป็นป่าดิบแล้งจึงมีความคล้ายคลึงกันของชนิดพืช ส่วนชาติพันธุ์ไทใหญ่ (บ้านแม่ลาน้อย) สภาพป่ารอบหมู่บ้านเป็นป่าเต็งรัง ทำให้ชนิดของพืชที่พบแตกต่างจากชาติพันธุ์อื่น ๆ และจากการสำรวจพบว่า ชาติพันธุ์ละว้ามีการใช้ประโยชน์จากพืชมากที่สุดคือ 94 ชนิด มากกว่าชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่พบการใช้ประโยชน์จากพืช 76 ชนิด และชาติพันธุ์ม้ง ที่พบการใช้ประโยชน์ของพืชเพียง 44 ชนิด ในจำนวนชนิดพืชที่แตกต่างกันนี้อาจเป็นผลมาจากความไม่สม่ำเสมอของการเข้าศึกษาข้อมูลในพื้นที่ของแต่ละหมู่บ้านของผู้วิจัย แต่เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์พบว่าชาติพันธุ์ละว้าเข้ามาในพื้นที่ก่อนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงจึงอาจส่งผลให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพืชในท้องถิ่นมากกว่า นอกจากนี้การที่ชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านห้วยหอมเปลี่ยนจากการนับถือผีมานับถือศาสนาคริสต์ อาจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและการสูญหายไปวัฒนธรรมดั้งเดิมเช่น การเลี้ยงผีประจำหมู่บ้าน เป็นต้น จำนวนชนิดของพืชที่พบจึงน้อยกว่าชาติพันธุ์ละว้า แต่ถึงแม้ว่าจำนวนชนิดของพืชที่ใช้ประโยชน์ของชาติพันธุ์ละว้าและกะเหรี่ยงมีความแตกต่างกัน กลับพบว่าการใช้ประโยชน์ของพืชบางชนิดมีความคล้ายคลึงกัน เช่น การใช้พืชเพื่อสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น ไม้ (*Dendrocalamus membranaceus* Munro) และพืชที่ใช้ทำสีย้อม เช่น ส้อม (*Strobilanthes cusia* (Nees) Kuntze) และ สารภีป่า (*Anneslea fragrans* Wall.) ซึ่งสองชาติพันธุ์นี้มีการใช้คล้ายคลึงกัน ส่วนพืชอาหารที่มีการรับประทานเหมือนกันเช่น ชะเนียง (*Archidendron jiringa* (Jack) I. C. Nielsen) เนียมป่า (*Elsholtzia communis* (Collett & Hemsl.) Diels) โดยเฉพาะเนียมป่า ที่มีวิธีการรับประทานที่คล้ายกัน และสอดคล้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอขุนยวมที่รับประทานเนียมป่าเป็นอาหารด้วยเช่นกัน (ชูศรี ไตรสนธิ และปริทรรศน์ ไตรสนธิ, 2552) ส่วนชาติพันธุ์ม้งที่พบการใช้ประโยชน์จากพืชน้อยอาจจะเป็นผลมาจากองค์ความรู้ในการใช้ประโยชน์จากพืชในท้องถิ่น เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่อพยพมาจากพื้นที่อื่น ถึงแม้ว่าชาติพันธุ์ม้งจะมีหมอยาพื้นบ้านแต่องค์ความรู้ของหมอยาพื้นบ้านเป็นองค์ความรู้ที่เป็นความลับประจำตระกูลและมีผลประโยชน์ทางการค้าจึงไม่ได้มีการเผยแพร่ให้บุคคลภายนอกตระกูลได้ทราบ แต่ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพืช

ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่พบว่าคล้ายคลึงกับม้งในพื้นที่อื่น เช่น พืชอาหาร มีการนำผักแพวแดง (*Iresine herbstii* Hook) และว่านมหากาฬ (*Gynura bicolor* (Roxb. ex Willd.) DC.) มารับประทานเป็นอาหาร และมีการรักษาแผลในช่องปากโดยการเคี้ยวอดของหมอน้อย (*Cyanthillium cinereum* (L.) H. Rob.) และ ผักเผ็ด (*Acmella oleracea* (L.) R. K. Jansen) ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์จากพืชที่พบในพื้นที่อื่น ๆ ด้วย เช่น ม้งในบ้านปางช้าง ตำบลพงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน (อัญชลี น่วมมี และคณะ, 2555) ส่วนชาติพันธุ์ไทใหญ่ที่มีลักษณะทางกายภาพของที่ตั้งหมู่บ้านแตกต่างจากทั้งสามชาติพันธุ์ข้างต้น โดยพื้นที่รอบหมู่บ้านเป็นป่าเต็งรัง จำนวนชนิดของพืชที่พบส่วนใหญ่เป็นพืชอาหาร เนื่องจากพื้นที่ตั้งของหมู่บ้านเป็นพื้นที่ราบติดแม่น้ำ ทำให้สามารถทำการเพาะปลูกได้ดีกว่าพื้นที่ที่อยู่บนภูเขา แต่ความเปลี่ยนแปลงทางลักษณะสังคมที่มีความเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น ได้ส่งผลให้ความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ความเจริญของการรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบัน โดยในชุมชนมีโรงพยาบาล และร้านขายยาทำให้พืชสมุนไพรในหมู่บ้านแม่ลาน้อยไม่ได้ถูกให้ความสำคัญ เนื่องจากสามารถหาซื้อยาแผนปัจจุบันมาใช้แทนพืชสมุนไพรได้ง่ายกว่า นอกจากนี้ยังมีการขายพื้นที่ทางการเกษตรให้กับนายทุนสำหรับการสร้างอาคารพาณิชย์ ซึ่งสมุนไพรที่พบภายในหมู่บ้านซึ่งพืชสมุนไพรที่ขึ้นเองตามธรรมชาติสูญหายไป เช่น สาบเสือ (*Chromolaena odorata* (L.) R. M. King & H. Rob.) โดยปกติจะสามารถพบเห็นได้ตามที่โล่งทั่วไปสอดคล้องกับการศึกษาของประทีป ปัญญาดี (2555) ที่พบว่าพืชสมุนไพรของชาวไทใหญ่ในอำเภอปางมะผ้ามีจำนวนน้อย และเป็นพืชสมุนไพรที่เติบโตได้เอง (spontaneous growth)

5.3 การใช้ประโยชน์จากพืช

5.3.1 พืชอาหาร

จากการสำรวจพบว่าชาติพันธุ์ที่มีจำนวนชนิดของพืชที่ใช้เป็นอาหารมากที่สุดคือ ละว้า จำนวน 62 ชนิด รองลงมาคือ ไทใหญ่ จำนวน 50 ชนิด กะเหรี่ยง จำนวน 42 ชนิด และม้ง จำนวน 30 ชนิด โดยชนิดของพืชที่มีการรับประทานเป็นอาหารหลักคือข้าว พืชอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละเผ่า จากการสำรวจพบว่า เนียมป่า (*Elsholtzia communis* (Collett & Hemsl.) Diels) เป็นพืชที่ชาวละว้า และชาวกะเหรี่ยง นิยมนำมาใช้ในการปรุงอาหาร ซึ่งสามารถปรุงอาหารได้หลากหลายชนิด เช่น แกงน้ำพริก หรือยำ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยงในอำเภอบุณยวม (ชูศรี ไตรสนธิ และ ปรีถรรศน์ ไตรสนธิ, 2552) และชาวกะเหรี่ยงในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีการใช้ยอดอ่อน และช่อดอกอ่อนของเนียมป่า เพื่อปรุง

แต่งกลิ่นของอาหาร (ขวัญฤทัย คำฝาเชื้อ, 2551) ส่วนชาวไทใหญ่ในหมู่บ้านแม่ลาน้อย มีพืชที่ใช้ทำอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ได้แก่ ถั่วเน่า โดยทำมาจากถั่วเหลือง (*Glycine max* (L.) Merr.) นิยมใช้ในการปรุงอาหารพื้นเมือง เช่น น้ำพริกถั่วทราย หรือแกงต่าง ๆ ซึ่งการผลิตถั่วเน่าไว้รับประทานเองในครัวเรือน นอกจากจะเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทใหญ่ในหมู่บ้านแม่ลาน้อยแล้ว ถั่วเน่ายังเป็นอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทใหญ่ในพื้นที่อื่น ๆ อีกด้วย (ศันสนีย์ กระจ่าง โจม และคณะ, 2556) สำหรับชาวม้งบ้านห้วยผึ้งใหม่ พืชอาหารที่นิยมรับประทานในหมู่บ้านคือ ว่านมหากาฬ และผักแพวแดง (*Iresine herbstii* Hook) ที่นิยมมาต้มรับประทานกับเนื้อไก่ สอดคล้องกับการศึกษาของชาวม้ง ในพื้นที่ จังหวัดน่าน ที่รับประทาน ผักแพวแดง โดยปรุงกับเนื้อไก่ เพื่อบำรุงสตรีหลังคลอด (จันทราธิษั โควรานนท์, 2541)

จากการศึกษาพบว่าในปัจจุบันชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ชาติพันธุ์ละว้า และชาติพันธุ์ม้ง ยังคงใช้ประโยชน์จากพืชอาหารในพื้นที่ แตกต่างกับชาติพันธุ์ไทใหญ่ พบการเพาะปลูกพืชอาหารน้อยลง แต่จะซื้อจากตลาดสดภายในชุมชนมาเป็นอาหาร

5.3.2 พืชสมุนไพร

จากการศึกษาการใช้สมุนไพรของชาติพันธุ์ทั้ง 4 ชาติพันธุ์พบว่า ชาวละว้า ม้ง และกะเหรี่ยง มีการใช้พืชที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ สะฟ้านกิน (*Sambucus javanica* Blume) และพืชในสกุลเดียวกัน คือ อุนป่า (*Sambucus simpsonii* Rehder) ที่ใช้สำหรับการบำบัดอาการเจ็บปวดกล้ามเนื้อ หรือปวดบริเวณข้อ โดยมีวิธีการใช้ที่คล้ายกันคือนำมาผิงไฟให้ร้อนแล้วนำไปประคบบริเวณที่มีอาการปวดเมื่อย สอดคล้องกับรายงานการสำรวจพืชสมุนไพร ที่พบว่ามีการใช้สะฟ้านกินเพื่อรักษาอาการบาดเจ็บของข้อต่อ กระดูก และกล้ามเนื้อในชนเผ่าทางภาคเหนือของประเทศไทย (Tangjitman *et al.*, 2013) นอกจากนี้การบำบัดอาการปวดเมื่อยจากการทำงานมีการใช้พืชเพื่อบำบัดการเจ็บป่วยที่แตกต่างกัน เช่น ชาวละว้า ใช้เปลือกของก้างเสือโคร่งคองเหล้าต้มเพื่อบำรุงก้าง และทำให้ผ่อนคลายกล้ามเนื้อจากการทำงาน ในขณะที่ชาวกะเหรี่ยงใช้ใบและเถาของชิกิหมื่อ (*Maesa* sp.) ต้มน้ำดื่มเพื่อแก้อาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ และมีข้อบ่งชี้ให้ใช้สำหรับผู้ใหญ่เท่านั้น โดยวิธีการเตรียมสมุนไพรเพื่อรักษาอาการปวดเมื่อยร่างกาย มีความสอดคล้องกับการเตรียมสมุนไพรของชนเผ่าที่อาศัยในอำเภอขุนยวม โดยมีการเตรียมสมุนไพรโดยการคองเหล้าและต้มน้ำดื่ม (ชูศรี ไตรสนธิ และปริทรรศน์ ไตรสนธิ, 2552)

เมื่อเปรียบเทียบการใช้พืชสมุนไพรของเผ่าต่างๆ เทียบกับพื้นที่อื่น พบว่ามีความคล้ายคลึงกัน เช่น ชาวละว้า บ้านละอูป ใช้มะขามป้อม (*Phyllanthus emblica* (L.) Skeels) เพื่อบรรเทาอาการเจ็บคอ หรือแก้ ไอ โดยการรับประทานผลสด ซึ่งมีรสเปรี้ยว คล้ายกับชาวกะเหรี่ยงในบ้านใหม่ สวรรค์ และบ้านห้วยปูลิง ที่ใช้ผลของมะขามป้อมในการรักษาอาการเดียวกัน (กวีศิลป์ คำวงศ์, 2552) ในขณะที่ชาวกะเหรี่ยงบ้านแม่หลง หลวง จะเลี้ยงปม (gall) ที่บริเวณกิ่งเพื่อรักษาอาการ ไอและอาการเจ็บคอ (ชูศรี ไตรสนธิ และคณะ, 2546)

ชาวม้ง บ้านห้วยผึ้งใหม่ ใช้ หมอน้อย (*Cyanthillium cinereum* (L.) H. Rob.) โดยการเคี้ยวขูดอ่อนแล้วอมเพื่อรักษาแผลในปาก เช่นเดียวกับชาวม้งในพื้นที่บ้านปางช้าง จังหวัดน่านที่มีการใช้หมอน้อยเพื่อรักษาแผลในปากเช่นเดียวกัน (อัญชลี น่วมมี และคณะ, 2555) ในขณะที่ไม่พบการใช้ประโยชน์จากพืชชนิดนี้ในกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในอำเภอแม่ลาน้อย ทั้งที่พืชชนิดนี้เป็นพืชที่พบได้ทั่วไป แสดงให้เห็นถึงองค์ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวม้ง

สำหรับชาวไทยใหญ่มีการใช้พืชสมุนไพรเพื่อบำบัดอาการเจ็บป่วยน้อย เนื่องจากพื้นที่ชุมชนตั้งอยู่ในเขตชุมชนเมือง สามารถเข้าถึงระบบสาธารณสุขพื้นฐานที่ตั้งอยู่ในชุมชน และมีความสะดวกในการหาซื้อยาแผนปัจจุบันมาใช้รักษาอาการเจ็บป่วยได้ง่ายกว่าการเตรียมจากพืชสมุนไพร

5.3.3 พืชใช้ทำเครื่องนุ่งห่มและสีย้อม

จากการศึกษาทำให้ทราบว่า พืชที่ใช้สำหรับทำเครื่องนุ่งห่มและสีย้อม ได้รับความนิยมน้อยลงเป็นอย่างมาก เหลือเพียง จ้าฮ่อม (*Strobilanthes cusia* (Nees) Kuntze) โดยชาวกะเหรี่ยงและชาวละว้า ยังมีการใช้ประโยชน์จากจ้าฮ่อมอยู่บ้างแต่ลดความสำคัญลงไปมาก นอกจากนี้ชาวกะเหรี่ยงยังมีการใช้สารกิปา (*Ameslea fragrans* Wall.) เพื่อช่วยให้ผ้าที่ย้อมติดสีดีขึ้น ซึ่งพบว่าในพื้นที่อื่น ๆ เช่น กะเหรี่ยงที่ขุนแปะ (ชูศรี ไตรสนธิ และคณะ, 2546) และกะเหรี่ยงที่อำเภอขุนยวม (ชูศรี ไตรสนธิ และปริทรรศน์ ไตรสนธิ, 2552) ใช้ส่วนของจ้าฮ่อมเพื่อให้ได้สีน้ำเงินเข้มในการย้อมผ้าเช่นเดียวกัน ในขณะที่จากงานวิจัยอื่นนำเสนอว่าชาวม้งใช้พืชชนิดนี้ในการย้อมผ้า แต่กลับไม่พบว่าชาวม้งในบ้านห้วยผึ้งใหม่ไม่มีการใช้พืชชนิดนี้ในการย้อมผ้าแล้ว แต่นิยมซื้อผ้าที่ย้อมสำเร็จตามท้องตลาดมาใช้แทน

สาเหตุที่ทำให้การใช้พืชในการทำเครื่องนุ่งห่มและสีย้อมน้อยลงเพราะอาจมีเส้นด้ายสำเร็จรูปและสีสังเคราะห์เข้ามาแทนที่ ซึ่งสามารถใช้ได้ง่ายกว่า วัสดุที่มีความคงทน และสามารถเลือกสีได้ตามที่ต้องการ นอกจากนี้ปัจจัยที่ส่งเสริมให้มีความสำคัญของการทอผ้าและการย้อมผ้าด้วยวิธีดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อน้อยลงไปคือ การแต่งกายที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย กล่าวคือในปัจจุบันมีการแต่งกายตามชาวไทยพื้นเมือง โดยสามารถเลือกสีสันทันและแบบตามที่ตนเองชอบ และหาซื้อได้ง่ายตามท้องตลาด ถึงแม้จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงโดยการแต่งกายตามแบบสมัยใหม่แต่หากมีกิจกรรมของหมู่บ้าน เช่น งานขึ้นปีใหม่ งานแต่งงาน หรืองานศพ กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อยังคงมีการแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าเพื่อเข้าร่วมพิธี เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ที่มีชุดประจำชาติพันธุ์ที่สวยงาม ตกแต่งด้วยเหรียญเงิน มีการปักลายผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ หนุ่มสาวนิยมสวมใส่ชุดเมื่อมีกิจกรรมสำคัญของหมู่บ้าน เช่นเดียวกับชาติพันธุ์ละว้าบ้านละอูป ที่มีการแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าในวันสำคัญเช่น วันแต่งงาน วันคริสมาส นอกจากนี้หญิงสาวชาวละว้ายังคงถูกสอนให้รู้จักวิธีการทอผ้าแบบดั้งเดิม เพื่อเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมของตนเองอีกด้วย (พระครูประภากรพิศิษฐ์, 2548)

5.3.4 พืชใช้ทำที่อยู่อาศัยและเครื่องมือเครื่องใช้

จากการสำรวจพบว่า การใช้ประโยชน์ของพืชในการสร้างที่อยู่อาศัยและการนำมาสร้างเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ นิยมใช้สัก และแดง ในทุกกลุ่มชาติพันธุ์ เนื่องจากพืชทั้งสองชนิดสามารถหาได้ทั่วไปในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย ในบางพื้นที่การตัดไม้เพื่อนำมาใช้สอย เช่น การสร้างบ้าน หรือเครื่องมือเครื่องใช้ ชาวบ้านจะกันพื้นที่ป่าชุมชน โดยให้คนในชุมชนมีสิทธิในการเข้าใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่า โดยห้ามมิให้นำออกนอกพื้นที่ แต่ในปัจจุบันพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ดังกล่าวลดจำนวนลง ประกอบกับความนิยมในการใช้วัสดุสมัยใหม่มาสร้างบ้านเรือน เช่น อิฐสำเร็จรูป หรือการก่อสร้างบ้านด้วยปูน ได้รับความนิยมนมากขึ้น และยังมีอายุการใช้งานที่ยืนยาวกว่าการสร้างบ้านแบบโบราณ เช่น รูปแบบของหลังคาที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมของชาวละว้าที่ใช้การมุงด้วยตองติง หรือหญ้าคา ในปัจจุบันนิยมใช้หลังคากระเบื้องเนื่องจากมีโครงสร้างที่แข็งแรง และไม่ต้องเปลี่ยนหลังคาบ่อยครั้ง (วิทยา ปองอมรกุล, 2549) นอกจากนี้ความเจริญในด้านต่าง ๆ ทำให้รูปแบบความเป็นอยู่ดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป มีการใช้อุปกรณ์ในการประกอบอาชีพที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เทคโนโลยีทางการเกษตรที่เปลี่ยนแปลงไป พืชที่นำมาใช้ในการสร้างเครื่องมือเครื่องใช้จึงถูกลดความสำคัญลง ยังมีการใช้ใบค้อ ใน

การทำโครงสร้างของหลังคากระท่อมตามพื้นที่ทางการเกษตร ซึ่งคล้ายกับชาวกะเหรี่ยง ในอำเภอขุนยวม (ชูศรี ไตรสนธิ และปริทรรศน์ ไตรสนธิ, 2552)

5.3.5 พืชในพิธีกรรมความเชื่อ

ผลการศึกษาพบว่า มีเพียงชาวชาติพันธุ์เท่านั้น ที่ยังคงใช้พืชในพิธีกรรมเนื่องจากพื้นฐานของการนับถือศาสนามีผลทำให้มีพิธีกรรมที่แตกต่างกัน โดยชาวม้ง ชาวละอูบ และชาวไทใหญ่ ที่มีการนับถือศาสนาพุทธและบางส่วนนับถือผีร่วมกับศาสนาพุทธจะมีพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตประจำวัน และการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้เกิดความราบรื่นในการทำเกษตร เช่น พิธีกรรมของชาวละว้า มีการใช้ มะเหลียมหิน (*Rhus javanica* L. var. *javanica*) ชาวละว้าเรียก เรอ ยู โดยมีกจะนิยมนำกิ่ง และลำต้นมาเป็นส่วนประกอบของเครื่องเช่นผี และการเสี่ยงทายอาการเจ็บป่วยของผู้นับถือผี แต่ความเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันเยาวชนเริ่มให้ความสำคัญกับพิธีกรรมน้อยลง จากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อถึงชุมชน โดยการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมดั้งเดิมยังพบได้ในหมู่บ้านละว้าบริเวณใกล้เคียง เช่น บ้านสามตำบลห้วยห้อม อำเภอแม่ลาน้อย ซึ่งพิธีกรรมและความเชื่อของคนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากการพัฒนาทางด้านการศึกษาและสาธารณสุข (อภิสิทธิ์ ลัมยศ, 2550) ส่วนพิธีกรรมความเชื่อของชาวไทใหญ่ มีลักษณะของพิธีกรรมคล้ายกับคนพื้นเมืองทางภาคเหนือโดยทั่วไป เช่น การใช้ใบหญ้าคา (*Imperata cylindrica* (L.) Raeusch) มัดรวมกันใช้เพื่อทำเป็นที่พรมน้ำมันต์ การใช้ฝักของส้มป่อย (*Acacia concinna* Willd. DC.) แหะในน้ำมันต์ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลในงานสำคัญต่าง ๆ นอกจากนี้หญ้าคา ยังถูกใช้ในพิธีกรรมความเชื่อของชาวม้ง โดยนำใบมาสานไว้ที่บริเวณประตูเพื่อป้องกันความชั่วร้าย โดยมีความสอดคล้องกับการใช้หญ้าคาในพิธีกรรมของชาวม้ง บ้านปางช้าง อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน ที่นำหญ้าคามานำใช้พิธีขึ้นปีใหม่มในลักษณะเดียวกัน (อัญชลี น่วมมี และคณะ, 2555)

5.3.6 พืชใช้ประโยชน์อื่น ๆ

พืชใช้ประโยชน์ทั่วไปของเผ่าต่าง ๆ ที่พบมีความคล้ายคลึงกัน ได้แก่ ดับยง (*Solanum erianthum* D. Don) โดยชาวละว้านิยมนำใบของดับยงมาใช้รักษาขณะที่ใช้ปรุงอาหารสามารถขัดคราบมันออกได้ ส่วนชาวไทใหญ่มีการใช้ใบของดับยงในการนำมาห่อถั่วแล้วทับให้แบน ก่อนจะทำไปทำให้แห้งโดยใบของดับยงมีลักษณะขนนุ่มทั่วทั้ง

ใบเหมาะแก่การนำมาห่อถั่วเน่าแผ่น คือ เนื้อของถั่วเน่าจะไม่ติดกับใบของด้บบาง และพืชที่มีการใช้ประโยชน์เหมือนกันคือ สลัดไดป่า (*Euphorbia antiquorum* L.) โดยทั้งชาวกะเหรี่ยง และชาวละว้า มีการนำมาปลูกเป็นแนวรั้วตามพื้นที่บ้านและพื้นที่ทางการเกษตรเพื่อป้องกันไม่ให้หมูเข้าไปกินผลผลิตทางการเกษตรได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของหมู่บ้านละว้า ในอำเภอแม่ลาน้อย ที่มีการใช้ประโยชน์จากสลัดไดป่าในลักษณะเดียวกัน (วิทยา ปองอมรกุล, 2549)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาติพันธุ์ในอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 4 ชาติพันธุ์ ได้แก่ ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง (หมู่บ้านห้วยหอม) ชาติพันธุ์ละว้า (หมู่บ้านละออบ) ชาติพันธุ์ม้ง (หมู่บ้านห้วยฝิ่งใหม่) และชาติพันธุ์ไทใหญ่ (หมู่บ้านแม่ลาน้อย) อาชีพหลักของคนที่อาศัยพื้นที่ศึกษาถือการทำเกษตร ทั้งการปลูกพืช และการเลี้ยงสัตว์ สำหรับการบริโภคในครัวเรือน และบางส่วนสำหรับจำหน่าย นอกเหนือจากการทำเกษตรยังมีการประกอบอาชีพเสริม เช่น การทอผ้าขนแกะ การทำเครื่องเงิน บางส่วนเดินทางไปรับจ้างนอกพื้นที่ เช่น ในจังหวัดเชียงใหม่ ความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 4 ชาติพันธุ์มีความเชื่อที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานมาจากการนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน หมู่บ้านห้วยหอม นับถือศาสนาคริสต์ หมู่บ้านละออบ และหมู่บ้านห้วยฝิ่งใหม่ นับถือศาสนาพุทธ และนับถือผี จึงทำให้มีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตประจำวัน และพิธีกรรมสำหรับการเช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้คุ้มครองและบันดาลความอุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูก แต่จะแตกต่างกันในเรื่องของรายละเอียดของพิธีกรรม ส่วนหมู่บ้านแม่ลาน้อย เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นอย่างมาก ทำให้ความเชื่อในการใช้ชีวิตของชาติพันธุ์ทั้ง 4 มีความแตกต่างกัน

พืชที่ใช้ประโยชน์เป็นพืชที่มีการใช้ประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน จากการนำมาวิเคราะห์ชื่อวิทยาศาสตร์เพื่อทำการจำแนกชนิดพบพืชทั้งสิ้น 166 ชนิด 141 สกุล ใน 67 วงศ์ วงศ์ที่มีการใช้ประโยชน์มากที่สุดคือ Fabaceae พบมีการใช้ประโยชน์ 14 ชนิด รองลงมาคือ วงศ์ Cucurbitaceae จำนวน 9 ชนิด วงศ์ Asteraceae จำนวน 9 ชนิด และวงศ์ Poaceae 8 ชนิด โดยทำการจำแนกการใช้ประโยชน์ออกเป็น 6 หมวดหมู่ ได้แก่ พืชอาหาร พืชสมุนไพร พืชใช้ทำเครื่องนุ่งห่ม และสีย้อม พืชใช้ทำที่อยู่อาศัย และเครื่องมือเครื่องใช้ พืชในพิธีกรรมความเชื่อ และพืชใช้ประโยชน์อื่นๆ โดยหมวดหมู่ที่มีการใช้ประโยชน์มากที่สุดคือ พืชที่ใช้เป็นอาหาร และพืชที่ใช้เป็นยาและสมุนไพร ตามลำดับการเปรียบเทียบลักษณะการใช้ประโยชน์แยกตามกลุ่มชาติพันธุ์พบว่า พบว่า ชาติพันธุ์ละว้า หมู่บ้านละออบเป็นหมู่บ้านที่พบจำนวนการใช้ประโยชน์จากพืชมากที่สุด 94 ชนิด

รองลงมาคือ ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง หมู่บ้านห้วยห้อม จำนวน ชนิด 76 ชาติพันธุ์ไทใหญ่ หมู่บ้านแม่ลาน้อย จำนวน 59 ชนิด และชาติพันธุ์ม้ง หมู่บ้านห้วยฝิ่งใหม่ 44 ชนิด ตามลำดับ ความแตกต่างของชนิดที่พบไม่เท่ากันเนื่องจากสภาพพื้นที่ที่ทำการสำรวจแตกต่างกัน และความสม่ำเสมอในการเข้าสำรวจพื้นที่แตกต่างกันทำให้ชนิดพืชที่ได้แตกต่างกัน การใช้ประโยชน์ในด้านการเป็นพืชอาหารส่วนใหญ่จะมีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่คล้ายคลึงกันในกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงและละว้า แต่ชาติพันธุ์ม้งมีความแตกต่างออกไปบ้างโดยมีการนำพืชอาหารของชาติพันธุ์ตนเองจากบริเวณอื่นมาปลูกไว้รับประทานในแปลงผักสวนครัวซึ่งไม่พบในบริเวณอื่นเช่น ผักแพวแดง ว่านมหากาฬ เป็นต้น ส่วนชาติพันธุ์ไทใหญ่มีความคล้ายคลึงกับอาหารของชาวพื้นเมืองทั่วไป พืชสมุนไพรที่มีการใช้ประโยชน์ที่คล้ายคลึงกันในกลุ่มของการบำบัดอาการเจ็บป่วยของกล้ามเนื้อ ข้อต่อ โดยใช้สะพ้านกิน พลับพลึงอุณปา ส่วนอาการเจ็บป่วยอื่น ๆ มีการใช้สมุนไพรที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์เช่นสมุนไพรที่ใช้แก้ไข้ สมุนไพรที่ใช้รักษาแผลในปาก แต่มีความคล้ายคลึงกันในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันในพื้นที่อื่น ๆ พืชที่ใช้ในพิธีกรรมความเชื่อ มีความแตกต่างกัน เนื่องจากพื้นฐานของการนับถือศาสนา และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันส่งผลให้มีการใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกัน พืชที่ใช้ทำเครื่องนุ่งห่มและสีย้อมผ้า มีการใช้ประโยชน์น้อยลง โดยชาติพันธุ์ม้ง และชาติพันธุ์ไทใหญ่ ไม่มีการใช้พืชสำหรับการทำเครื่องนุ่งห่มและสีย้อมผ้า

ได้นำผลการศึกษาไปจัดทำสื่อการเรียนรู้พฤกษศาสตร์พื้นฐาน สำหรับกิจกรรมสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน โดยจัดทำเป็นฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ในงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน ซึ่งประกอบไปด้วยข้อมูลองค์ความรู้การใช้ประโยชน์จากพืชของชาติพันธุ์ต่างๆ ภายในอำเภอแม่ลาน้อย มีชื่อท้องถิ่นและภาพถ่ายกำกับ เพื่อให้นักเรียนได้เข้าไปเรียนรู้ด้วยตนเองภายในเวปไซต์ได้ตลอดเวลา

6.2 ข้อเสนอแนะ

- 6.1 ควรเพิ่มความถี่ในการออกสำรวจพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลของพืชที่ครบถ้วนตลอดปี เนื่องจากพืชบางชนิดมีเฉพาะบางฤดูกาลเท่านั้น หากมีการบริหารจัดการเวลาที่ดียิ่งจะทำให้ข้อมูลการสำรวจพืชมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
- 6.2 การเลือกเส้นทางเดินศึกษาให้มีความครบถ้วน และเหมือนกันทุกหมู่บ้าน เช่น พื้นที่ทางการเกษตร พื้นที่ป่ารอบชุมชน พื้นที่รอบหมู่บ้าน เพื่อให้ได้ชนิดของพืชที่มีการใช้ประโยชน์จากชุมชนอย่างครบถ้วน

- 6.3 พืชสมุนไพรบางชนิดที่มีสรรพคุณในการรักษา ควรมีการนำมาตรวจสอบสารออกฤทธิ์ทางชีวภาพที่มีผลต่อการรักษา เพื่อให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างถูกต้อง สามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพควบคู่กับการให้ความรู้เกี่ยวกับการขยายพันธุ์ และการอนุรักษ์ เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากพืชดังกล่าวได้อย่างยั่งยืน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

บรรณานุกรม

- กวีศิลป์ คำวงศ์. *พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยงบ้านใหม่สวรรค์และบ้านห้วยปลิง ตำบล บ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552.
- เกศรินทร์ มณีสุน. *พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชนเผ่าชาวกะเหรี่ยงจังหวัดตรัง พัทลุง และยะลา*. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2544.
- ขวัญฤทัย คำฝาเชื้อ. *พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยง ที่ตำบลบ้านจันทร์และแจ่มหลวง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551.
- จันทราธิษั โดวารานนท์. *พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวไทยลื้อ ชาวม้งและชาวเข่าในบางพื้นที่ของ จังหวัดน่าน*. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.
- ชลทิชา ทิชาชาติ. *พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์*. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547.
- ชูดินันท์ ประสิทธิ์ภูริปริษา, บังอร ศรีพานิชกุลชัย, วีระพงศ์ ลุฑิตานนท์ และจรัสพรธม สงวนเสริม ศรี. "การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของการใช้สมุนไพรเพื่อปรับภูมิคุ้มกันของร่างกายในจังหวัดอุบลราชธานี" *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น*. ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 ปี พ.ศ. 2548 หน้า 31-41.
- ชูศรี ไตรสนธิ, ปรีทรรศน์ ไตรสนธิ และทัศนียพร สุขโชติ. *พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยง บ้านขุนแปะและชาวม้งบ้านขุนวาง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่*. ฝายวิจัย มุลินธิโครงการหลวง, 2546.
- ชูศรี ไตรสนธิ. "การศึกษาและวิจัยพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในประเทศไทย" *เอกสารประกอบการสัมมนาระดับประเทศเรื่องพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน*. หอสมุดแห่งชาติ, 2534.
- _____. "พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยงในเขตอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน" *วารสารพฤกษศาสตร์ไทย*. ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 ปี พ.ศ. 2552 หน้า 1-23.

ชื่นฤทัย กาญจนะจิตรา. จากเปล้าน้อยถึงกวางเครือ ฤาสมุนไพรไทยจะตกอยู่ในอุ้งมือต่างชาติ?
ใน: 10 สถานการณ์เด่นทางสุขภาพ สุขภาพคนไทย. สถาบันวิจัยประชากร
และสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม, 2548.

ตรีทิพย์ สุขใจ. การสำรวจพืชสมุนไพรที่ชาวกะเหรี่ยงใช้ ณ ตำบลล้านจันทร์และแจ่มหลวง
อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551.

เต็ม สมิตินันท์ และวีระชัย ณ นคร. "พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน พฤกษศาสตร์พื้นบ้านในประเทศไทย"
เอกสารทางวิชาการในการสัมมนาระดับประเทศว่าด้วยพฤกษศาสตร์พื้นบ้านใน
ประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ,
2545.

ถาวร ฟูเฟื่อง. ชาวเขา ดำเนินชนเผ่าต่างวัฒนธรรม. มมป, 2543.

ทัศนวิเศษ ยะโส. พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวลี้นและชาวลัวะในเขตตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ
จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.

บดินทร สอนสุภาพ. พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยง ในหมู่บ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง
อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2553.

ประทีป ปัญญาดี. ความหลากหลายของพืชในสวนครัวของชุมชนไทยใหญ่ในอำเภอปางมะผ้า
จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
2555.

ประเสริฐ ชัยพิภูลิต. สิบสองชนเผ่าในประเทศไทย. โรงพิมพ์ ปู-เป้, 2542.

ปิยวรรณ วินิจชัยนันท์. พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538.

ปรัชญา ศรีสง่า. "การสำรวจและเก็บตัวอย่างพืช" เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการนัก
พฤกษศาสตร์ท้องถิ่น. สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์, 2550.

ปาริฉัตร น้อยชนะ, สวาท สายปาระ และกมลวรรณ กุ่มพุด. "พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวเขาเผ่าม้ง
อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน" วารสารนเรศวรพะเยา. ฉบับที่ 6 เล่มที่ 3 ปี 2556
หน้า 213-219 .

พระครูประกาศพรพิศิษฏ์ (บุญรัตน์ ทาประกาศ). *วัฒนธรรมและการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวลัวะ บ้านละอูป ตำบลห้วยห้อม อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2548.

มานิตา ชมเปรา. *การใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรพื้นบ้านของชาวลัวะ บ้านเตี้ยกลาง คอยภูคา จังหวัดน่าน*. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.

วินัย สมประสงค์. *ความหลากหลายของพืชพื้นเมืองในประเทศไทย ชุดที่ 1 พืชสกุลมะเขือ*, 2550.

วิทยา ปองอมรกุล. *พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวลัวะในเขตพัฒนาโครงการหลวง จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549.

ศันสนีย์ กระจ่างโณม และสุวิภา จำปาวัลย์. *องค์ความรู้การบริโภคอาหารของผู้สูงอายุในกลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวนลื้อ ไทยอง และไทใหญ่ ภายใต้วัฒนธรรมล้านนา*. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2556.

สมพร ภูติยานันท์. *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย ว่าด้วยสมุนไพรกับการแพทย์แผนไทย*. เชียงใหม่: ศูนย์การพิมพ์, 2543.

สุธรรม อารีกุล. *องค์ความรู้เรื่องพืชป่าที่ใช้ประโยชน์ทางภาคเหนือของประเทศไทย*. มูลนิธิโครงการหลวง เชียงใหม่, 2552.

สุณี เชื้อนแก้ว, ประสิทธิ์ วังภคพัฒน์วงศ์ และอรุโณทัย จำปีทอง. "ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตชาวไทใหญ่ กับความหลากหลายทางชีวภาพสู่ภูมิปัญญาท้องถิ่น" *วารสารวิทยาศาสตร์ มข.* ปี 2556 ฉบับที่ 2 หน้า 298-308.

อุไร จิรมงคลการ และ ยິงยง ไพบูลย์สานติวัฒนา. "พืชสมุนไพรพื้นบ้านในป่าเต่าดำ ตำบลวังกระแจะ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี". *วารสารสมุนไพร*. ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 ปี พ.ศ. 2545.

อัญชลี น่วมมี, กนกวรรณ เสรีภาพ, สร้อยสกา ญาณวัฒน์ และต่อศักดิ์ สีลานันท์. "พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวม้ง บ้านปางช้าง ตำบลพงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน" *วารสารพฤกษศาสตร์ไทย*. ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 ปี พ.ศ. 2555 หน้า 177-211.

อภิสิทธิ์ ลัมยศ. วิถีชีวิตของชุมชนลัวะกับการพัฒนา : กรณีศึกษา บ้านสาม ตำบลห้วยหอม อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนากุมิสังคมอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2550.

Abishkar Subedi, Bimal Kunwar, Young Choi, Yuntao Dai, Tinde van Andel, Ram P Chaudhary, Hugo J de Boer, Barbara Gravendeel. "Collection and trade of wild-harvested orchids in Nepal." *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine* 2013, 9:64 doi:10.1186/1746-4269-9-64.

Backer, C.A. and R.C. Bakhuizen van den Brink. *Flora of Java*. Vol. 1-3. N.V.P. Noordhoff, Groningen, 1963-1968.

Godwin Anywar, Charlotte I.E.A. van't Klooster, Robert Byamukama, Merlin Willcox, Patricia A. Nalumansi, Joop de Jong, Potase Rwaburindori, and Bernard T. Kiremire. "Medicinal Plants Used in the Treatment and Prevention of Malaria in Cegerg Sub-Country, Northern Uganda." *Journal of Ethnobotany Research & Applicants*. 2016, 14: Page No.505-516.

Hooker, J.D. *Flora of British India*. Vol.I - VII. William Clowes and Sons, London, 1872 - 1897.

Kim J. Young, William G. Hopkins. *Ethnobotany*. Chelsea house, 2007.

Kornkanok Tangjitman, Chalobol Wongsawad, Piyawan Winijchaiyanan, Treetip Sukkho, Kaweesin Kamwong, Wittaya Pongamornkul and Chusie Trisonthi. "Traditional knowledge on medicinal plant of the Karen in northern Thailand: A comparative study." *Journal of Ethnopharmacology* 2013, 150(1): Page No. 232-243.

Luis Alonso-Aguilar, Adriana Montoya, Alejandro Kong, Arturo Estrada-Torres, Roberto Garibay-Orijel. "Ethnobotany of dye plants in Dong communities of China." *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine* 2014, 10:23. doi:10.1186/1746-4269-10-23.

- Mike O. Soladoye, Michel O. Adetayo, Emmanuel C. Chukwuma and Amusa N Adetunji. "Ethnobotanical Survey of Plants Used in the Treatment of Haemorrhoids in South-Western Nigeria." *Annals of Biological Research*, (4) : 1-15. retrieved from <http://scholarsresearchlibrary.com/ABR-vol1-iss4/ABR-2010-1-4-1-15.pdf>.
- Muhammad Arshad, Mushtaq Ahmad, Ejaz Ahmed, Abdul Saboor, Azhar Abbas, Shumaila Sadiq. "An ethnobiological study in Kala Chitta hills of Pothwar region, Pakistan: multinomial logit specification." *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine* 2014, 10:13 doi:10.1186/1746-4269-10-13.
- Rainer W. Bussmann, Narel Paniagua Zambrana, Alyse Kuhlman, Fortunat Rakotoarivony, Aina Razanatsima, Nivo Ralotoarivelo, Jeremy Lalao Razafitsalama and Armand Randrianasolo. "Palms and Plant Use in Ambalabe, a Community in Eastern Madagascar." *A journal of plants, People, and Applied Research* 2015, 14:017-026 retrieved from <http://journals.sfu.ca/era/index.php/era/article/view/1020/675>.
- Santisuk, T. and Larsen, K. *Flora of Thailand*. Vol. VIII part I. Prachachon Co.Ltd. Bangkok, 2005.
- Smitinand, T. and Larsen, K. 1970. *Flora of Thailand*. Vol. II part V. ASRCT Press. Bangkok.
- _____. *Flora of Thailand*. Vol. IV part I. TISTR Press. Bangkok, 1984.
- _____. *Flora of Thailand*. Vol. IV part II. TISTR Press. Bangkok, 1985.
- Sunee Khuankaewa, Kamonnet Sriti, Pimonrat Tiansawata, Arunothai Jampeetonga, Angkhana Intaa, Prasit Wangpakapattanawong. "Ethnobotanical study of medicinal plants used by Tai Yai in Northern Thailand". *Journal of Ethnopharmacology*. 2014 , 151:2, Page No.289-238.
- W. Caichampoo and P. Rinthong. "Determination of total phenolic compounds and Phytochemical screening from Thai medicinal plants". *Journal of Planta Medica*. 2010, 76:103 doi. 10.1055/s-0030-1264401.

ภาคผนวก

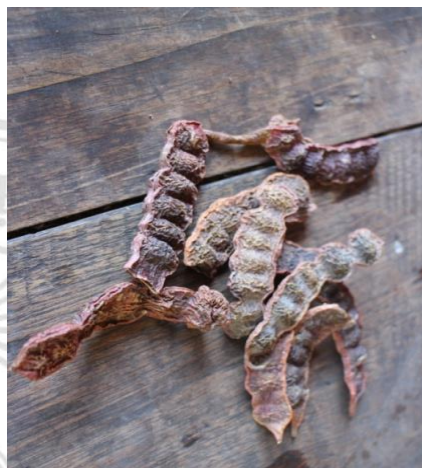
ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาคผนวก ก

ภาพพืชบางชนิดจากการสำรวจ

ภาพที่ 7 *Abelmoschus esculentus* (L.) Moench

ภาพที่ 8 *Acacia concinna* Willd. DC.

ภาพที่ 9 *Acacia pennata* (L.) Willd.

ภาพที่ 10 *Acanthus monchanus*

(Ness) T.Anderson

ภาพที่ 11 *Acemella oleracea* (L.) R. K. Jansen

ภาพที่ 12 *Aegle marmelos* (L.)
Corrêa

ภาพที่ 13 *Ageratina adenophora* (Spreng.)
R. M. King & H. Rob.

ภาพที่ 14 *Allium ascalonicum* L.

ภาพที่ 15 *Allium sativum* L.

ภาพที่ 16 *Aloe vera* (L.) Burm. f.

ภาพที่ 17 *Alpinia galanga* (L.) Willd.

ภาพที่ 18 *Amomum* sp.

ภาพที่ 19 *Amorphophallus* sp.

ภาพที่ 20 *Ananas comosus* (L.) Meer.

ภาพที่ 21 *Anneslea fragrans* Wall.

ภาพที่ 22 *Annona squamosa* L.

ภาพที่ 23 *Antidesma ghaesembilla* Gaertn.

ภาพที่ 24 *Archidendron jiringa*
(Jack) I. C. Nielsen

ภาพที่ 25 *Areca catechu* L.

ภาพที่ 26 *Artocarpus heterophyllus* Lam.

ภาพที่ 27 *Artocarpus thailandicus* C. C. Berg

ภาพที่ 28 *Asparagus filicinus*
Buch.-Ham. ex D. Don

ภาพที่ 29 *Averrhoa carambola* L.

ภาพที่ 30 *Azadirachta indica* A. Juss.

ภาพที่ 31 *Baccaurea ramiflora* Lour.

ภาพที่ 32 *Bauhinia purpurea* L.

ภาพที่ 33 *Betula alnoides*
Buch.-Ham. ex D.Don

ภาพที่ 34 *Blumea balsamifera* DC.

ภาพที่ 35 *Bouea macrophylla* Griff.

ภาพที่ 36 *Brassica juncea* (L.) Czern.

ภาพที่ 37 *Calamus* sp.

ภาพที่ 38 *Capsicum annuum* L.

ภาพที่ 39 *Carica papaya* L.

ภาพที่ 40 *Castanopsis acuminatissima*
(Blume) A. DC.

ภาพที่ 41 *Castanopsis diversifolia*
(Kurz) King ex Hook. f.

ภาพที่ 42 *Celastrus paniculatus* Willd.

ภาพที่ 43 *Cephalostachyum virgatum* Kurz

ภาพที่ 44 *Cheilocostus speciosus*
(J. Koenig) C. D. Specht

ภาพที่ 45 *Chromolaena odorata*
(L.) R. M. King & H. Rob.

ภาพที่ 46 *Citrullus lanatus*
(Thunb.) Matsum. & Nakai

ภาพที่ 47 *Citrus aurantifolia*
(Christm.) Swingle

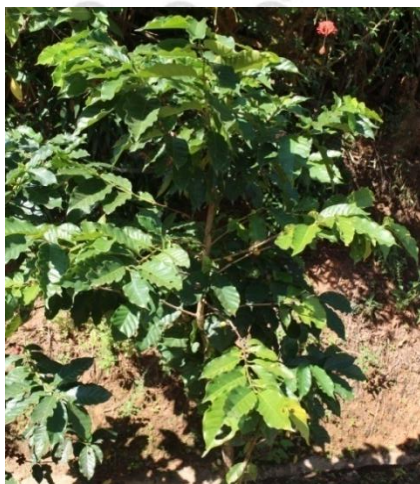
ภาพที่ 48 *Citrus hystrix* DC.

ภาพที่ 49 *Coccinia grandis* (L.) Voigt

ภาพที่ 50 *Cocos nucifera* L.

ภาพที่ 51 *Coffea arabica* L.

ภาพที่ 52 *Colocasia esculenta* (L.) Schott

ภาพที่ 53 *Combretum* sp.

ภาพที่ 54 *Coriandrum sativum* L.

ภาพที่ 55 *Cosmos* sp.

ภาพที่ 56 *Crinum asiaticum* L.

ภาพที่ 57 *Cucumis sativus* L.

ภาพที่ 58 *Cucurbita moschata* Duchesne

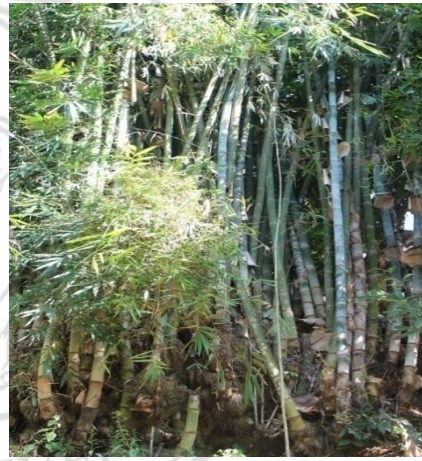
ภาพที่ 59 *Curcuma longa* L.

ภาพที่ 60 *Cyanthillium cinereum* (L.) H. Rob.

ภาพที่ 61 *Cymbopogon citratus* DC. Stapf

ภาพที่ 62 *Dendrocalamus membranaceus* Munro

ภาพที่ 63 *Dillenia parviflora* Griff.

ภาพที่ 64 *Dioscorea hispida* Dennst.

ภาพที่ 65 *Duabanga grandiflora* (DC.) Walp.

ภาพที่ 66 *Elaeagnus latifolia* L.

ภาพที่ 67 *Elephantopus scaber* L.

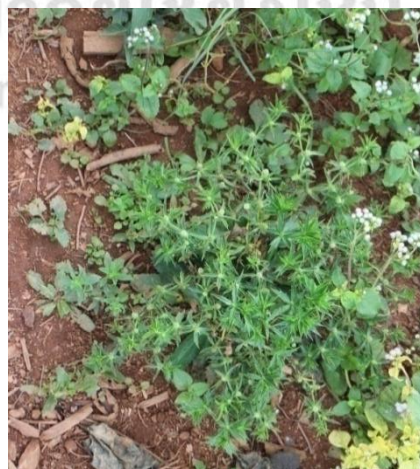

ภาพที่ 68 *Elsholtzia communis*

(Collett&Hemsl.) Diels

ภาพที่ 69 *Elsholtzia penduliflora* W. W. Sm.

ภาพที่ 70 *Eryngium foetidum* L.

ภาพที่ 71 *Euphorbia antiquorum* L.

ภาพที่ 72 *Ficus auriculata* Lour.

ภาพที่ 73 *Ficus benjamina* L.

ภาพที่ 74 *Ficus semicordata* Buch.-Ham. ex Sm.

ภาพที่ 75 *Glycine max* (L.) Merr.

ภาพที่ 76 *Gynura bicolor*
(Roxb. ex Willd.) DC.

ภาพที่ 77 *Gossypium barbadense* L.

ภาพที่ 78 *Harrisonia perforata* (Blanco) Merr.

ภาพที่ 79 *Hibiscus sabdariffa* L.

ภาพที่ 80 *Imperata cylindrica* (L.) Raeusch.

ภาพที่ 81 *Iresine herbstii* Hook.

ภาพที่ 82 *Ixora* sp.

ภาพที่ 83 *Justicia adhatoda* L.

ภาพที่ 84 *Lablab purpureus* (L.) Sweet

ภาพที่ 85 *Lagenaria siceraria* (Molina) Standl.

ภาพที่ 86 *Leucaena leucocephala* (Lam.) de Wit

ภาพที่ 87 *Litsea chinensis* Sonn.

ภาพที่ 88 *Litsea cubeba* (Lour.) Pers.

ภาพที่ 89 *Livistona jenkinsiana* Griff.

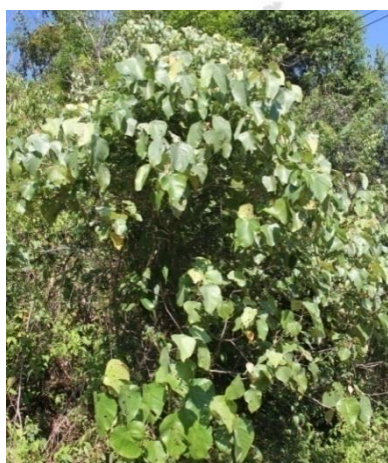
ภาพที่ 90 *Luffa cylindrica* (L.) M. Roem.

ภาพที่ 91 *Lygodium flexuosum* (L.) Sw.

ภาพที่ 92 *Macadamia integrifolia*
Maiden & Betche

ภาพที่ 93 *Macaranga denticulata*
(Blume) Müll. Arg.

ภาพที่ 94 *Macaranga kurzii*
(Kuntze) Pax & K. Hoffm.

ภาพที่ 95 *Maclura* sp.

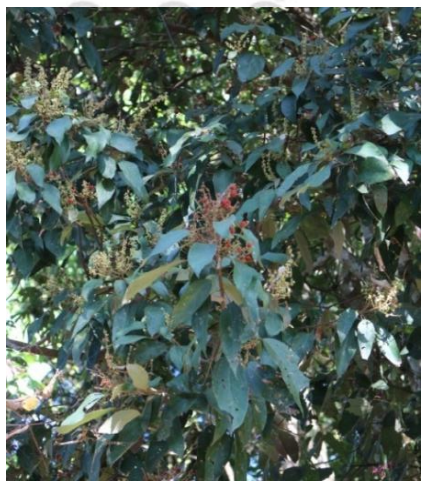
ภาพที่ 96 *Maesa ramentacea* (Roxb.) A. DC.

ภาพที่ 97 *Maesa* sp.

ภาพที่ 98 *Magnolia x alba* (DC.) Figlar

ภาพที่ 99 *Mallotus philippensis* (Lam.) Müll. Arg.

ภาพที่ 100 *Mangifera indica* L.

ภาพที่ 101 *Manihot esculenta* Crantz

ภาพที่ 102 *Melastoma malabathricum* L.

ภาพที่ 103 *Mentha cordifolia* Lej. & Courtois

ภาพที่ 104 *Morinda angustifolia* Roxb.

ภาพที่ 105 *Nicotiana tabacum* L.

ภาพที่ 106 *Ocimum tenuiflorum* L.

ภาพที่ 107 *Oroxylum indicum* (L.) Kurz

ภาพที่ 108 *Oryza sativa* L.

ภาพที่ 109 *Passiflora edulis* Sims

ภาพที่ 110 *Persicaria chinensis* (L.) Nakai

ภาพที่ 111 *Phyllanthus acidus* (L.) Skeels

ภาพที่ 112 *Picrasma javanica* H.Gross

ภาพที่ 113 *Piper betle* L.

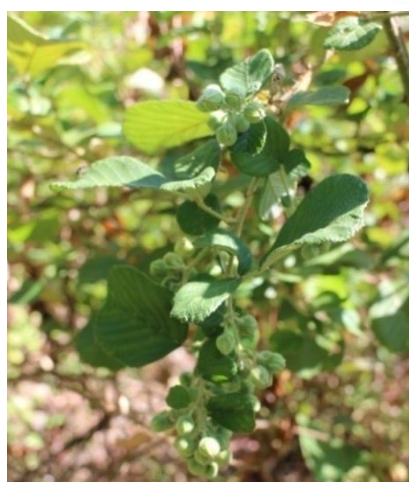
ภาพที่ 114 *Piper sarmentosum* Wall.

ภาพที่ 115 *Psidium guajava* Linn.

ภาพที่ 116 *Psophocarpus tetragonolobus*
(L.) DC

ภาพที่ 117 *Rubus ellipticus* Sm.

ภาพที่ 118 *Saccharum officinarum* L

ภาพที่ 119 *Sambucus canadensis* L.

ภาพที่ 120 *Sambucus javanica* Blume

ภาพที่ 121 *Sandoricum koetjape* (Burm.f.) Merr.

ภาพที่ 122 *Schima wallichii* Choisy

ภาพที่ 123 *Scoparia dulcis* L.

ภาพที่ 124 *Sechium edule* (Jacq.) Sw.

ภาพที่ 125 *Senna siamea* (Lam.)
H. S. Irwin & Barneby

ภาพที่ 126 *Solanum capsoides* All

ภาพที่ 127 *Solanum erianthum* D. Don

ภาพที่ 128 *Solanum lycopersicum* L.

ภาพที่ 129 *Solanum americanum* Mill.

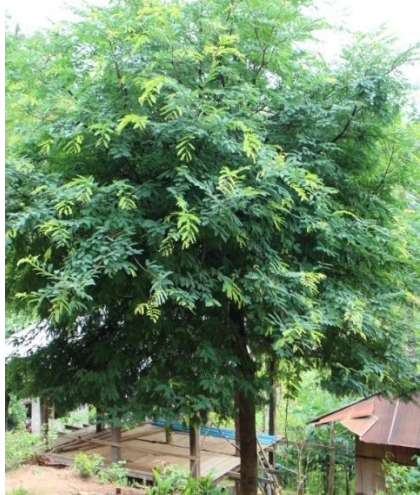
ภาพที่ 130 *Spondias pinnata* (L. f.) Kurz

ภาพที่ 131 *Strobilanthes cusia* Nees

ภาพที่ 132 *Syzygium cumini* (L.) Skeels

ภาพที่ 133 *Tamarindus indica* L.

ภาพที่ 134 *Tectona grandis* L. f.

ภาพที่ 135 *Thunbergia laurifolia* Lindl.

ภาพที่ 136 *Thysanolaena latifolia*
(Roxb. ex Homem.) Honda

ภาพที่ 137 *Tinospora crispa*
(L.) Hook. f. & Thomson

ภาพที่ 138 *Toddalia asiatica* (L.) Lam.

ภาพที่ 139 *Verbena officinalis* L.

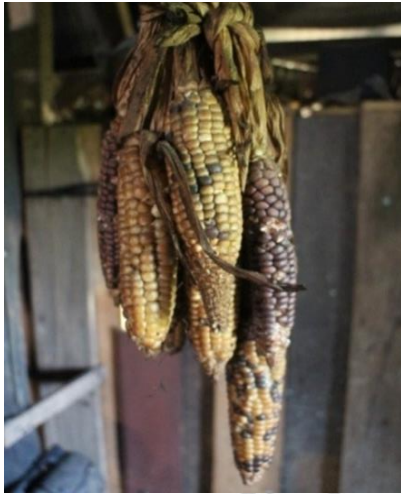
ภาพที่ 140 *Vigna umbellata*
(Thunb.) Ohwi & H.Ohashi

ภาพที่ 141 *Wrightia arborea* (Dennst.) Mabb.

ภาพที่ 142 *Xylia xylocarpa* (Roxb.) Taub.

ภาพที่ 143 *Zea mays* L.

ภาพที่ 144 *Zingiber montanum*
(J.Koenig) Link ex A. Dietr

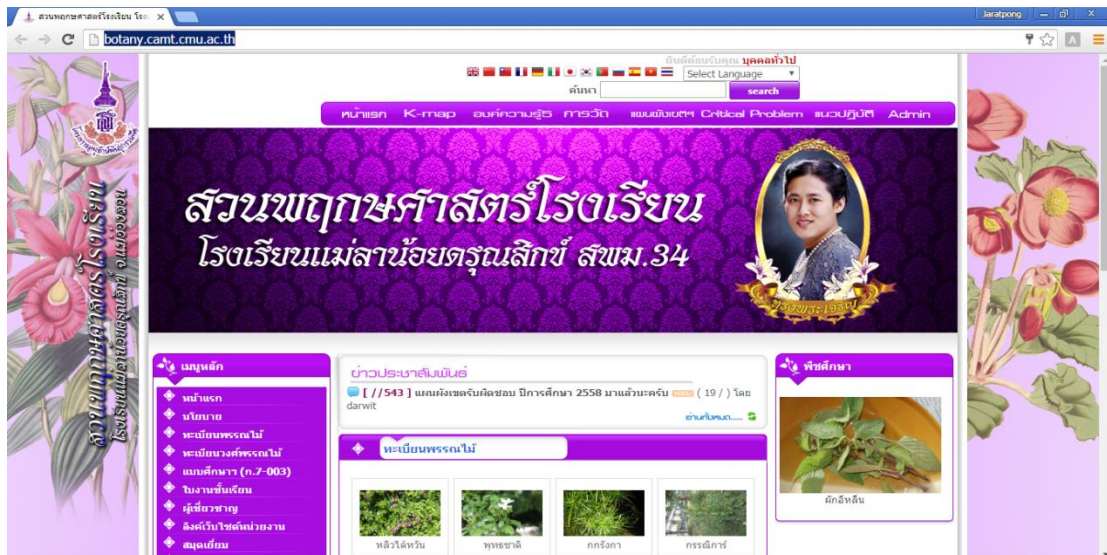
ภาพที่ 145 *Zingiber officinale* Roscoe

สงวนลิขสิทธิ์โดย Chiang Mai University
All rights reserved

ภาคผนวก ข

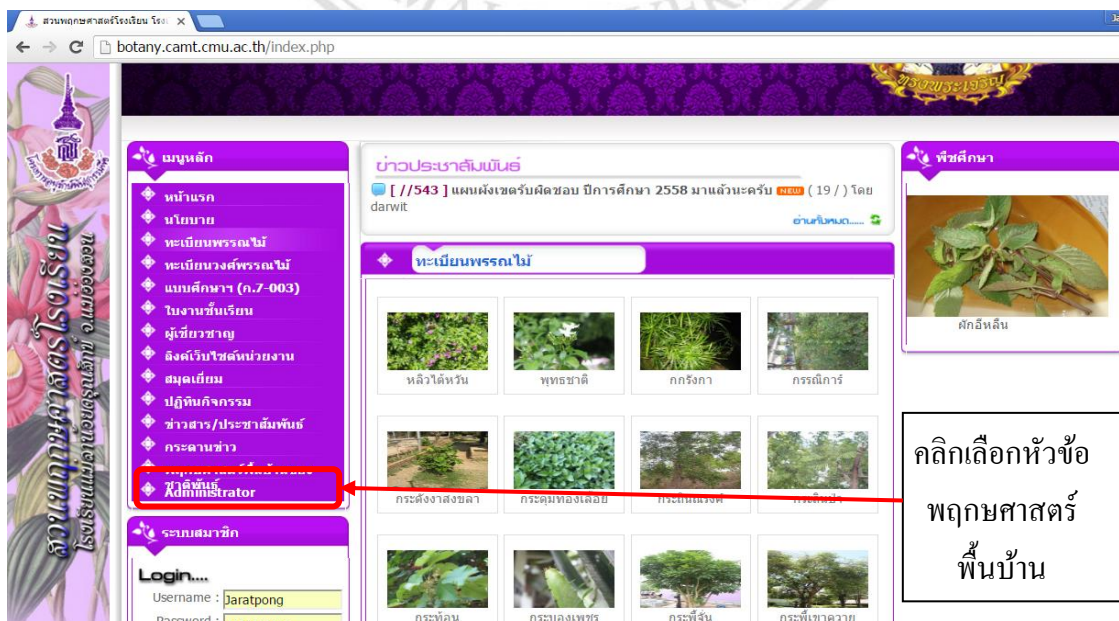
การใช้งานฐานข้อมูลพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน

1. เข้าเว็บไซต์ <http://botany.camt.cmu.ac.th>

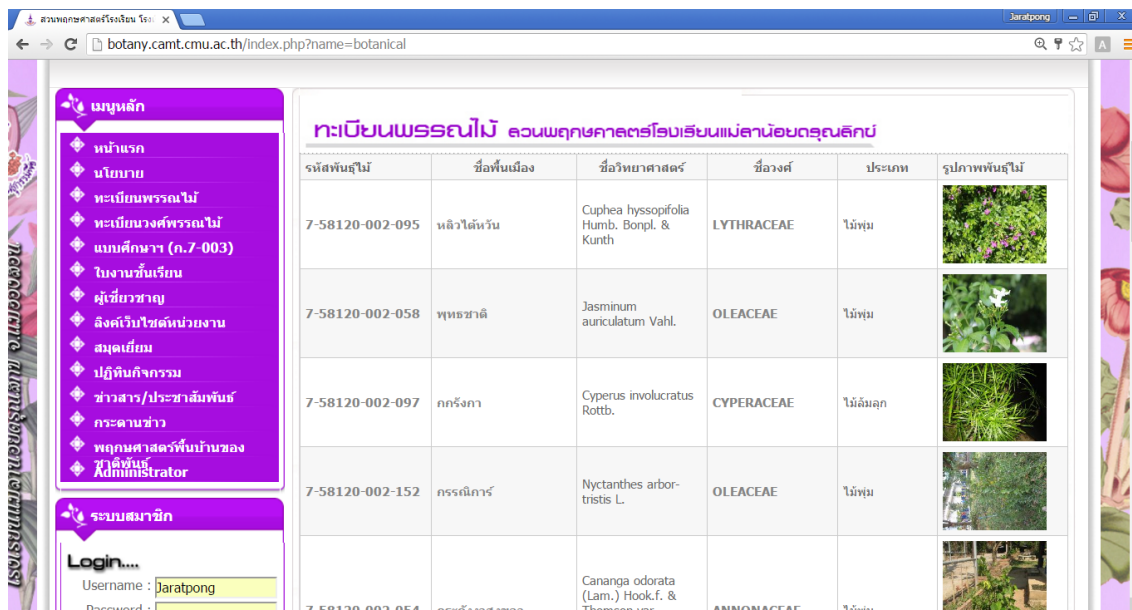
ภาพที่ 146 เว็บไซต์งานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

2. เลือกเมนู พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาติพันธุ์

ภาพที่ 147 การเลือกค้นข้อมูลจากฐานข้อมูล

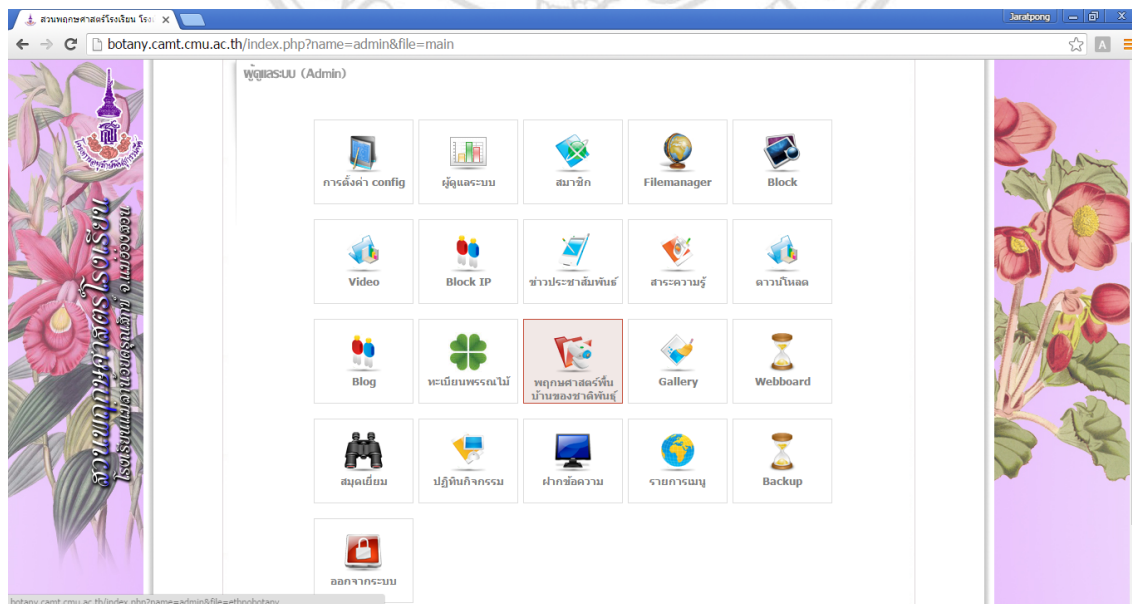
3. การเลือกสืบค้นพรรณไม้ในทะเบียน

ภาพที่ 148 หน้าสืบค้นพรรณไม้ในทะเบียนพรรณไม้

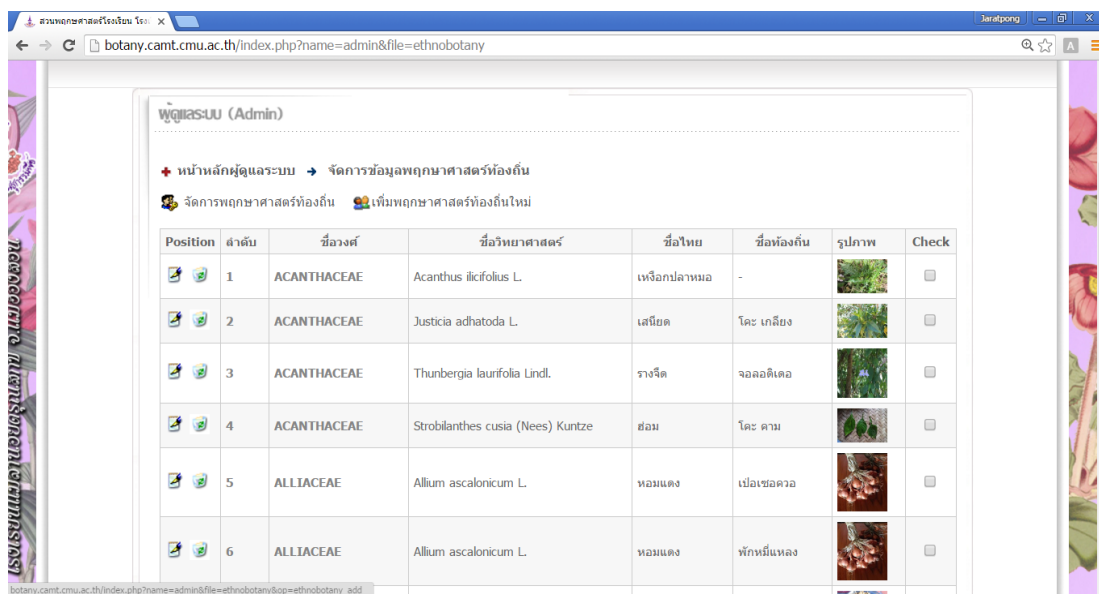
4. การนำเข้าสู่ข้อมูลพฤกษศาสตร์พื้นฐาน

4.1 คลิกเลือก "พฤกษศาสตร์พื้นฐานของชาติพันธุ์"

ภาพที่ 149 การเลือกจัดการข้อมูลพฤกษศาสตร์พื้นฐาน

4.2 คลิกเลือก "เพิ่มพฤษศาสตร์ท้องถิ่นใหม่"

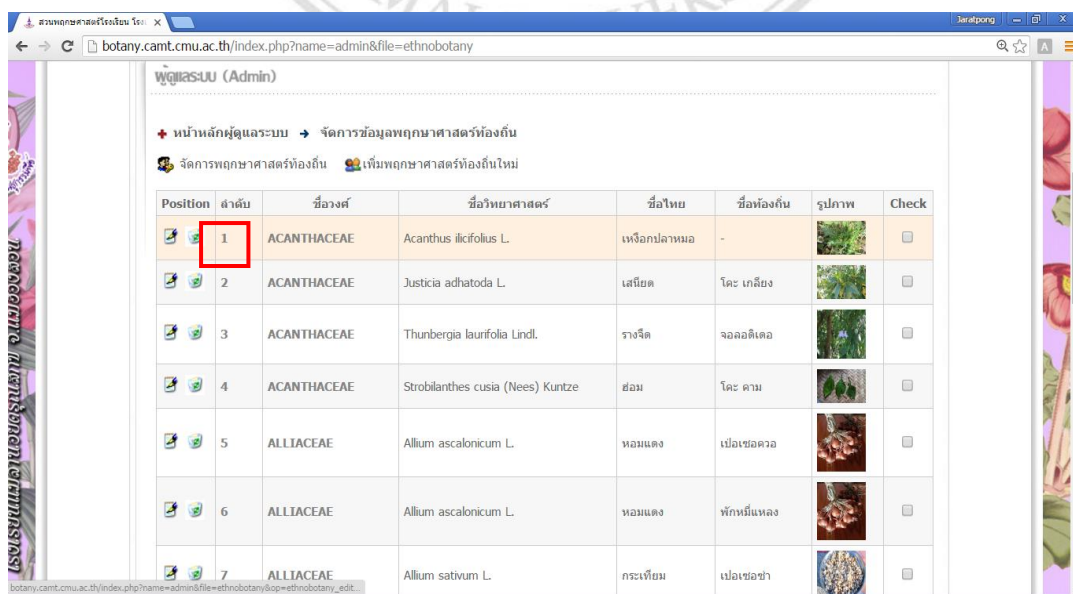

ภาพที่ 150 การจัดการข้อมูลพฤษศาสตร์พื้นบ้าน

4.3 การแก้ไขข้อมูล

หากข้อมูลมีความผิดพลาด เช่น การสะกดชื่อวิทยาศาสตร์ที่ผิด และต้องการแก้ไขให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

4.1 คลิกเลือกบริเวณรูป หน้าชนิดของพืชที่ต้องการแก้ไข

ภาพที่ 151 การแก้ไขข้อมูลพฤษศาสตร์พื้นบ้าน

ภาคผนวก ค

ดัชนีชื่อวิทยาศาสตร์

<i>Abelmoschus esculentus</i> (L.) Moench	37, 61, 125
<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC.	42, 43, 56, 110, 167, 173
<i>Acacia pennata</i> (L.) Willd.	33, 37, 57, 110
<i>Acanthus montanus</i> (Ness) T. Anderson	45, 76
<i>Acmella oleracea</i> (L.) R. K. Jansen	39, 89, 169
<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa	70, 150
<i>Ageratina adenophora</i> (Spreng.) R. M. King & H. Rob.	90
<i>Allium ascalonicum</i> L.	37, 47, 80
<i>Allium sativum</i> L.	37, 47, 81
<i>Aloe vera</i> (L.) Burm. f.	38, 39, 74, 161
<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	74, 162
<i>Alpinia malaccensis</i> (Burm. f.) Roscoe	74, 163
<i>Amomum</i> sp.	74
<i>Amorphophallus</i> sp.	35, 49
<i>Anethum graveolens</i> L.	39, 49
<i>Anneslea fragrans</i> Wall.	40, 65, 136, 168, 171
<i>Annona muricata</i> L.	48, 83
<i>Annona squamosa</i> L.	48, 84
<i>Anogeissus acuminata</i> (Roxb. ex DC.) Wall. ex Guillem. & Perr.	97, 37
<i>Antidesma ghaesembilla</i> Gaertn.	33, 65, 137
<i>Archidendron jiringa</i> (Jack) I. C. Nielsen	33, 57, 111, 168
<i>Areca catechu</i> L.	43, 49, 87
<i>Artocarpus thailandicus</i> C. C. Berg	63, 130
<i>Asparagus filicinus</i> Buch.-Ham. ex D. Don	38, 89
<i>Averrhoa carambola</i> L.	65, 135

<i>Azadirachta indica</i> A. Juss.	62, 128
<i>Baccaurea ramiflora</i> Lour.	33, 35, 66, 138
<i>Baccharoides adoensis</i> (Sch.Bip. ex Walp.) H.Rob.	1
<i>Bauhinia purpurea</i> L.	35, 57, 111, 167
<i>Bauhinia variegata</i> L.	57, 112
<i>Benincasa hispida</i> (Thunb.) Cogn.	99
<i>Betula alnoides</i> Buch.-Ham. ex D.Don	38, 39, 52, 94
<i>Blumea balsamifera</i> (L.) DC.	39, 42, 43, 51, 90
<i>Bombax ceiba</i> Burm.f.	61, 126
<i>Bouea macrophylla</i> Griff.	47, 81
<i>Brassica juncea</i> (L.) Czern.	34, 52, 95
<i>Brucea javanica</i> (L.) Merr.	82, 47
<i>Calamus</i> sp.	40, 87
<i>Capsicum annum</i> L.	72, 156
<i>Carica papaya</i> L.	52, 96
<i>Castanopsis acuminatissima</i> (Blume) A. DC.	59, 118
<i>Castanopsis diversifolia</i> (Kurz) King ex Hook. f.	59, 118
<i>Castanopsis tribuloides</i> (Sm.) A. DC.	59, 118
<i>Celastrus paniculatus</i> Willd.	38, 53, 97
<i>Centella asiatica</i> (L.) Urb.	36, 48
<i>Cephalostachyum virgatum</i> (Munro) Kurz	41, 67, 141
<i>Cheilocostus speciosus</i> (J. Koenig) C. D. Specht	53, 98
<i>Chromolaena odorata</i> (L.) R. M. King & H. Rob.	38, 39, 91, 169
<i>Cissus</i> sp.	74
<i>Citrullus lanatus</i> (Thunb.) Matsum. & Nakai	100
<i>Citrus hystrix</i> DC.	37, 71, 151
<i>Citrus maxima</i> (Burm.) Merr.	71, 152
<i>Citrus aurantiifolia</i> (Christm.) Swingle	151
<i>Coccinia grandis</i> (L.) Voigt	100
<i>Cocos nucifera</i> L.	50, 88

<i>Coffea arabica</i> L.	33, 70, 149
<i>Colocasia esculenta</i> (L.) Schott	33, 86
<i>Combretum</i> sp.	38, 53
<i>Coriandrum sativum</i> L.	33, 48, 84
<i>Cosmos</i> sp.	51
<i>Crinum asiaticum</i> L.	39, 47, 80
<i>Cucumis sativus</i> L.	36, 53, 101, 167
<i>Cucurbita moschata</i> Duchesne	35, 37, 53, 101, 167
<i>Curcuma longa</i> L.	38, 75, 164
<i>Cyanthillium cinereum</i> (L.) H. Rob.	92, 169
<i>Cymbopogon citratus</i> (DC.) Stapf	51, 92
<i>Dillenia parviflora</i> Griff.	55, 104
<i>Dioscorea hispida</i> Dennst.	34, 54, 105
<i>Diplazium esculentum</i> (Retz.) Sw.	34, 93
<i>Duabanga grandiflora</i> (DC.) Walp.	123
<i>Elaeagnus latifolia</i> L.	35, 36, 55, 105
<i>Elephantopus scaber</i> L.	51, 92
<i>Eleutherine bulbosa</i> (Mill.) Urb	119
<i>Elsholtzia communis</i> (Collett & Hemsl.) Diels	33, 35, 52, 120, 168, 169
<i>Elsholtzia penduliflora</i> W. W. Sm.	52
<i>Eryngium foetidum</i> L.	34, 49, 85
<i>Euphorbia antiquorum</i> L.	55, 106, 174
<i>Ficus auriculata</i> Lour.	43, 63, 131
<i>Ficus benamina</i> L.	63, 132
<i>Ficus semicordata</i> Buch.-Ham. ex Sm.	43, 63, 132
<i>Gossypium barbadense</i> L.	40, 61, 126
<i>Gynura bicolor</i> (Roxb. ex Willd.) DC.	36, 51, 93, 169
<i>Gynura bicolor</i> (Blanco) Merr.	36, 51, 93, 169
<i>Hibiscus sabdariffa</i> L.	62, 127
<i>Imperata cylindrica</i> (L.) Raeusch.	41, 42, 68, 143

<i>Ipomoea batatas</i> (L.) Lam.	34, 53, 98, 173
<i>Iresine herbstii</i> Hook.	36, 46, 79, 169
<i>Ixora</i> sp.	37, 7
<i>Justicia adhatoda</i> L.	43, 45, 76
<i>Lablab purpureus</i> (L.) Sweet	52, 113,
<i>Lagenaria siceraria</i> (Molina) Standl.	42, 54, 102
<i>Leucaena leucocephala</i> (Lam.) de Wit	37, 114
<i>Litchi chinensis</i> Sonn.	71, 36, 154
<i>Litsea cubeba</i> (Lour.) Pers.	35, 52, 123
<i>Livistona jenkinsiana</i> Griff.	41, 50, 88
<i>Luffa cylindrica</i> (L.) M. Roem	35, 54, 103, 167
<i>Lygodium flexuosum</i> (L.) Sw.	34, 52, 154
<i>Macadamia integrifolia</i> Maiden & Betche	147
<i>Macaranga denticulata</i> (Blume) Müll.Arg.	43, 107
<i>Macaranga kurzii</i> (Kuntze) Pax & K.Hoffm.	52, 108
<i>Maclura</i> sp.	37, 64
<i>Maesa ramentacea</i> (Roxb.) A. DC.	38, 147
<i>Maesa</i> sp.	69, 170
<i>Magnolia</i> × <i>alba</i> (DC.) Figlar	124
<i>Mallotus philippensis</i> (Lam.) Müll. Arg.	52, 108
<i>Mangifera indica</i> L.	48, 82,
<i>Manihot esculenta</i> Crantz	52, 82, 109
<i>Marsilea crenata</i> C. Presl	62, 127
<i>Melastoma malabathricum</i> L.	62
<i>Mentha</i> × <i>villosa</i> Huds.	60, 121
<i>Momordica charantia</i> L.	54, 103,
<i>Morinda angustifolia</i> Roxb.	38, 70, 149
<i>Moringa oleifera</i> Lam.	64, 133
<i>Musa sapientum</i> L	33, 36, 43, 64, 133
<i>Nicotiana tabacum</i> L.	156

<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	60, 121
<i>Oroxylum indicum</i> (L.) Kurz	52, 94
<i>Oryza sativa</i> L.	34, 35, 43, 68 143
<i>Parkia leiophylla</i> Kurz	58, 114
<i>Passiflora edulis</i> Sims	33, 65, 136
<i>Persicaria chinensis</i> (L.) H. Gross	69, 145
<i>Persicaria odorata</i> (Lour.) Soják	69, 145
<i>Phyllanthus acidus</i> (L.) Skeels	43, 66, 138
<i>Phyllanthus emblica</i> L.	39, 66, 139, 171
<i>Picrasma javanica</i> Blume	38, 72
<i>Piper betle</i> L.	39, 43, 66, 67
<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	37, 66, 140
<i>Plectranthus amboinicus</i> (Lour.) Spreng.	1
<i>Psidium guajava</i> Linn.	33, 36, 38, 64, 65, 134
<i>Psophocarpus tetragonolobus</i> (L.) DC.	37, 58, 115
<i>Punica granatum</i> L.	61, 124
<i>Rubus ellipticus</i> Sm.	70, 148
<i>Saccharum officinarum</i> L.	68, 144
<i>Sambucus javanica</i> Blume	37, 38, 46, 79, 144, 170
<i>Sambucus canadensis</i> L.	39, 46, 78 170
<i>Sandoricum koetjape</i> (Burm.f.) Merr.	62, 129
<i>Schima wallichii</i> Choisy	73, 160
<i>Scoparia dulcis</i> L.	38, 67, 141
<i>Sechium edule</i> (Jacq.) Sw.	33, 35, 54, 104,
<i>Senna siamea</i> (Lam.) H. S. Irwin & Barneby	37, 115
<i>Solanum americanum</i> Mill.	72
<i>Solanum capsicoides</i> All.	35, 37, 72, 157
<i>Solanum erianthum</i> D. Don	37, 43, 44, 73, 158, 173
<i>Solanum lycopersicum</i> L.	35, 73, 159
<i>Solanum torvum</i> Sw.	37, 73, 159

<i>Spondias pinnata</i> (L. f.) Kurz	48, 83
<i>Strobilanthes cusia</i> (Nees) Kuntze	9, 45, 78, 168, 171
<i>Syzygium cumini</i> (L.) Skeels	65, 135
<i>Tamarindus indica</i> L.	58, 116
<i>Tectona grandis</i> L. f.	40, 41, 52, 120
<i>Thunbergia laurifolia</i> Lindl.	45, 76,
<i>Thysanolaena latifolia</i> (Roxb. ex Hornem.) Honda	41, 68, 69, 145
<i>Tinospora crispa</i> (L.) Hook. f. & Thomson	62, 130
<i>Toddalia asiatica</i> (L.) Lam.	71, 153
<i>Verbena officinalis</i> L.	74, 161
<i>Vigna umbellata</i> (Thunb.) Ohwi & H. Ohashi	52, 117
<i>Wrightia arborea</i> (Dennst.) Mabb.	37, 49, 85,
<i>Xylia xylocarpa</i> (Roxb.) Taub.	33, 40, 41, 52, 117
<i>Zea mays</i> L.	69, 144
<i>Zingiber montanum</i> (J. Koenig) Link ex A. Dietr.	75, 164
<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	75, 165

ประวัติผู้เขียน

- ชื่อ-สกุล** นายจรัสพงษ์ มูลใจ
- วัน เดือน ปี เกิด** 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2528
- ประวัติการศึกษา** ปีการศึกษา 2550 วิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาชีววิทยาประยุกต์ (ชีววิทยา)
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ปีการศึกษา 2551 ประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
- ประวัติการทำงาน** กรกฎาคม 2552 - กรกฎาคม 2554 ครูผู้ช่วย โรงเรียนแม่ลาน้อยคุณธรรมาลัย
กรกฎาคม 2554 - ปัจจุบัน ครู คศ. 1 โรงเรียนแม่ลาน้อยคุณธรรมาลัย
- ทุนการศึกษา** โครงการส่งเสริมการผลิตครูที่มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และ
คณิตศาสตร์ สำหรับข้าราชการครู ระดับปริญญาโท จากสถาบันส่งเสริมการสอน
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.)

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
© by Chiang Mai University
rights reserved